VITT. EMANUELE
S
G
61
ROMA
Google

Digitized by Google

Google

Digitized by Google

Google

NAZIONALE
BIBLIOT. E
VITT. EMANUELE
8
15 — G
61 M
ROMA

~~C 56 f~~

C. no. 9.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

COMPENDIVM MANVALIS NAVARRI.

Et Commentarij eiuſdem De Vſuris.

Ad commodiorem vſum, tum confeſſariorum, tum pœnitentium, compilatum.

Petro Alagona ex ſocietate IESV Theologo Auctore.

Et ab eodem auctum, atq; recognitum.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

ROMAE,

ud Gulielmum Facciottum. 1617

SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

...uctor ad Lectorem.

QVAE enunciationum capita in vnum veluti corpus coniecta è Manuali Na...rri ſe poſueram mihi, primum ...ici extorſerunt precibus, vt ...et deſcribendi copia, erratis ...quot, vt ſit, irrepentibus librarum incuria: mox etiam ſubie...unt prælo Gueuaræ cognomine ...ternæ. deinde Alagon. paterfamiliæ inſcripto, meo iniuſſu: ...que, vt ex corrupto exemplari. ... magna ſcientia Typographi. ...mendosè, vt ego ipſe vix agno...rem, quod meum erat. ita quo...m abierat tempus ſupprimen... & audiebam accipi libentiſſi...s animis, ſtudui ſaltem, vt ap...tis notis, opuſculũ exiret pau...orrectius. Nunc demum emen...um plenius, & illuſtratũ mul...locis, addito etiam, quod poſtu...nt multi, de Vſuris Nauarri

...uctor ad Lectorem.

QVAE enunciationum capita in vnum veluti corpus coniecta è Manuali Na-
...rri ſe poſueram mihi, primum
...ici extorſerunt precibus, vt
...et deſcribendi copia, erratis
...quot, vt ſit, irrepentibus librarum incuria: mox etiam ſubie
...unt prælo Gueuaræ cognomine
...ternæ. deinde Alagon. paterfamiliæ inſcripto, meo iniuſſu:
...que, vt ex corrupto exemplari.
... magna ſcientia Typographi.
... mendosè, vt ego ipſe vix agno
...rem, quod meum erat. ita quo-
...m abierat tempus ſupprimen-
... & audiebam accipi libentiſſi-
...s animis, ſtudui ſaltem, vt ap-
...itis notis; opuſculũ exiret pau-
...orrectius. Nunc demum emen
...um plenius, & illuſtratũ mul
...locis, addito etiam, quod poſtu-
...ant multi, de Vſuris Nauar-

 ri

ri compendio, emitto. Duo interim te admonitum velim. Primum me hoc quidem in opuſculo Nauarri ſententiam omnino expreſſiſſe, ſic vt nihil addiderim de meo. Ceterum non ita iuraſſe in ipſius verba, vt neſas eſſe arbitrer, ab eo diſſentire, cum & in ſcholis publicis Romæ ab eo diſceſsiſſe me in opinionibus non paucis, ſint mihi teſtes auditores mei. Deinde, hoc, quicquid eſt, non ſcriptum eſſe hominibus indoctis, nutrimentum inertiæ: ſed contra, viris exercitis, qui Doctorē hunc noſtro inſignem ſæculo ſequi malint, ſicubi repentina inciderit conſultatio, leuamentum laboris. At tu noſtrum iuuandi ſtudium accipe qua adhuc feciſti, propenſione voluntatis: & quicquid in rem tuam (quod ſanè percupio) eſſe videris, vtere, fruere ad Dei gloriam, cui noſtra omnis primū, tum etiam ceteris deſudat induſtria. Vale.

COM-

COMPENDIVM PRAELVDIORVM MANVALIS NAVARRI.

PRAELVDIVM PRIMVM
De eſſentia animæ rationalis.

ARISTOTELES 1
2. de Anima Tex. 4.
& 5. ſic eam definit:
Anima eſt actus cor-
poris phyſici, orga-
nici potentia vitam habentis.
Sed, quoniam ſine lumine fidei nul
lus vnquam habuit perfectam
Animæ rationalis cognitionem,
ideo, omiſſa definitione Ariſto-
telis, ſic eam deſcribimus: Ani-
ma rationalis eſt ſubſtantia per
ſe ſubſiſtens, incorporea, immor-
talis, creata à Deo ex nihilo, vbi,
& quando infunditur corpori, vt
ſit forma ſubſtantialis eius per ſe,
apta ad beatitudinem, per gra-
tiam, & bona opera conſequen-
dam. Ex his infertur quòd
Anima rationalis eſt incorporea, 10
& indiuiſibilis, & nõ habet partes

correſpondẽtes partibus corpori quas informat: ſed eſt tota in toto corpore, & tota in qualibet parte
11 corporis. ſicut Deus eſt totus in toto mnndo, & totus in qualibet parte mundi: & Corpus Chriſti eſt totum in tota hoſtia, & totum in qualibet parte hoſtiæ.
12 Anima non eſt homo, ſed pars hominis: eſt enim ſubſtantia incorporea immortalis, informans
13 eſſentialiter corpus: non aſſiſtens, vt Nauta naui.
14 Pars intellectiua in homine, à qua vt à principaliori denominatur homo, eſt principalior parte ſenſitiua.

Cor eſt ſedes animæ. non intelligitur, quòd in corde tantùm ſit anima: ſed cum ſit in toto corpore, in corde principalius operatur. Similiter intelligitur illud: Anima habitat in ſanguine, ideſt, ſanguis eſt inſtrumentum vitæ. item aliquando per ſynecdochen anima accipitur pro animali, vt ſi dicas, Anima creſcit. Itẽ illud Virgilij:

Igneus eſt ollis vigor, & cæleſtis origo.

eſſet intelligendum, quòd anima hominis immediatè eſt creata à Deo in embrione: & non quòd ſit

facta

ſacta ex aliqua parte Cæli.

Qui tenetur, & poteſt ſcire veritatem, & tamen contra prædicta credit, verbi gratia, animas humanas eſſe paruulas quaſi infantes; vel Deum Patrem, Verbum, & Spiritum ſanctum eſſe corpora: vel animam non eſſe ſubſtantiam, quæ per ſe poſſit ſubſiſtere; vel non immortalem; vel ab Angelis eſſe creatam; vel eſſe ex ſubſtãtia Dei; vel creari, antequam infundatur; vel non eſſe formam ſubſtantialē corporis; vel nō poſſè ſaluari viribus naturæ, ſine gratia ſupranaturali; peccat mortaliter. &, ſi pertinaciter errat, ita vt non ſit paratus reſipiſcere, cum primùm cognouerit Eccleſiam oppoſitum tenere; eſt hæreticus; (quod vt plurimum inter Catholicos rarò euenit) &, ſi errat pertinaciter tantùm in mente ſine ſigno exteriori, licèt ſit hæreticus, non tamen eſt excommunicatus. infra cap. 11. num. 17.

Si credat contra prædicta, & neſcit, nec ſcire debet oppoſitum ab Eccleſia Catholica Romana teneri; vel non peccat, vel tantùm venialiter peccat.

PRAELVDIVM II.

De potentijs animæ, vt eſt vegetatiua, & ſenſitiua.

1 ANima in homine vna eſt, quã Deus ornauit potentijs, & viribus vegetandi, & ſentiendi: & ſic anima rationalis poteſt dici & vegetatiua, & ſenſitiua.

Potentia, ſeu vis, ſeu virtus animæ eſt proximum principium operandi. Potentiæ animæ vegetatiuæ ſunt tres. Nutritiua, quæ corpus conſeruat. Augmentatiua, quæ auget, & perficit corpus. Generatiua, quæ ſibi ſimile producit.

2 Potẽtia animæ ſenſitiuæ, vel eſt motiua, vel cognoſcitiua: & hæc vel eſt interior, vel exterior: Exterior eſt quintuplex: Viſus, Audi-
3 tus, Odoratus, Guſtus, Tactus. Interior quadruplex: Senſus communis, Imaginatiua, ſeu Cogitatiua, Aeſtimatiua, Memoratiua: aliqui addunt Phantaſiam; ſed coincidit cum imaginatiua.

4 Habet etiã anima vim appetendi, & renuendi quæ cognita ſunt per ſenſus: & hæc potentia appetitiua vocatur ſenſualitas, quæ diuiditur in iraſcibilẽ, & concupiſcibilem; per concupiſcibilem homo

vult

lt ea,quæ apprehendit,ſibi con
nire; & renuit quæ apprehendit
n conuenire: per iraſcibilem au
t reſiſtere ijs,quę impediunt cõ
nientia ſibi: & ſic iraſcibilis eſt
opugnatrix potẽtiæ concupiſci
lis. Quæ duæ potentiæ obediunt
tioni:licet in aliquo repugnent,
ſubmurmurent etiam. Prædictæ
tentiæ vegetatiuæ, & ſenſitiuæ, 6
n ſunt idem, quod ipſa anima.

PRAELVDIVM III.

potentijs animæ, vt eſt rationalis, ſeu intellectiua.

Nima rationalis habet duas 1
potentias,intellectum, & vo-
atem,quæ nõ ſunt realiter di-
ctæ ab anima. Contrarium do- 2
S. Tho. Sed eadem anima pro
erſis viribus, quibus operatur,
iè denominatur: vt quia poteſt
lligere, vocatur intellectus;
agit cognitiones, vocatur in
ctus agens; quia eas recipit,
tur poſſibilis;quia eas recolit,
tur memoria; quia deducit
d ex aliquo, dicitur ratio;
ntẽdit rebus æternis cõſide
dicitur pars ſuperior rõnis;
ntendit inferioribus guber-

nandis, dicitur pars inferior rationis; quia id, quod intelligit, non ordinat ad opus, vocatur intellectus ſpeculatiuus; &, ſi ordinat, vocatur intellectus practicus.

5 Similiter prout poteſt velle, & nolle, vocatur voluntas ſiue animus, vel appetitus intellectiuus: vt concupiſcit ſpiritualia, vocatur ſpiritus. ſed communiter dicuntur intellectus, & voluntas.

6 Voluntas, ſeu vis appetendi intellectiua, differt à vi appetendi ſenſitiua; tum quia voluntas ad plura extenditur: de quo infra num. 13. tum quia appetitus ſenſitiuus vocatur ſenſualitas: tum quia experimur nos velle aliquid per ſenſualitatem, quod abhorremus per voluntatẽ: tum quia ſenſualitas nõ eſt ipſa anima, ſed pars quædam hominis cõpoſita ex anima & corpore, in quo eſt vis appetitiua ſenſitiua. Voluntas eſt ipſa anima, vel, ſecundum S. Thomam, eſt accidens inſeparabiliter fluens ab anima.

7 Voluntas mouet intellectum, imperãdo, vt agat hoc, vel illud: ſed intellectus mouet voluntatẽ, præſentando obiectum, & rationem, qua debeat illud velle, vel nolle.

Sicut

Sicut ſenſualitas comprehendit 8
iraſcibilem, & concupiſcibilem, quæ non re, ſed ratione differunt: ſic voluntas continet, iraſcibilem & concupiſcibilem, partis intellectiuæ, per quas idem operatur circa ſenſibilia, & circa tantum intelligibilia, quòd operatue ſenſualitas per ſuas vires.

Anima hominis, non vt ſenſitiua, ſed vt intellectiua, habet libe- 9
rum arbitrium, ideſt, per potētiam appetitiuā liberè eligit, vel refutat ea, quæ repræſentantur à potentia intellectiua.

Liberum arbitrium eſt facultas volūtatis, & rationis: quia in eius exercitio requiritur actus intelligendi, & ratiocinādi, ſeu conſultandi, qui pertinet ad intellectū; & actus eligendi, qui pertinet ad voluntatē &, cū hæ potentiæ non diſtinguantur realiter ab anima; nec liberum arbitriū diſtinguitur realiter ab anima, ſed tantùm ratione: quare liberum arbitriū eſt ipſamet anima, inquantū, cognoſcendo per intellectū, poteſt liberè velle, & nolle per voluntatem.

Vegetātia agunt ſine cognitione propria; ſentientia cum cognitione naturali; homo, vt rationa-

lis, cum cognitione, & iudicio libero.

10 Circa liberum arbitrium ſunt duæ hæreſes: prima eſt Lutheri, qui negat ineſſe homini liberum arbitrium. & hæc hæreſis refutatur à Conc. Trid. ſeſſ. 6. de iuſtificatione, Can. 4 & 5 & 6.

11 Secũda hæreſis eſt Pelagij, qui ait per ſolum liberum arbitrium ſine ſpeciali gratia hominem poſſe mereri iuſticationem. hæc fuit damnata in Concil. Trid. ibidem, Can. 1. 2. & 3.

12 Ad perſeuerandum vſque ad finem in gratia iam acquiſita, egemus auxilio Dei ſpeciali.

13 Anima vt rationalis, plura poteſt cognoſcere & appetere, quã vt ſenſitiua: quia vltra ſenſibilia poteſt cognoſcere vniuerſalia, ſpiritualia; vt ſeipſam, ſuos actus, Deum, & Trinitatem lumine reuelato.

15 Deus intelligit ſe, & omnia ſola diuina eſſentia: ſed Angeli, & nos intelligimus per qualitates inhærentes: cum noſtra & Angelorum cognitio ſit qualitas inhærens realiter diſtincta à potentijs. Sed nos intelligimus ratiocinando, & aliud ex alio deducẽdo; Angelus

gelus verò ſine diſcurſu intelligit ſimul quidditatem, & conſequentia quidditatem.

Homo in ſola mente gerit imaginem Dei; in alijs partibus gerit veſtigium, ſicut ceteræ creaturæ. 16

Et imago Dei reperitur, tum in Viro, tum in Muliere. 17

Anima nõ ſolùm eſt imago Dei ſecundum ſuam naturam intellectualem; ſed etiam ſecundum ſuas potentias & actus ideſt ſecundum vim intelligendi, volendi, & memorandi; ſed cum differentia. 18

Congrua via perueniẽdi ad cognitionem Dei eſt per cognitionem exteriorum venire in cognitionem noſtræ animæ; & per huius cognitionem ad Deum, & in Deo ſpeculari Trinitatem, mediante fide Catholica. 19

Peccat contra prędicta credẽs homini non eſſe liberum arbitriũ, vel ſolum liberum arbitrium ſuffi cere ad merendum gratiam de condigno. Itẽ credens animas vel Angelos ſe ſolis ſine accidentibus cognoſcere. Item hominem quo ad corpus eſſe imaginem Dei. Item credens generationem in diuinis eſſe corporalem. 20

PRÆ-

PRAELVDIVM IV.

De ſumma beatitudine, & miſeria.

2 FInis eſt bonum, vel apparens bonum, quod propter ſe appetitum facit, vt aliud propter ipſum appetatur.

Finis eſt duplex: vltimus, & medius. Vltimus eſt, qui propter ſeipſum ſolũ amatur. & eſt duplex. Prlmus verè vltimus, qui propter ſe ſolùm eſt amabilis: & eſt ſolus Deus. Secundus falsè vltimus, per falſam imaginationem hominum; vt quorum Deus vẽter eſt: qualis eſt voluptas. Finis medius eſt, qui propter ſe, & propter aliud amatur. & eſt duplex: Primus verè medius, qui propter ſe, & propter aliud eſt amabilis; vt eſt virtus, & omnia honeſta. Secũdus falsè medius, qui non eſt amabilis propter ſe; vt ſunt pecuniæ: vel non amabilis propter aliud, vt eſt Deus.

3 Finis vltimus eſt duplex: finis cuius, ſeu quod, & finis quo. finis cuius eſt id, in quo eſt ratio boni, verbi gratia: Auari finis eſt pecunia: in qua eſt ratio boni. Finis quo, eſt adeptio, vſus, poſſeſſio, & fruitio rei. verbi gratia: Finis auari eſt

ri eſt poſſeſſio pecuniæ. ſic finis hominis quod, vel cuius, eſt Deus; in quo eſt infinita ratio boni: Finis quo, eſt adeptio, poſſeſſio, & fruitio Dei. Quare finis vltimus noſter cuius, eſt obiectum noſtræ beatitudinis: & dicitur beatitudo obiectiua. Finis verò quo, eſt adeptio ipſius finis cuius, ſeu Dei. Et ſic aliud eſt noſtra beatitudo eſſentialis, ſeu formalis, quæ eſt res creata, ideſt, adeptio: & aliud eſt beatitudo noſtra obiectiua, ſeu quod, quæ eſt increata, ideſt, ipſe Deus, obiectum noſtræ beatitudinis eſſentialis. 4

Noſtra beatitudo eſſentialis, & quo, ſecundum Scotum, eſt actus voluntatis; quam vocat potentiam nobiliorem: ſecundum S. Thomam eſt actus intellectus; quem dicit eſſe nobiliorem: & hoc melius.

Beatitudo vltima vel eſt ſumma, ideſt ſummũ bonum, vel poſſeſſio ſummi boni; vel eſt non ſumma, ideſt, poſſeſſio boni non ſummi. Iterum beatitudo ſumma diuiditur in increatam, quæ eſt Deus, & infinita cognitio, & fruitio ſui ipſius, quæ eſt ipſemet Deus; & increatam, quæ eſt cognitio intellectiua, & fruitio beatorũ de Deo. 6

Beati-

11 Beatitudo ſumma creata eſt duplex: perfecta, & imperfecta. Perfecta eſt cognitio Dei intellectiua, intuitiua, perpetua, cum fruitione eiuſdē producente ſummum gaudiū, delectationem, & ſatieta-
13 tē omnium deſiderabilium. Imperfecta eſt cognitio Dei intellectiua, non intuitiua, perpetua, nec cū fruitione, vtraq; eſt creata; & eſt qualitas in potentijs animæ, & nō eſt habitus, vel virtus, vel gratia; neque eſt opus operatum manens extra operantem; nec eſt operatio tranſiens; ſed eſt operatio potentiæ nobiliſſimæ immanens; qualis eſt interfectio, vel volitio.

16 Beatitudo perfecta non poteſt produci ab intellectu viribus naturalibus, vel gratuitis ſine lumine gloriæ infuſo à Deo: quod eleuat, fortificat, & diſponit potentiā ad actū beatitudinis. Imperfecta poteſt produci viribus naturæ: &, ſi addatur donum fidei, producitur in altiori gradu: & ſi addatur domum charitatis, & gratia, producitur in maximo gradu; & tunc erit principiū, via, & participatio beatitudinis perfectæ. & propter hunc vltimum gradum Scriptura vocat aliquos beatos in via.

Homo

Homo in hac vita non poteſt 18
habere beatitudinem perfectam;
ſed imperfectam.

Homo ſine macula in alia vita, 19
etiam; ante iudicium vniuerſale,
habebit perfectiſſimam beatitudi
nem, pro quantitate ſui meriti.

Miſeria eſt paſſio mali. &, ſicut 20
malum, ſic miſeria eſt duplex: ve-
ra, & apparens.

Miſeria vera vel eſt ſũma, vel 21
non ſumma. Summa eſt paſſio ca-
rentiæ beatitudinis, ideſt, viſionis,
& fruitionis Dei. & hæc eſt du-
plex, vel perfectè, vel imperfectè
ſumma: ſicut beatitudo. Miſeria
perfectè ſumma, eſt paſſio carẽtiæ
viſionis, vel fruitionis diuina con-
iuncta cum omni genere malo-
rum, & æterno cruciatu ſenſuum:
qualem patiuntur damnati in in-
ferno. Miſeria imperfectè ſum- 23
ma eſt paſſio carentiæ viſionis, &
fruitionis diuinæ ſine cruciatu ſal
tem ſenſus.

Damnati in inferno in illa mi- 24
ſeria vera, ſumma, & perfecta pa-
tiuntur ſeptem pœnas præcipuas.
Primò, æternum carcerem obſcu-
riſſimum, pædore ſordidum, & fæ-
cibus elementorum repletum.
Secundò, priuationem viſionis in-

tuitiuæ

tuitiuæ Dei, cauſantis omnem lætitiam : & hæc eſt maxima pœnarum. Tertiò, ignem ardẽtiſſimum, actiuiorem noſtro elementari, ſine comparatione. Quartò, deſperationem perpetuam, ſine ſpe leuaminis. Quintò, tenebras, tum exteriores, quia ibi ignis non lucet, & Sol non penetrat illuc; tum interiores, quibus cęcati Deum iniuſtum putabunt; & ſcientiæ in vita acquiſitę maiorem pœnam addẽt. Sexto, ſocietatem, & aſpectum dæmonum, qui eſt intolerabilis. Septimò, confuſionem, quia ibi nullus ordo, ſed inhabitat ſempiternus horror blaſphemiarum, lamentationum ad inuicem, cum maledictionibus.

PRAELVDIVM V.

De paſsionibus, & habitibus animæ rationalis.

a PAſsio animæ eſt motus virtutis appetitiuæ ſenſibilis in imaginatione boni, vel mali. & nõ eſt in appetitu intellectiuo, vel voluntate ſuperiori. Primi motus præuenientes deliberationem, qui ſunt conformes motibus appetitiuæ virtutis ſenſibilis, ſunt in appe-

titu

ntellectiuo, & voluntate
riori.

ſſiones principales, quæ ſunt 2
uam fines & ſcopi, ſunt quat
. Prima, gaudium, de bono
nti. Secunda, triſtitia, de ma-
æſenti & hæ ſunt paſſiones
tiæ concupiſcibilis. Tertia
de bono futuro arduo: Quar-
nor, de malo futuro arduo: &
ſunt paſſiones potentiæ ira-
lis.

liquę paſsiones ſunt ſeptem: 3
omnes ſunt vndecim: Sex
otentiæ concupiſcibilis, cu-
iectum eſt bonum, vel ma-
bſolutè cõſideratum. Prima
tor, ſecunda eſt odium, tertia
rium, quarta fuga, ſeu refu-
quinta gaudium, ſeu delecta
ta triſtitia, ſiue dolor Quin-
nt iraſcibilis, cuius obiectũ
num, vel malum, arduũ, ſeu
le, cõſideratum ſub ratione
atis, ſeu difficultatis Prima
cunda deſperatio, tertia ti-
arta audacia, quinta ira,
on habet contrarium niſi
uum, vt eſt ceſſatio ab ira.
m ordo ſic colligitur; In 4
iſcibili bonum in ſe conſi-
n ob cõformitatem cauſat

in

in appetitu complacentiam, quæ eſt amor: bonum nondum habitum cauſat deſiderium; bonum verò deſideratum, & iam adeptum cauſat gaudium, & quietem:& e contra malum cognitum ob deformitatem cauſat odium; malum cognitum, ſed non præſens, cauſat fugam; præſens cauſat dolorem. In iraſcibili bonum apprehenſum vt arduum ob conformitatem ad appetitum cauſat ſpem; & idem vt acquiſibile nondum adeptum cauſat audaciam, ſeu fiduciam: e contra malũ apprehenſum vt ineuitabile cauſat deſperationem; ſed apprehenſum vt difficile eui-
5 tabile generat timorem: malũ ardui præſens frequenter generat iram, quæ non habet contrarium. Dixi frequenter, quoniam aliquando generat ſolam triſtitiam quæ pertinet ad concupiſcibilem.

Prædictæ paſsiones aliquando ſunt bonæ; quando ſunt cõformes rectæ rationi: aliquando ſunt malæ; quando ſunt difformes rectæ
6 rationi. Item aliquæ ſunt bonæ ex ſe, & genere ſuo; quando ſunt de obiecto, & genere ſuo bono: verbi gratia, Miſericordia, quæ eſt triſtitia de malo proximi: ſic Verecũ-

dia retrahens à malo, quę eſt quidam timor. Aliæ ſunt malæ in ſe, & ex genere ſuo; quando ſunt de obiecto, & genere ſuo malo, vt gaudium de malo alieno, & triſtitia de bono alieno: & malæ tunc ſunt mortaliter malæ, quādo frangitur lex, cuius fractio eſt mortalis: tunc venialiter malæ, quando frangitur lex, cuius fractio eſt venialis.

Doctores, ſcriptura, leges, &c. prohibentes paſsiones, vt non eſſe amandum, gaudendum, iraſcendum, &c. loquuntur de malis, & inordinatis paſsionibus. & ſimiles locutiones non explicatæ, ſed dubiæ pro malo, & bono ſenſu; explicandæ ſunt pro ſenſu bono. 8

Pænitens in confeſsione dicens ſe habuiſſe prædictas paſsiones, v. g. Amoris, odij, ira, &c. debet explicare, an fuerint inordinatæ: & quanta fuerit inordinatio: vt iudicetur, an ſit mortalis; & vt eum pæniteat cum debito propoſito. ...uare confeſſor interroget, an ...erit talis, vt maluerit aliquod ...æceptum diuinum tranſgredi, ...uàm relinquere paſsionem, niſi ... qualitate perſonæ, & modo ...nfitendi, confeſſarius tacite co- 10

nij-

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

nijciat paruitatem, vel magnitudinem malitiæ, vel vanitatis illius paſſionis: quod frequẽter accidit.

12 Habitus animi eſt qualitas ſtabilis inhærens eſſentiæ, vel potentijs animæ, inclinans eam ad aliquid agendum.

13 Habitus eſt duplex: primus infuſus a Deo; ſecundus acquiſitus, ſeu productus ex frequentatis actibus, & ſic actus eſt cauſa partialis habitus acquiſiti, vel aucti; & e contra, habitus eſt cauſa partialis, producens nouos actus, ſimiles illis, quibus fuit acquiſitus, vel auctus.

14 Habitus acquiſitus eſt duplex: bonus, vel malus; pro bonitate, vel malitia actuum. Habitus animi bonus, eſt virtus; malus, eſt vitium. Actus malus, qui eſt peccatum, poteſt eſſe ſimul cum virtute; ſicut actus bonus cum vitio. ſed peccatum mortale non poteſt eſſe ſimul cum charitate; quæ eſt gratia gratum faciens, vel ab ea inſeparabilis; & eſt habitus infuſus à Deo. poteſt tamen peccatum mortale eſſe cum fide, & ſpe, virtutibus informibus.

PRÆ-

PRAELVDIVM VI.

De actu humano, ſeu morali anima.

ACtus humanus, ſeu moralis, 1
ex quo pendet meritum, vel demeritum, eſt actus hominis tranſitorius, & perfectè, ac ſimpliciter voluntarius, vel omiſsio eius: & ſic diſtinguitur ab habitu, qui eſt permanens; & ab actu violento, qui fit à principio extrinſeco nullam vim conferēte paſſo, ſeu non adiuuante; diſtinguitur etiam ab actu imperfecto, & indeliberato, vt puerorum, amentium, vel procedente ex ſola imaginatione.

Omiſsio eſt, quando aliquis po- 3
teſt, & debet facere, & non vult facere; & tūc dicitur voluntaria. Non peccat virgo ſi eius omnino renitentis virginitas violetur, adde, quòd nec corrumpitur virginitas, ſed duplicatur ad coronam. teſte S. Lucia Syracuſana, vt refert Gratianus 23. q. 5.

Actus metu factus eſt humanus, 4
quia eſt voluntarius ſimpliciter, & inuoluntarius ſecundum quid. quia, licèt agēs ab extrinſeco cōpellat, tamen ipſe confert vim, & adiuuat, quia conſentit, nō ſic qui

vio-

violentatur. Quare actio violenta, & facta per puram vim, non eſt meritoria, neque demeritoria in quocumque foro: quia non eſt humana; ſed facta ex metu poteſt eſſe meritoria, vel demeritoria, quia eſt humana; licèt regulariter poſſit reſcindi, niſi in ſacramentis, in quibus imprimitur character. Verum eſt, quod illa, quæ requirunt liberam, & ſpontaneam voluntatem, vt eſt matrimonium, ſi ſunt aliquo modo metu facta, ſunt nulla; & ſine vlla reſciſsione ſunt inualida.

6 Nullus actus voluntarius elicitus, ſeu internus eſt violẽtus, quia voluntas non poteſt cogi ad volendum, vel nolendum.

7 Nullus actus ſiue interior, ſiue exterior deſinet eſſe voluntarius ex eo quod ſit impellente concupiſcentia; immo eſt magis voluntarius.

Blanditiæ non faciunt, vt actus per eas factus reſcindi poſſit, metus autem facit. & teſtamentum blanditijs procuratum valet, & metu factum non valet.

8 Actus factus per ignorantiam regulariter eſt actus humanus: ſed non eſt humanus, quando tria concur-

currunt: primò, ignorantia rei, quam ſcire non tenetur: ſecundò, vt non ſit affectata ignorantia, & procurata: tertiò ſi ſit talis ignorantia, ſine qua non fieret actus.

PRAELVDIVM VII.

De actu humano bono, qui eſt meritum; & malo, qui eſt peccatum.

ACtus moralis, ſeu humanus, vel eſt bonus, qui nulla lege prohibetur, nec ob ſe, nec ob circumſtantiam aliquam: vel malus, qui prohibetur. 1

Meritum eſt duplex, de condigno, & de congruo: de condigno eſt, quando meretur gratiæ augmentũ, & gloriã: & vocatur meritum ſimpliciter, & eſt actus humanus bonus factus in gratia gratũ faciente, quæ gratia gratũ faciens eſt donum Dei ſupra naturale infuſum creaturæ rationali, quo eſt accepta Deo ad vitam æternam. 2

Meritum de congruo, ſeu ſecundũ quid, eſt actus humanus bonus factus ab aliquo extra gratiam Dei, cui de congruitate quadam & ſecundum quid debetur aliqua merces ſpiritualis, vel temporalis. 3

5 Peccatum mortale eſt dictum, factum, aut concupitum contra legem æternam Dei. lex æterna eſt ſumma ratio Dei, quæ ab æterno cuncta ordinauit, & nunc gubernat, & includit legem naturalem.

6 Dictum, factum, concupitum, ſtant pro actionibus, & pro omiſſionibus: quia negatio, & affirmatio referuntur ad idem genus.

11 Veniale, eſt peccatum; quia eſt actus inordinatus, & vitioſus: ſed analogice ſecundùm prius, & poſterius: quia non eſt contra, ſed præter legem æternam. qua ratione peccatum prius dicitur de mortali, & poſterius de veniali.

12 Hæc maxima: Non omne peccatum ideo eſt malum, quia prohibitum; intelligitur de prohibitione humana; & non æterna, per quam omne peccatū prohibetur.

14 Peccatum, quod eſt actus, & non habitus, conſtat ex materia, quæ eſt actus, id eſt dictū, factum, concupitum; & ex forma, quæ eſt priuatio, deformitas, ſeu tortuoſitas, id eſt contra legem Dei, vt eſt actus, ideſt materialiter, eſt quoddam bonum naturale: vt eſt priuatio boni, ideſt formaliter, dici-

tur,

tur, malum, & nihil. Quare non debet dici, peccatum eſt à Deo, niſi addatur inquantum eſt actus, & quo ad entitatem.

Et, quia peccatum materialiter 15
eſt ens naturale, & bonum; formaliter eſt ens morale, & dicitur nihil, & malum: ideo eius actus naturalis poteſt eſſe vnus & idem numero; ſed moraliter nunc erit bonus, paulo poſt erit malus. vt deambulatio pro Deo, deinde pro vanagloria.

Quare vnus actus in genere 16
entis poteſt eſſe duplex, & cõtrarius in genere moris: ſed non po- 17
teſt eſſe ſimul in eodem tempore bonus & malus.

Actus interior & exterior ſunt 19
duo in genere entis; ſed ſunt vnus in genere moris. verbi gratia, velle furari, & furari eſt vnum peccatum. ſed pænitens debet confiteri vtrumque actum, vel ſaltem actum exteriorem, quia implicitè dicit interiorem: & non ſufficit dicere tantum interiorem.

Reatus eſt obligatio nata ex 21
eccato ad pœnam ſubeundam, & c differt à peccato; immo eſt uoddam medium inter peccatũ, 1
pœnã; & aliquãdo ſumitur pro

 pec-

peccato, aliquando pro pœna.

22 Reatus eſt duplex: primus, eſt obligatio ad pænam æternam; ſecundus ad pænam temporalem: quia peccatum eſt duplex, mortale, & veniale.

23 Reatus iteruш eſt triplex: quia peccatum ad triplicẽ pænã obligat: primo, vt offendit ordinem propriæ rationis, obligat ad pænã remorſus conſcientiæ: ſecundo, vt offeudit ordinem Dei, obligat ad pænam temporaneam, vel æternã infligendam à Deo: tertio, vt offendit ordinem legis hominum, obligat ad pæuam illius legis.

24 Datur actus indifferens, ideſt neque bonus, neque malus in genere, vel ſpecie, ſeu ex obiecto ſuo; ſed non datur in indiuiduo: tunc enim aut eſt bonus, aut malus: quia ſaltem deerit ordinatio ad bonum finem; & ſic eſt otioſus, & contra legem Dei. quare omnis actus deliberatus, qui non eſt bonus, eſt peccatum.

PRAELVDIVM VIII.
De peccato originali.

1 PEccatum eſt duplex. Originale, & actuale. Peccatum originale

ginale eſt primum peccatū primi parentis, quatenus fuit naturæ tranſfuſum per virtutem ſeminalem in omnes immediatè vel mediatè ab eo genitos, quo ſibi, & illis perdidit iuſtitiam originalem in hoc ſæculo, & beatitudinem æternam in altero.

Quare peccatum originale non eſt reatus: & omnes naſcũtur cum vero peccato. Non eſt actus perſonalis, non potentia, non habitus, niſi metaphoricè; non eſt concupiſcentia propriè, non fomes; licet fomes vocetur peccatum. 6

Sed proprie eſt peccatum, ſeu deformitas & defectus rectitudinis, qua caruit primus actus malus primi parentis, quatenus fuit totius naturæ.

In vnoeunque homine eſt peccatum originale; quod ineſt vnicuique proprium. & omnes homines contrahunt peccatum hoc: in quo morientes damnantur ſaltem pœna dãni. Excipitur Ieſus Chriſtus, qui non fuit cõceptus per virtutem ſeminalem; & B. Virgo eius Mater, quæ fuit præſeruata priuilegio particulari: quãuis plerique grauiſſimi, & ſanctiſſimi viri contra ſentiant. vnde neutra opinio 8 9

eſt damnanda, iuxta iuſſa Papæ Sixti in extrauaganti, De rel. & vener. Sanct. cap. 2. renouata nuper in Concil. Trident.

PRAELVDIVM IX.
De peccato actuali, & ſpeciebus eius.

1 PEccata actualia differunt ab originali: & inter ſe non ſunt æqualia ideo in confeſſione non ſufficit dicere peccata in genere: ſed ſunt aperienda in ſpecie, & numero. Ideo ſunt conſiderandæ diuiſiones peccatorum.

2 Prima diuiſio eſt Anſelmi, in peccatum cordis, oris, & operis. & eſt diuiſio non generis in ſpecies, ſed gradus.

3 Secunda diuiſio Auguſtini, in peccatum cordis, facti, & conſuetudinis: quæ ſunt membra graduum eiuſdem peccati.

4 Tertia Gregorij, in ſeptem peccata Capitalia s, a, l, i, g, i, a.

5 Quarta diuiſio Iſidori, in peccatum in Deum, in proximum, & in ſeipſum.

6 Quinta diuiſio S. Thomæ, in peccatum per exceſſum, & peccatum per defectum.

Sexta

Sexta diuiſio, in peccatum mortale, & veniale, de quo, Præludio 7. num. 11. 7

Peccatum mortale, eſt peccatū contra præceptum diuinum, vel humanum, promulgatum, receptum, & non derogatum, æterna pœna munitum: vel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale ſit dubitatum; quod ignorantia, ſubreptio, paruitas rei, vel diſpenſatio iuſta, vel cauſa iuſta quoad legem humanam ab ea non excuſat; vel contra diuinum conſilium contemptum vel contra ſalutem animæ proximi ſpretam, vel ob finem malum, vel in quo finis vltimus ponitur. Præcepta, quæ poſſunt obligare ad mortale, ſunt triplicia Naturalia. Diuina poſitiua, vel Humana promulgata, recepta, & non derogata, in totum, vel in partem, dummodo prædictis iungatur pœna æterna, vel verba præcipientia: aliter non obligant ad mortale; vt de non otioſè mentiendo: vel ſi horum auctor non habuit animum obligandi ad mortale; vt S. Dominicus in ſuis conſtitutionibus. 8

Facere contra conſcientiā dictantem, vel dubitātem illud eſſe 9

peccatum mortale, eſt peccatum mortale; licet re vera in ſe non eſſet mortale. Nota, facere contra conſcientiam dictantem illud eſſe peccatum veniale, vel eſſe peccatum in communi, eſt peccatum contra conſcientiam veniale, & non mortale debet enim cõſcientia dictare vel dubitare eſſe peccatũ mortale. nec ſufficit generalis conſcientia, vel dubietas de mortali; ſed debet eſſe ſpecialis; vt ſi dubito in genere, an liceat diebus feſtis conſulere; ſed nõ dubito in hoc feſto me poſſe dare tale conſilium; non pecco contra conſcientiã: item non ſufficit ſcrupulus in genere, vel in particulari: v.g. Puto licere mihi ludere ludo honeſto; ſed angor ſcrupulo particulari vel generali: tum, ſi ludo non pecco.

10 Ignorãtia excuſat, quando reddit actum inuoluntarium: de quo Præl. 6. n. 9. Item excuſat ſubreptio; vt in quadam diſplicentia de bono, non plene deliberata, turbatio, vel paruitas iudicij excuſant à mortali; licet commnniter non à veniali. Sic etiam paruitas materiæ excuſat.

13 Iuſta diſpẽſatio excuſans à mor

tali

tali in lege diuina , vel naturali debet eſſe cum iuſta cauſa: aliter non valet ipſo iure; vt in voto, & iuramento: &, ſi diſpenſatur ſine iuſta cauſa, diſpenſator peccat: & diſpēſatus ſi bona fide putat ſecum eſſe diſpenſatum iuſta de cauſa , non peccat ; donec nouerit cauſam non fuiſſe iuſtam .

Diſpenſatio circa leges humanas eſt iuſta, & valet ipſo iure, licet non fuerit iuſtè facta .

Diſpenſatio ſine cauſa , & ſine 14
ſubreptione, facta à Principibus, qui non cognoſcūt ſuperiores circa ſuas leges , valet ipſo iure ; & dicitur iuſta: etiam ſi diſpenſans , & diſpenſatus ſciant non adeſſe iuſtam cauſam . licet diſpenſans ſine cauſa circa ſuam legē, & diſpenſatus nolens ſe conformare moribus honeſtis illorum, quibus cum viuit, peccent ſolum venialiter; ſi ſcandalum, & damnum notabile tertij non reperiantur .

Abſolutio iniuſta excommunicationis ab habente poteſtatem independentem, eſt valida.

Diſpenſatio facta ſine cauſa iuſta ab inferiori habente poteſtatem diſpēſandi circa legem ſuperioris, non valet: quia diſpenſatio 15

eſt relaxatio legis cauſa cognita, & diſpenſatio facta ſine iuſta cauſa à Legato Papæ auctoritate Apoſtolica, ſibi commiſſa, nō valet.

Inferior circa legem ſuperioris non cenſetur diſpenſare; niſi id exprimat: etiam ſi iubeat, aut permittat fieri aliquid, quod ſine diſpenſatione iuſte fieri non poſſet. & , ſi exprimat ſe diſpenſare iuſta cauſa; & cauſa non eſt cognita, vel non probatur; non creditur ei: &, ſi cauſa eſt probata, & in conſcientia ſciretur eſſe falſa, diſpenſatio non valet, ſed diſpenſatus bona fide credens auctoritati ſuperioris excuſatur.

Diſpenſatio facta ab inferiori circa ſuam, vel prædeceſſoris ſui, vel inferioris legem, valet in vtroque foro, etiam facta ad libitum. immo, quoties ſciens iubet, vel cōcedit fieri aliquid contra ſuam legē, iam diſpenſat: licet nulla facta ſit mentio diſpenſationis.

16 Cauſa iuſta, ſeu rationabilis, ſemper excuſat a peccato mortali tranſgreſſorem legis humanæ. Iuſta cauſa putatur, pro qua legiſlator, ſi adeſſet, haberet tranſgreſſorem pro excuſato. immo cauſa bona fide deputata iuſta, licet om

nino

nino non ſit iuſta, excuſat à mortali, ſed non à veniali.

Non ſeruare cõſilia Chriſti ex 17
contemptu, eſt peccatum mortale.
Similiter facere aliquid cum con 18
temptu ſalutis proximi, licet in ſe
non ſit illicitũ, eſt peccatum mortale, vt quæ ornat ſe, ſciens aliquem
certo peccatum mortaliter, & contemnens.

Quilibet actus factus ob finem 19
mortalem, eſt peccatum mortale.

Peccatum veniale eſt peccatũ actuale, quod non eſt mortale.

Peccatũ aliquãdo eſt ſimplex, 20
quando vna ſola deformitate eſt peccatũ, vt furari: aliquando multiplex, quando multiplici deformitate eſt peccatum, vt furari ad fornicandum. Quare non ſatis eſt in confeſſione confiteri peccatum; ſed oportet confiteri finem, & circumſtantias, ſi ſint mortalia: quia multiplicant peccatum, vt furtũ, in loco ſacro, ad emendum gladium vt hominem interficiat.

PRAELVDIVM X.

De pœnitentia, & eius partibus.

PAenitere eſt nolle feciſſe quod 1
fecit, & hoc vel ſine dolore,

Digitized by Google

vt eſt in beatis; vel cum dolore vt in viatoribus.

2 Pænitẽtia accipitur primò pr actu; ſeu habitu inclinãte ad acti bene dolendi: & ſemper fuit ne ceſſaria ad ſalutem, ab Adamo ſecundo pro ſacramento; & incec pit hæc poſt paſſionem Chriſti Quod ſacramẽtum conſtat ex for ma, vt ex parte principali; Ego te abſoluo; & ex materia, quæ eſt critio, confeſſio, ſatisfactio à quibus partibus. quia in his iuſtificatio peccatoris conſiſtit, incipimus.

Finis Prælud.

COM-

COMPENDIVM MANVALIS NAVARRI.

DE CONTRITIONE Cap. I.

CONTRITIO eſt 1
pænitudo volunta-
ria cum dolore ma
ximo actuali, vel
virtuali peccati p-
prij iam commiſſi,
quatenus eſt offen
ſa Dei, ſuper omnia dilecti, cum
ſpe veniæ, & propoſito non pec-
candi amplius, ſaltem mortali-
ter, & confitendi, & ſatisfaciendi,
ſaltem virtuali.

Non eſt opus, vt pænitens cre- 9
lat ſe non amplius mortaliter pec
:aturum.

Nec eſt opus, vt malit pati hāc, 19
el illam pœnam ſpeciatim, v. g.
ıortem ſuam, vel filiorum; quam
eccare, vel peccaſſe mortaliter
ec imprudenter ad id eſt indu-
endus, ſatis eſt generatim, vt ma
pati quamcumque pœnam in-
mmuni, quàm peccare.

Pæni-

18 Pænitens ſi nõ cognoſcatur habere ſufficientem dolorẽ, doleat ſe talem non habere, & proponat in poſterum non peccare, & ſic abſoluatur. De quo infra c. 10. n. 4.

22 Satis eſt, vt pæniteat pænitentem, ſaltem virtualiter de omnibus peccatis mortalibus in genere, quæ recordatur: & non recordatur: & hoc vel in principio, vel
23 in medio examinis, vel quouis alio tempore, non tamen eſt neceſſe de venialibus: de dubijs vero, vt de mortalibus pœniteat.

24 Per ſolam contritionem condonantur peccata ante cõfeſſionem:
25 & ſine Sacramento pœnitentiæ actu ſuſcepto: ſed nõ ſine pænitentia: quæ ſemper fuit neceſſaria, & quæ non põt eſſe ſine gratia Dei.

27 Peccator non tenetur ſub peccato mortali pænitere de peccato omni tempore; ſed tempore neceſſitatis: vt quando miniſtrat ſacramenta, vel eſt in articulo mortis, vel inſtante, grandi neceſſitate populi, cui abſq; feruore orationis non poſſet prouideri.

28 Peccata delectabilia, vt carnis, honoris, &c. poſt confeſsionem, non ſunt amplius recogitanda: ne delectemus

Pecca-

Peccator poteſt habere con 30
tritionem de peccato, quod nec ſpeciatim, nec generatim recordatur, Per ſolum amorem Dei ſuper omnia: quia amor Dei eſt contritio virtualis.

Qui dolet de peccato, vt eſt of- 35
fenſa Dei, cum propoſito non peccandi, vel credens ſine craſſa ignorantia dolorem ſuum ad id eſſe ſufficientem, cum confitetur, recipit gratiam.

Adulti baptizandi, prius ſunt 37
adducēdi ad dolorem mortalium in communi: id eſt, vt doleant propter Deum, vt gratiam recipiant.

Attritus, virtute ſacramenti fit 38
contritus.

Ad confitendum eſt neceſſaria 42
attritio, quam pœnitens putat expreſsè, vel implicite ſufficere ad obtinendam abſolutionē peccatorum: licet illa non ſit vera contritio, nec putetur à pœnitēte etiam contritio talis, quòd ſola ſine abſolutione ſufficeret ad remiſſionē peccatorū. *Quāuis Nauar. teneat in reſponſione ad ſextū, quòd dolor propter ſolam pœnā inferni quatenus pœna eſt ſine amore ſaltē virtuali, vel odio peccati nō ſufficiat.*

Qui ante prædictam contritionem,

nem, vel pro tali habitam adminiſtrat, vel recipit ſacramentum, peccat mortaliter.

De Confeſsione. Cap. II.

1 Confeſſio eſt peccatoris accuſatio ſecreta de ſuis peccatis corã proprio Sacerdote, vt ab illis ſacramentaliter abſoluatur.

Conditiones confeſſionis ſunt ſexdecim.

Sit ſimplex, humilis, confeſsio pura fidelis.
Atque frequens, nuda, & diſcreta, libens, verecunda,
Integra, ſecreta, & lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

Sed non omnes hæ conditiones ſunt neceſſariæ: ſed aliquæ. vt *Integra*, vt poſt diligens examen omnia peccata mortalia ſecũdum ſpeciem, & numerum dicantur.

Nemo tenetur coram alijs audientibus ſua peccata confiteri. tamen, ſi publicè cõfiteatur, quod regulariter fieri non debet; confeſſio tenet.

9 Confeſſio iuxta canones neceſſario eſt facienda. Primo, ſemel in anno.

anno. Secundo, quando eſt communicandum, vel celebrãdum, ſi adeſt copia confeſſarij: ſin minus, in neceſſitate doleat & celebret: & poſtea quãprimum cõfiteatur Tertio, in probabili mortis periculo, in quo homines communiter moriuntur: quale eſt probabile naufragium, imminens prœlium, acuta, & grauis febris. Primus partus mulierũ. Quarto, quando eſt probabile, quod per totũ annũ non habebit opportunitatem confitendi.

De Satisfactione. Cap. III.

Satisfactio largè ſumpta comprehendit reſtitutionem: ſtrictè, vt hic ſumitur. Eſt paſſio volũtaria pœnæ pro peccato ad pla- andum Deum cum propoſito nõ ffendendi eum amplius. & poteſt ieri per bona opera, etiam alias ebita. Immo per tribulationes à eco immiſſas patienter, ilias fe- ndo in ſatiſfactionem.

Pænitens vt abſoluatur, non te- 10
tur ſtatuere, ſe numquam vſu- m occaſionibus remotis peccan mortaliter: ſed debet abſtinere ropinqnis. Propinqua vero oc- io non eſt, ſi cõfeſſarius, vel pæniten-

nitens putant, quod ob eam non numquam peccabit mortaliter in ſuis officijs: nec ſi id credunt, eſt
14 neganda abſolutio: ſed eſt illa occaſio peculiaris, qua credunt núquam, vel raro vſurum ſine peccato mortali. *& ibi declaratur.* Confeſſor non debet abſoluere illum, niſi relinquat occaſionem, in qua ſimiles homines quaſi ſemper peccant mortaliter: niſi hæ quattuor circumſtantiæ, vel conditiones excuſarent.
15 Prima, vera pænitudo præteritorum. Secunda, propoſitum non faciendi illa peccata. Tertia, credulitas, quod Deo iuuante nõ peccabit cum in ea occaſione ſe inuenerit. Quarta, quòd ſubſit aliqua rationabilis cauſa non ſe abſtinendi ab ea occaſione.
17 Adoleſcentes cõuerſantes cum mulieribus, in his, quæ victui, vel vſui ſunt neceſſaria, & hac occaſione ſæpe peccarunt, poſſunt ab-
18 ſolui; licet nõ ſeparẽtur: ſecus de ijs, qui redeunt ad officia, quæ ſine peccato mortali exerceri non
19 poſſunt. Cõcubinarij, qui ſciũtur, non poſſunt abſolui; ob ſcandalum: licet proponant, &c. Immo regulariter etiam occultiſsimi nõ

poſſunt

poſſunt abſolui: nec concubina, quæ inſeruit concubino iam iam morituro. Hoſpita poteſt abſolui, 20
ſi promittit, ſe non recepturum illum hoſpitem, cum quo ſæpe peccat; immo ſi recipiat cum conditionibus ſupradictis.
Cognata, ancilla, & famula, quę 21
rem habuerunt cũ conſanguineis, dominis, & heris, poſſunt abſolui ſine ſeparatione etiam ſi reinciderint, concurrentibus tamen prædictis conditionibus. *Licet Nauar. non abſolueret, niſi certa quadam adhibita diligentia.* Idem dicen- 22
dum de iuuene, qui tangit impudicè conſanguineam, vel aliam amicam, in alia domo degentẽ: ſi proponat numquam ſe ſolum cum illa ſola, in eadem cameta conuerſaturũ ſine maxima cauſa. Aliud 23
dicendum eſt de corrumpentibus e in colloquijs cum feminis, quas volunt ducere in vxorẽ, vel alijs. illis enim non eſt abſoluendus, niſi ſtatuat ſe non amplius hoc vel io modo, etiam licito, cum ea conuerſaturum, quo credit ſe qua ſemper inducendum eſſe ad peccatum.
Cõiugati in facie Eccleſię, quo 24
n matrimonium nõ tenet, dum
expe-

expectant diſpenſationem, poſſunt abſolui, concurrentibus prædictis quattuor conditionibus.

25 Idem dicendum de comedente calidiſſima, qua occaſione patitur ſtimulos carnis, & aliquando conſẽſit peccato mortali. poteſt enim abſolui: cum illis tamen cõditionibus. Immo quarta conditio non eſt neceſſaria in hoc caſu. At, ſi iſta comedat in malum finem, ſine dubio peccat.

26 Qui ob ſermonem, choream, amplexum iuxta patriæ conſuetudinem, ſæpe per delectationem moroſam, vel prauam voluntatem peccauit, poteſt abſolui; etiam ſine propoſito eam occaſionem vitandi: poſitis tamen ſupradictis quattuor conditionibus: immo quarta conditio non requiritur in hoc caſu.

Idem dicendum de viro fundente clyſteres feminis; & de femina eoſdem fundente viris. & de medico, vel chirurgo, qui medendis pulchris feminis in locis ſecretioribus, ſæpe peccarunt.

Idem de confeſſario, qui peccat, dum audit certam perſonam; & de pænitente, dum confitetur certo confeſſario; nec fieri poteſt

mutatio

utatio ſine magna nota: concur-
entibus prædictis quattuor, poſ-
int abſolui.
Idem dicendum de illo, qui ſæ-
e peccauit ex aſpectu mulieris,
el tactu manus, & ſimilibus, li-
et optimum eſſet ab his cauere.
Peccat, qui proponit non ſatiſ-
cere; vel qui ſine animo ſal-
n virtuali ſatisfaciendi, confi-
tur.

potestate ſcientia, & bonitate Confeſſarij. Cap. IV.

Onfeſſarius debet habere po- 1
teſtatem, ſcientiam, & bo-
tem. Poteſtas conſiſtit in hoc,
d ſit presbyter, habens iuriſ-
ionem actualem ordinariam,
delegatã, quę ad peccata ſi-
onfeſſa extendatur; excipitur
is articulus, vel quando quis
venialia, vel mortalia alias
õfeſſa confiteatur, quia tunc
et ſacerdos põt abſoluere.
enialibus vel mortalibus ri 6
is confeſſis religioſus abſ-
acultate non poteſt licitè
ere; licet abſolutio valeat.
articulo mortis licitè po-
omnibus.

Scientia

8 Scientia confeſſarij, vt ſit ſufficiens, debet eſſe tanta, vt cognoſcat, quæ peccata ex illis, quæ cõmuniter faciunt ſui pænitentes, ſunt mortalia, & quæ venialia; & quæ circumſtantiæ neceſſario confitendæ: vbi eſt excommunicatio: quæ peccata reſeruata: quæ habẽt annexam reſtitutionem; vel ſaltem ſciat dubitare, vt eruditiores conſulat. nec placet diſtinctio illa; An confeſſor ſit regularis, & an ſua ſponte audiat cõfeſsiones.

10 Non quicumque eſt idoneus ad certas perſonas audiendas, & in certo loco; eſt idoneus ad oẽs per-

12 ſonas, & loca. Vnde inſufficiẽs confeſſor audiens confeſsiones, peccat mortaliter. Similiter, qui

13 eũ poſuit, & qui eum tolerat, Sed excuſatur ob ſufficientiã pænitentis, vel puritatẽ conſcientiæ eiuſdẽ; vel in articulo mortis, vbi nõ adeſt alius; vel apud infideles, vbi nõ eſt copia peritioris cõfeſſarij.

14 Regularis, iudicans ſe non idoneũ ad confeſsionem, ſi audit confeſsiones, etiam ſub præcepto obedientiæ, peccat mortaliter: ſi dubitat, debet obedire Prælato.

15 Bonitas Confeſſarij debet eſſe tãta, vt ſit, vel probabiliter credat

ſe

ſe eſſe extra ſtatum peccati mortalis.

De quibus confeſſarius debet pœnitentem interrogare, & quomodo. Cap. V.

Confeſſarius ſub pœna peccati 1
mortalis, debet interrogare omnia, quæ ſunt ad integritatem, & fructum confeſsionis. vt, ſi videat pænitentem ſilere ob ignorantiam, inconſiderationem, vel obliuionem, aut verecundiam: nō autem, ſi pænitens aduertit; & non ob verecundiam tacet, quia tunc poſſet iudicare pænitentem vel non feciſſe illud, vel fuiſſe confeſſum. Omittere autem aliquam interrogationem ob inaduertentiam, vel inconſiderationem, non 2
eſt peccatum mortale.

Duæ interrogationes ſunt neceſſariæ maximè, prima, de numero ſecunda, de ſpecie peccatorum.

In Interrogatione tria ſunt obſeruanda. Primum, vt non omnia interroget, quæ poterat pænitens feciſſe; ſed tantum illa, quæ homines eiuſdem qualitatis ſolēt facere. Secundum, vt ſolum interroget

terroget conſueta peccata, quæ ſe-re omnes nouerunt: & non occultiora, niſi leuiter.

4 Tertium in carnalibus non deſcendat ad peculiares circumſtantias, & minutias: ſatis enim eſt, cognoſcere naturam peccati. De oſculis vero, & amplexibus tantum ſummatim, ſi extra matrimonium: In matrimonio, non; niſi fuerit periculum pollutionis.

De Circumſtantijs. Cap. VI.

1 Circũſtantia eſt accidẽs actus
2 humani qui peccatum eſt. & eſt ſeptuplex, quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando. Numerus vero non eſt circumſtantia; ſed multiplicatio peccati.

3 Illa circumſtantia eſt neceſſario dicenda, quæ eſt peccatũ mortale, vel facit peccatum veniale eſse mortale; vel mutat ſpeciem peccati; vel quod eſt mortale ob vnam cauſam facit ob aliã; ideſt, quæ vltra malitiam operis, habet ſpecialem repugnantiam cum ratione, ſeu ſpecialibus præceptis: non quæ ſolum cum generalibus.

4 Qui peccat cum fiducia quòd confitebitur; non tenetur dicere

hanc

ıanc circumſtantiam. Secus, qui uratur rem ſacram, vel in loco ſa ːro: ſic de homicidio, vel fornica- one in loco ſacro, eſt dicenda circumſtantia.

Qui rem habet cum coniugata, vel conſanguinea, vel religioſa, enetur explicare. immo, ſi coniu- atus cum coniugata; nõ ſatis eſt, icere ſe coniugatum, ſed illam tiam coniugatam. Si finis in in- entione eſt peccatum diſtinctum b opere, debet explicari. vt qui ıratur ad fornicandum.

Qui mentitur iocoſe, ita tamen, ıod, ſi ſciret eſſe mortale pecca- m, adhuc mentiretur; debet hoc plicare: quia eſt mortale.

Circũſtantiæ mutantes pecca- 5
n præſertim in infinitum, ſunt eriendæ: de alijs circumſtantijs bet dicere, quando confeſſarius errogat; vel quando confeſſor ipit occaſionem mali, ſi tacean .Confiteri circumſtantias, quæ 6
ı mutant ſpeciem, & augent us, & minus, etſi laudabile ſit; eſt neceſſe; contra Sotum. ſit reſeruata, vel annexa ex- ımunicationi, vel cum damno ij.

tis eſt, confiteri vltimũ actum 7

peccati, & non præcedentia, vel conſequentia. vt eſt dicere, Interfeci: & non dicere verba, ſigna, geſtus. ſic, Fornicatus ſum; & non dicere oſcula, & alia turpia. ſic, Furatus ſum; & non cogitationes voluntates, & apparatus ſic de alijs delictis, cum Soto in 4. d. 18. q. 2. art. 2. & 4.

8 Peccatum mentale debet dici cum circumſtantijs, vt peccatum reale externum. vt qui deſiderat peccare carnaliter, ſi eſt virgo, debet dicere; ſum Virgo: ſi cum virgine; cum virgine.

10 Circumſtantia diei feſti non eſt neceſſario confitenda, nec diei cõſecrati ieiunijs, vel orationibus.

11 Circumſtantia loci ſacri nõ eſt dicenda neceſſario; niſi peccatum contrarietur loci ſanctitati, vel immunitati: vt ſanguinis, vel ſeminis effuſio, vel violenta abſtractio, & vſus matrimonij ſine iuſta cauſa.

12 Optare occidere, vel fornicari in Eccleſia, licet ſit extra Eccleſiam, eſt circumſtantia neceſſario dicenda: eſt enim ſacrilegium.

13 Circumſtantia propriæ perſonæ dignæ, vel religionis, non eſt neceſſario dicenda: niſi ſit

noua

ia obligatio, vt voti.
Circumſtantia de peccato con 14
conſcientiam, tunc eſt dicen-
quando opus effectum non eſt
ntra aliam legem.
Numerus peccatorum non eſt
cumſtantia, ſed additio pecca-
& ſic non ſufficit dicere: Sæpe
ccaui in hoc genere peccati.
Numerus certus peccatorũ eſt 15
cendus, ſi nouit; ſin minus, nu-
rus probabilis poſt ſufficiens
amen, vel plus, minuſue v. g. per
bdomadas, vel per menſes.
Satis eſt, abſque numero expli-
e ſufficienter ſuum ſtatum. vt,
neretrix, Per decẽnium fui ex-
ita omnibus; ſi clericus, Per an
n non recitaui officium.
Peccatum internum, quod ſolo 16
mo conſummatur, vt odium,
tiplicatur, quoties voluntas
candi interciſa renouatur, ex-
nũ vero, quod exteriori opere
ſummatur, cum iteratur opus,
interrumpitur. vt qui multum
itatur ad homicidium vnum,
num peccatum, licet volun-
nterrumpatur, & multiplice-
& cetera opera præter deli-
multiplicentur.
nnes actus interiores, & ex-

riores, licet interrupti, qui sũt via quædam ad vnum peccatum pa-
17 trandum, faciunt vnum peccatũ; niſi interrumpantur cum contraria deliberatione, vel ſecundum ſe, ſi ſint, peccata, vel ad alia peccata ordinati.

Qui vno impetu fertur in plures actus exteriores, vt quando vno impetu ter aliquem vocat latronẽ, ſemel peccat. Sed ſi diceret tria verba ſignificantia, tres iniurias diſtinctas eſſent tria peccata.

18 Qui peccat peccatum mollitiei cogitans ſucceſſiue ſuper Virginem Viduam, & coniugatam facit quattuor peccata.

Qui adulteratur, non tenetur fateri oſcula verba, & actus antecedentes, & conſequentes ad coitum; ſed tenetur, ſi bis, vel ter coiuit, etiamſi immediatè.

Qui longo tempore, multis vijs proſequitur mulierem, & non potitur ea; toties tantùm peccat, quoties interrumpit malam voluntatem peccandi, ceſſando ab opere exteriori quod impendebat, & rurſus reiterat eandem malam voluntatem.

Vnico verbo mille peccata poteſt quis confiteri, vt dicendo,

Millies

llies blaſphemaui.

Circũſtantia ſcandali neceſſa- 19
) eſt dicenda, quando eſt ſcan-
lum formale; ideſt dictum, vel
ctum animo prouocandi alium
mortale peccatum. & tenetur
iam dicere ſpeciem peccati, ad
am prouocabat. Item quando
r opus, alioquin bonum, ſed ha-
ns apparentiam mali, datur oc-
ſio peccandi mortaliter. Quan-
quis peccat mortifere coram
js ſine animo prouocãdi ad pec
um mortale, nec adſtantes pro-
biliter ſumunt occaſionem pec-
ndi; non eſt circumſtantia ſcan
i neceſſario dicenda.

Oblitus cõfiteri circũſtantiam 20
eſſariam, non tenetur iterum
fiteri peccatum; ſed tantum
umſtantiam cum numero.

Qui peccat mente, & opere; de-
exprimere opus; quod eſt per-
io peccati, & non eſt circum-
tia.

ui commiſit inceſtum, debet
iteri circumſtantiam graduũ,
, an in primo, vel ſecundo,
ertio, vel quarto gradu, de
infra cap. 16. nu. 3.

Digitized by Google

Quod pænitens debet conſeruare famam proximi in confeſſione non nominando quemquam. Cap. VII.

1 REuelare peccata alterius ea ignoranti, eſt contra legem naturæ: & cõfiteri integrè, eſt lex diuina poſitiua: ergo hæc debet illi cedere.

2 Pænitens non debet nominare perſonam, cum qua peccauit: & confeſſor debet prohibendo occurrere dicenti aliter peccat.

3 Quando pænitens non poteſt dicere circumſtantiam, quin reuelet tertiã perſonam, & infamet; tũc debet circumſtantiam tacere, donec detur ſibi copia confitendi alteri, qui eum non noſcat: vel transformari ita vt non noſcatur.

4 Peccatum, quod in confeſſione detectum probabiliter damnum corporis, vel animæ, vel famæ affert ſibi, vel confeſſario; non eſt dicẽdum illi; nec peccatum, quod affert ſcandalum confeſſario, vel grandem occaſionem peccãdi, eſt
5 dicendum. Non ob id tamen ſequitur poſſe confiteri circumſtantiam illã non habenti poteſtatẽ.

Quan-

Quando proprius confeſſarius 6
talis eſt, vt probabile ſit, cōfeſſionem de tali circumſtantia profuturam, & nullatenus obfuturam; poteſt, & debet etiam ei confiteri: quia non eſt infamare.

Qui non poteſt confiteri circū- 7
ſtantiam peccati, neceſſario confitendam ſine infamia alterius, & nullum remedium ex aſſignatis à doctoribus eſſe poteſt, non debet eam confiteri. ſed, ſi vult communicare, confiteatur cetera peccata, omiſſa illa circumſtantia, cum propoſito tamen illam confitendi quando ſine periculo poterit.

Non quilibet timor de bona fa 8
ma pœnitentis apud proprium confeſſarium, poteſt facere mutare confeſſarium ſine licentia.

De Sigillo Confeſſionis. Cap. VIII.

SIgillum cōfeſſionis eſt de lege 1
naturæ: qua ratione eſt ſigillū ſecreti; & de lege diuina poſitiua; quatenus ibi interuenit cōfeſſio ſacramentalis. ita obligat, vt cōfeſſarius, directè, vel indirectè, ſiue abſoluat, ſiue non, ſiue cauſa

 mortis,

mortis, vel quocumque alio fine, quando confeſſionem detegit, peccat mortaliter.

3 Sub Sigillo ſunt nõ tantùm peccata mortalia; ſed etiam venialia, & circumſtantiæ neceſſario, vel voluntariè confeſſæ: & quodcumque aliud, per quod detectum directè, vel indirectè pænitens cognoſcitur habuiſſe aliquod peccatum mortale, etiam in cõmuni; vel veniale in particulari; licet leuiſſimum ſit, & grauius peccat, qui hoc frangit, quam frangens ſigillum naturale purum.

4 Sub hoc ſigillo tenentur confeſsarius, & omnes, qui confeſsionem ſacramentalem audierunt, & intellexerunt, licitè, vel illicitè; mediatè, vel immediatè; clerici, vel laici; viri, vel feminæ.

6 Sacerdos non tenetur confiteri
7 peccatũ cum fractione ſigilli; neque qui fuit interpres in confeſſione; neque qui caſu, vel dolo alicuius confeſsionem audiuit; neq; is, cui cauſa petendi cõſilium, vel detrahendi, fuit reuelatum peccatum auditum in confeſsione ſacramentali. Quocumque modo ſigillum durat, etiam poſt mortem.

8 Parochus, dicens publice, Non
poſſum

poſſum te abſoluere; quia habes caſum reſeruatum; frangit ſigillum.

9 Confeſſarius, dicẽs, Ille eſt mihi confeſſus multa, & valde grauia peccata; vel qui, auditis duobus, vel tribus, de vno ait, Hic nullum peccatum mortale eſt confeſſus. Item, qui ſurgit à pænitente, & conſulit virum doctum præſentem: & reuertitur ad abſoluendũ. Item ſi confitendo, accuſat ſe aliquem à peccato mortali abſoluiſſe, qui facile poſsit cognoſci; frangit ſigillum.

10 Grauiter errant, qui ridendo confeſsiones auditas referunt; etiam non nominando perſonas. & qui dicit, Ille eſt confeſſus admodum benè; & qui, Illius confeſſio mihi placuit.

Confeſſarius non debet iniungere pęnitentias publicas, ob peccatum publicum ſcandaloſum ſibi confeſsũ: niſi perſuadeat pænitenti, vt dicat à ſe illam pænitentiam facere; vt tollat ſcandalum.

Confeſſarius dicens aliquem publicum concubinarium ſibi confeſſum peccata illa publica, frangit ſigillum: licet peccatum non nominet.

Confeſſor dicens, Ille eſt mihi confeſſus, & ego eum non abſolui; frangit ſigillum: contra Caietanum.

11 Parochus poſt auditam confeſſionem publici vſurarij, vocatus vt eidem adminiſtret Euchariſtiã, ſi dicat, Publico peccatori, vt apparet, non eſt danda publice Euchariſtia; non frangit ſigillum. ſecus ſi dicat, Nõ potui, vel non poſſum abſoluere: quia video publicam vſuram. Item nec frangit, dicens. Audiui Petrum, & abſolui: nisi ſi quis clam eſſet confeſſus; & audiens ex hac cognita confeſſione aliquid mali ſuſpicaretur. ex eo, quod alteri, prius, deinde conſueto, fuerit confeſſus.

12 Non frangit dicens, Hic pænitens ſuis minutiſſimis peccatis caput mihi obtundit. Item nec frangit, qui ſine expreſſione cauſæ denegat ſuffragiũ in electione Prælati, alicui, propter peccata audita in confeſſione. Item, qui dicit, Hoc peccatum audiui in confeſſione; ita tamen circumſpectè, vt perſona non poſſit cognoſci; non frangit ſigillum. ſed hæc verba non ſunt dicenda, niſi cum magna vtilitate proximi.

Multo-

ſultorum puerorum habentiũ 13
m rationis, vna ſimul confeſſio
: neceſſitate . ſacrilega eſt.
Confeſſarius, interrogatus , an 14
oluerit illum , ſi reſpondeat ,
; frangit ſigillum: debet enim
ere, Sum functus officio meo .
Confeſſarius ita debet petere
ſilium de peccato audito ; vt
lo modo cognoſeatur auctor
cati .
onfeſſarius deponens apud Iu- 15
m peccatum, quod alias ſcie-
ſed mox audiuit in confeſſio-
non frangit ſigillum : niſi ex
is in confeſſione certitudi-
vel aliquid aliud addat: tunc
frangeret .
de licentia pænitentis libe
uſta de cauſa conceſſa , di-
catum; non frangit.
feſſarij non debent dicere, 16
loco ſunt grauia peccata,
on frangant ſigillum .
ens confeſſor non debet 17
ere tales graues pæniten-
ex quibus alij ſuſpicentur
ſa grauia peccata .
n confeſſione v.g. Petri an
mplicē peccati fuiſſe, v.g.
n poteſt petere à Ioanne
confitente, an fecerit tale

peccatum : dummodo hic non ſuſpicetur Petrum complicem fuiſſe confeſſum .

18 Qui reuelat ſecretum dictum ſub ſigillo confeſsionis , non tamen in confeſsione ſacramentali, non frangit ſigillum .

19 Confeſſor, inquiſitus, & adſtrictus ab aliquo , an eius vxor ſit confeſſa adulterium, poteſt iurare, quod non intelligendo eo modo, quo dicere obligetur .

In quibus caſibus confeſsio ſit Iteranda . Cap. IX.

1 PEccatum recte confeſſum ſemel, non eſt iterum neceſſario confitendum. nec ad id poteſt pænitens obligari; niſi de proprio
2 conſenſu. Sententia, id eſt, abſolutio quæcumque, ſi nihil ex ſubſtãtialibus deſit, valet.

3 Confeſsio eſt neceſſariò reiteranda ob tria. Primo, ob defectum eſſentialem ex parte pœnitentis. Secundo, confeſſarij. Tertio, confeſsionis :

4 *Ex parte pænitentis,*] Abſolutio data excommunicato maiori vel minori excommunicatione , communiter valet: dummodò bona fide

de

de confiteatur peccata ſua. nec tenetur reiterare confeſsionem: ſed debet impetrare abſolutionem ab excommunicatione.

Excommunicatus excommunicatione inualida, vel excommunicatione valida, ſed iniuſta, in conſcientia poteſt abſolui.

Excommunicatus ſciẽs eſſe peccatum mortale petere, vel recipere abſolutionem peccatorum ante abſolutionem excõmunicationis, ſi confitetur, tenetur reiterare cõfeſsionem. quia illa non fuit integra, vel fuit cum defectu contritionis. 5

Ex parte Sacerdotis,] Confeſsio facta ſacerdoti non habenti iuriſdictionem ordinariam, vel delegatam, eſt nulla, & reiteranda. 6

Confeſsio facta nõ proprio, ſed ſub ſpe ratificationis futuræ à proprio, non eſt valida: ſed ſub ſpe ratificationis præſentis, eſt valida: eſt enim tacita licentia.

Abſolutio ab omnibus peccatis etiam à reſeruatis ſuperiori, valet tantum pro non reſeruatis: & pænitens, cum hoc ei conſtiterit, non tenetur reiterare, niſi peccata reſeruata illi confeſſario, 7

Confeſsio facta publice denun- 8

ciatæ;

tiato, & declarato excōmunicato ſuſpenſo, vel interdicto, eſt nulla. Item, ſi publico percuſſori clerici; ita, vt celari non poſſit.

Confeſsio facta per ignorātiam excommunicato, ſuſpenſo, & interdicto, qui non eſt publice denuntiatus, vt talis valet.

10 Confeſſio facta excommunicato non notorio, vel nō denūtiato; ſed pænitēti cognito pro tali; ſi illum induxit ſine neceſsitate, & debitè ad audiēdam confeſsionē; etiam ſi in ſe bona eſſet; tamen, quia non eſt integra, non valet: inducendo enim ſine neceſsitate non paratum, peccat mortaliter.

11 Cōfeſſio facta Priori, Parocho, vel Abbati, nullum titulum bonū, vel malum habenti, eſt nulla; ſed, ſi bona fide confitetur habenti titulum non bonum, vel illi qui habebat, titulum & ceſſauit, ſed neſcitur; non eſt irrita confeſſio, qui confitetur bona fide non habenti titulum bonum vel malum, vel ei qui habebat, ſed notorie ceſſauit ſaluabitur, durante bona fide: quæ ſi ceſſat, eſt iteranda confeſsio.

12 Quando ſacerdos neſciuit, vel noluit vti forma ſubſtantiali abſoluendi; eſt nulla. &, quando cognoſci-

gnoſcitur omnimoda ignorantia ſacerdotis; confeſſio eſt iteranda.

Confeſſio pænitentis ſine propoſito vitandi peccata mortalia, eſt nulla. At confeſsio, in qua quis dolet de præteritis, & vult vitare futura; qui tamē dolor nō eſt contritio, vel attritio, quæ adiuncto ſacramento fit contritio; non eſt iteranda; etiam ſi ſit informis. 13

Ex parte confeſsionis.] Cōfeſſio non integra, eſt reiteranda: ideſt, quia ſciens omiſit mortale, vel quod probabiliter dubitabat eſſe mortale, vel circumſtantiam neceſſariam pudore, vel hypocriſi, vel alia iniuſta cauſa; vel data opera eſt confeſſus non intelligenti, vel verbis obſcuris, vel dormianti; uel ſi partem peccatorum dixit vni, partem alteri. Omnia peccata ſunt dicenda ſacerdoti; licet ille non habeat poteſtatem abſoluendi ab omnibus, ſed recurrendum ſit ad ſuperiorem. 14

Tacens peccatū mortale in confeſsione ob iuſtam cauſam; vt nō ſcandalizetur confeſſor, vel ne aperiat peccatum auditum in confeſſione, non debet reiterare.

Qui tacet peccatum, neſciens id eſſe mortale, non tenetur reiterare.

terare. Et ſic pueri, vel puellæ, qui tacuerunt peccatum, neſcientes illud eſſe mortale, cum grandiores reſciuerint, non tenentur reiterare confeſsionem: ſatis eſt illud confiteri.

16 Qui defectu diligentiæ iudicio prudentis æſtimatoris humani neceſſariæ, reliquit peccatum mortale; tenetur reiterare.

Voluntas, qua pænitens cupit interrogari à confeſſario, & reſpondere, ſupplet magnam partem diligentiæ.

Confeſſarius cognoſcens notabilem defectum diligentiæ, debet pœnitentem dimittere: niſi adſit periculum mortis, belli, vel ſcandali.

17 Qui non ſatisfecit quocumque modo pænitentiæ iniunctæ; non debet reiterare confeſsionem: niſi ante abſolutionem eam contemnat; vel non adhibeat curam, vt recordetur, ad ſatisfactionem: tūc enim de nouo peccaret, nec integre confiteretur.

18 Confeſsio credentis ſe caſurum in poſterum eſt valida. ſed ſi crederet Deum non poſſe auxiliari, eſſet infidelitas.

19 In reiteratione cōfeſsionis, ſi fit eidem,

eidē, qui recordatur peccata; vel pænitentiam, vel ſtatum pænitentis; ſatis eſt dicere, quæ reliquit; & accuſare ſe de omnibus: ſi aliter, vel cū alio eſt tota reiterāda.

Quo pacto Confeſſarius erga pænitentem ſe gerat.
Cap. X.

DEbet eſſe ex D. Thom. in 4. diſtin. 7. 1

Confeſſor dulcis, affabilis, atque ſuauis.
Prudens, diſcretus, mitis, pius, atque benignus.

Pænitētem primò componat in corpore. Secundò, interroget de ſtatu, ſi neſciat. Tertiò, ſi eſt im- 2
pedimentum ad abſolutionem: ne auditis peccatis conqueratur pænitens. *quod tamen non placet Nauarro*. Nec eſt petendum, an ſit excommunicatus; quia poteſt confeſſarius cōmunicare cum excommunicato pro ſalute animæ eius; vt fit in confeſſione, ſatis eſt, in fine priùs abſoluere ab excommunicatione, quam à peccatis.

Quartò, attendat, ſi ſint repe- 3
tendæ confeſſiones: ſi bene ſe examinauerit. Quinto, inducat ad 4
dolo-

dolorem, ſi non habet. Nota, dolere, quod non doleat quantum debet, & uelle habere illum dolorem, ſatis eſt ad confeſsionem. Nota, ſi non uult abſtinere à peccato, uel relinquere occaſionem peccati; non eſt abſoluendus: nec ſatisfacit præcepto Eccleſiæ. contra Silueſt.

6 Confeſſarius, licet turpiſsima peccata audiat, nullum det ſignū admirationis, ac ſi nihil audiret: ſed in ſine grauitatem peccatorum demonſtret.

Confeſſor non patiatur pœnitentem nominare aliquam perſonam: etiam propter explicandam aliquam circumſtantiam neceſſariā.

Pœnitens nolens peccata aperire, niſi interrogetur, peccat: & debet de hoc peccato admoneri.

7 Curet, ut omnia dicat, certa pro certis, incerta pro incertis; ſi dubitet, an id fecerit, vel an ſit mortale, doleat, vt de mortali. Et, ſi ſcit ſe peccaſſe mortaliter, ſed neſcit ſpeciem, dicat quod ſcit, id eſt, ſe peccaſſè mortaliter.

8 Poſtquam finiuit pœnitens; debet ſacerdos interrogare, quæ neceſſaria videtur: vt de præceptis. Circa hanc materiam raro morta

liter

liter peccat confeſſarius niſi prin
ipaliter acceptet officium audiē-
di confeſſiones ob lucrum, fauo-
rem, curioſitatem, vel carnalem.
voluptatem.

DE PRAECEPTIS DECALOGI.

PRAECEPTVM I. De colendo, ſeu honorando, & amando Deum, ſeu credendo in Deum. Cap. XI.

PEccatum contra præcepta re gulariter eſt mortale: niſi ex- cuſet aliqua trium cauſarum. Pri- ma eſt, defectus deliberationis; vt contingit in accidia ſubito nos oc cupante. Secunda, paruitas ma- eriæ, vt contingit in paruo furto. Tertia, defectus iudicij, vt in ſe- nidormientibus, vel ſemiebrijs.

Peccatum contra plura præce- ta, quorũ unũ ſpeciale eſt ſub al ro generali, eſt unum: ſed, ſi ſunt iæ ſpecies; nl plura confitendũ, qui non ieiunat in die quando uigilia, & quattuor tempora.

Propo-

11 Propoſitum tranſgrediendi ali-quod præceptum, eſt peccatum mortale. Immo, conſenſus ſe de-lectandi illa tranſgreſſione, licet nolit peccatum facere, eſt pecca-tum mortale. Immo, conſenſus in-terpretatiuus, & tacitus, eſt pec-catum mortale. ſed vt, ſit inter-pretatiuus, requiritur, vt integrè aduertat ſe delectari de re morta-li, & non conetur obſtare delecta-tioni, & abſque rationabili cauſa omittat eam à ſe repellere.

14 Qui non eſt certus, an ſufficien-ter reſtiterit, præſertim delecta-tionibus carnalibus; expedit di-hoc ipsũ in cõfeſſione explicare.

15 Peccat contra præcepta, nõ ſo-lum principalis operans; ſed qui concurrit aliquo horũ modorum:

Iuſsio, conſilium, conſenſus, palpi, recurſus.

Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Modi vſitatiores peccandi morta-liter contra præceptum de di-ligendo Deo.

18 QVi deliberate odit Deum, vel non amat ſuper omnia Deum in tempore quo tenetur, ſimiliter qui

qui non refert ſe, & ſua in Deum, tempore quo tenetur, peccat mortaliter, & qui amat Deum minus, id eſt non plus quam alia comparatiuè.

Nota, poteſt quis ſe, vel vxorẽ, vel filios intenſius, & feruentius amare, ſine peccato mortali; ſed non fortius, & firmius. 19

Qui diligit Deum eo ſolo, vel præcipue, & propterea, quod aliquid ab eo accipit, vel ſperat. Item, qui putet ſe non eſſe in gratia, & negligit amare Deum quando tenetur, vt dum ſacramenta administrat, vel recipit, vel dum eſt in mortis articulo. Item, qui deliberare vult ſemper viuere in hoc ſæculo propter bona ipſius; peccat mortaliter. 20

Qui non credũt euangelio ... atis notificato. Item, qui pe... naiter credunt aliquam hæ... ſi..., & ſunt excommunicati in Bulla; illum errorem aliquo ſigno expreſſerint. 21

Item, qui de rebus fidei pertinaciter dubitant, peccãt mortaliter. Non autem, ſi dubietas ſit ſubreptia, indeliberata, & preſerti... ſi ſit contra voluntatem. Item deliberate credẽs infidelem bene moraliter

liter viuentem poſſe ſaluari in ſuo ſtatu, peccat mortaliter.

Qui pollet diſcretione, & negligit ſcire explicitè, & in particulari illos articulos fidei, quos Eccleſia ſollemnizat; vt Deũ vnũ, & trinum. Patrem, Filium, Spiritumſanctum; filium Dei, qui eſt vnus Deus cum patre; incarnatũ eſſe, mortuum pro nobis, &c. peccat mortaliter. licet implicitè, & in communi credat quidquid credit Eccleſia De alijs vero articulis non ſollemnizatis, ſat eſt implicitè credere quidquid Eccleſia proponit. Verum, qui non mandat memoriæ ſymbolum & orationem Dominicam in aliqua lingua, ſaltem peccat venialiter.

23 Qui ſe, vel alium circumcidit, vel vtitur cærimonia, qua ſignificet aliquid contra fidem, licet id non credat, peccat mortaliter.

26 Qui dæmonem, aut aliquam creaturam tamquam Deum adorat, etiam ſolo actu exteriori, peccat mortaliter. Itẽ qui habet, vel vtitur dæmone familiari, à quo diſtantia, vel ſecreta noſcit, peccat mortaliter.

27 Qui ob metum, vel ob aliquam cauſã dicit exterius, vel operatur

aliquid

aliquid contra fidem; licet in corde oppoſitum teneat; peccat mortaliter. Sed non eſt hæreticus.

Similiter, qui vtitur habitu, vel charactere in loco, vbi talis eſt ſignum infidelitatis peccat mort.

Laicus diſputans de fide, ſciens eſſe prohibitum laicis ſub pœna excommunicationis, peccat mortaliter.

Qui falſas reliquias, vt veras adorandas proponit, & qui offert votiuas imagines ob miracula falſa, lucri gratia, ideſt, vt excitet populum ad offerendum: peccat mortaliter.

28 Qui dæmonem in auxilium, vel conſilium, corde, vel verbo inuocat, peccat mortaliter. Qui dæmonem per modum obſecrationis adiurat, vt aliquid diſcat, peccat mortaliter. Verum licet eos adiurare per modum coactionis, exorciſmis eccleſiaſticis. ſic etiā licet in ſubreptitijs eos interrogare, ſine prece, & pacto ſocietatis, ad vtilitatem aliquorum. ſed alloqui eos in ſubreptitijs ob vanitatem, & curioſitatem, eſt tantum peccatum veniale.

29 Qui aliquam magicam artē diſcit, vel ea vtitur, peccat mortaliter,

ter, quia non eſt ſcientia; ſed ſuperſtitio. & qui habet libros, non eſt abſoluendus, niſi prius combuſſerit.

Qui illicitis modis theſauros inueſtigat, vel conſulit maleficos. Itē qui ſoluit maleficium maleficio, vel incantatione; vel precatur alium etiã paratum, vt ſoluat,
30 peccat mortaliter. Itē, qui vult interrogare diuinatores circa aliquod furtum; vel id ſortibus tentat cognoſcere, chartis, aleis, &c. peccat mortaliter. Itē, vtens incãtationibus, cũ verbis ſcripturę, vel vana obſeruatione adſeruanda, vel inuenienda animalia, peccat
31 mortaliter. Item, qui credit effectus per Magũ factos, vt, v.g. ſanitatē effici ex virtute verborũ, vel rerũ quas Magi applicant, peccat mortaliter. Itē qui Zingarum de fortuna ſua interrogat, animo credendi, peccat mortaliter: Si vero animi gratia, & curioſitate, non peccat mortaliter.

32 Qui poculum amatoriũ dat alicui, vt ab ipſo ametur; peccat mortaliter. Item, qui vtitur rebus ſacris in maleficijs; vel ad malum finem geſtat; peccat mortaliter. Item, qui ad recuperãdam ſanita-

tem alicui applicat quædam, quæ non habent virtutem ſanandi; vt lineis morbos ſecare, peccat mortaliter, niſi ignorantia excuſet.

Qui adorat imagines Sanctorũ propter ſe ipſas tantum, ſine reſpectu eorum, quos repræſentant, peccat mortaliter.

Qui fingit, parat, tenet ita laſciuas, & inhoneſtas imagines, vt probabile ſit moturas alios ad turpia; peccat mortaliter. Item qui portat, vel habet imagines opprobrioſas Deo, Sanctis, ſummo Pontifici, perſonis Eccleſiaſticis, vel fidei; peccat mortaliter.

Qui aliquid futurum, vel arca- 33
num credit, quia aliquid ſomniauit, propter expreſſam, aut tacitam dæmonis inuocationem, peccat mortaliter. Similiter, qui ob ſomnium, aliquid facit contra ſalutem animæ.

Qui conſulunt, fingunt, vel por 34
tant certa ſpe quædam nomina ſcripta ad aliquid habendum, vel fugiendum, peccant mortaliter. Quia talia nomina nullam vim habent, niſi ſimpliciter portent verba ſcripturæ ob deuotionem. Similiter & qui viuũt ſuperſtitiosè actionibus ſuis poteſt tamen

D igno-

ignorantia; & ſimplicitas excuſa-
re à peccato.

35 Qui aliquos verſus ſcriptos in die Aſcenſ. tali hora geſtat, credens minorem virtutē habituros, ſi alio die, vel hora ſcripti fuiſſent.

36 Similiter herbas collectas in die S. Ioan. vel alterius ſancti, vel in alio feſto, vel hora, qui credit habere virtutem. Similiter qui geſtat reliquias ſacras modo ſuperſtitioſo: vt ſi in vaſe trigono, vel rotundo, peccat mortaliter: niſi ignorantia, vel ſimplicitas excuſet. Itē mulieres vtentes ſignis, benedictionibus, & orationibus licitis, ſine ſuperſtitione, & vanitate; vt obteſtantes per paſſionē Chriſti; huiuſmodi non peccant; præſertim ſi ſint honeſtæ, & probæ. ſed ſunt prohibendæ: ne occaſio detur ſimplicibus ſimile faciendi. Item Salutatores licitè poſſunt fungi ſuo munere.

37 Qui certò credit ob obſeruationem animalium aliquid ſibi euenturum; vel ſe cogi propter cōplexionem, vel influxus cæli; peccat mortaliter.

38 Qui volunt diſcere artem notoriam; quæ certis ieiunijs, & obſeruationibus pollicetur ſapientiam infu-

infuſam; peccant mortaliter.

Qui credit, herbas, vel muſicam aliquid valere contra dæmones, peccat mortaliter. Poſſunt tamen contemperare humores corporis; ne grauius vexentur à dæmone.

Qui credit, veneficas, vel ſtriges corporaliter vehi ad diuerſa loca; vt illæ exiſtimant; peccat mortaliter: licèt, credere, quòd dæmon aliquando tranſportet aliquem de loco ad locum, Deo permittente, non ſit peccatum.

Qui ſortes experitur, vt per eat dæmon, aut conſtellatio cæli ipſum admoneat peccat mortaliter; aliàs licet ſortiri.

Qui duellum offert, acceptat, 39
conſulit, dat copiam, vel eſt patrinus; peccat mortaliter, & excommunicatur à Concilio Tridentino: niſi ſub pœna vitæ, ſeu memori, vel boni Reipubl. cogatur.

Qui in re graui Deũ tentat, vel 40
temerè ſe offert martyrio; irritans infideles ſine licita cauſa ad hoc; peccat mortaliter.

Qui dicit, vel facit aliquid expreſsè, vel tacitè, ſolum, vt experiatur aliquod attributum Dei, peccat mortaliter.

41 Qui ſe exponit periculo mortis, vel mutilationis ſine neceſſitate, & vtilitate; peccat mortaliter. Poteſt tamē quis, ſi non adſit periculum mortis, non adhibere medicinam, vt grauius patiatur amore Chri-

42 ſti Qui credit in dijs antiquorum fuiſſe, vel eſſe aliquā diuinitatē, peccat mortaliter. Item Magiſtri, cum aduertūt pueros in hoc incipere errare, & non eos admonent de veritate; peccant mortaliter.

Qui omnibus his caſibus cōcurrit illis modis, *Iuſsio, conſiliū, &c.* qui ſunt in furto, peccat mortaliter.

PRÆCEPTVM II.

Non aſſumens nomen Domini Dei tui in vanum.

De Iuramento. Cap. XII.

1 IVrare eſt aliquid affirmare, vel negare, adducendo Deum in teſtem expreſsè, vel tacitè, vt dicendo, vel nominando aliquam creaturam, in qua relucet diuina veritas: vel per vitam ſuam; vel per ſuos dilectos, adiuncta execra-

2 tione. Verumtamen iurare, eſt actus ex ſui natura bonus, & religionis. quare, ſi quis pertinaci-

ter

ter crederet, numquam eſſe licitum iurare, peccaret mortaliter, & eſſet hæreticus, num.4.

Non iurat, qui ait, Per fidem meam; intelligendo humanam: nec qui dicit, Deus ſcit, vel coram Deo: dummodo careat intentione iurandi.

3 Iuramentum niſi fiat cum veritate, iudicio, & iuſtitia, eſt peccatum. Verumtamen, ſi deeſſet tantum iudicium, vel reuerentia, vel leuis iuſtitia; vt, cum iurat ſe facturum illud, quod tantum venialiter eſt illicitũ; peccat venialiter.

4 Qui credit, iurare ex ſe eſſe malum, & numquam eſſe licitum; peccat: & eſt hæreticus, ſi eſt pertinax.

5 Qui iurant per creaturas, attribuendo creaturis diuinitatẽ, v. g. Mahometo dæmoni, Idolis peccãt mortaliter, & ſunt blaſphemi. Sed, qui iurãt per creaturas ſine reſpectu tacito, vel expreſſo bonitatis Dei in eis reſplendentis; nec eas tamquam infallibilis veritatis teſtes adducunt, nec in eis diuinum honorem attribuunt, nec eas vt obiectũ ponunt, in quo exerceatur diuina iuſtitia, ſed vt tales, quales ipſæ ſunt; non eſt iuramentum:

nec peccant in conſcientia.

6 Quicumque putans eſſe falſum id quod iurat, licèt re vera eſſet verum; & aduertens ſe iurare, etiam in leuiſſima materia, & gratia ludendi, vel ſe excuſandi, vel ex leuitate, vel ob quamcumq; aliam cauſam iurat; peccat mortaliter. Quamquam iurare falſum, non conſiderando illud eſſe falſum, vel quod tunc iurat, communiter eſt tantùm veniale: niſi eſſet paratus idem iurare, etiamſi aduertiſſet eſſe falſum.

7 Qui per ignorantiam craſſam, nulla adhibita diligentia, falſum iurat; peccat mortaliter. Si aliqualem adhibuit, ſed non ſufficientem, tantùm peccat venialiter.

Qui neſciens an res ita ſit, & affirmat iurans, peccat mortaliter. Non autem, ſi affirmat eo modo, quo nouit.

8 Qui coram Iudice competenti, ſeruato iuris ordine interrogatus, vel qui ſeſe ſponte offert ad iurandum, & iurat verum ſecundum ſuam mentem, ſed falſum ſecundum mentem interrogantis; peccat mortaliter.

10 Qui iurat aliquid licitũ faciendum, dummodo ſit mentis com-

pos

pos, & non facit; peccat mortali-
ter: niſi paruitas materiæ excuſet.
ſicut excuſat in furto, & in voto.
vt mater non peccat mortaliter,
quæ iurat de caſtigando filio, &
non caſtigat; vel de dando pomo,
& non dat. ſic etiam, qui iurat de
faciendo peccato veniali, peccat
venialiter.

Qui dicit, Deus nõ mẽ adiuuet, 11
ſi amplius luſero: tenet iuramen-
tum. eſt enim de re graui; quia in-
telligitur de ludo in magna quan
titate. nec poteſt ſine graui cauſa
abſolui à iuramento.

Qui iurat aliquid facere, & po-
ſtea non facit; quia aliquid occur
rit, quod ſi antea eueniſſet, non
iuraſſet; aliquando peccat mor-
taliter, aliquando non. de quo c.
18. num. 7.

Qui propter finem honeſtum, 12
ideſt, ad euitandum ludum, vel li-
bidinem, iurat non ſe tranſiturum
illac; ſi contra facit durante hac
occaſione, peccat mortaliter. Si
verò iurat non ob finem honeſtũ,
vel vtilem, nõ peccat mortaliter,
quia iuramentum eſt vanum.

Qui iurat aliquid illicitũ ſe fa- 13
turum, cum animo implendi; bis
peccat mortaliter: & quia iuras

contra iuſtitiam; & quia animum peccandi habet. Qui autem iurat illicitum ſine animo implendi, ſemel peccat mortaliter.

Qui ſine iuſta cauſa duplicitatis ſophiſticè iurat; ideſt, non ad mẽtem eius, cui iurat, peccat mortaliter, & tenetur in conſcientia adimplere iuramentum, ſecundum mentem eius, cui iurauit. quando verò iurans eſt bona fide, & alter vtitur dolo; debet adimpleri iuramentum ſecundùm mentem iurantis. quare, quando iſte, ſi ſciuiſſet dolum, non iuraſſet; non tenetur poſtea adimplere iuramentum.

14 Qui ob metum iurat ſe aliquid licitum facturum, ſine animo adimplendi; vel ſi cum animo, & non implet; peccat mortaliter: quia redimere vexationẽ eſt opus virtutis: & opus virtutis affirmatum cum iuramento eſt adimplendũ; ſed non peccat. ſi in ſenſu vero aliud iurans intelligit, & ſecundum illum implet, quod non intellexit compellens iurare.

15 Qui iurat facere aliquod peccatum mortale, vel adiuuare peccantem mortaliter, peccat mortaliter ſi iurat facere ueniale, & implet, peccat uenialiter.

Qui

Digitized by Google

Qui iurat ſe non facturum aliquod bonum, animo adimplendi, ad quod non tenetur; ut non facere conſilia Chriſti, non mutuare, &c. non peccat mortaliter, nec iuramentum tenet. Si uerò iurat animo non adimplendi, peccat mortaliter. 16

Iuramētum de re otioſa, uel de re ex ſe indifferenti, ſine occaſione mali uitandi, ut ſe non uelle hunc miniſtrum, non illum alloqui de aliqua re; non adire hanc domum; non tenet: & ſatius eſt frangere. 17

Qui nō iniurioſè carceratus, iurat ſe rediturum in carcerem, & non habet animum redeundi, etiā cum periculo uitæ, licèt ſciat ſe iniuſtè moriturum; peccat mortaliter. 18

Vxor adultera, ſi poſt confeſſionem ſacramentalem, & pænitēntiam, iurat marito ſe carere crimine adulterij, & iurat non compulſa iurare, peccat mortaliter. Si uerò compulſa eſt à uiro, poteſt iurare ſecundùm propriam intentionem; non ſecundum mentem uiri, abſque peccato.

Qui, ut ſe excuſet, iurat non habere aliquam rem; & intelligit ad

dandum, vel accommodandum, non peccat: aliter, ſi mens reſpondet verbis eius, vel ſi tenetur iuxta mentem petentis reſpondere.

19 Qui tempore peſtis ad ingreſſum Vrbis iurat verum doloſè: cõtra mentem interrogantium, peccat mortaliter: aliter autem, ſi ſciret vrbem, da qua quærunt, non eſſe infectam peſte, vel rationabiliter ſcit neque ſe, neque aliquid ſuum eſſe infectum; poteſt iurare ſimulatè, ſine peccato. eſt ſimilis caſus de ſcholaſticis loquentibus cum oppoſitoribus, extra ſcholã, verbi cauſa, ſi iurent (ne iudicẽtur inhabiles) ſe nulli candidatorum fuiſſe locutos, intra ſe intelligentes de illis rebus, quæ contra ſtatutorũ mentem eſſe videbãtur.

Qui iurat ſe bene curaturũ bonum, vel vtilitatem Communitatis, vel officij, & non curat; peccat mortaliter.

20 Qui inducit ad iurandum illum quem falsò iuraturum arbitratur; peccat mortaliter: niſi id fiat iuridicè ad inſtantiam partis. Vnde reprehenduntur confeſſarij inducentes pænitentes ad vouendum, vel ad iurandum de abſtinendo à re ad quã ſunt procliues. dixi inducit,

ducit, quia qui recipit tale iuramentum ab aliquo ſe ſponte offerente quando adeſt rationabilis cauſa non peccat.

21 Qui inducũt famulos, vel quoſcumque iurare, vt dicant furem in omnibus caſibus furti; peccant mortaliter. niſi tantùm velint ſcire eos caſus, quos etiam externi viri licitè poſſunt detegere. Immo neque hoc ſimpliciter licet petere, vt verum iurent etiam ſi non addatur in quolibet caſu.

22 Qui iurat ſe facturũ, vel adimpleturum aliquid, credens ſe non poſſe illud præſtare: vt, qui iurat ſe tali tempore ſoluturum, probabiliter credens ſe non habiturum modum; peccat mortaliter. Verũ, ſi credit ſe poſſe, & deinde nõ poteſt; non peccat. Si verò tranſacto tempore, habita commoditate, quamprimùm non faciat, peccat.

23 Qui iurat ſe habiturũ ſub ſigillo ſecreti aliquid tractatum in conſilio, vel ſuæ fidei commiſſum, & id publicat in caſibus, in quibus non debet, peccat mortaliter. Similiter, qui illum ad hoc inducit.

D E V O T O.

24 VOtum eſt promiſſio ſaltem interior, deliberatè Deo facta de aliquo bono maiori; à ſuperiori non reuocata. *& declaratur hac definitio.*

26 Vota facta aliqua ſubitanea paſſione interueniente, etſi vera ſint, tamen facilius diſpenſantur, quàm cetera.

27 Qui promittit aliquid Deo ſine animo adimplendi, tenet votum; & tenetur adimplere. ſecus, ſi verbotenus dixit, ſine animo ſe obligandi.

28 Votum de re neceſſariò ventura non eſt votũ. Qui vouit de peccato mortali, peccat mortaliter; qui de veniali, venialiter.

Votum de re indifferenti, vt indifferens eſt, non eſt votum: niſi aliqua circumſtantia fiat bonũ, vt vouere de non nendo, vel non filando die ſabbati; non eſt votum. ſi verò vt recitet Roſarium, vel cum alia bona circumſtantia fiat, eſt votum: & ceſſante circumſtantia; ceſſat votum.

29 Votum de non faciendo aliquo conſilio Chriſti, non tenet. & ſic

vouc-

uouere eſt peccatum communiter veniale.

Votũ de maiori bono, cuius fi- 30
nis eſt malus; vt eſt facere eleemoſynam propter fornicandum, vel vanamgloriam: uel quod finis uoti ſit malus; vt ſi quis uoueat aliquid ad obtinendam uictoriã iniquam, non tenet: & eſt peccatum mortale, ſed, ſi uouet de re bona in negotio iniquo; licèt à cauſa mala impellatur ad uouendum; tenet uotum. ut, ſi dicam, Si Deus conceſſerit mihi filium ex fornicaria, faciam hanc rem. & multo magis, ſi eſt in ultionem peccati: ut, ſi peccauero, dabo eleemoſynam, de quo num. 43.

Abrenunciatio, quæ ſit in baptiſmo, non eſt uotum; niſi impropriè.

Votum eſt duplex, ſollemne in 31
religione, uel ex ſuſceptione ſacrorum ordinum; & ſimplex.

Peccata communiora circa uota.

QVi uouet peccatũ mortale, 34
uel non facere aliquid in caſu, quo, ſub peccato mortali tenetur facere, peccat mortaliter. Qui uouit non fornicari; ſi for-

fornicatur peccat contra votum.
36 Qui vouet malum, vel minus bonum; vel indifferens, ſed ex circumſtantia factum maius bonum, & non implet, peccat morraliter: & qui vouet peccatum veniale, peccat venialiter.
37 Qui emittit aliqua vota ſtulta, vel temeraria, vt non pectere capillos in die ſabbati, non lauare caput, non edere capita animaliũ, in honorem ſancti Ioannis Baptiſtæ, non mittere oſſa in ignem, in honorem ſancti Laurentij, & putat ea valere, & non obſeruat, peccat mortaliter, quia facit contra conſcientiam. ſecus, ſi putat non valere.
38 Qui vouit aliquid, aduertens ſe non poſſe illud ſeruare, peccat. Item, qui vouit animo ſe non obligandi, peccat: ſed votum non tenet. Item, qui vouit animo ſe obligandi, ſed non ſeruandi, bis peccat mortaliter, ſi nõ implet votũ.
39 Qui violat votum iuſtum, peccat mortaliter toties quoties, niſi adſit cauſa excuſãs: qua ceſſante, redit obligatio. vt, qui poſt votum caſtitatis duxit vxorẽ, poteſt reddere debitum; ſed non petere: & mortua vxore, debet adimplere votum.

votum. Immo habere debet hunc animum, dum viuit coniux.

Qui vouit rem minimam, & 40
frangit, peccat venialiter, non mortaliter.

Qui vouit aliquid ſtatim face- 41
re, vel intra certum tempus, & nõ ſtatim facit, vel intra illud tempus, peccat mortaliter. Si non vouit animo ſtatim adimplendi, nec terminauit tempus, & conſcientia dictat ſe non eſſe in mora circa executionem, non peccat. ſi ipſe eſt cauſa impedimenti, ob quod impleri non poteſt, iam peccat: & tenetur implere quantum poteſt. vt, quæ vouit virginitatem, & patitur ſe deinde corrumpi debet in poſterum eſſe caſta. de quo tractatur num. 43.

Qui vouit cum conditione, & 42
ipſe impedit, quo minus expleatur conditio, & conſequenter non implet votum, peccat: & tenetur ſeruare votum.

Vota conditionalia, & pœnalia 43
tenent, & obligant impleta conditione, ſed ſi id quod eſt poſitum in conditione eſſet malum, vel vanum, & eſſet finis principalis voti, votum non valeret de quo ſupra num. 30.

Epi-

Epiſcopus *in* voto conditionato, vel pœnali, de religione, vel terra ſancta hoc modo factum, voueo non peccare hoc peccatũ ſub pœna ingrediendi religionem, vel eundi Hieroſolymã poteſt diſpenſare, ratione, qua eſt votum de non peccando tale peccatũ, quod eſt votum principale; ſed non ratione, qua eſt votum po religione, vel Hieruſalem; quod eſt votum pœnale: & ſecundarium quod ceſſat ſublato principali, & intelligitur, antequã peccetur contra principale votum, quia poſt peccatum non poſſet. Secus, ſi votum de religione eſſet principale. v. g. dicẽdo, voueo religionẽ, ſi tale peccatum cõmiſero, de quo infra. n. 75.

Vota, vel iuramenta cum conditione inutili, inhoneſta, vel impoſſibili, tenent: & debent adimpleri ſine conditione.

Qui vouet virginitatem perpetuam, & eam violat, tenetur eſſe continens: niſi eo animo vouiſſet, vt ſemel fracta, non teneretur ſeruare. Qui vouet non ducere vxorem, non vouit continentiam: & fornicans non peccat cõtra votũ. Qui vouit continentiam, ſi ducit vxorem, peccat mortaliter.

Qui

Qui vouet non ducere vxorem, non cenſetur vouere continentiam. & ideo fornicando non peccat contra votum.

Qui vouet ducere vxorem ſimpliciter, non vouet: quia eſt de minori bono, quàm continentia. Verum, ſi vouit ducere vxorem quia alioqui ſe cognoſcit caſurum in fornicationem, votum tenet, & debet ducere vxorem.

Qui ſine iuſta cauſa, & bona in- 44
tẽtione retrahit aliquẽ ab ingreſſu religionis, vel eũ ab ea extrahit; peccat: & tenetur perſuadere illi, vel alicui ſimili, vt ingrediatur: ſed non tenetur ipſe ingredi.

Qui vouit ingredi Religionẽ, 45
non ſatisfacit ingrediẽdo, vbi nõ ſeruatur regula. Et, ſi, quando vouit religionem tãtum intendit illam, quæ re vera nõ eſt obſeruãs, vel in breui non ſperat eã obſeruaturam; peccat: & non tenetur eam ingredi, nec aliquam aliam. quia votum ratione euentus iam eſt factum illicitum. Similiter de non inueniente Monaſterium re vera reformatum. Similiter ſuadens ad ingreſſum religionis non reformatæ, peccat.

Qui vouet in genere Religionẽ 46

ingredi, ſi ab vna non recipitur, tenetur adire aliam. non autem ſi animo ſuo reſtrinxit votũ ad hãc.

47 Qui vouet talem Religionem ingredi, & perſeuerare, & profeſſionem facere, ſi non admittitur, ad nihil tenetur: & poteſt ducere vxorem. immo, ſi accipit habitum, & poſtea ducit vxorem, licèt peccet, matrimonium tenet: & poteſt petere debitum. nec peccat contra votum, ſi fornicatur, & tenetur poſt mortuam vxorem adimplere votum.

Qui vouit ſimpliciter ingredi Religionem, poſt ingreſſum, poteſt, eo ſolo, quòd modus viuendi non ei placet. egredi ſine peccato. ſi vouit profiteri; debet impetrare diſpenſationem, cum cauſa viro prudenti viſa iuſta.

48 Qui vouit ſtrictiorem, & laxiorẽ ingreditur; peccat mortaliter, & tenetur ſtrictiorem adire; niſi profeſſionem emiſerit in laxiori. Item, qui vouit religionem, ſi nulla vult eum admittere, poteſt ducere vxorem. Item, ſi vouit hanc Religionem, ſed non expreſsè, vel tacitè limitauit hæc Monaſteria, vel illa, ſi in propinquis Monaſterijs non recipitur, debet adire remotio-

motiora, vbi ſpes erit; quòd recipiatur; ſecus, ſi aliquo modo limitauit.

Qui ingreſſus Religionem laxam, vbi obligantia ad peccatum mortale, non obſeruantur, profitetur eo animo, id eſt, non arctius viuere, quàm alij, non excuſatur: ſed tenetur obſeruare omnia obligantia ad mortale, & debet mutare intentionem. & intelligitur de votis eſſentialibus: non de alijs, quæ iā ſunt ſublata, vel mitigata. 50

Qui offert filias, vel filios Monaſterijs, vt fiant Monachi ibi; vbi eſſentialia non ſeruantur; peccat mortaliter. 51

Qui, ob metum mortis animæ, vel corporis, &c. vouet, & mox nō implet votum; peccat niſi ſit tantus timor, vt ab vſu rationis alienauerit, vel ſit metus iuſtus; v. g. mortis incuſſus ad extorquendum ille votum. 52

Qui vouit v. g. ſe numquam biiturum vinum; toties, quoties bibit, peccat mortaliter: etiam decies in die.

Qui vouit de ſe bonum, ſed impediens maius bonum, facere poſt maius bonum: vt vouens profiteri Religionem laxiorem, 53

poteſt

poteſt profiteri ſtrictiorem.
54 Qui vouit aliquid certo tempore non reſpiciendo principaliter tempus, ſed rem, quam vouit, ſi non implet eo tempore, tenetur ſub peccato mortali: deinde quàm primum implere.

Qui vouit, & ſe pænitet vouiſſe, ſi adimplet, non peccat: ſi non habet animum adimplendi, peccat.

Qui vouit aliquam abſtinentiã, & dubitat an poſſit adimplere, ſi votum violat abſque diſpenſatione ſuperioris, quem facile poſſet adire peccat.

55 Qui vouet votum, quod per ſe adimplere non poteſt, & per alios adimpleri non curat, in duobus caſibus: Primo, quando votum tacitè extenditur ad id: Secũdo, quando vouit id, quod per ſe nullatenus põt implere: peccat mortaliter. Sed ſi ſua culpa eſt factus impotens, nõ peccat, etiã ſi per alios adimpleri non facit votum est Silu. verbo Votum, 2. quæſt. 10.

56 Hæres non adimplens vota realia defuncti, peccat mortaliter. ſed non tenetur ad vota perſonalia: nec ad res, quæ talia vota ſequuntur. ad votum partim perſonale, partim reale, ſi vouens vtrumque expreſ-

expreſſit heres tenetur ad partem realem: ſi perſonale tantum expreſſit, ad nihil tenetur.

Qui ſubreptitiè impetrat diſpẽ 57
ſationem, peccat, & eſt inanis diſpenſatio: qui ſine cauſa iuſta impetrat, & qui diſpenſat, vterque peccat: ſed non ſemper mortaliter. niſi quando oritur ſcandalum notabile.

Credere pertinaciter, licitũ vo 58
tum eſſe malum, eſt hæreticum.

Coniux, vouens continentiam, 59
ſi petit debitum, peccat mortaliter: & vir, de cuius conſenſu vxor vouit, ſi reddat, peccat mortaliter: quia cõſentit peccato illius. non autem ſi petat.

Quando vterq; cõiux vouit de communi conſenſu; ſi vnus fornicatus eſt, vel debitum petit, alter non debet frangere ſnum votum. ſed, ſi timetur fornicatio, petat diſpenſationem à Papa: quia Epiſcopus regulariter non poteſt diſpenſare. Sed, ſi tantum pactum fecerunt, ſe continendi ad certum tempus, vt vſque ad Paſcha, poſſunt adinuicem remittere pactũ, & conuenire. Immo ſi alter vi et ſocium pœnituiſſe pacti, & proc i uem ad rem, & facile caſurum: debet

debet reddere debitum.

60 Votum vnius coniugis ſine conſenſu alterius de non reddendo, vel non petendo debitum, eſt illicitum: & poteſt diſſolui ab altero coniuge.

Votum non habendi copulam, niſi quando mos eſt gerendus cõiugi alteri, eſt licitum: & tenet, quia ſibi ſoli facit præiudicium.

Si coniux ſine cõſenſu alterius vouit non habere copulam carnalem, vel profiteri religionem; non valet votum in præiudicium alterius coniugis in petendo, & reddendo debitum: ſed valet in præiudicium ſuum; vt in præcedenti caſu dixi. & mortua coniuge tenetur ſeruare caſtitatem. Verum, ſi denuo vxorem ducat, tenet matrimonium.

61 Vxor non poteſt vouere in præiudicium viri, niſi de conſenſu ipſius: & ſi vir poſtquam conſenſit, ſine cauſa reuocet, peccat; & vxor excuſatur ab implẽdo voto. Quid de conſenſu continentiæ? vide inferius cap. 16 num. 31. Si verò vouit non in præiudicium coniugis votum tenet.

Virgo vouens votum, quod nupta adimplere non poteſt ſine præ-

iudicio

udicio viri, qui non conſentit, ex-
uſatur: ſed mortuo viro tenetur
dimplere. excipitur votum ſuc-
urrendi Terræ S. ſi non adeſt pe-
iculum incontinentiæ, de quo in-
ra, num. 75.

Vxor ſine licentia viri non põt 62
umere habitum Tertij ordinis D.
Franciſci, vel alterius religionis.

De irritatione, diſpenſatione, & commatatione votorum.

IRritat votum, qui ſine cauſa, 63
ſed ex mera voluntate votum
annullat. Diſpenſat, qui cum cau-
ſa iuſta, & rationabili votum re-
laxat, ſine aliquo alio onere. Com
nutat, qui in æque bonum cum
cauſa rationabili, vel in melius
bonum ſine cauſa transfert.

Tantũ Prælati Eccleſiaſtici ha- 64
bent facultatem diſpenſandi, &
ommutandi. Sed multi alij, vt pa
er, curator, maritus, ſuperiores,
oſſunt irritare.

Pater, quo deficiẽte, mater, vel
itor poſſunt irritare omnia vota
m realia, quàm perſonalia, quæ
unt à pueris, qui ætatis defectu
n poſſunt matrimonium cõtra-
ere, & pueri non tenentur am-

plius

plius ad vota; etiam ſi deinde parentes conſenſerint: niſi de nouo ipſi voueant, vel ratificent. Idem dicēdum eſt de Prælatis reſpectu religioſorum. ſed parentes, & curator, ſi filij ſunt in ætate matrimonij, non poſſunt irritare eorum vota perſonalia; quæ eorum iuri non præiudicant, licèt accesſorie ſint realia: vt votum religionis, vel caſtitatis. Poſſunt tamen irritare vota realia, vel perſonalia præiudicantia.

Maritus non poteſt irritare vota vxoris, niſi ſibi ſint in præiudiciũ; vel in voto non petendi debitũ niſi ipſe admitteret notoriã fornicationem carnalem, vel ſpiritualem: ſimiliter neque vxor vota mariti. Dominus poteſt irritare vota ſui ſerui, quæ vergunt in ſuum præiudicium.

65 Votum de nunquam peccando, vel de nunquam peccando venialiter, non valet: de nunquam peccando mortaliter, vel non valet propter difficultatem; vel facile ab ordinario poteſt relaxari.

Nulla trãſgreſſio voti de re leui eſt peccatum mortale, ſed tantum veniale. vt voti de non peccando venialiter, eſt veniale.

Reli-

Religioſus ſuperior poteſt irri-
tare votum ſubditi profeſſi, de
non peccādo hoc peccatum mor-
tale, vel hoc veniale. ſed non po-
teſt votum de peccato etiam ve-
niali ſubditi nouitij.

Vota perſonæ ſæcularis ingre-
dientis religionem, ipſo facto cō-
mutantur in votum ſollemne re-
ligionis.

Votum ſollemne eius, qui non
habet ætatem ad contrahendum
matrimonium, non tenet.

Maritus poteſt irritare vota
vxoris, quæ fecit antequam nube-
ret; ſi marito præiudicant.

Vota irritata v.g. à marito, vel 66
patre, mortuo marito, vel patre,
non obligant: niſi expreſsè voue-
rint ſe aliquid facturos, quando
fuerint liberi à ſubiectione.

Vota religioſorum de materia, 67
nec in genere, nec in ſpecie ſibi
prohibita, obligant ad obſerua-
tionem, donec irritentur: de ma-
teria verò prohibita, licèt alioqui
licita, non obligant donec appro-
bentur.

Vota iuuenum, qui poſſunt me- 68
reri, & peccare, ſed defectu æta-
tis non poſſunt contrahere matri-
monium, tenent; excepto voto

ſollemni religionis: tamen poſſunt irritari à parentibus.

69 Vota religioſorum, quæ ſuæ regulæ: & iuſſis ſuperiorum non repugnant, tenent, & obligant: ſed ſuperior voti præmonitus, mera ſua voluntate poteſt illa irritare, & annullare.

70 Vota principaliter perſonalia eorum, qui ſunt apti ad matrimonium, licèt ſint acceſſoriè tangentia res temporales, non poſſunt irritari à parentibus; ſi non ſunt nocumento, vel iniuriæ rei familiari, regimini, vel poteſtati parentis. Vota verò principaliter realia poſſunt irritari.

71 Parentes poſſunt irritare votum ſollemne pueri non apti ad matrimonium antequàm ætatem attingat; poſſunt etiam poſt ætatem impletam irritare votum ſimplex factum ante ætatem, dummodo non ſit iam ratum; ideſt, quòd puer poſt ætatem impletam, illud de nouo non validauerit.

Qui votum inualidum confirmat ex ignorantia putans fuiſſe validum, non ratificat, niſi velit illud validare etiamſi non fuiſſet validum.

Qui

Qui circa hac peccant mortaliter .

QVi ſine auctoritate irritat,di 72
ſpenſat,vel commutat vo
tum , vel vbi, & quando
non poteſt; peccat mortaliter .

Religioſus mēdicans, qui prius
dimittit habitum ſuum , vel ſumit
habitum regularium canonicorũ;
& deinde petit diſpenſationem à
Papa;peccat mortaliter .

Superiores,qui prius cōſentiũt, 73
& deinde irritant votum ſine cau
ſa,peccant mortaliter,& tunc ſub
ditus,ſi non obſeruat votum, non
peccat .

Subditi,qui non implent vota, 74
quæ non vergunt in damnum do-
minorum,peccant mortaliter .

Clericus habēs beneficium,qui
non implet vota grauiter non præ
iudicantia ſuæ Eccleſiæ, peccat
mortaliter .

Clericus, vel religioſus, vouēs
rem prohibitam ſine conditione ,
ſi placet ſuperiori ; vel rem non
prohibitam ſine conditione,ſi non
diſplicet,peccat mortaliter .

Digitized by Google

Quis diſpenſare, aut commut[are] vota poſsit.

75 SOlus Papa, & qui ab eo auc[to]ritatẽ habet, põt ſuper quin[que] votis diſpenſare, ideſt, perpe[tuæ] continentiæ, religionis, pere[gri]nationis in Hieruſalem, Rom[am], & S. Iacobum Compoſtellæ.

In reliquis votis, poſſunt di[ſpen]ſpenſare Epiſcopi, vel qui Epi[ſcopalem] dignitatem habent, vel aliqui ex priuilegio particulari.

76 Epiſcopus, licèt non poſſit di[ſ]penſare in voto ſimplici perpe[tuæ] caſtitatis, tamen poteſt in vo[to] ad tempus, vt per annum: vel in voto de non nubendo.

77 Papa non poteſt pro mera ſua voluntate, ſine iuſta cauſa diſpen[ſare], vel commutare vota. Eſt au[tem] cauſa ſufficiens illa, quæ red[dit] complementum voti malum, vel inutile, vel in præiudiciũ ma[ioris] boni: quorum aliquod ſi eſt manifeſtum, poteſt vouens non adimplere votum ſine diſpẽſatio[ne]. Cauſæ etiam pro diſpenſatio[ne] ſunt leuitas, ſeu facilitas vouẽ[tis], vel imbecillitas, vel neceſſitas vel vtilitas publica, vel priuata.

Munus

Munus in voto promiſſum, non 78
eſt dandum ei, cui eſt promiſſum; ſi
facta eſt diſpenſatio, vel commutatio.

Cōmutans votum, v.g. peregrinationis, debet conſiderare qualitatem perſonæ, & expenſas, quas in executione voti erat facturus; non computatis ijs, quas domi erat facturus: & commutare expenſas in opera pia: laborem verò, in ieiunia, vel orationes.

Si impedimētum pro executione voti eſt temporaneum, commutans ſolùm poteſt concedere dilationem temporis.

Poteſt diſpenſari in voto, ſine conſenſu eius, cui factum eſt votum.

Quilibet ſimplex ſacerdos po- 79
teſt in articulo mortis abſoluere ab omni peccato, excommunicatione, & fractione voti: ſed non poteſt diſpenſare, vel commutare vota.

Qui non habet ampliorem autoritatem, quàm commutandi, nō poteſt diſpenſare: &; qui habet ſolam auctoritatem diſpenſandi, non poteſt commutare.

Mendicantes poſſunt diſpēſare in caſu, in quo poſſunt Epiſcopi:

præter peregrinationem vltra duas diætas,

Poſt diploma, vel bullam Papæ, in qua conceditur, vt confeſſor poſſit diſpenſare, niſi confeſſor diſpenſet, ſemper vota tenent.

Vota antiquorum ex vi pacti, obligãt populum præſentem, ſicut iuramenta. Si autem non ſit pactum, votum, ex vi voti, non obligat etiam heredem quoad obligationem perſonalem, vel realem.

80 Cõmutatio votorum ex vi Cruciatæ debet fieri in vtilitatem ipſius Cruciatæ ſimiliter & de Iubileis, &c. quando dicunt in vtilitatem ipſius loci.

Qui vouit ſimplicem caſtitatẽ, & contrahit matrimonium, antequam conſummet, tenetur ingredi religionem.

Qui vouit ingredi religionem, & fornicatur, non peccat contra votum. immo, ſi contraxit matrimonium & conſummauit, poteſt petere, & reddere debitum ſine peccato, & ſine alia diſpenſatione. non autem ſic, ſi vouerat ſimplicem caſtitatem. Immo contrahens, & conſummans facit duo peccata.

Per Cruciatam poteſt diſpẽſari

in

in voto poſt conceſſionem facto: ſicut poteſt abſolui de peccatis poſt conceſsionem commiſſis.

DE BLASPHEMIA.

HAereſis eſt circa Credere. 81 Blaſphemia eſt dicere corde, vel ore, vel ſcripto aliquid cõtumelioſum contra Deum, vel ſanctos; tribuendo Deo quod illi non conuenit; vel auferendo quod conuenit; vel quod eſt Dei, dando creaturis. & eſt grauiſsimum pec- 82
catum; nec ſine grauiſsima pœnitentia debet abſolui. & debet corrigi blaſphemus, etiam ſi emendatio non ſperetur: dummodo fiat ſine proprio periculo.

Qui verba blaſphemiæ dicit, ſi 84
attendat, quid verba ſignificent, ideſt, eſſe blaſphemiam; & cum deliberatione dicit; etiã ſi iratus dicat, vel iocosè, peccat mortaliter. ſi verò iratus non aduertit quod dicit, peccat venialiter. Verum, ſi ex praua conſuetudine illa dicat, & ſi aduerteret, non diceret, non peccat mortaliter.

Qui iniuriosè Sanctos nominat, 85
& aduertit quod dicit, vt pudenda explicans etiam ioco, peccat

Digitized by Google

mortaliter: non autem, ſi corpus, vel ſanguis Dei nominetur.

86 Qui ſimpliciter maledicit creaturæ irrationali, peccat venialiter: ſi verò inquantum eſt creatura Dei, mortaliter.

87 Qui durante officio Diuino admoniti admiſcent cantilenas turpes, & profanas, voce, vel inſtrumentis, peccant: niſi ignorantia excuſet.

88 Fur, qui eſt furatus aliquid, ſi interrogetur à iudice non competenti, vel non iuridicè, an ſit furatus tale quid, poteſt ſecura conſcientia reſpondere ſimpliciter, non ſum furatus: intelligendo intra ſe, in tali die, vel anno.

89 Iuramētum illicitum generaliter factum ſine reſtrictione ligat pro tempore, quando actus erit licitus. vt qui generaliter ſine cauſa iurat numquam intrare in talē domum, iuramentum eſt vanum: ſed, ſi illa domus incipit habitari à muliere ſuſpecta, cuius conuerſationem tenetur ille euitare, iuramentum eum ligat pro tempore illius habitationis: ſed, ſi iuramentum fuit reſtrictum ex natura verborum, vel ex cauſa, ob quam fit, non obligat. vt, qui iurat non in-

intrare domum, donec mater eius ibi habitat, vel vt vitet bonã eius conuerſationem; ſi deinde domus habitetur à muliere ſuſpecta ſibi, iuramentum eum non ligat: licèt, ſi domum adit, aliunde peccet.

PRAECEPTVM III.
lemento, vt diem Sabbati ſanctifices. Cap. XIII.

De obſeruatione feſtorum.

NOta, quòd omnia feſta Chriſtianorum, etiam Dominici ies ſunt tãtum de iure humano. t ideo non obligant tãto rigore, 1
ianto feſta veteris legis. nec h s 2
æcipitur cultus interior medindi; qui licèt ſit finis, tamen, cũ alius à re præcepta, non cadit præceptũ: ſed præcipitur cul- exterior, ideſt, audire M ſſam, n propoſito, & attentione; & ſtinere ab operibus ſeruilibus erioribus.

n feſtis non omnia opera pro- 3
ientur; ſed quæ proprie ſeruien is conueniunt: non autem comnia ſeruis cum dominis.

ſeptem operum genera in feſtis tè exercẽtur. Primò, ea quibus

in diuino cultu Deo ſeruimus. Secundo, quibus ſpiritualia exercemus; vt docere verbo, & ſcripto. Tertiò, quę neceſſaria ſũt ad propriam ſalutem. Quartò, quæ ad ſalutem corporalem proximi. Quintò, quæ ad euitandum damnũ imminens ſibi, vel proximo. Sextò, quibus parantur cibi; per conſuetudinem Eccleſiæ. Septimò, piſcari, per conſuetudinem.

Quinque opera non ſeruilia ſunt prohibita iure canonico: Nũdinæ, iudicium ciuile, vel criminale, iuramentum, niſi pro pace, vel neceſsitate aliqua, proceſſus in iudicio, niſi pietas ſuadeat, & neceſsitas vrgeat.

Non omnia, quæ poſſunt fieri ob neceſſitatem, poſſunt fieri ob pietatem; vt ſunt opera ſeruilia, quæ ex ſola intentione operantis diriguntur in pietatem: opera verò, quæ immediatè tendunt in cultum Dei, & eorum præambula, quæ dilationem non patiuntur, poſſunt fieri.

5 Propoſitum & intentio principaliter lucrandi non facit opus ex ſuo genere nõ ſeruile, ſeruile.

Feſta in ſingulis Regionibus, quæ lex, vel conſuetudo præſcripta,

pta, vel conſtit. Synodalis nob abrogata præcipiũt, ſunt obſeruãda.

Feſta ſunt obſeruanda ſecũdum conſuetudinem præſcriptam. v.g. à media nocte ad mediam noctem: & eo modo, & tantùm ſunt obſeruanda, quo modo, & quantum conſuetudo illius regionis præcipit.

Aduena debet obſeruare feſta illius loci, vbi eſt; & non illa ſuæ patriæ; ſic operarij externi. Itaq; non peccant, qui in die feſto ſuæ regionis, audito ſacro, tranſeunt ad laborandum in alia regione, vbi feſtum non obſeruatur: quia feſtum, vbi te inuenit, obligat.

Qui peccant mortaliter contra hoc præceptum.

QVi faciunt ſeruilia, vel illa 6
quinq; prohibita in diebus feſtis, niſi exiguitas, vel licita conſuetudo, vel neceſſitas ſpiritualis, vel corporalis ſalutis ſuæ, vel proximi, vel detrimentũ imminens rebus ſuis, vel proximi, quod non põt præueniri, nec differri; excuſent, Sic excuſantur agricolæ ob periculum; caupones, & qui vendunt ea, quæ ſunt vſui diebus feſtis; vt vinũ, fructus, &c.

Item muliones mulis oneratis: ſed non debent diſcere domo, niſi audita miſſa. item iter facientes, audita miſſa. Item, excoquentes vitrum tegulas, & ſimilia quorum decoctio nō poteſt intermitti, &c. Tonſores aperientes venas. Item, ſubditi, & ſerui compulſi ab heris ſeruilia facere in feſtis. Item, vxores, liberi, agricolæ compulſi: & intelligitur, quando, niſi facerent, in damnum perſonale, vel reale inciderent: & poſſunt accipere ſtipendium: dummodo id non fiat, vel præcipiatur in contemptum feſti.

8 Qui vendit, vel emit die feſto, conſumendo in hoc multum temporis; peccat mortaliter.

Vbi eſt conſuetudo præſcripta, & nulla noua prohibitio, in nundinis poteſt fieri negotiatio.

9 Tondere barbam in die feſto, non eſt peccatum mortale; ob paruitatem materiæ: &, ſi adſit cauſa, nec eſt veniale. Item, piſcari piſces, qui moram non patiuntur: modo detur eleemoſynæ Eccleſiæ viciniori Item, licitum eſt molere in molendinis, vbi non eſt magna occupatio: non tamen in piſtrinis; excepta magna neceſſitate

Qui

Qui laborat in diebus feſtis (au 10
dita miſſa) pro pauperibus , ſed
principalius propter aliquod com
modum, vel amicitiam, vel cogna
tionem, vel propter paupertatem,
ſed non magnam ; peccat morta-
liter. In maiori feſto maior cauſa
requiritur.

Qui ſine magna, & vrgenti ne- 11
ceſſitate accommodat pōtes, vias.

Qui aliter ſe ſuſtētare nequeūt,
poſſunt laborare diebus feſtis, au
dita miſſa: dummodo euitent ſcan
dalum.

Non peccat, qui diebus feſtis
audita miſſa venatur; etiam quæ-
ſtus gratia.

Qui in die feſto mittit iumenta 12
onerata pro vtilitate alterius diei
feſti; peccat mortaliter, niſi adſit
neceſſitas, vel conſuetudo, quæ ſi
adſint, debet prius audire miſſam.

Licet facere in die feſto opera 13
non ſeruilia etiam ſi prohibita, ob
ſolam miſericordiam ſine neceſſi-
tate: vt ferre iudicium ruſticis die
feſto.

Qui tranſcribit librum, vel in- 14
ſtrumentum; & tranſcribendo com
ponit librum, peccat mortaliter.
licèt ſcribere etiam ob lucrum,
non ſit opus ſeruile.

Scribere inſtrumentum de rebus, quæ licitè fiunt die feſto, vel pulſare organa, vel inſtrumenta, & cantare, ſiue ob quæſtum, ſiue animi gratia, non eſt peccatum.

Conſilium dare, informare aduocatum, etiam ſcripto, legere quemcumque facultatem ob lucrum die feſto, non eſt peccatum.

15 Excommunicatio de non violando feſto, eſt intelligẽda iuridicè; vt niſi neceſsitas cogat: alioqui continet errorem intolerabilem.

Qui audita miſſa conſumit dies feſtos in ludis licitis, vel choreis, vel vagãdo, nõ peccat mortaliter.

16 Item neceſsitas indubitata excuſat ab obſeruatione feſti, ſine licentia Epiſcopi. Immo contradicẽte Epiſcopo, modo euitetur ſcãdalum; ſicut excuſat à ieiunio. Nemo tenetur ſub mortali contere re ſe de peccato mort. die feſto.

17 Qui Miſſam non audit die feſto, vel non cum mediocri attentione, id eſt, quòd ſponte diſtrahitur in impedientia attentionem; peccat mortaliter.

18 Qui obligatus non ſoluit ſuo tẽpore horas canonicas, vel pænitẽtiã iniunctam, peccat mortaliter.

Qui eo tempore, quando nullum

lum aliud remedium eſt ſuæ ſalutis, vel proximi, Deum non orat; peccat mortaliter.

Qui inter miſſarum ſollemnia non offert, cum poſſit; & eſt ſcandalum; & dat occaſionem, ne maior pars populi offerat; vbi eſt conſuetudo antiqua, ſaltem a decem annis. 19

PRAECEPTVM IV.
Honora patrem tuum, & matrem tuam, & de amãdo proximum.
Cap. XIV.

Differunt religio, pietas, & obſeruantia. 1

Pater poteſt obligare filium ad peccatum mortale in re magni momenti, ſpectante ad ſuam poteſtatem. 2

Sub nomine patris veniunt primariò genitores, cognati, patria, amici, conſeruantes nos, & ſecundariò Gubernatores eccleſiaſtici, & ſæculares, tutores, curatores, magiſtri, pædagogi: & largè, omnes ab Adamo; horum tamen offenſio, non eſt circumſtantia neceſſariò dicenda; niſi ſit pater, mater, vel ſuperior, habens poteſtatem ſuper nos. 3

Hono-

4 Honor hic intelligitur in aman do, obediendo, honorando; corde, 5 ore, opere. Item præceptum de di ligendo proximum non hic nume ratur; quia eſt origo ſequentium præceptorum: ſicut primum fuit origo præcedentium.

6 Amor honeſtus proximi eſt duplex, naturalis, & diuinus. Amor item naturalis eſt duplex, amicitiæ, vel concupiſcentiæ.

8 Tenemur in genere amare proximum ſemper, & ad ſemper: niſi ſit in inferno.

9 Item quando inimicus veniam poſtulat tenemur oſtendere illi ſigna amoris, ſaltem naturalis.

Item tenemur auxiliari, quando eſt in extrema neceſsitate ſpirituali noſtri auxilij. v. g. ſi baptizãdus eſſet, vel admonẽdus in neceſſitate tali. Item tenemur amore ſaltem naturali ei auxiliari in extrema neceſsitate temporali.

10 Commendatur hic modus dicendi, Dominus te ſanctum faciat ſicut oppoſitum damnatur.

Qui filij peccent mortaliter, non honorando parentes.

11 QVi grauiter odit, vel graue damnum deſiderat parentibus,

cibus, peccat mortaliter: & eſt cir
cumſtantia neceſſariò confitēda.

Qui eos ſemper toruo aſpectu
intuetur; & licet in corde diligat,
tamen ſemper ita aſperè alloqui-
tur, ac ſi odiſſet, vel rarò ſigna a-
moris oſtendit; peccat mortaliter.
quia ſunt etiam ore honorandi.

Qui non vult obedire in perti- 12
nentibus ad gubernationem do-
mus, vel rei familiaris; peccat
motaliter: niſi ex incogitantia, &
abſque contemptu, & obſtinatio-
ne id fiat: in alijs verò non obe-
dire, non eſt peccatum mortale.

Qui non obedit in his, quæ per-
tinent ad bonos mores, vel ſalu-
tem animi; vt fugiat ſcandala, lu-
dos prohibitos, meretrices, & hu-
iuſmodi peccat mortaliter.

Qui parentes percutit etiam le-
uiter, vel iniurijs afficit delibera-
tè; vt meritò eos prouocet ad ira-
cundiam notabilem; peccat mor-
taliter.

Qui ex animo maledicit paren-
tibus mortuis, vel viuis; peccat
mortaliter; ſi oretenus venialiter.

Qui accuſat parentes alicuius
criminis; niſi ſit hæreſis, vel prodi
tio Regis, vel Reipublicæ; peccat
mortaliter.

Qui

Qui putat ſibi dedecus eſſe haberi pro filio talium parentum; & hoc ex contemptu; peccat mortaliter; ſi non ex contemptu, ſed ex incommodo v. g. malæ opinionis; vel alia de cauſa fiat, non peccat mortaliter.

Qui deſiderat mortem parentis ob hæreditatem; vel parentes captiuos non redimit; vel inſanos non curat; vel teſtari prohibet; vel auertit, ne reſtituant; peccat mortaliter.

13 Qui parentibus in graui neceſſitate non ſubuenit ex proprijs; ſi parentes non habent propria, vel officium, quo poſſint ſibi prouidere dummodo tale officium non ſit ſuo ſtatui dedecori: aliter non tenetur ex proprijs.

14 Qui parentibus in extrema neceſſitate conſtitutis, & illius ope egentibus, ingreditur Religionē; vel ingreſſus etiam profeſſus non egreditur, ſi veriſimiliter poteſt ſubuenire; peccat mortaliter. In neceſſitate verò non extrema, ſed tali, quæ obliget filium, & non alios, ſi ingreditur, peccat; ſi eſt ingreſſus, & profeſſus, non tenetur egredi; ſed in religione eos adiuuare quantum poteſt. adde, ſi neceſſi-

ceſſitas hæc præceſſit ingreſſum, & cum egreſſu poteſt ſubleuari; tenetur egredi.

Filius nolens accipere vxorem, 15
quam pater præcipit, vt ſopiantur periculoſæ inimicitiæ; vel accipiens indignã ſe ſine conſenſu patris, vel ſine rationabili cauſa, vel tali, quæ coram Deo iuſta illi videatur; peccat mortaliter. Idem de filia nubente. ſed non poteſt exhæredari ob eam cauſam.

Filius non reſtituens vſuras in- 16
uentas in hæreditate paterna, peccat mortaliter.

Filius ex auaritia, vel negligentia diu differens ſoluere debita, & legata teſtamenti paterni.

Parentes, notabiliter negligen- 17
tes prouidere neceſſitati ſpirituali, vel corporali filiorum, nulla cauſa impediente.

Mater ſine cauſa proprio lacte filium non nutriens, peccat venialiter: notabiliter negligens eligere bonam nutricem, & prouidere vſque ad triennium neceſſaria, peccat mortaliter, poſt triennium ſpectat ad patrem, ſi poteſt.

Parentes, qui ob auaritiam exponunt filios ad hoſpitalia pauperum, vel in locis publicis, vel pri-

uatis,

uatis, peccant mortaliter. Qui nolunt filias etiam ſpurias dotare, cum poſsint, peccant mortaliter.

Parentes, qui reuocant ſine cauſa vota filiorum, facta eorum bona venia, peccant mortaliter.

Parentes, qui dolo, vel vi reuocant filium à religione, quàm in ſufficienti ætate fuerat ingreſſus, peccant mortaliter.

Parentes, qui poſt votum filiorum in ætate diſcretionis factum continentiæ, vel religionis, conſulunt, vel cogunt eos ad coniugem eligendam.

Qui filiam dolis, vel minis cogunt intrare Religionem, excommunicatur à Concilio Tridentino ſeſſ. 25. c. 18. Similiter, qui impediunt.

18 Parentes permittentes filiabus amatores ob malum finem; vel à probabiliter ſuſpectis ſodalicijs. v. g. aliquarũ feminarum eas non ſeparantes, peccant mortaliter.

Qui non reprehendit filiam turpem vitam agentem, vel vtentem fucis, & irritamentis ad inducendum aliquem ad peccatum mortale; peccat mortaliter. Si autem eo ſine faciat, vt ſe ornet plus, quàm ſuo ſtatui conueniat abſque fine

malo

malo mortali, peccat venialiter ; & ſimiliter pater permittens.

Permittentes ſponſis actus, vel tactus impudicos, peccant mortaliter. Ideo non permittendum; vt ſoli in ſecreto conuerſentur.

Oſcula, & amplexus ob ſolam, delectationem inde percipiēdam; ſunt licita ſponſis.

19 Maritus præcipiens vxori aliquid contra aliquod præceptum diuinum vel eccleſiaſticū obligās ad mortale, peccat mortaliter.

Maritus atrociter, & ſupra modum percutiēs vxorem, (cum nec ſeruum ita percutere debeat) peccat mortaliter.

Maritus, qui cauſa iniuriandi, vel infamandi notabiliter vxorē, deliberatè profert aliquod verbū, licèt ex natura ſua minimè iniurium; peccat mortaliter: vel ſi ſine animo infamandi, vel iniuriandi, profert verbum ſua natura aptum ad infamādum cum periculo probabili infamiæ, vel inde ſequatur infamia; peccat mortaliter.

20 Vxor notabiliter inobediens viro in regimine domus, & familiæ; & bonorum morum; peccat mortaliter.

Vxor nolēs ſequi maritum alio mi-

migrantem, peccat mortaliter; niſi pactum præceſſerit, ne maritus alio migraret, & niſi ſuperuenerit iuſta neceſsitas vt morbus, vel capitalis inimicitia, nec tenetur ſequi maritum vagabundum, ſi, antequam coniungeretur, non erat vagabundus, vel hoc mulier neſciebat; nec ſi vir ob turpem cauſam vagatur, vel ipſa exponeretur periculo peccati, vel mortis.

Vxor iracundè, vel litigioſè prouocans maritum ad culpam mortalem, id ſciens, vel ſcire debens peccat mortalitet.

Vxor contemnens præſtare debitam ſubiectionem viro, vel eius iuſtum præceptum non implens, v.g. vt exuat ſuperflua, commutet mores incompoſitos, peccat mortaliter: ſi verò ſit ſine contemptu, nō ſemper eſt peccatum mortale.

Qui domini erga famulos, & ſeruos, vel ſubditi erga ſuperiores peccent mortaliter.

21 DOmini negligentes notabiliter ea, quæ pertinent ad conſcientiam ſuorum ſeruorum, vel famulorum, vt v. g. Chriſtianè viuāt vt non aſſueſcant iuramentis, vt ſer-

ſeruent præcepta Dei, & Eccleſię; nec curantes eis ſuo tempore extremam vnctionem, vel confirmationem; peccant mortaliter.

Dominus habẽs neophytum, & non docens per ſe, vel per alium doctrinam Chriſtianam, & qualiter vitam agere teneatur, peccat mortaliter.

Dominus notabiliter negligens noſſe peccata manifeſta ſeruorũ, & famulorum, vt corrigat, peccat mortaliter: & incorrigibilem verbis, vel alia pœna è domo debet eijcere; vel ei neceſſaria negare ſi ſic fuerit ſpes correctionis; ſin minus poterit retinere.

Dominus prohibens (non dico non conſentiens) ſeruis concubinarijs ducere vxorem. *ſed ſuſius de hoc in materia de matrimonio.*

Subditus notabiliter cõtemnẽs 22 ſuperiores, vel denegans eis notabilem, & debitum honorem, licèt ſint dyſcoli, & mali, peccat mortaliter.

Leges iuſtas ſuperiorum violãs, putans neminem in alium poteſtatem habere, peccat mortaliter: & eſt hæreticus. ſi verò violat, quia non vult ſe ſummittere, eſt peccatum inobedientiæ, ſi ob alias cau-

ſas,

ſas, poteſt eſſe peccatum mortale, vel veniale.

Qui peccent circa dilectionem proximi.

23 QVi nec ſe, nec proximum amat amore charitatiuo, id eſt, propter Deum, velut capaces alterius vitæ, vel in tẽpore extremæ neceſſitatis, amore naturali.

Qui excludit aliquem à communione generali ſuarum orationũ.

Qui habuit animum non diligendi, vel ſubueniendi alicui, caſu quo hoc eſſet ei neceſſarium ad ſalutem.

Qui amat aliquod creatum plusquam ſuam animam, vel ſuum corpus plusquam animam proximi, vel bona temporalia, & fortunæ, ſeu honores, plusquam ſuum corpus, vel proximi; ita vt non opituletur in neceſsitate: in amore enim debitus ordo eſt ſeruãdus id eſt, vt firmius amemus Deum; hoc eſt, pluris faciamus, etiam ſi non intenſius, ſeu feruentius.

Qui tantum amat aliquod creatum, vt ſit paratus Deum mortaliter offendere, animo, vel opere.

24 Qui optat, vt aliquis mortaliter peccet,

peccet, vel damnationem æternã incurrat, vel ad hoc Deum orat, vel ex animo maledicit; vel excõmunicationẽ procurat, eo animo, vt, ſi rem non reſtituat, damnetur; & alia huiuſmodi.

Qui non reprehendit, aut non 25 denuntiat proximum, cum debet, aut aliter, quã debet; peccat mortaliter. de quo infra c.23. nu.17.

Quilibet offenſus tenetur relinquere odium, & rancorem malum, nulla facta ſatisfactione. Non tenetur dimittere rãcorem bonum, ideſt, quo quis appetit, vt delictũ per Iudicem caſtigetur: immo aliquando illum tenetur concipere. nec tenetur cõdonare ſatisfactionem iniuriæ: nam aliqui non poſſunt condonare etiam ſi velint: non tenetur etiam eum alloqui, vel ſigna amoris oſtendere, niſi in tempore neceſſitatis. Itẽ, qui prius offendit, vel grauius offendit, debet prius recõciliationem petere.

Qui ſe exponit periculo peccã- 26 di mortaliter; vel qui dubitat de aliquo, an ſit mortale, & committit; vel omiſit confiteri; vel qui facit contra conſcientiã dictantẽ in particulari, & indiuiduo, aliquod eſse peccatũ mort. peccat mort.

27 Qui ſine verecundia, incommodo, dedecore, poteſt impedire, ne quis peccet mortaliter, & non impedit: ſunt alij caſus liciti, de quibus infra, cap. 24. num. 23.

28 Qui alijs fuit cauſa peccandi mortaliter conſilio, ope, fauore. Nõ peccat, qui cũ iuſta cauſa aliquid petit ab alio, licèt putet, hãc petitionem ei futuram occaſionẽ peccandi: vt qui in neceſſitate ab vſurario petit mutuum, nõ peccat. ſecus ſi ſine neceſſitate à ſacerdote iniquo petat filiũ baptizari: petit enim rẽ licitam, modo illicito.

29 Qui facit, vel dicit aliquid, quod de ſe non eſt mortale; ſed tamen dicit cũ intentione inducẽdi alterũ ad mortale, peccat mortaliter. Imo ſi ſine intentione tali facit aliquid in tali loco, & coram talibus, ſufficiens arbitrio boni viri ad inducendum ad mortale, peccat mortaliter. & ſi res de ſe erat peccatum mortale, debet etiam confiteri circumſtãtiam ſcandali.

30 Qui ex mera voluntate, abſque neceſſitate, vel vtilitate aliquid facit, quod credit allecturum proximum ad peccatum mortale. vt femina, quæ ſine cauſa ſe exhibet videndam illi, quem ſcit de facili

con-

concupiturum; etiam ſi ipſa non intendat hoc, peccat: excuſatur tamen multis cauſis; vt ne in vrbanitatis arguatur, &c. Sed quidnam dicendum ſit de femina, quæ propter inanem gloriam ſe fucat, infra, cap. 23. num. 19.

Qui abſq; cauſa neceſſaria, vel 31
vtili, vtitur familiari conſuetudine mulieris ſuſpectæ, aduertens ſcandalum aliorum, & contemnẽs, peccat mortaliter; etiam ſi ipſe ſit ſine mala cogitatione. Item qui frequentat moniales cum ſcandalo, & murmuratione populi. Item, qui domi ſuæ retinet cognatam, ſiue extraneam, de qua alij male ſuſpicantur.

Qui dat alteri occaſionem pec- 32
candi, nimirum, ſcandalum actiuum mortiferum, id eſt, occaſionem, quæ datur pro peccato mortali; aut cum intentione principali, vel minus principali inducendi illum ad peccatũ mortale, aut ad id iuuando; vel contemnendo ſalutem ſpiritualem proximi; aut ad id ſaltem interpretatiuè cõſentiendo. Ex hac doctrina multi ca- 34
ſus ſoluũtur, in quibus datur talis occaſio, & peccatur mortaliter. vt qui coram aliquo mortaliter pec-

35 cat. Item, qui, intentione principali inducendi aliquam perſonam ad peccatum mortale, dat eleemoſynam, alloquitur, inuiſit, docet, conſulit; vel id facit nutu, blandimentis, tactu, obſequio, munere,
36 Item, qui facit, vel reficit idola, vel templa Paganis, Hebræis, Turcis, Hæreticis; uel aliquid facit, cuius principalis vſus eſt peccatum mortale. Item, qui, audita Miſſa, alios, qui Miſſam uon audierint, detinent ſono, iocis, choreis, ludis ſpectaculis, & alijs occaſionibus tempore Miſſarum; peccant mortaliter: ex eo ſolo, quod parui pendũt ſalutem ſpiritualem proximorum, dicentes nil ſua referre; cum ipſi audierint ſacrum. Item, qui, vel quæ ſe oſtendunt, ita, vt pudẽda per ſubtile velum videantur: hoc enim communiter ex natura ſua inducit ad peccatũ mortale: niſi iuſta cauſa, id eſt, infirmitatis excuſet. Item, qui ſponte fit obuia perſonæ, quam ſcit caſuram in concupiſcentiam mortiferam, vel iram; licẽt ſine intentione, vt illa peccet, hoc faciat.
37 Non peccat mortaliter mulier, quæ ſine intentione, & contemptu mortifero, ita ſe ornat, vt credat ali-

aliquem ex populo caſurũ in concupiſcentiam, vel iram; neſciens aliquem in particulari, vel nõ aduertens: vel ſi ſciat aliquem; tamen intelligit illum ex malitia, praua conſuetudine, & habitu peccare. & ſic nec eſt peccatum mortale credere aliquem indeterminatum in Ciuitate, vel Monaſterio eſſe malum.

Excuſantur à mortali ſcurræ, & alij, qui dãt magnam occaſionem ridendi, edendi, bibendi, veſtiendi, loquendi: modo iſta nimietas non attingat culpam mortalem.

Excuſatur vir, vel mulier, qui dicit, aut facit aliquid, vt ad amorem vanum, vel ad peccatum veniale tantùm alliciat, vt qui blanditur, videt, alloquitur feminam, non vt eam moueat in copulam carnalem, in tactus, vel motus ad delectationem; ſed vt illa delectetur ſuo colloquio, aſpectu, ornatú, & amet, ſine fine, vel delectatione mortali: licèt hoc periculoſum ſit.

38 Accommodare arma, vel vẽdere pigmenta, chartas luſorias, talos, &c. de ſe non eſt malum: ſed aliquando poteſt eſſe peccatum mortale.

Qui impetrant, dant conſilium, precantur ad hoc, vt aliqui peccent, v. g. percutiant, occidant, fornicentur, falſum iurent, etiãſi fiat tantùm ad tentandum illorum virtutem, ſine animo, vt faciant ea; immo diſpliceret ſi facerent, peccant mortaliter. quia eſt inducere eum ad peccandum.

39 Nõ peccat, qui à parato ex ſua malitia ad peccandum, petit rem ex ſe bonam; quæ tamen eſt materia, qua ille exercet peccatum; ſed peccat, ſi petit, vt peccet; vel petit rem, quæ ex ſe eſt peccatũ: Vt, non peccat, qui petit mutuum ab vſurario dante cum vſura; ſed peccat, ſi petit ad vſuram. ſic qui petit ab infideli, vt iuret per ſuos dos, peccat.

40 Non peccat, qui deponit ſuam pecuniam apud vſurarium habentem propriam pecuniam ad vſuras: ſed peccat, ſi deponat apud non habentem.

Non peccat, qui hominem deliberatum ad committendum maius peccatum, inducit ad minus: v. g. ſi vult occidere, vt tantum percutiat: ſi adulterari, vt fornicetur.

Petens, quod in ſe bonum eſt, ab

ab eo, qui poteſt bene facere, ſed ſcit illum peccaturum ex malitia; non peccat: ſi ſit ſine contemptu ſalutis proximi, & ſine conſenſu, auxilio ad hoc.

41 Inducens ſacerdotem ad celebrandum, quem credit eſſe in peccato mortali, & quod eum non pænitebit illius peccati ante Miſsã; ſi non eſt notoriè declaratus excommunicatus, vel ſuſpenſus, ſi eſt paratus, vel obligatus, & ex malitia peccat; non peccat mortaliter, niſi fiat cum contemptu eius ſalutis, & malo animo.

Non peccat, qui petit adminiſtrationem iuſtitiæ, vel iuſtam gratiam à tyranno iniuſtè occupante Rempublicam. Caietanus in ſummula ver Tyrannus.

42 Qui introducit mulierem religioſo, vel iuueni, ad tentandam caſtitatem; ſeu qui ſolicitat, vel petit ad tentandam reſpõſionem; licèt ſine animo peccandi; peccat mortaliter. niſi ex qualitate perſonarum, fine, & modo eliciatur circumſtantia, moderans vim verborum inductiuam ad peccandum.

Non peccat mortaliter, qui tangit amore honeſto, & iocoſo, ſine mala intentione, pectus mulieris,

mammillas, manum premit, pedem tangit: immo, vbi mos eſt, amplectitur, oſculatur, licet vterque ſit iuuenis: dummodo non ſit aſpectus, vel tactus partium obſcenarum.

43 Non peccat, qui erigit ſtudia doctorum, &c. licèt ibi multa peccata fiant. contra Vuicleff.

Artifices, quorum opera ad vſum bonum, vel malum ſunt; vel vt plurimum ad peccatum veniale, vt pigmenta, collaria, mammillaria, &c. non peccant mortaliter: & poſſunt abſolui. quod idem de monialibus eſt dicẽdum, etiam ſi maior pars illis operibus male mortaliter vtatur.

44 Qui inſtituunt ſollẽnes ouationes, nundinas, nuptias, publica conuiuia, in quibus aliqui peccãt mortaliter; non peccant mortal.

Qui propter ſcandalum iniuſtũ omittit opus debitum ſub peccato mortali, peccat mortaliter. Immo nec debent omitti opera perfectionis: & ſi ſcãdalum eſt ex imbecillitate, eſt prius ſatisfaciendũ propter ſcandalum: & ſi aliquando bona opera ſunt omittenda; tamen non licet committere peccatum veniale propter quodcumque bonum.

bonum. Item qui ob iuſtam cauſam occultam non ieiunat in die præcepto, &c. & non ſatisfacit ſcandalo ignorantium; peccat mortaliter.

Qui dolo, vi, aut fraude nocuit 45
alicui in bonis animæ, inducendo eum ignorantem, aut coactum ad peccatum mortale, debet eum inducere ad pœnitentiam, & ad opera meritoria; impetrando per ſe, vel per alium à Deo illius conuerſionem; non manifeſtando peccatum occultum, aliter peccat mortaliter.

PRAECEPTVM V.
Non occides. Cap. XV.

HOc præceptũ includit quod- 1
cumq; damnum corporale, non ſolum ab actu exteriori illatum, ſed ab animo.

Poteſt quis licitè occidere: Pri- 2
mo, auctoritate Iudicis. Secundò, in bello iuſto, & publico. Tertiò, ad defenſionẽ propriæ vitæ. Quarto, quando aliter rem ſuam tueri non poteſt, extra extremam neceſſitatem proximi. Quinto, in defenſionem proximi. In tertio caſu nec peccat, nec eſt irregularis. In

fendere poſſit; peccat mortaliter.

Qui occidit aliquem ad defendendum ſuam caſtitatem, quam cum ſuo honore aliter, id eſt, fugiendo, vel clamando, poterat defendere.

Qui præter intẽtionem aliquem caſualiter occidit, non adhibẽdo diligentiam, quã mediocriter prudentes in ſimilibus caſibus ſolent adhibere; peccat mortaliter. Siue opus ſit licitum, ſiue illicitum, nihil facit ad peccatum mortale: licèt facit ad irregularitatem.

Qui illicitè aliquid agit, quod eſt cauſa, & via ad homicidium, propter neceſſariam ſui defenſionẽ; peccat mortaliter: & eſt homicida. vt qui intendit etiam tantum percutere hominem, & occidit: & adulter inuentus cũ adultera, occidens virum volentem ipſum occidere; peccat mortaliter: & eſt irregularis, de quo cap. 27. n. 238.

Qui damnatus ad mortem occidit miniſtrum iuſtitiæ, vt ſe liberet; peccat mortaliter.

Qui deliberatè, ne puſillanimis habeatur, vel ob nimiam audaciã, exponit ſe periculo amittendi vitam, vel membrum aliquod, vel partem notabilem membri; vel

reliquis, etſi non peccat, tamē eſt irregularis. In duobus primis pōt intendere mortem. In tribus vltimis caſibus debet tantùm intendere defenſionem ſui, rerum ſuarum, & proximi, licèt inde mors aggreſſoris ſubſequatur. Sed verius mihi videtur, cum Soto, quod poteſt cū moderamine inculpatę tutelæ, intendere mortem; ſi aliter ſe, ſua, & honorem maximum defendere non poteſt. v. g. non tenetur quis fugere cum ſuo dedecore. & pōt quis inimicum occidere, ſi aliter non poteſt euitare alapam. Quare vxor poteſt occidere virum parentem illi neceſſariò mortem; cum aliter euadere non poteſt. ſed vir occidens, vel præparans occidere vxorem in adulterio deprehenſam, peccat mortaliter.

Qui peccent mortaliter contra hoc præceptum.

QVi iniuſtè occidit, mutilat, vel notabiliter ferit, percutit; vel aliquod horum vult procurare; vel delectatur feciſſe; peccat mortaliter.

Qui furem diurnum, vel nocturnū occidit, cū aliter ſe, & ſua defen-

infert damnum notabile perſonæ proximi, loco, tempore, vel modo indebito, peccat mortaliter. Idem dicendum non eſt de latrone, qui furatur, quia conſecutiuè & per accidens exponit ſe periculo, atq; ita non facit duo peccata furti, videlicet, & periculi cui ſe exponit.

Qui vtitur aliquo ioco, cum periculo probabili vitæ ſuæ; peccat mortaliter: ſed poſſunt excuſari, qui practici ſuper funes ambulāt; vel qui ad theriacam comprobandam venenum ſumunt, poſt experimentum factum in animalibus.

9 Qui duellum illicitum, vel iocum prohibitum, vnde vt plurimum cædes, vel vulnera reportantur, aggreditur, vel aliquem induxit, vel non impediuit cum poſſet, peccat mortaliter. De duellis, vide ſupra, cap. 11. n. 29. & Concil. Tridentinum ſeſſ. 25. cap. 19. eſt etiam Bulla Greg. xiij.

Spectatores horum ludorū prohibitorum cum omni voluptate, & conſenſu deliberato quod fierent, vel quorū præſentia eſt cauſa, vt tales ludi fiāt, vel ſacerdos, vel monachus, propter ſcandalū, peccant mortaliter.

10 Qui deliberatè mortē alicuius

optat,

optat, vt ei in beneficio, aut officio ſuccedat,vel ne caſtigetur,vel aduertenter delectatur cogitatione peruerſi operis homicidij,vnde ſibi aliqua vtilitas poſſit prouenire,peccat mortaliter.At delectari propter bonum, & vtilitatem de morte ortam,& non propter mortem,non eſt peccatum mortale.

Licet ſine peccato optare mortem, vel morbum, vel iacturam bonorum alicui, propter reſpectũ honeſtum. v.g. vt conuertatur,vel ne grauius peccet. ſic licet deſiderare mortem Turcarum Principi, & Hæreticis, vt Chriſtianiſmus liberetur à Tyrannide, ſi non ſe conuertant: immò & inimicis Chriſtianis iniuſtè nos perſequentibus, ſi commodius non poſſumus liberari.

11 Qui deliberato animo ſibi mortem, vel membri mutilationem optat præ ira, impatientia, dedecore,paupertate,vel alio infortunio:& clericus, ſeu monachus, ſi ob id ſibi manus inijcit excommunicationem incurrit: non autem, ſi zelo deuotionis id faciat. Nec ſi talis eſt percuſſio, quam ſibi licitè poteſt inferre, & non ab alio tolerare:ut ob mortem carorum cæ-

dere

dere ſe alapis, vellere barbam.

12 Qui habet animum ſe offerendi, ſe offert martyrio, principalius ob vitæ ſuæ tædium, non ob amorem fidei; peccat mortaliter.

Qui ſciens, & aduertēs vult decurtare, vel decurrat vitam abſtinentijs indiſcretis; licèt abſq; intentione abbreuiandi eam; ſed vt magis Deo ſatisfaciat, peccat mortaliter; ſecus, ſi probabiliter exiſtimat eas non eſſe indiſcretas.

Qui propter aliquod infortunium cupit deliberate ſe numquā natum fuiſſe. Qui iniuſtè conijcit, vel eſt cauſa conijciendi aliquē in carcerem, peccat, & tenetur ad damnum.

13 Qui ægrotus, vel ſanus comedit, vel bibit, vel alijs dedit ad comedendū, vel bibēdum, ſciens, vel ſcire debens graue damnum euenturum; peccat mortaliter; ſi exiguum dānum videtur, venialiter.

Mater, vel nutris, quæ tenellum puerum in lecto ſuo collocat, cum periculo probabili ſuffocandi; ſiue ſuffocetur, ſiue non; peccat mortaliter; ſecus, ſi ſine periculo.

14 Qui, vel quæ mulierem grauidam ita afficit, vt periculo probabili abortus eam exponat, peccat mor-

mortaliter. ſimiliter etiam mulier, quæ ſiue cum animo, ſiue ſine animo abortus exponit ſe periculo probabili abortus, peccat mortaliter.

Qui proficiſcitur ad bellũ, ſciẽs 15
eſſe iniuſtum, ſaltem ex parte ſui Ducis; vel qui eo pergit, intuitu ſolius ſtipendij, non curans, an bellum ſit iuſtum, vel iniuſtum; peccat mortaliter. Subditus iuſſus ire ad bellum, etiamſi non ſecum præmeditetur, an ſit iuſtum, dum tamẽ credat eſſe tale, non peccat eundo. Si tamen vadit cum animo principali occidendi inimicum, etiam in bello iuſto, vel perdendi eius bona, peccat mortaliter, ſed non tenetur ad reſtitutionem.

Qui vult condemnare in ali- 16
qua re notabili aliquem iniuſtè; vel condemnatum, ſi poteſt, non liberat; vel inuaſo ab inimicis, ſi ſine periculo ſuo poſſit, non ſubuenit, peccat mortaliter officialis vel qui tenetur armata manu eum defendere.

Qui ſuo teſtimonio poteſt ali- 17
quem liberare ab iniuſta morte, vel infamia, & non teſtificatur, etiam non requiſitus; vel ſaltem non facit quantum in ſe eſt, pecc

cat

cat mortaliter, niſi id audiuerit in confeſſione, tunc enim non debet loqui.

Nemo tenetur ſe offerre ad teſtimonium ferendum, quo aliquis condẽnetur, etiam pro liberando accuſatore; niſi aſtrictus à Iudice iuridicè, & niſi accuſator obligatus in conſcientia accuſauerit.

Qui dedit teſtimonium falſum, debet illud reuocare, & accuſatum liberare, etiam cum periculo propriæ vitæ. Occiſor tamen non debet ſe prodere.

Qui affectus iniuria non prohibet cognatos, vel amicos volentes ſe vindicare. Et in omnibus his caſibus, qui concurrit nouem illis modis, c.11.n.15. imperando, laudando, &c. & non impediendo cum poſſit, & teneatur id facere.

18 Torneamenta, & ludus taurorum prohibentur per Extrauagantem Pij V. ſub excommunicatione niſi ſint moderata, & cũ cautela.

Ad quid teneatur, qui alium occidit, aut percutit.

22 QVi iniuſtè occidit hominem liberum, uel ferit, ad nil tenetur pro deformitate, vel

cica-

cicatrice relicta, uel pro morte, ſed tenetur ad impenſas, ad ſtipendia, quę ſanus lucratus fuiſſet per totam uitam, & ad ea, quæ in ſe medicando impendit, antequam obiret, ad damna filiorum, vxoris, &c. ad funeralia debita ſuæ conditioni. infra nu. 26. nec tenetur uinculis, uel morti inferendæ ſe ipſum offerre, etiam ſi id ſalubre 23
eſſet: ſed debet patienter perferre mortem illatã per leges. Nec neceſſe eſt ſatisfacere, & reſtituere uitam, operibus ſpiritualibus aliquo modo æquiualentibus, ſed ſat eſt hæredibus dare tantum, quantum ille uiuus, ſuo labore, lucrari poterat. & ſecũdum iura reſtituat 50. aureos, ſed in conſcientia ad arbitrium boni uiri, magis autẽ tenetur reſtituere qui artificem interfecit, quàm qui nobilem, licèt hoc maius eſſet peccatum. Idem dicendum de excedente debitum modum defenſionis. num. 27.

Latro, uel homicida, punitus à 25
iudice, tenetur etiam reſtituere damnum parti, ſi pars ultra ſatiſfactionem factam Reipublicę, uelet ſibi ſatisfieri: & hæredes homicidæ tenentur parti.

Miles, tẽpore belli, acceptans 27

ſingu-

ſingularia certamina, principaliter ad oſtentandas vires, vel arte pugnandi, vel ob vanamgloriam, peccat. ſed, ſi principaliter ad victoriam exercitus, proponendo honorem, reputationem, & fortitudinem ſui exercitus, non peccat.

PRAECEPTVM VI.
Non mœchaberis. Cap. XVI.

1 IGnorantia, vel putare non eſſe peccatum coire extra matrimonium, non excuſat à peccato. Immo aſſerere ſimplicē fornicationem non eſſe peccatū, eſt hæreticum. Voluntas, & conſenſus etiā coactus metu, minis mortis, pudore infamiæ, ſiue vociferetur, ſiue non, eſt peccatum mortale.

Vis abſoluta, & coactio ad fornicandum ſine conſenſu voluntatis, licèt aliquam delectationem accipiat de ipſo actu, dummodo non cooperetur, neque in ipſum actū, neq; in delectationem cōſentiat, excuſat à peccato, & amiſsione virginitatis; ex S. Lucia. Vnde nec tenetur manus inijcere in corruptorē, nec clamore ſe defendere.

In hoc ſexto præcepto includo nonum præceptum.

Spe-

Species luxuriæ vniuerſaliores ſunt ſex. Fornicatio, inter ſolutos omni vinculo. Adulterium, cum alter, vel vterque eſt coniugatus. Inceſtus, ad quem reducitur ſacrilegium, inter cognatos, affines, etiam ſpitituales, profeſſos, ordinatos ordine ſacro, vel peccatum factum in loco ſacro. Stuprũ quando femina eſt virgo: nec refert de viro, an ſit virgo. Raptus, quando rapitur extra domum poſt coputam in vxorẽ, aut violenter extorquetur copula: ſiue illa ſit virgo, ſiue non. Contra naturam, in alio vaſe, vel femina cum femina, vel vir cum viro, vel cum bruto, vel mollities. num. 6. 3

Monaſterium, & dormitorium monachorum non eſt ita locus ſacer, vt peccatum in eo commiſſum ſit ſacrilegium.

Monialis, quæ ante profeſſionẽ fornicata eſt, vel voluntariè ſe polluit, ſi abſque diſpenſatione ſaltẽ Epiſcopi, vel honeſta cautela velũ conſecrationis ſuſcipit, peccat.

Qui committit inceſtum cum cognata, debet in confeſſione explicare gradum, conſanguinitatis, in quo erant coniuncti.

Periculoſum eſt tàm cõfeſſario 4

quàm

quàm pænitenti, immorari in minutis interrogationibus huius materiæ: ſed quam citiſſimè debet ſe expedire ſacerdos, petendo ſolùm neceſſaria, non deſcendendo ad nimis particularia: & cum hac occaſione petat ſimul ea, quæ pertinent ad nonum præceptum.

Qui peccent mortaliter circa hoc præceptum.

5 QVi rem habet extra legitimum matrimonium, debet confiteri numerum, & ſpeciem.

Tantum quis peccat cum una perſona decies habita copula, quantum cum decem ſeparatis eiuſdem qualitatis.

6 Qui procurat pollutionem, aut cui poſtquam euenit placet; vel qui poteſt, & debet & non impedit; aut qui ſe exponit probabili periculo vt eueniat, etiã propter exonerandam naturã, peccat. & ſi adeſt deſiderium alicuius perſonæ, non ſolum eſt mollities. ſed eſt etiam alia luxuriæ ſpecies.

7 Pollutio contra voluntatẽ, quæ impediri non poteſt, non eſt peccatum: vt eſt illa, quæ euenit dormienti,

mienti, patienti fluxum ſeminis, vel patienti violentum tactum alicuius. cui non conſentit. Item pollutio, quam quis poteſt impedire; ſed, non debet, ſi non conſentit, non eſt peccatum. vt operans, qui polluitur ſi non ceſſat ab opere, non peccat; vt concionator, doctor, diſputator, confeſſores, qui, dum ſtudent, vel exercent ſuum munus, polluuntur, non tenentur ceſſare: ſimiliter, qui alloquitur feminas honeſtè. Idem dicendum de Veredario, ſeu curſore. verum hi omnes, ſi probabiliter credunt ſe conſenſuros pollutioni, debent ceſſare ab opere.

Deſiderare pollutionem in ſomno naturaliter, vt leuetur natura nulla adhibita cauſa, non eſt peccatum, ſic complacere ſibi de præterita pollutione ob ſanitatis finem: ſed non procurare. quia non omne quod poſſum deſiderare, poſſum procurare; vt mortem: nec omne volitum eſt voluntarium,

Comedere nimis, vel calida, vt gulæ ſatisfaciat, non vt ſequatur pollutio, licèt deinde ſequatur, nõ
eſt peccatum mortale, ſed peccat, 3
qui ſe ita accommodat in lecto, vt ſequatur pollutio data opera.

Pol-

Pollutio, quæ incipit in ſomno, & finitur in vigilia, ſi voluntas ſuperior, ſiue rationalis deliberata non conſentiat, non eſt peccatum mortale: licèt ſenſualitas de ea delectetur. Immo neq; ſi incipiat poſtquam eſt ſemiexpergefactus; niſi cum conſenſu deliberatæ voluntatis perficiatur: quia ad peccatum mortale requiritur iudicium integrum.

Complacentia de præterita, vel deſiderium de futura pollutione ad ſedandas tentationes carnis, dummodo non procuret, non eſt peccatum. ſecus, ſi complacet deliberatè ob delectationem carnis quæ inde ſequitur.

Comedere aliquid, vnde putes euenturam pollutionem, modo in hunc finem non comedat, non eſt peccatum mortale, licèt ad ſatisfactionem gulæ comedat.

9 Qui rem habet cum aliqua, & procurat vt non concipiat, vel ita coit, vt non poſſit concipere, peccat contra naturam: &, ſi vterque conſentit, vterque peccat.

Qui moroſè delectatur de copula explicitè, id eſt, cõſentiẽdo deliberatè in delectationem, quæ ex turpi cogitatu illius naſcitur, in ſen-

ſenſualitate; vel tacitè, ideſt, aduertens ſe illa teneri, & duci in periculũ conſentiendi, non expellit, neq; nititur expellere, niſi iuſta cauſa excuſet ab expulſione, peccat mortaliter. & toties peccat, quoties mente delectatur, vel circa vnam multoties, vel circa multas ſimul, vel ſeparatim. & ſunt circumſtantiæ confitendæ, quia mutant ſpeciem.

Delectatio præſens de cogitatione copulæ cum illa, quam habiturus eſt in vxorem, quando erit vxor, eſt peccatum mortale; quia licet delectari de ſpe concepta habendi illam; ſed non licet deliberatè admittere delectationem carnalem, quæ inde naſcetur. quia talis delectatio non eſſet conditionalis, & futura; ſed præſens, & abſoluta.

Qui, vel quæ vidua deliberatè, implicitè, vel explicitè moroſè delectatur ex memoria copulę preteritæ, (vt ſupra dixi, cap. 11. n. 12.) peccat mortaliter. Licet tamen viduis reminiſci copulas preteritas, & delectationes inde habitas, & gaudere, quòd eas habuerint, & deſiderare eas, ſi qua ratione fieri poſſet; ſed non eſt licitum in præ-

ſentia

ſentia admittere delectationem carnalem, inſurgẽtem ex hac memoria. Idem poteſt dici de coniugatis reſpectu copulæ præteritæ, vel futuræ.

11 Qui vult tangere, vel tãgit, amplectitur, vel oſculatur animo deliberato implicitè, vel explicitè fruendi delectatione carnali, nata ex tali facto, licèt tactus de ſe non ſit impudicus vel tangat futuram coniugem non deſponſatam, peccat mortaliter. tantũ licet hæc facere ad ſe delectandũ honeſtè ob honeſtum amorem, vel ad vrbanitatem, uel ad laudandum Deum, qui eam tam pulchram fecit; modo non ſe exponat periculo.

Videre, & alloqui ob ſolam curioſitatem cognoſcendi; cuius pulchritudinis ſit, vel quo inceſſu, vel geſtu ſit; & oblectare ſe deliberate videndo, & alloquendo huiuſmodi creaturam formoſam, & eius res nouas, & pompoſas, ſine intẽtione mala, & carnali delectatione, non eſt pluſquam ueniale.

12 Qui tantùm ſponſalia contraxerunt de futuro, poſſunt ſe oſculari, amplecti, & tãgere ſe tactibus, qui de ſe nõ ſint impudici, & frui voluptate, quæ ex his oritur; ſine tamen

tamen ampliori voluntate, ideſt, copulæ,& probabili periculo pollutionis; & ſine tactibus verendorum, quia iſti de ſe ſunt impudici.

Qui petit aliquem locum, præſertim Eccleſiam, vt videat,& concupiſcat mortaliter feminas; vel qui promittit, dat, vel recipit epiſtolas, vel munuſcula, licèt parua, hac intẽtione; peccat mortaliter. 13

Qui quærit mediatrices, vel maleficas ad hunc effectum; peccat mortalter i.

Qui vel quæ ſe exhibet feneſtræ, vt videatur ab aliquo, à quo, vel à qua ſcit ſe mortaliter amari, & ſuo aſpectu mortaliter peccaturum, licèt in opus peccati nõ conſentiat; peccat mortaliter, toties quoties.

Qui ſe veſtit, vel ornat, vt ab aliquo eius pulchritudo videatur, & carnaliter mortaliter ametur, peccat mortaliter; ſed, ſi, vt ametur inhoneſtè carnaliter non mortaliter; peccat venialiter tantùm. in finem honeſtum, vel ob matrimonium, non peccat. 14

Qui deliberatè delectatur loquendo, audiendo, canendo verba turpia luxuriæ; peccat mortaliter de hoc vide cap. 11. n. 12.

Qui nutu, verbis, cantu nititur prouocare ad hoc peccatũ, licèt ipſe nolit peccare; aut adhibuit ſibi ſocios in actũ mortiferum, vt in muſicam, cantum ad hoc aptũ, & collimatum; peccat mortaliter.

Qui falsò gloriatur ſe rem habuiſſe cum illa, vel illo; peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem famæ.

15 Qui pluſquã oportet comedit, vel bibit, vel calida, vel aromata quærit, quo magis delectetur hoc peccato; peccat mortaliter; verum ſi ſit cum coniuge ad ſoluendum debitum tunc non peccat: ſi autem vt magis delectetur in ſoluendo debito, eſt tantùm peccatum veniale.

Is, quem piget impotentiæ coeundi luxurioſe; peccat mortaliter ſed quem piget impotentiæ coeundi cum vxore, non peccat.

Qui mulierem longo tempore inſequitur ad peccatum, grauius peccat. &, ſi mulier honeſto habitu incedat, tenetur ad infamiã, & contumeliam, quæ inde ſequitur. &, ſi inducit ad peccandum, tenetur ei perſuadere pænitentiã, de quo ſupra cap. 14. num. 32.

Qui locat domum meretrici, vbi

ſcit

ſcit probabiliter ẽxercẽdum meretricium;peccat mortaliter.

Quid debet reſtituere, qui rem habet cum virgine, vel putata virgine.

QVi deflorat virgine, quæ ſpõte ſe obtulit, vel leuiter rogata, ad nihil tenetur; ſecus ſi importunè rogata: in foro autẽ exteriori ad multa tenetur. nam in eo præſumitur decepta. 16

Qui importunis precibus, vel falſis promiſſionibus decepit virginem, in conſcientia debet eam ducere in vxorem; licèt id ei non promiſerit: vel tenetur facere id, quo ipſa ſit contenta; vel reſarcire totum damnum inde ſecutũ, vt augere dotem, vt accipiat talem maritum, qualem virgo accepiſſet; etiam aliquid plus, ob verecũdiam, quam in tota vita paſſura eſt: ſed non tenetur penitus dotare, niſi à Iudice condemnetur. 17

Qui promittit ſe ducturum eam in vxorem, licèt non magnis precibus; ſi animo ficto promittit, tenetur accipere, maximè ſi intercedat iuramentum; niſi eſſent valde inæquales genere, vel diuitijs: qa 18

ſingularia certamina, principaliter ad oſtentandas vires, vel arté pugnandi, vel ob vanamgloriam, peccat. ſed, ſi principaliter ad victoriam exercitus, proponendo honorem, reputationem, & fortitudinem ſui exercitus, non peccat.

PRAECEPTVM VI.
Non mœchaberis. Cap. XVI.

1 IGnorantia, vel putare non eſſe peccatum coire extra matrimonium, non excuſat à peccato. Immo aſſerere ſimplicẽ fornicationem non eſſe peccatũ, eſt hæreticum. Voluntas, & conſenſus etiã coactus metu, minis mortis, pudore infamiæ, ſiue vociferetur, ſiue non, eſt peccatum mortale.

Vis abſoluta, & coactio ad fornicandum ſine conſenſu voluntatis, licèt aliquam delectationem accipiat de ipſo actu, dummodo non cooperetur, neque in ipſum actũ, neq; in delectationem cõſentiat, excuſat à peccato, & amiſsione virginitatis; ex S. Lucia. Vnde nec tenetur manus inijcere in corruptorẽ, nec clamore ſe defendere.

In hoc ſexto præcepto includo nonum præceptum.

Spe-

Species luxuriæ vniuerſaliores 3
ſunt ſex. Fornicatio, inter ſolutos omni vinculo. Adulterium, cum alter, vel vterque eſt coniugatus. Inceſtus, ad quem reducitur ſacrilegium, inter cognatos, affines, etiam ſpitituales, profeſſos, ordinatos ordine ſacro, vel peccatum factum in loco ſacro. Stuprũ quando femina eſt virgo: nec refert de viro, an ſit virgo. Raptus, quando rapitur extra domum poſt coputam in vxorẽ, aut violenter extorquetur copula: ſiue illa ſit virgo, ſiue non. Contra naturam, in alio vaſ ,vel femina cum femina, vel vir cum viro, vel cum bruto, vel mollities. num. 6.

Monaſterium, & dormitorium monachorum non eſt ita locus ſacer, vt peccatum in eo commiſſum ſit ſacrilegium.

Monialis, quæ ante profeſſionẽ fornicata eſt, vel volũtariè ſe polluit, ſi abſque diſpenſatione ſaltẽ Epiſcopi, vel honeſta cautela velũ conſecrationis ſuſcipit, peccat.

Qui committit inceſtum cum cognata, debet in confeſſione explicare gradum, conſanguinitatis, in quo erant coniuncti.

Periculoſum eſt tàm cõfeſſario 4
quàm

quàm pænitenti, immorari in minutis interrogationibus huius materiæ: ſed quam citiſſimè debet ſe expedire ſacerdos, petendo ſolùm neceſſaria, non deſcendendo ad nimis particularia: & cum hac occaſione petat ſimul ea, quæ pertinent ad nonum præceptum.

Qui peccent mortaliter circa hoc præceptum.

5 QVi rem habet extra legitimum matrimonium. & debet confiteri numerum, & ſpeciem.

Tantum quis peccat cum una perſona decies habita copula, quantum cum decem ſeparatis eiuſdem qualitatis.

6 Qui procurat pollutionem, aut cui poſtquam euenit placet; uel qui poteſt, & debet & non impedit; aut qui ſe exponit probabili periculo vt eueniat, etiã propter exonerandam naturã, peccat. & ſi adeſt deſiderium alicuius perſonæ, non ſolum eſt mollities. ſed eſt etiam alia luxuriæ ſpecies.

7 Pollutio contra voluntatẽ, quæ impediri non poteſt, non eſt peccatum: vt eſt illa, quæ euenit dormienti,

mienti, patienti fluxum ſeminis, vel patienti violentum tactum alicujus. cui non conſentit. Item pollutio, quam quis poteſt impedire; ſed, non debet, ſi non conſentit, non eſt peccatum. vt operans, qui polluitur ſi non ceſſat ab opere, non peccat; vt concionator, doctor, diſputator, confeſſores, qui, dum ſtudent, vel exercent ſuum munus, polluuntur, non tenentur ceſſare: ſimiliter, qui alloquitur fœminas honeſtè. Idem dicendum de Veredario, ſeu curſore. verum hi omnes, ſi probabiliter credunt ſe conſenſuros pollutioni, debent ceſſare ab opere.

Deſiderare pollutionem in ſomno naturaliter, vt leuetur natura nulla adhibita cauſa, non eſt peccatum, ſic complacere ſibi de præterita pollutione ob ſanitatis finem: ſed non procurare. quia non omne quod poſſum deſiderare, poſſum procurare; vt mortem: nec omne volitum eſt voluntarium,

Comedere nimis, vel calida, vt gulæ ſatisfaciat, non vt ſequatur pollutio, licèt deinde ſequatur, nō eſt peccatum mortale, ſed peccat, qui ſe ita accommodat in lecto, vt ſequatur pollutio data opera. 3

Pol-

Pollutio; quæ incipit in ſomno, & finitur in vigilia, ſi voluntas ſuperior, ſiue rationalis deliberata, non conſentiat, non eſt peccatum mortale: licèt ſenſualitas de ea delectetur. Immo neq; ſi incipiat poſtquam eſt ſemiexpergefactus; niſi cum conſenſu deliberatæ voluntatis perficiatur: quia ad peccatum mortale requiritur iudicium integrum.

Complacentia de præterita, vel deſiderium de futura pollutione ad ſedandas tentationes carnis, dummodo non procuret, non eſt peccatum. ſecus, ſi complacet deliberatè ob delectationem carnis quæ inde ſequitur.

Comedere aliquid, vnde putet euenturam pollutionem, modo in hunc finem non comedat, non eſt peccatum mortale, licèt ad ſatisfactionem gulæ comedat.

9 Qui rem habet cum aliqua, & procurat vt non concipiat, vel ita coit, vt non poſsit concipere, peccat contra naturam: &, ſi vterque conſentit, vterque peccat.

Qui moroſè delectatur de copula explicitè, ideſt, cõſentiẽdo deliberatè in delectationem, quæ ex turpi cogitatu illius naſcitur, in

ſen-

ſenſualitate; vel tacitè, ideſt, aduertens ſe illa teneri, & duci in periculũ conſentiendi, non expellit, neq; nititur expellere, niſi iuſta cauſa excuſet ab expulſione, peccat mortaliter. & toties peccat, quoties mente delectatur, vel circa vnam multoties, vel circa multas ſimul, vel ſeparatim. & ſunt circumſtantiæ confitendæ, quia mutant ſpeciem.

Delectatio præſens de cogitatione copulæ cum illa, quam habiturus eſt in vxorem, quando erit vxor, eſt peccatum mortale; quia licet delectari de ſpe concepta habendi illam; ſed non licet deliberatè admittere delectationem carnalem, quæ inde naſcetur. quia talis delectatio non eſſet conditionalis, & futura; ſed præſens, & abſoluta.

Qui, vel quæ vidua deliberatè, implicitè, vel explicitè moroſè delectatur ex memoria copulę pręteritæ, (vt ſupra dixi, cap. 11. n. 12.) peccat mortaliter. Licet tamen viduis reminiſci copulas pręteritas, & delectationes inde habitas, & gaudere, quòd eas habuerint, & deſiderare eas, ſi qua ratione fieri poſſet; ſed non eſt licitum in præ-

ſentia

ſentia admittere delectationem carnalem, inſurgētem ex hac memoria. Idem poteſt dici de coniugatis reſpectu copulæ præteritæ, vel futuræ.

11 Qui vult tangere, vel tāgit, amplectitur, vel oſculatur animo deliberato implicitè, vel explicitè fruendi delectatione carnali, nata ex tali facto, licèt tactus de ſe non ſit impudicus vel tangat futuram coniugem non deſponſatam, peccat mortaliter. tantū licet hæc facere ad ſe delectandū honeſtè ob honeſtum amorem, vel ad vrbanitatem, uel ad laudandum Deum, qui eam tam pulchram fecit; modo non ſe exponat periculo.

Videre, & alloqui ob ſolam curioſitatem cognoſcendi; cuius pulchritudinis ſit, vel quo inceſſu, vel geſtu ſit; & oblectare ſe deliberate videndo, & alloquendo huiuſmodi creaturam formoſam, & eius res nouas, & pompoſas, ſine intētione mala, & carnali delectatione, non eſt pluſquam ueniale.

12 Qui tantùm ſponſalia contraxerunt de futuro, poſſunt ſe oſculari, amplecti, & tāgere ſe tactibus, qui de ſe nō ſint impudici, & frui voluptate, quæ ex his oritur; ſine

tamen

tamen ampliori voluntate, ideſt, copulæ,& probabili periculo pollutionis; & ſine tactibus verendorum, quia iſti de ſe ſunt impudici.

Qui petit aliquem locum, præſertim Eccleſiam, vt videat,& concupiſcat mortaliter feminas; vel qui promittit, dat, vel recipit epiſtolas, vel munuſcula, licèt parua, hac intẽtione; peccat mortaliter. 13

Qui quærit mediatrices, vel maleficas ad hunc effectum; peccat mortalter i.

Qui vel quæ ſe exhibet feneſtræ, vt videatur ab aliquo, à quo, vel à qua ſcit ſe mortaliter amari, & ſuo aſpectu mortaliter peccaturum, licèt in opus peccati nõ conſentiat; peccat mortaliter, toties quoties.

Qui ſe veſtit, vel ornat, vt ab aliquo eius pulchritudo videatur, & carnaliter mortaliter ametur, peccat mortaliter; ſed, ſi, vt ametur inhoneſtè carnaliter non mortaliter; peccat venialiter tantùm. Si in finem honeſtum, vel ob matrimonium, non peccat. 14

Qui deliberatè delectatur loquendo, audiendo, canendo verba turpia luxuriæ; peccat mortaliter de hoc vide cap. 11. n. 12.

Qui nutu, verbis, cantu nititur prouocare ad hoc peccatũ, licèt ipſe nolit peccare; aut adhibuit ſibi ſocios in actũ mortiferum, vt in muſicam, cantum ad hoc aptũ, & collimatum; peccat mortaliter.

Qui falsò gloriatur ſe rem habuiſſe cum illa, vel illo; peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem famæ.

15 Qui pluſquã oportet comedit, vel bibit, vel calida, vel aromata quærit, quo magis delectetur hoc peccato; peccat mortaliter; verum ſi ſit cum coniuge ad ſoluendum debitum tunc non peccat: ſi autem vt magis delectetur in ſoluendo debito, eſt tantùm peccatum veniale.

Is, quem piget impotentiæ coeundi luxurioſè; peccat mortaliter ſed quem piget impotentiæ coeundi cum vxore, non peccat.

Qui mulierem longo tempore inſequitur ad peccatum, grauius peccat. &, ſi mulier honeſto habitu incedat, tenetur ad infamiã, & contumeliam, quæ inde ſequitur. &, ſi inducit ad peccandum, tenetur ei perſuadere pænitentiã, de quo ſupra cap. 14. num. 32.

Qui locat domum meretrici, vbi ſcit

ſcit probabiliter ẽxercẽdum meretricium;peccat mortaliter.

Quid debet reſtituere, qui rem habet cum virgine, vel putata virgine.

QVi deflorat virgine, quæ ſpõte ſe obtulit, vel leuiter rogata, ad nihil tenetur; ecus ſi importunè rogata: in foro utẽ exteriori ad multa tenetur. am in eo præſumitur decepta. 16

Qui importunis precibus, vel alſis promiſſionibus decepit virinem, in conſcientia debet eam ucere in vxorem; licèt id ei non romiſerit: vel tenetur facere id, uo ipſa ſit contenta; vel reſarci- totum dammum inde ſecutũ, vt gere dotem, vt accipiat talem aritum, qualem virgo accepiſ-;etiam aliquid plus, ob verecũ-m, quam in tota vita paſſura: ſed non tenetur penitus dota- niſi à Iudice condemnetur. 17

Qui promittit ſe ducturum eam vxorem, licèt non magnis pre- us; ſi animo ficto promittit, te- ur accipere, maximè ſi interce iuramentum; niſi eſſent valde quales genere, vel diuitijs: qa 18

tunc ſatis eſt reſarcire damnum, vt ſupra. Si promittit animo vero, debet eam ducere, niſi magnũ ſcandalũ ſequatur, aut pater puellæ omnino renuat, aut niſi eſſet vxoratus, vel ſacris initiatus. Item tenetur placare patrem, & ſatisfacere pro iniuria illata.

19 Aliquid ei debetur ob fracturã ſigilli, ſi ob id à marito aliquid patitur, quando dolo, vel precibus importunis eam corrupit.

Qui rem habet fraude, vel precibus importunis cum corrupta, pro virgine reputata, quam infamauit, licèt ob virginitatem ad nihil teneatur, tamen propter infamiam tenetur.

Concubinarius quando non eſt abſoluendus.

20 Concubinarius cohabitans cũ concubina non eſt abſoluendus, donec ab ea firmo propoſito ſeparetur. vt ſupra cap. 1. & cap. 14. n. 31. Idem faciendum cum his quos populus credit eſſe tales; donec veritas publicetur. &, ſi quis eſt caſus (qui rariſſimus eſt) quo concubinarij ſine periculo peccãdi poſſint cohabitare; tamen ſine deli-

deliberato propoſito non conuerſandi opere,& voluntate,non ſunt abſoluendi.

Qui iudicat ſe non poſſe euitare peccatum,niſi ab ea ſeparetur, debet ſeparari;licèt ſit pater,mater,filius,filia,vxor, maritus. 21

Ancilla, qua dominus abutitur, ſi non poteſt reſiſtere, niſi fugiendo, iuſtè poteſt fugere, vel compellere dominum, vt eam vendat alteri, qui ea non abutatur. ſupra cap.14. n.32. Concubinarij prius moniti, ſunt excommunicandi, & concubinæ in exilium eijciendæ. per Concil. Trident. ſeſſione 24. cap.8.de reformat.

Vxor poteſt diſcere à marito, qui eam ad peccatum attrahit.

Qnibus modis coniuges peccent in coniugio.

Coniux, qui habet rem cum coniuge, ac ſi non eſſet coniux, vel eſſet aliqua alia, peccat mortaliter. 24

Qui, vel quæ ſine cauſa legitima negat coniugi debitum, loco, & tempore idoneo petitum; niſi precibus contrarium ſuadeat;quæ non debent eſſe nimiæ; peccat mortaliter. 25

Non tenetur reddere in loco ſacro, vel publico, vel cum periculo vitę, vel grauis infirmitatis vel abortus: ſed non excuſat quadrageſima, vel feſtus dies paſchatis. & grauius peccatum eſt, quando ex odio negatur.

26 Debitum poteſt peti verbis, nutibus, ſignis. & , quando coniux aduertit coniugem id deſiderare, ſed ob verecundiam, vel puſillanimitatem id non audere petere, tenetur reddere.

27 Coniux, ſi ante conſummatum matrimonium vult ingredi religionem, poteſt negare debitum; ſed debet ei aſſignari tempus ad iudicium boni viri.

Stultitia, vel furor petentis non excuſat à redditione debiti, ſi ſine periculo notabilis damni perſonæ, à qua petitur, reddi poſſit.

Mulier, copulam habens cum viro adultero, non fit bigama, vel irregularis. Vir verò cum adultera fit, licèt neſciret illam adulteratam fuiſſe.

28 Maritus ſciens vxorem adulterari, ſi non ſe ſeparat ab ea, immo petit, vel reddit debitum, peccat mortaliter; niſi res eſſet occulta, vel illa ſe emendaſſet, vel ideo pe

tat,

tat, ne ipſemet adulteretur: dummodo non credatur leno vxoris.

Vxor, cohabitans cum marito publico adulterante, & petens, vel reddens debitum, non peccat.

Maritus non poteſt accuſare 29
vxorem adulterã, ſi ipſe eſt adulteratus; vel vxor eſt paſſa viri vel probabiliter credebat maritum mortuum; vel fuit decepta ſub ſpecie mariti; vel maritus dat occaſionem adulterandi; vel ſi maritus tolerat, & eſt eam paſſus, poſt cognitum adulterium.

Qui, vel quæ vouit continen- 30
tiam, & poſtea contrahit, præſertim animo coeundi; etiam ſi non conſummet, & iterum quoties cõſummat petendo, peccat: licèt aliqui velint tantùm prima vice peccare. poteſt tamen diſpenſare Epiſcopus.

Qui, vel quæ coniux vouit con 31
tinentiam; ſi petit debitum, peccat: &, ſi vir conſenſit voto vxoris, & deinde reddit petenti debitum: peccat: quia conſentit in peccatum: ſed non peccat, ſi ipſe petit, licèt conſenſerit voto vxoris: ſi vterq; vouit, vterque peccat. de quo ſupra, cap. 12. n. 60.

Si ambo pacti ſunt, ne à ſe mu-

tuo debitum petant, & cognoſcũt quòd vterq; id peteret, ſi poſſet, non peccant, ſi habent copulam.

32 Vterque coniux, petens, vel reddens debitum tempore menſtruorum, numquam peccat mortaliter; licèt credat concipiendum monſtrum. & ſi petit, vel reddit, ne ſit odio conſorti, vel vt euitet ſuam, vel conſortis fornicationẽ; nec peccat venialiter. licèt Sanctus Thomas oppoſitum teneat.

Rem habere cum coniuge in loco ſacro, vel benedicto, ob quemcumque finem, eſt peccatum mortale. licèt *Sotus* contrarium teneat in copula occulta.

33 Impedire conceptionem prolis ob quemcumque finem, eſt peccatum mortale. & ob id effundere ſemen extra vas, eſt peccatum contra naturam.

Poſſunt coniuges de communi conſenſu à debito abſtinere, ne faciant plures filios, quàm alere poſſint: dummodo non ſit periculum fornicationis.

34 Qui, vel quæ malitiosè, vt defraudet coniugem, fit patrinus in baptiſmo, vel confirmatione filij, & ideo non reddit debitum, peccat, ſed non poteſt petere: Epiſcopus

pus autem poteſt diſpēſare, ſi vter
que fuit patrinus, non poſſunt pe-
tere, ſed poſſunt reddere. non ſic
de voto. de quo ſupra c. 12. n. 59.
Si verò fuit error, neceſſitas, vel
ignorātia, poteſt petere debitum.

Pater, qui eſt patrinus filij con-
cubinæ, non poteſt ducere concu-
binam in vxorem.

Qui, vel quæ habuit rem cum 35
cognata, vel cognato coniugis,
poteſt reddere debitum, ſed non
petere: ſi cum proprio cognato, po
teſt reddere, & petere.

Vxor, quæ dat facultatem viro,
vel conſentit, vt cum alia miſcea-
tur; immo, ſi non impedit, quando
commodè poteſt, peccat mortal.

Qui clandeſtinè, quamuis cum 36
parocho, & teſtibus, matrimonium
ſine iuſta cauſa contrahit, pec-
cat mortaliter.

Qui contraxit publicè, & matri 37
monium reperitur nullum, ob ali-
quod impedimentum; habita di-
ſpenſatione, poteſt clandeſtinè
contrahere coram parocho, & te-
ſtibus. Confeſſarius poteſt curare
matrimonium iam morientis cum
concubina, vt filij legitimentur,
& ipſe tutius moriatur.

Vſus matrimonij clandeſtini

contracti ſine teſtibus eſt peccatum mortale.

38 Vſus matrimonij ante benedictionem nuptialem non eſt peccatum mortale. nec eſt differentia inter primam, & alias vices.

Qui, vel quæ ſine legitima cauſa, vel ſine periculo incontinentiæ, facit matrimonium clamdeſtinum, & non vult illud publicari; peccat mortaliter.

39 Mulier, contrahens clamdeſtinè cum vno, & publicè cum ſecundo, ſi rem habeat cum ſecundo, etiam coacta ab Eccleſia, peccat: ſi cum primo, & cum ſcandalo aliorum, peccat. datur remedium à Sil. v. Debitnm coniugale, q. 6. ſed non valet, niſi in terris, in quibus Concilium Tridentinum non eſt receptum.

40 Mulier, non ſatis certa de coniugis morte, nubens cum ſecundo, peccat mortaliter, &, ſi probabiliter, & cum rationabili cauſa dubitans, petit, vel reddit debitū dubitās de morte prioris viri, peccat; ſed pōt expellere animi dubitatē, vt reddat; licèt credat, nec poſſit, vel debeat non credere, ad effectū petendi debitum à ſecūdo viro: ſi vero ſcit, vel credit ex leui cau-

ui cauſa, poteſt deponere dubietatem, ad effectum, petendi, & reddendi debitum.

Qui, vel quæ ſe polluit, vel ſe tangit cum periculo probabili pollutionis; peccat mortaliter. 42

Qui eo modo rem habet cum coiuge, vt non poſſit recipere, vel retinere ſemẽ; peccat mortaliter. Qui uero non modo naturali rẽ habet, & ſemen poteſt recipi, & retineri, licet non peccet mortaliter, tamen eſt grauiter reprehendendus. Similiter peccat, qui, vel quæ, licet nolit his modis rem habere, tamen concurrit nouem illis modis, mandando, &c. ſupra, cap. 11. num. 15.

Mulier, quæ filium ex adulterio concepit, vel fingit parere ſuppoſitum filium, quid faciet.

PEccauit, ſed poteſt abſolui; licet taceat, & noceat patri putatiuo, & heredibus; quando timetur mors, vel amiſſio famæ, vel vitæ ſpiritualis coniugis: ſed ſi mulier iam eſſet infamata, & putat, quòd pater, & filius adhibebunt ſibi fidem, nec timet ſuæ vitæ, debet reuelare: ſimiliter, ſi crederet 43 44 45 46

ſilium ſpurium eſſe tantæ virtutis, vt crederet ſecreto reuelanti, & relinqueret hæreditatem fratribus legitimis, debet reuelare.

47 Et, quando talis mulier non tenetur id reuelare, inducat filium ad religionem, non potentem ſuccedere hæreditati, facta ante profeſſionem renuntiatione patri; vel de paraphernalibus ſatisfaciat, vel ipſa plus laboret, quàm onus matrimonij requirit; vel minus veſtibus ſibi neceſſarijs impendat, &c. vt reficiat impenſas vel ſaltem pæniteat.

48 Tenetur etiam ad damnum ille qui tradidit filium ſuum ad fingendum partum, vel tenetur adulter ſatisfacere, maximè quando vxor non ſatisfacit; ſi tamen credit illum eſſe ſuum filium, vel credibile eſt, quod ſi non eſt illi credibile, non poteſt cogi à confeſſario.

Si hoſpitali nutriendum relinquerent, tenentur hoſpitali, niſi paupertas eos excuſet.

Adultera ſecreta poteſt teſtari filio de adulterio habito cum iuramento, fingendo ſibi aliam intentionem, dum illum filium etiam legitimum vocat.

Quantum adulter debet reſtituere

tuere patri putatiuo, vel hæredibus eius, eſt ſtandum iudicio boni viri, conſiderantis damnum patris putatiui, & mercedem, quam meruit filius putatiuus.

PRAECEPTVM VII. *Non furtum facies.* Cap. XVII.

SVb hoc præcepto non ſolùm cõtinetur cõtrectatio rei alienæ inuito domino ad acquirendũ proprietatem, vel vſum, vel poſſeſſionem; quod proprie furtum dicitur; ſed etiam omne iniuſtè acceptum, vel retentum; vel iniuſta damni illatio; & omnis vſurpatio illicita. & hæc, vel eſt mentalis, quæ non obligat ad reſtitutionem, vel eſt realis. Furtum eſt ex genere ſuo mortale. excuſat à mortali peccato paruitas materiæ: ob quam moraliter ſpecificatur. quæ paruitas, arbitrio boni viri iudicanda eſt, *Nauarrus ſic iudicat.* 1 2

Qui parum furatur, volens multum furati; peccat mortaliter.

Qui parum furatur ſine animo plus furandi, vel maius damnum faciendi, quam illa res valet, non peccat mortaliter: licèt ſciat dominum moleſte ferre, nec poſtu-

latum

latum daturum. Caiet. 2.2. q.66. artic.6.

Qui furatur rem paruam, vt acum à ſartore, ſciens aliam non habere, & inde ſequi magnum damnum; peccat mortaliter. Sic, qui furatur rem paruam, ſciens futuram magnam perturbationem domino: vt ſeruus malum punicum à Domino; peccat mortaliter. hinc aliquando, qui rem paruam aufert à diuite; peccat mortaliter; non à paupere; vel contra, qui à paupere, non à diuite. Paruitas materiæ, per Nauarrum, eſt intra dimidium iulij.

Excommunicatio lata cōtra furantes, intelligitur de materia per ſe ſufficienti ad peccatũ mortale, vel ſecundum cōſtitutionem illius diœceſis, quæ determinat quantitatem furti pro excommunicatione. excuſat etiam à mortali indeliberatio, vel ſubreptio, & defectus iudicij idonei.

5 Excuſat etiam à veniali ignorātia probabilis, quòd res eſſet aliena: & magna neceſſitas, & probabilis præſumptio; quòd dominus æquo animo ferat. non autē, ſi dubitaret: quia tunc peccat mortaliter; etiam ſi dominus æquo ani-

animo ferat: quamuis tunc non teneatur ad reſtitutionẽ. Nec excuſat, ſi id patiatur dominus timore, vel pudore. Excuſat etiam impotentia recuperandi ſuum ſine ſcandalo. Item excuſat propoſitum reſtituendi quod accepit, domino proprio. vt ſi quis accipiat à fure, vel ab aliquo, quod male emit, vt domino reddat. Item excuſat iuſta voluntas iuuandi dominũ ſpiritualiter, vel temporaliter.

DE RESTITVTIONE.

Quid ſit, quis, quid, quantum, cui vbi, quomodo, quo ordine, & quando.

Reſtitutio eſt actus iuſtitiæ cõmutatiuæ, quo redditur alteri quod ſuum eſt, circa bona animi, corporis, honoris, vel pecunię. 6
Si rem alienam bona fide accepit vel emit, & apud ſe eſt; tenetur eam reddere domino; etiam ſine pretio. ſi non eſt apud ſe, non tenetur, niſi id, in quo fuit factus ditior: ideſt, ſi rem alienam pluris vendidit, quàm emiſſet, illud plus reſtituere tenetur, quia quo ad illud alienum retinet. 7

Qui

8 Qui monetam adulterinam pro bona, vel aurichalcum pro auro accipit; & mox alij vendidit bona fide; vbi rem ſciuerit, tenetur reſtituere emptori pretium: quia eſt in culpa aliquo modo, non ſic, qui rem bonam & iuſti valoris vendidit eſt in culpa; quod ſi vterque non eſt in culpa aliquo modo, idē eſt iudicandum de vtroque.

9 Inuitatus ad cænam vitulo furto ablati, ſi comedit mala fide, tenetur ad id, quod comedit; ſi bona fide, ad id, quod eſt lucratus, parcendo cœnæ propriæ domus: &, ſi nihil eſt lucratus, ad nihil tenetur. ſimiliter de vſu alienæ veſtis.

Qui emit bona fide rem à non domino; vbi hoc ſciuerit, poteſt rem reddere venditori, & ſuam pecuniam recuperare.

10 Qui accipit mala fide, & retinet, tenetur eandem rem reſtituere, ſi poteſt: ſin minus, quia perijt, tenetur tantum, quanto pluris valuit à tempore acceptionis malæ, vel retentionis.

Ille dicitur habere bonam fidem, qui probabiliter credit rem eſſe ſuam, vel eius, qui illam ei dedit.

Quis

Quis teneatur reſtituere.

RESpondetur, qui alienum te- 12
net, vel aliquid verè debet
lege iuſtitiæ ſpeciali. & ſunt iſti.

Tenens rem alienam.

Obligatus ex contractibus.

Oligatus ex quaſi contractu: vt 13
tutor pupillo.

Obligatus lege aliqua obligan
te conſcientiam: non ſic pœnalia,
quia non obligant ante condem-
nationem iudicis.

Obligatus ex teſtamento, vel 14
voluntate vltima.

Obligatus ex ſententia iuſta.

Obligatus ex delicto dãnifican
te bona aliena animæ, corporis,
famæ, fortunæ; ſiue ſine conſen-
ſu damnificati, ſiue cum conſenſu 15
coacto, & cum metu; dummodo
ille metus coram Deo ſit cauſa
principalis, licet non ſit cadens
inconſtantem virum. Verum, 16
contra Caietanum, non tenetur,
qui blanditijs puris aliquid obti-
net: vt meretrices: dummodo ſit
ſine fraude.

Obligatus ex quaſi delicto, vt 17
Iudex, ex ignorantia ſententiam
iniquam proferens; vt etiam is, ex
cuius

cuius domo aliquid eiectum damnificauit alium ; vt magiſter nauis, de furto facto in naui; & caupo, ſiue ſtabularius , de re ſibi ab hoſpite commendata .

18 Qui conſenſit facienti , aliquo nouem modorum prædictorum, id eſt, iubendo, conſilium dando, conſentiendo ſimpliciter, laudando, recipiendo, participando; & tenetur in eo in quo fuerunt cauſa damni; item tacendo , non impediendo, non manifeſtando ſi ex officio, & tantum tenetur reſtituere illud damnũ, cuius fuit cauſa, ſine

19 qua nõ. nec excuſatur ſeruus oc-

20 cidens iuſſu domini dicens, ſi ego

21 non feciſſem, alius feciſſet. Qui à fure aliquid accipit, vt taceat, nõ tenetur reſtituere dummodo illud ſit furis ; dummodo non teneatur ex officio clamare: Nec officialis in periculo vitæ, vel ſtatus ſui, tenetur ſeruare vitam, vel ſtatum alterius particularis .

In capitulo, cõſiſtorio, vel vniuerſitate , vbi res fiunt per ſuffragia publica maioris partis; ſi maior pars conſentit in rem malam; & aliquis non poteſt ſuo ſuffragio rem malam reuocare , vel in aliquo iuuare; ſi conſentit cũ ma-

iori

ſori parte, peccat: ſed non tenetur ad reſtitutionem.

Obligatus eſt cõfeſſarius reſti- 22
tuere, qui per ignorantiam craſſam, vel affectatam abſoluit, antequam præcipiat confitenti reſtitutionem: id eſt ſciens futurum, vt aliter non reſtitueret, niſi confeſſor præcipiat.

Quid reſtituendum.

Reſpondetur, quod acceptum 24
eſt: niſi dominus alia re fuerit contentus; & niſi manifeſtetur occultus peccator; vel graue damnum ſequatur. Item, ſi res eſt 25
fructifera, ſunt reſtituendi omnes fructus, deductis impenſis: ſi verò non eſt fructifera, non eſt reſtituendum, quod vſu, & induſtria eſt acquiſitum: vt latro, qui lucratus eſt pecunia furtiua: niſi reſtitueret illud propter aliquod intereſſe.

Quantum reſtituendum.

Reſpondetur, ſi quantitas dam 27
ni eſt certa, tantundem, ſi incerta ad iudicium boni viri.

Cui

Cui reſtituendum.

28 RESpondetur, domino. & per dominum intelligimus etiam eum, cuius cuſtodiæ res eſt commiſſa. & ſic quo ad hoc, cenſetur dominus pignoris, creditor; depoſiti, depoſitarius; veſtis ſingendæ, ſartor, veſtimenti lauandi, lotor, rei commodatæ, commodatarius. Verum in conſcientiá poteſt reſtitui proprio domino: dummodo fit ſine ſcandalo, & damno alterius: maximè, quando prædicti ſunt fures, vel verſuti, aut aliqua mala qualitate affecti. hoc intelligitur regulariter. nam ſunt caſus, in quibus non eſt dominis reſtituendum, ſed alijs.

29 Si dominus eſt furioſus, prodigus, aut habet tutorem, vel curatorem.

Quando ignoratur dominus, adhibita diligentia.

Quãdo eſt lõginquus, aut in tali loco, quo mitti nõ poſſit, vel non, niſi eũ magno periculo, & ſcandalo; tunc reſtituendum eſt Chriſto.

Acceptum à fure, niſi ceſſantibus incommodis præſtaret reddere domino.

Ac-

Accepta per vim, & metũ, vel 30
ne malum iniuſtum faceret, de-
bent reſtitui damnificato. Acce-
ptum verò, vt malum faceret, ſi
malum ſequatur, non debet reſti-
tui; niſi forte pauperibus & ex con
ſilio: ſi malum non ſequitur, eſt
reſtituendum danti.

Qui iniuſtè aliquid accipit ab 33
aliquo iuſtè dante, ita, vt turpitu-
do ſit tantùm ex parte accipiẽtis,
tenetur reddere damnificato, ſeu
dãti. vt, qui accipit, ne fornicetur;
vel officiales accipiẽtes plus ſuis
ſtipendijs: ſed non tenetur redde-
re, niſi, qui dedit, repetat. Hic ca-
ſus non intelligitur, quando non
tenetur in cõſcientia illud facere
& ſi ex perfectione, vel ex debito
honeſtatis moralis teneatur.

Meretrix nõ tenetur reſtituere 31
pretiũ meretricij: licèt peccet il-
lud accipiendo. Idẽ dicendum de
alijs feminis, & viris cuiuſcunq; 34
ordinis, qui ob fornicationẽ ali-
quid accipiunt: dũmodo nõ id re-
cipiãt notabilibus fraudib. &c. &
ab his, qui nõ poſsũt dare. Promiſ
ſa, & non data, nõ poſſunt peti, vt
debita meretricio, ſed ob amorẽ,
&c. Idẽ dicendũ de occidẽte ali-
quẽ precibus & promiſſis alterius.

Vbi

Vbi reſtitutio facienda.

42 Res bona fide poſſeſſa, reſtituatur, vbi ſita eſt.

Res ex contractu, vel quaſi contractu, debita, reſtituenda eſt in loco expreſsè, vel tacitè deſtinato, vel vbi petitur, ſine damno debitoris, vel creditoris; vel vbi coram Iudice competenti petatur.

43 Si res ob delictum, vel quaſi delictum debetur, reſtituenda eſt in loco, vbi nullum damnum dominus patiatur: niſi aliter domino placuerit. Reſtituere enim, eſt, in primo ſtatu rem ponere, & reddere rem integrè in eo ſtatu, in quo dominus ſeruaſſet ſi ab eo ablata non fuiſſet. hinc mutuatarius reddens in diuerſo loco, poteſt deducere cambia.

Quo modo reſtituendum.

44 Reſpondetur, iuxta naturam contractus, delicti, vel vltimæ voluntatis. Et ſufficit, quòd obligatus per ſe, vel per aliū reſtituat, & quod occultè reſtituat ſi cauſa eſt occulta. Sed, quando per alium fit reſtitutio, cauendum eſt, ne

ne ille ſibi retineat. quia tunc adhuc duraret obligatio. Sufficit etiam, quod is, cui debetur, liberaliter, & voluntariè remittat, ſiue realiter, & præſentialiter offeratur debitũ, ſiue tantùm verbis.

Quis ordo ſeruandus in reſtitutione.

CVm omnia poſſuut ſolui; ſine ordine ſoluantur; ſin minus, prius res incerta in propria ſpecie reddatur Chriſto, res certa in propria ſpecie reddatur domino. Item quando res non ſunt in propria ſpecie reſtituantur prius certa deinde incerta. 47

Venditor reddat pretium emptori, quamdiu res in propria ſpecie eſt apud emptorem: vel ſeruentur ſtatuta particularia regionum; deinde his, qui habent hypothecas, vel expreſſam obligationem, poſtea his qui habent priuilegium perſonale, poſtremo alijs ſine ordine, deductis impenſis funeralibus, non ſumptuoſis: ſed ex his omnibus, diligentioribus in iudicio, prius ſatisfaciendum, quàm alijs. 49

Qui mutuauit pro reficiēda domo, vel naui, &c. in ſolutione ex pretio illius, præfertur omnibus ha- 52

ben-

bentibus hypothecam ſuper bona illius domini.

53 Debitor, non valens omnibus ſatisfacere, ſi prius ſoluit minus priuilegiato, peccat. Creditor diligentior in petendo, ſi accipit ſolutionem ante alios magis priuilegiatos, peccat. vt Gener retinés bona Soceri pro ſibi debito, ſciens eius bona deberi alijs magis priuilegiatis.

Vſurarius non factus pauperior, prius debet ſoluere, quæ debet per contractus licitos, quàm vſuras: ſecus, ſi eſt factus pauperior.

Quando reſtituendum.

54 STatim. vnde, etiam ſi non peccet ſingulis momentis non reſtituendo, peccat tamen, quoties ea re vtitur; vel quoties commodè poteſt eam reſtituere, & non reſtituit. nec tenetur à lecto, vel Eccleſia egredi, cum recordatur: ſed ſat eſt proponere.

56 Excuſat ignorantia iuris, vel facti; voluntaria condonatio; creditoris impotentia reſtituendi, non ſolùm ob extremam neceſſitatem, ſed etiam ſi commodè non poſſit

ſi vn

ſine damno ſuorum bonorum altioris ordinis, vt vitæ, ſalutis, famæ, rei familiaris, vel ſi non poſſit niſi cum magno damno rerum eiuſdem ordinis: dūmodo creditor magnum damnum etiam ob morā non patiatur. nec dicitur magnum damnum, ſi res alienæ reſtituendæ ſint multæ, & magnæ; vel quia, ceſſat lucrum ex earum vſu. Item in extrema neceſſitate nō tenetur reſtituere: quia omnia tunc fiunt communia, ideſt communicanda: ſed, vbi venit ad pinguiorem fortunam; tenetur reſtituere, quæ accepit: quod eſt contra aliquos.

Quādo ex reſtitutione tunc facta ſequeretur damnum, vel corporis, uel animæ eius, cui reſtituitur: vt ſi furioſo datur enſis: niſi ex retentione maius damnum ſibi ſequatur. 63

Qui alienum iniuſtè retinet, & cit illud ſe debere, ſi expectat, donec cōdemnetur per ſententiam, eccat mortaliter.

Confeſſarius non poteſt conce- 65
ere dilationem, quando ſcit eum oſſe reſtituere, nulla exiſtente auſa excuſante, &, qui poteſt to- 66
um ſimul, & non vult, ſed per artes in ſingulos annos, vel men

niſi creditor, poſt beneficium habitum, cauſa gratitudinis, liberè debitum remittat. Idem dico de officijs, quæ ſine ſimonia, vel peccato vendi non poſſunt: non ſic de alijs officijs, quæ vendi poſſunt.

82 Excuſat probabilis ignorantia facti, vel iuris obſcuri, præſertim ſi peritus, & timoratus dicat non teneri: ſecus, ſi debitor conſulat loquentem ei placentia, vel multos quærat, donec inueniat vnum, qui hoc dicat. Poteſt conſulere ſibi reddendo illud venditori, & commutatori, vt ſuum recuperet.

85 Excuſat vſucapio, & præſcriptio canonica: non ciuilis: ideſt, debet incipere bona fide, & manere donec tempus perficiatur.

86 Ceſſio bonorum, qua debitor ea relinquit creditoribus, excuſat in foro exteriori à reſtitutione, quia in interiori non excuſat niſi ratione neceſſitatis, quæ excuſaret etiam ſine ceſſione.

87 Qui reſtitueret cum periculo vitæ, eſſet laudandus; licèt nemo teneatur reſtituere cum amiſſione rerum altioris ordinis.

89 Nota, neminem teneri reſtituere cum periculo famæ conſequentis virtutem moralem, vel theologicam;

gicam; at vero cum periculo famę parte in alijs rebus præclaris, vt ingenio, diuitijs tenetur.

De reſtitutione bonorum incertorum.

BOna incerta põt debitor per ſe, poſt inquiſitionem, pauperibus dare. nec poteſt Epiſcopus regulariter ſe intromittere. & ibi declarantur conſtitutiones ſynodales. Poteſt etiã ſibi pauperi, vel totum, vel partem applicare, iudicio confeſſarij. Per Pauperes intelliguntur etiam Eccleſiæ, monaſteria, xenodochia, &c. Et de compoſitionibus per Pontificem factis, dicendum eſt, eas valere modò ſint, diſcretæ: ſed, dum non eſt facta compoſitio, quæ quæritur; ſi non reſtituant ſtatim, cum poſſint, ſunt in peccato mortali. 92

De fructibus beneficiorum malè impenſis.

BEneficiari impendentes fructus beneficiorum in prauos, vanos, vel profanos vſus, & ab eis accipientes, peccant; & tenentur ad reſtitutionem. 94

Item retinentes ſuperflua, ſine iuſta cauſa, peccant ſaltem venialiter. Similiter; & prodigi: &, ſi ſint bona Eccleſiaſtica, communiter peccant mortaliter. Verum ne ſis facilis ad iudicandum, quia multa excuſant. *Vide ibi multa.*

Qui peccent mortaliter contra hoc præceptum.

95 PEccat primò, qui rem alienam notabilem furatur, vel furari vult. Item, qui rem ſuam, ſed putans eſſe alienam. Qui rem ſuam, ſed in quã aliquod ius alius habebat, vt equum locatum, vel commodatum. Qui vi aliquid accepit: & debet confiteri rapinam, & ſatisfacere de iniuria illata v. g. contra honorem, vim inferendo.

Qui rem ſacram ex loco ſacro, vel non ſacro, vel non ſacram ex loco ſacro: eſt ſacrilegium, &, ſi cum furto adiunxerit frangere fores, feneſtras, poſtes, tectum, aut parietem, eſt excommunicatus.

Locus ſacer dicitur quælibet Eccleſia, xenodochium, baſilica, eremitorium, auctoritate Papæ, vel Epiſcopi ædificata, & cœmeterium per illos ſacratum.

Qui

Qui accipit aliquid notabile, vt faciat quod facere tenebatur. & debet reſtituere. 96

Qui accipit, vt faciat, quod non debet, vel non faciat, quod debet. vt dixi ſupra, n. 33. peccat, ſed nõ tenetur reſtituere. Item ſeruus dicens domino ſe pluris emiſſe.

Diſtributor communitalis non æque diſtribuens: niſi ignorantia excuſet. & tenetur reſtituere damnificato. Item conferens beneficium, vel officium indigno. vt ſupra dixi, num. 72.

Qui impediuit aliquem à conſecutione alicuius boni vel officij, vel beneficij, in quo habebat ius in re, vel ad rem, peccat: & tenetur ad reſtitutionem. Item, ſi malo animo, ſine fraude impediuit non habentem ius, quamuis non teneatur ad reſtitutionem, vt ſupra dixi, num. 1. peccat. Item, qui eſt cauſa. vt quis non iuſtè puniatur, vel ne ius ſuum conſequatur, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem. 97

Qui accipit naufragata, cũ excommunicatione, tenetur reſtituere, quia non ſunt derelicta: niſi accepiſſet cũ periculo probabili mortis: vt infra, num. 170. Item 98

ex incenſa domo: quia non habetur pro derelicta.

100 Qui de induſtria in domum, vel in ſegetem ignem mittit, peccat. ſi in locum ſacrum; eſt excommunicatus: vt infra.cap.27. n.94. Nemo tenetur ſe ipſum prodere vi excommunicationis.

101 Qui iniuſtè ſoluit, vel ſolui facit incarceratum ob debita: & tenetur ad reſtitutionem: niſi incar-
102 ceratus nullo modo poſſet ſoluere. Non aũt peccat, ſi erat ob crimen; modò vim non inferat miniſtris iuſtitiæ: nec tenetur aliquid reſtituere cuſtodi cerceris pro dãno ſecuto. Ille, qui quæritur a iuſtitia, ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè; poteſt fugere, ne capiatur: dũmmodo animum habeat ſatisfaciendi, quantum debet in conſcientia. & quilibet priuatus poteſt illum iuuare in fuga: niſi aliquo mandato particulari ſit prohibitum.

103 Qui captiuus fugit, aut efficit, vt captiuus in iuſto bello captus fugiat à domino ſuo; tenetur ad reſtitutionem.

105 Qui accipit ab alio, qui dare non poteſt, vt ab Abbate, religioſo, moniali, filiofamilias, vxore (præter paraphernalia) ſine expreſſo,

ſo, vel tacito cõſenſu ſupioris, vel viri, vel quando vir ad id tenetur.

Sunt tamen octo caſus, in qui- 106
bus vxor poteſt dare: quos ponit Silueſter verbo Eleemoſyna, q. 5. Primus, quando de licentia mariti eſt in diuerſa regione quaſi peregrina: tũc poteſt facere illas eleemoſynas, quas ſimiles peregrinæ honeſtæ faciunt. Secundus, in extrema neceſſitate; etiam contra prohibitionem mariti: immo tunc tenetur facere; quia omnia ſunt communia. Tertius, in neceſſitate magna, quando non poteſt haberi recurſus ad maritum, ſeu ſuperiorem: tunc enim præſumitur voluntas. Quartus, quando ſcitur voluntas viri expreſſa, vel præſumpta; vt, quia ei committit omnium adminiſtrationem. Quintus, ſi conſuetudo loci habet, vt uxores dent in eleemoſynam panem, vinum, & ſimilia: conſuetudo enim dat iuriſdictionem: ſed huiuſmodi eleemoſyna moderatè fieri debet: &, ſi aliquando vir prohiberet, debet ſibi formare conſcientiam; quod ei non diſpliceat; immo placeret, ſi videret inopiã pauperum: niſi eleemoſyna eſſet immoderata, ſed, ſi propria conſcien

tia dictet omnino diſplicere viro, deponat conſcientiam, ſi poteſt, ſi non poteſt deponere, ceſſet ab eleemoſyna: niſi pauper eſſet in extrema neceſſitate, vel faceret negotiũ vtile marito, v. g. vt ab eo ſcelerato irã Dei auertat. Sextus, quando vir aſſignauit aliquid certũ pro victu vxoris, à quo illa abſtinct, vt faciat eleemoſynã. Septimus, ſi vir ſit fatuus: quia tũc ad ipſam pertiuet gubernatio domus niſi aliter ſuperior ordinauerit. Octauus, ſi vltra gubernationem domus, & familiæ, lucratur aliquid, illud poteſt dare, præſertim, ſi ſufficientem dotẽ attulit, & vir eius non indiget illa eleemoſyna pro ſuſtentatione. de quibus infra, n. 153. Item, qui accipit à furioſo, & pupillo ſine licentia tutoris, vel à prodigo habente curatorẽ, vel à non domino.

107 Simulans ſe ſanctum, deuotum, pauperem, infirmum, vel religioſum, cum non ſit, vt eleemoſynam accipiat. dummodo ſimulatio ſit cauſa finalis, & non tantum impulſiua, & tunc tenetur ad reſtitionem, non danti, ſed Deo, & pauperibus.

108 Qui non ſtatim ſoluit mercenario,

rio, vel non in re, in qua conuenerunt, ſed in alia contra eius voluntatem: quod ſi mercenarius vendens illam non põt habere ſuum, tenetur herus cõpenſare dãnum, ſed non tenetur ſoluere ſalarium pro tẽpore, quo ſeruus ægrotauit.

Item, ſi illum, qui ſuam operam locare cõſueuit, aſſumit nullo pretio ſtatuto, tenetur ei ſoluere tantum, quanti alium ſimilem conduxiſſet, vel ad iudicinm boni viri.

Item, qui ſoluere vult pretium conuentum, ſed illud eſt longè minus iuſto.

Itẽ, magiſtri artium mechani- 109
carum ſumentes tirones, vt eos doceant artes, & nullam, aut exiguã dant mercedem, ſi eos occupent in alijs rebus contra eorum voluntatem, ita, vt non poſſint addiſcere, peccant: & tenentur ad reſtitutionem. excuſantur tamẽ nobiles, qui ſumunt pueros precibus parentum, & inſtituunt eos elegantia morum, mox ſine vlla alia mercede dimittunt.

Qui ſeruos accipiũt cum obli- 110
atione ad certa officia, & non ant pecuniam ſufficientem pro uo labore, tenentur ſatisfacere.

Qui clã accipit, quod ſibi de- 111
 beri

beri putat pro delicto à ſe cōmiſſo, peccat, Imo non poteſt iure petere; ſed poteſt datum retinere.
112 Qui ſuum occultè accipit, cū commodè id iure recuperare poteſt: vel exponit: ſe periculo mortis, vel mēbri: vel contra conſcientiam, putans id eſſe peccatum: vel cum notabili ſcandalo, vel dãno illius. aliter verò poteſt; modò reſtituat ſi quid damnum alteri ſit ſecutum; & vt caueat, ne iterum debitum ſoluatur, & tali debitum debeatur verè de iuſtitia legis, & non ex gratitudine tantùm.
116 Item vxor poteſt accipere de bonis viri nolentis reſtituere; & pro eo reſtituere, cum cautela.
117 Item, qui dubitat, an ſit ſuum, & accipit, peccat; & tenetur ad reſtitutionem, quia eſt furtum quoad poſſeſſionem rei.
Qui legata pia tempore, & modo debitis non ſoluunt; nec ſunt abſoluendi, niſi ſoluant, ſi poſſunt, ſine magno ſuo detrimento. quæ legata valent etiam facta coram duobus teſtibus tantùm.
118 Qui extra extremã neceſſitatē aliquid accipit ad edendum, uel veſtiendum pto ſe, vel pro alio, peccat; & tenetur reſtituere, etiã
ſi il-

ſi illud ſit ſuperfluum domino : ut ſupra num. 62.

Qui occidit, vel grauiter percutit aliquod animal domeſticum, in ſuo prædio damnum inferens : cum non ſit ſui iuris hoc facere, ſed tantùm expellere, vel includere, donec damnum reſtituatur. 120

Iniuſtè prohibens venationem, vel piſcationem: & tenetur ad reſtitutionem emolumenti, quod inde ſequi poterat. Sed, vt iuſtè prohibeat, quinque requiruntur, 1. auctoritas regia iuſta, vel conſenſus liber populi, vel præſcriptio canonica, ſine vi, & metu introducta. 2. vt non puniat eos, qui non procurant dolis, feras extrahi extra loca prohibita, vt eas capiant. 3. vt prohibeat in ſuis proprijs prædijs, vel alienis de conſenſu dominorũ. 4. vt reſtituat omne damnum, quod feræ faciũt in alienis prædijs, quorum domini non conſentiunt in damnum ipſorum prædiorum. 5. caueat, ne ſubditi ob metum non audeant loqui, vel petere, quod aliàs peterent à ſuis patribus adde, quando, his poſitis, prohibitio eſt iuſta, non debet cõtrauenientes ſaltem prima vice interficere, vel mutilare; quamuis 121

eſſet

eſſet lex, vel conſuetudo ſic puniē di: quia eſt intelligenda cōtra cō tumaces ex cōſuetudine, & nō pri ma vice: alioquin eſt lex iniuſta.

122 Cuſtodes iurati, aut fide aſtri cti, permittentes venari, aut piſca ri, aut ligna cædere in locis iuſtè prohibitis, niſi ſit neceſſitas, aut conſanguinei, aut amici cari ſui domini: ita vt probabiliter cre dant dominis placiturum, tamen non excuſat, eos tales eſſe, qui, ſi peterent, facultatem obtinerent, ſed nolunt petere.

Si aliquis ciuium venatur in aliquo tempore prohibitionis, nō tenetur reſtituere, niſi poſt iudi cis ſententiam.

124 Qui prohibet ſubditis, ne feras occidat in ſuis prędijs etiam cum damno notabili ipſorũ prædiorũ.

125 Venatores, quorum canes dã na afferunt animalibus domeſti cis, & equi campis, &c. tenentur ad reſtitutionem.

Magnates, prohibentes, ne feræ non incluſæ, & damnificantes oc cidantur, etiam ſi animum ha beant reſtituendi, peccant morta liter. ſicut, qui furatur cum animo reſtituendi.

126 Tenētes colũbaria iniuſte, vbi

lex,

lex, & conſuetudo id prohibet: &, ſi cum damno notabili alterius, tenentur ad reſtitutionem. Item, qui ineſcat ſuum colũbarium, vt aliorum columbas attrahat, & retineat, peccat: & tenetur reſtituere.

Qui ſibi accipit, vel includit 128
animalia aliena domeſtica fugitiua, niſi ex conſuetudine deſinant redire per aliquot dies.

Examẽ apum, antequam in al- 129
uearijs includatur, eſt accipientis illud etiam in alienis arboribus. ſimiliter & aliæ aues, etiam ſi accipiens prohibeatur ab ingreſſu, vel aſcenſu arborum: ſed tunc tenetur ſatisfacere iniuriæ factæ, contra prohibitionem.

De participatione in damno dato.

PEccat coadunatus ſub vno 130
duce ad damnificandum: & tenetur ad reſtituendum id, cuius eſt cauſa, vel ſaltem quod ad ſe peruenit, ſi non fuit cauſa vlterioris damni.

Item procurantes, vt quis, v.g. 131
Iudex tollat cuiquam, quod ſuum eſt, nec quod debet reſtituatur, nec debitor cogatur, peccant, & tenentur reſtituere.

Qui

132 Qui ſcienter, vel ignorantia craſſa malè dant conſilium. Item laudãs ingenium alicuius, vel vituperans ignauiam, vt is aliquem damnificet, peccat mortaliter. & tenetur ad reſtitutionem.

133 Audiens, & gratum habens aliquem ſuo nomine alicui nocuiſſe, peccat: non tamen tenetur ad reſtitutionem, ſi ei gratum nõ eſt, quatenus ſuo nomine factum eſt.

134 Teſtis legitimè interrogatus à iudice ſciens furtum, ſi taceat, peccat; & tenetur ad reſtitutionem: niſi id faciat metu ſui ſtatus, vel bonorum.

135 Poſt excõmunicationem promulgatam, ſciens furem, non debet denuntiare eum ante correctionem fraternã: &, ſi id probare non poteſt, non tenetur manifeſtare; etiam ſi is non ſatisfaceret. ſecus, ſi probare poteſt, poſt admonitionem tenetur denuntiare: aliter peccat, & tenetur reſtituere: niſi iuſtus metus excuſet.

Vxor, quando confiſcantur bona mariti, poteſt abſcõdere aliqua pro dote ſatisfacienda: & id ſcientes, non tenentur denuntiare. Dixi, denũtiare; non, teſtificari, quia caſus variaretur.

Cuſtos

Cuſtos ciuitatis, vel agri non 136
obſtans, ſaltem clamando, damno
notabili, quod fieri videt, peccat
mortaliter; & tenetur ad reſtitu-
tionem. ſed, qui ex officio non te-
netur, licèt ex malitia taceat, pec
cat, ſed non tenetur ad reſtitutio-
nē. Immo, ſi non ex malitia, ſed ex
negligentia, vel modeſtia ſe non
ingerendi negotijs aliorum ta-
ceat, non peccat mortaliter.

Iudex non faciens reſtituere
damnum, cum poſſit: & tenetur ad
reſtitutionem.

Adminiſtratores alienorũ bo- 137
norum, ſi in vtilitatem domini ali-
cui damnum inferunt, peccant, &
tenentur ad reſtitutionem inſoli-
dum: poſſunt tamen ex bonis Do-
mini occultè accipere, tantundẽ,
quo ſatisfaciant: obſeruatis his,
quæ ſupra n. 113. poſita ſunt.

Qui occultè aliquid accipit 138
ab eo, cui diſplicet acceptio oc-
culta, nõ publica, peccat veniali-
ter, ſicut ſerui, & filij, vt veſcãtur;
ſerui aũt ſi vt vẽdant, & dent cete
ris peccant mortaliter. Poteſt 139
eſſe furtum ſine peccato mortali,
ſed cũ obligatione ad reſtitutio-
nem ſub peccato mortali: vt de
minimis animo interrupto conti-
nuatis.

nuatis. Fuit tenetur ad impenſas, quibus dominus ſua quæſiuit, ad iudicium boni viri.

140 Impediens euntem ad impediendum damnum, quod tertius quarto inferre volebat, peccat: & tenetur ad reſtitutionem. Item, qui mitteret famulos enſibus diſtrictis ad terrefaciendum, vel ad iocandum, ſi damnum ſequatur ob defectum diligentiæ, peccat: & tenetur ad reſtitutionem.

De peccatis patrum, circa bona filiorum.

141 PEccat pater accipiens aliquid notabile à filio ex bonis caſtrenſibus, ideſt in bello ac-
142 quiſitis, vel quaſi caſtrenſibus, id eſt acquiſitis per officiũ publicũ, vt Medici, Aduocati, Scribæ, Magiſtri artiũ liberaliũ, vel ſtipẽdio regis, vel quæ clerici acquirũt officio clericali, vel beneficio; vel accipiẽs ex eorũ fructibus: & te-
143 netur reſtituere. Itẽ debetur peculiũ filio aduentitiũ, ideſt, bona parta hæreditario iure, à matre aut à ſuis cognatis, aut amicis, & nõ intuitu patris: ſic etiã bona par-
144 ta ſuo labore, & induſtria, fauen

te

te fortuna: & in huiuſcemodi bonis proprietas eſt filij; & regulariter vſus fructus eſt patris, dũ viuit. &, ſi pater dãnificat proprietatẽ bonorũ filij, tenetur ad reſtitutionẽ, vel ipſe, vel alij filij hæredes, cum bona inter ſe diuiſerint.

Filius laborans in bonis paternis, ſi quid acquirit ſua induſtria eſt patris & hæredum: ſed pro ſuo labore debet aliquid plus habere quàm alij; ſaltem tantundẽ, quantum mercedis deberet ſolui extraneo ſimiliter laborãti: ſi pater habebat, vnde aleretur ſine labore filij: & requiritur, vt filius tacitè, vel expreſsè ſit proteſtatus ſe velle laboris mercedem, quæ daretur extraneo. Et ob hanc, vel ſimiles 145 cauſas donatio patris, facta filio 148 dum eſt ſub ſua cura, valet: aliter nõ valet; niſi in caſibus, in quibus donatio mariti facta marito valeret.

Inducendo per fraudem, vel 152 metum reuerentialem, filium vel filiã, vt renũtiet, vel vt filia contenta ſit minore dote legitima; peccat & tenetur ad reſtitutionẽ. *Ceterùm declarationem, aliquorũ terminorum, & quando donatio valeat, vide ibi, num. 145.*

De

De peccatis mariti circa bona vxoris, & è conuerſo.

153 MAritus aliquid ſumẽs de bonis paraphernalibus, ideſt, de bonis, quæ habet vxor præter dotem, peccat, & tenetur ad reſtitutionem. infra, nu. 155.

Vxor aliquid ſumens notabile de bonis mariti contra eius voluntatem: & tenetur ad reſtitutionẽ. Item, non põt dare eleemoſynam ex bonis mariti; niſi exiſtenti in extrema neceſſitate, & vbi conſuetudo regionis id ferret; (niſi expreſsè conſtaret de contraria voluntate viri.) vel ſi faceret ad euitandum damnum temporale, vel ſpirituale mariti, ſi maritus ſit amens; ſi ex datis à marito in ſuũ vsũ parcius impẽdit de paraphernalibus; vel ſi quid lucretur poſt datam ſufficientem dotem, modò
155 lucra nõ ſit cõmune viro *& alia multa, de quibus ſupra nu.* 106. & ſi maritus eſt prodigus, vel decoctor poteſt clam accipere pro neceſſitate domus ſaltem futura reparanda. Itẽm mortuo marito poteſt totam dotem repetere; licèt maritus ſuperflua impendiſſet in eam alendo, & ornando.

De

De peccatis filiorum circa bona parentum.

FIlius aliquid notabile ſumēs 156 à patre, etiam de bonis aduentitijs, & profectitijs, etiam ad eleemoſynam, peccat: & tenetur reſtituere patri, vel hæredibus: quia fructus illorum bonorum ſunt patris. &, ſi cū voluntate patris plus accipit, quàm pater poſſit donare; tenetur ad reſtitutionem.

Filius, ſi nō vult tradere bona 159 quæ pater viuens ipſi emit, ſed non dedit: ut arma, libros, &c. non tamen debet computari cibus, vel veſtitus. Item filius, qui lucratus 161 eſt ex bonis patris, & lucrum non diuidit, mortuo patre: aut aliquid ei datum contemplatione patris, 162 non diuidit cum hæredibus, peccat; & tenetur ad reſtitutionem. poteſt tamen accipere mercedem ſui laboris, ſi præceſſit proteſtatio.

Gener nolens cōputare in hę- 166 reditatem vxoris veſtes, & ornamenta data à patre viuente.

De peccatis falſariorum, &c.

QVi nūmos in ſubſtantia, pō- 167 dere, vel forma falſificauit,

aut

aut falſis ſciens vſus eſt: & tenetur ad reſtitutionem. ſi quid eſt damni, paſſo damnum, ſi ſcitur, alioqui pauperibus. nec excuſat, quod cum errore ab aiio accepit pecuniam.

368 Qui forficibus circũcidit, vel aquis acribus attenuat nummos, non publica auctoritate; peccat, & tenetur ad reſtitutionem.

369 Qui falſat ſcripturã, aut ea vtitur, aut falſare facit, aut malitiosè abſcondit, & tenetur ad damnum, quod inde ſequitur: &, ſi ſunt litteræ Apoſt. eſt excommunicatus.

Qui falſat ſubſcriptionem, vel inſcriptionem, aut ſigillum; tenetur ad reſtitutionem damni, ſi quod ſequitur.

Qui vtitur falſis, vel veris reliquijs cauſa turpis quæſtus, id eſt, cum pacto, & fine principali aliquid accipiẽdi, vel cauſa ebrietatũ, vel commeſſationum mortaliũ; ſic, qui vtitur miraculis, aut reliquijs nouit, ab Epiſcopo non approbatis.

De peccatis circa inuenta.

370 QVi inuenit rẽ notabilẽ alienã, & retinet, vel ſtatim non reddit, vel non fecit quæ

quæ oportuit, vt noſceret dominũ. Quæ verò nõ ſint aliorum, & quæ quaſi dereliƈta habeantur à dominis, præſumitur ex conieƈturis. *vide ibi.* Et poteſt ſibi pauper applicare: *ſed qnomodo vide.*

Qui inuenit theſaurũ caſu in loco alieno, debet dare dimidiam partem domino: ſi data opera, ſed ſine facultate, debet totum dare domino: ſi cum facultatem, totum ipſe inuentor poteſt accipere, ac ſi in proprio loco inueniret. 172

Qui inuenit in domo, vel agro locato, vel per emphytheoſim, debet diuidere cum domino: & contra, ſi dominus inuenit, debet diuidere cum habente ius fruendi; ſic uir, ſi in agro per dotẽ habito cũ coniuge: ſic, qui inuenit in loco publico, uel ſacro partiri debet cũ ciuitate, vel fiſco, uel Epiſcopo, & non eſt expeƈtanda ſententia Iudicis, cum hæc reſtitutio non fiat in pœnam, hoc intelligitur ſecundum ius commune, quia poſſunt eſſe aliæ leges ſeruãdæ. Sciens eſſe theſaurum in loco, & emens locũ, non tenetur dare aliquid venditori. Nomine theſauri nõ intelligun tur nũmi recenter abſconditi metu belli, ut conſeruentur tutius: 173

debent

debent enim reſtitui hæredibus.
Qui diuinationibus, & modis illicitis inuenit theſaurum, etiam in ſuo loco: eſt fiſci poſt condemnationem, quia eſt pœna.
176 Qui trabem inuenit in flumine & accipit: niſi pro derelicta habeatur. *& quo modo, vide ibi.*
Auis, vel fera deprehenſa in laqueo etiam alieno, eſt inuenietis: niſi conſuetudo ſit in contrariū.

De peccatis circa Contractus, & primò, circa Depoſitum.

179 NEmo tenetur de damno depoſiti, quod caſu fortuito contingit, niſi culpa præcedat, vel mora, vel pactum.
181 Qui dat alicui facultatē, vt depoſito conſiſtente in pondere, numero, & menſura vtatur, ſperans lucrum; peccat: quia eſt vt mutuū.
Qui non vult reddere depoſitū, vel ſoluere pro depoſito amiſſo, dolo, vel lata culpa: non leui, niſi aliquam mercedem accipiat pro cuſtodia: tunc enim tenetur pro leui, ſed non pro leuiſſima; niſi præceſſerit pactum, vel mora in reſtituendo. Qui vtitur contra voluntatem deponentis.

De

De peccatis circa Commodatum.

REpetens cõmodatum ante 182
tẽpus,peccat:&,ſi cum dam-
no tertij , tenetur ad reſtitutionẽ.

Commodatarius non reddens 183
ſuo tempore commodatũ peccat;
& ſi deterioretur ſua culpa , vt
quia reddere diſtulit, vel quia al-
teri cõmodauit , & in alios vſus ,
(*vide ibi multa*) tenetur ad reſti- 184
tutionẽ; dummodo non eodem mo
do fuiſſet peritura in manu domi-
ni, & niſi dominus rei conſenſerit
in illam moram, vel illos vſus.

Quando res cõmodata , cuius 183
non transfertur dominium, mitti-
tur per amicum fidelem habitum,
& ſine dolo perit,perit commodã-
ti: quòd ſi transfertur dominium,
vt in mutuo, v.g. in pane, vino, &
oleo,& id genu, alijs, quæ vſu cõ-
ſumuntur, perit ei, cuius eſt domi-
nium , ideſt accipienti , ſiue com-
modatario .

Qui nõ vult reddere,niſi ſolu- 186
tis impenſis, quas ipſe iure teneba
tur facere,peccat: poteſt tamen il
lud retinere pro compenſatione
alicuius debiti liquidi .

Digitized by Google

De peccatis circa Locata, & Conducta.

187 LOcator, qui, penſione accepta, ob crimen commiſſum ſua bona perdidit, & non vult reddere pēſionem conductori ſaltem pro rata temporis peccat.

Item, qui cogit ſoluere conductorem coactum ob peſtem, vel aliam iuſtam cauſam relinquere ante tempus rem iam locatam. Item, qui non vult deducere partem agricolæ debitam propter ſterilitatem forruitam; compenſata fertilitate præcedentis, & ſubſequentis anni. *vbi multa ſunt videnda.* & ſunt ſex conditiones ad hoc: & oportet ſeruare leges locationis expreſſas, vel tacitas illius religionis.

188 Non dicitur ſterilitas, quando fructus iam percepti damnificantur, ſurripiuntur, aut pereunt; ſed ſterilitas fortuita eſt, quæ contingit ex inſolite calore, frigore, tēpeſtate, terræmotu, magna alluuione, locuſtis, bruchis, & id genus, abſque culpa agricolæ: & tandem illa dicetur ſterilitas, quam consuetudo, vel communis vſus regionum approbat.

Hæc

Hæc remiſſio non habet locũ, quando locator, & conductor ſunt ſocij partiarij, tàm lucri, quam damni: nec quando ſterilitas imputatur negligentiæ agricolæ; vt quia non extirpauit zizania, quæ frumentum ſuffocarunt: nec quando res conducitur in longum tempus; ut in decem, vel plures annos, vel in vitam vnius, & penſio exigua ſoluitur, potius ad recognitionem dominij directi, quam ad ſolutionem fructuum. ſecus, quando tantum ſoluit; quantum ſolueret, ſi ad breue tempus conduceret, pro fructibus. 190

Quando per induſtriã conductoris fructus excreuerint, non eſt augenda penſio prouẽtus, vel merces locationis: ſimiliter, nec quando ex fecũditate agri fructus excreuerint. ſed ſi caſu fortuito contingit fertilitas, poteſt augeri penſio: vt, ſi locatum eſt molendinum, & hoc anno, quia vicina molendina caſu ſunt deſtructa, lucrum augetur; poteſt augeri pẽſio pro ratæ maioris lucri, quàm fuerat ſolitũ. 191

Qui habet rẽ alicuius Eccleſię in emphytheoſim, & per duos annos non ſoluit penſionem, ipſo facto eam perdet; niſi purget morã; 192

ſoluendo ante citationem, vel ſtatim poſt citationem ſine dilatione: ſed, ſi prædiũ eſt alterius perſonæ priuatæ, non amittitur niſi per tres annos non ſoluat: & tunc non purgatur mora; ſed poſſet fieri compenſatio, ſi dominus aliunde eſſet debitor.

193 Locans domum ſuam alicui ad certum tempus, poteſt eam repetere ante præfinitũ tempus, in quatuor caſibus. Primò, ſi non ſoluit die præſtituto, ne celeriter ſatiſfacit. Secundo, cum ea opus habet ad ſuam habitationem, propter aliquã ſuperuenientẽ neceſſitatem cui aliter commodè prouidere nõ pōt, & debet deducere penſionem pro rata temporis ſicut in caſu ſe-
194 quente. Tertiò, quando domus indiget refectione, qua nõ indigebat tempore locationis. Quartò, quãdo conductor abutitur ea, etiã abſque damno domini; vt recipiendo meretrices, lenones, ſeditioſos; & tunc nihil de penſione debent deducere; ſimiliter quando malè ea vtitur cum damno; vt arbores cædendo, agros nõ colendo, & tenetur pro rata temporis dimittere penſionem, ſed poteſt in iudicio repetere damnum illatum.

Qui

Qui locat domum, vel aliquid 195
aliud alicui, putans ea abuſurum
ad peccatum mortale; peccat mor
taliter: dat enim auxilium, & diffi-
cile ſaluatur à peccato mortali,
qui locat domos meretricibus.
Permiſſio enim peccati cum par-
ticipatione lucri, nulli eſt licita.

Qui ſciens & tacẽs & rem vi- 196
tioſam locat, tenetur reſtituere, ſi
ſequatur damnum: Item ignorans
rei vitium, & eam pro integra ven
dens, tenetur etiam ad damnum.
Secus, ſi dixit conductori ſe neſci-
re vitium, vel ſi ignorans vitium
ſimpliciter exhibuit rem venden-
dam conductori.

Qui conducit, & non vtitur re 198
locata, & nõ vult ſoluere, peccat;
niſi dominus eã alicui locauerit.
Conducẽs debet ſoluere in tẽpo-
re ſecũdũ pactũ, vel mores regio-
nis; vel regulariter in fine anni.

De peccatis circa tributa publica.

QVi nõ ſoluit iuſtas gabellas. 200
Itẽ, qui imponit iniuſtas,
ſaltem ſecũdum aliquã 201
partem: & eſt excommunicatus.
Qui iniuſtas exigit, vel dubitat eſ
ſe iuſtas, niſi ex obedientia id fa-

ciat,& conſcientiam deponat. Itẽ, qui à clericis, niſi negotientur.

Mercator, qui falſum iurat; vel remiſſus ſuæ conſcientiæ, pauciores merces monſtrat; tenetur ad reſtitutionem.

De peccatis circa pignora.

203 CReditor, ſi, inſcio domino; vtitur pignore, eſt furtum ſi ſciente, & volẽte, eſt vſura: niſi ſit vſus, qui gratis inter amicos conceditur, vt de libro. Itẽ ſi ſua culpa graui, vel dolo, pignus perit, &
204 nõ vult ſoluere, peccat. Itẽ paciſcens, quòd, ſi debitor ad certum tempus nõ redimat, pignus cedat creditori: niſi fiat in pœnã dñi, ita vt pro vẽdito iuſto pretio habeatur. Itẽ, ſi tranſacto tẽpore, pignus vẽdat antequã dominũ admoneat niſi ſit pactum in contrarium.
205 Creditor põt pignus retinere, donec debitor omnia ſoluat, vſq; ad minimum quadrantem; poteſt etiam poſt tempus, alteri pignorare, & fructus perceptos debet ſoluere; ſed impenſæ debent repeti.

De peccato Vſura circa mutua.

206 VSura eſt lucrũ proueniẽs ex cõtractu mutui, & quia mutuum

tuum eſt duplex, clarum, & palliatum, ideſt latenter mutuum, ſub contractu non mutui, cum ob anticipationẽ minoris emit, vel ob expectatam ſolutionẽ plus iuſto pretio vẽdidit; ideo vſura eſt duplex, aperta, & palliata. Mutuum à commodato differt in hoc, quia in cõmodato non transfertur dominiũ, ſicut in mutuo; licet gratis vtrũque fieri debeat: ad vſuram requiritur, vt ſit ui mutui; & principaliter rei ſuaptè natura pecunia æſtimabilis.

Poteſt quis in mutuo etiã principaliter ſperare lucrũ amicitiæ, & gratitudinis; & ex amicitia, & gratitudine ſperare etiam principaliter lucrum pecuniæ. 209

Qui mutuat principaliter ob lucrum, & poſtea, cum pæniteat, mutat intentionem lucri in minus principaliter, non eſt vſurarius. nec ſunt vſurarij, qui ſpe lucri mutuant, ſi id minus principaliter faciant; etiam ſi ſine ſpe lucri non mutuarent.

Mutuans ex charitate, & deinde, accipiens ſibi aliquid datum ob timorem, peccat: poteſt tamen ſuũ recuperare p mutuũ, quod aliter recuperare non poterat; & ali-

quid accipere ob laborem in mutuo.

211 Poteſt accipere plus ratione lucri ceſſantis, & damni emergẽtis. *per Nauarrum ſemper valet; non per Sotum.* Lucrum ceſſans debet ſumi, quãdo pecunia parata domino plus valet, quàm altera alteri.

212 Quod ſi æque valeat, non põt aliquid accipere, licèt accipienti plus valeat. Conditiones lucri ceſſantis neceſſariæ ſunt tres; prima, vt intereſſe ſit verum: ſecunda, vt mutuatio, vel non ſolutio ſit cauſa amiſſionis lucri; qualis non eſt, ſi dominus habeat aliam pecuniam expoſitam, qua negotietur: tertia, vt non recipiat intereſſe prius, quam conſtet, quantum veriſimiliter lucratus fuiſſet: & debet conſiderari illa veriſimilitudo, ſeu dubietas, & non totũ intereſſe ſumi.

Maritus poteſt paciſci cum eo, qui dotem promiſit, & non ſoluit, vt in ſingulos annos pro ſubſidio matrimonij ſoluat tantundẽ, quantũ aliquis mediocriter induſtrius cum illa dote lucrari potuiſſet.

Qui dotem accepit in caſu diuortij, vel eius hæres in caſu mortis, tenetur dare vxori ſeparatæ, vel viduæ, alimenta, quæ dari poſ-

ſunt

ſũt ſalua dote, donec dos ſoluatur.

Iuſtè ſeruari poſſunt ſtatuta regionum, quæ præcipiunt, vt detur quid pro centum in ſingulos annos donec dos ſoluatur.

Montes pietatis ſunt liciti. & gener, ſeu quilibet maritus poteſt recipere fructus pignoris vſq; ad ſolutionẽ dotis, nõ cõputando in dotẽ; niſi cõtrarium exprimatur. 223

Qui peccent peccatum Vſuræ circa mutua.

PEccat mortaliter, qui mutuat principaliter ob lucrum ſperatum. Item, qui potens, non ſoluit tẽpore ſuo. Item, qui ſciens aliũ non poſſe adimplere, mutuat, ei appoſita pœna, niſi ad diem, &c. Itẽ, ſi, ſoluta parte debiti, totam pœnam exigit. Item, creditor vtens fructu pignoris, & nolens illum computare in ſortem, deductis expenſis; etiam ſi talem fructum debitor non collegiſſet, nec colligere putaſſet. Hæc non poſſunt fieri, etiam appoſito pacto. Quid autem de feudis dicendum, *vide ibi.* 214 215 216

Qui mutuat triticũ, &c. ita, vt ſibi reddatur eo tẽpore, quo veriſimile eſt auctum iri: & tenetur ad 219

reſtitutionem; ſi tamen illud non erat ſeruaturus. Qui mutuat mutuabile cum pacto, vel intentione principali, vt molat in ſuo molendino, emat ex ſua taberna, laboret in ſuo prædio, &c. & tenetur ad restitutionem, etiam ſi mutuatarius nil dãni habuerit hinc, & mutuator nil vtilitatis; propter obligationẽ. Itẽ mutuãs cum pacto, vt ſibi vendat linũ, vel lanam, &c. etiã
222 iuſto pretio. Item, ſi mutuat cum pacto, quod, ſi mutuatarius intra certũ tẽpus moriatur, ſit liber; ſin minus duplũ reddat: ſecus, ſi gratis daret abſq. fraude, & eſſet contractus innominatus, ideſt, do, vt des: & tandem debet à mutuo abeſſe omnis obligatio quæ lucrum ex mutuo affert.
223 Item, de mutuante pro habendo officio; & nõ principaliter pro acquirenda amicitia: ſed fructus officij non debent reſtitui.
224 Itẽ, mutuans triticum, vt tantumdem reſtituat recens, ſciens, illud futurum melius, peccat: & tenetur reſtituere. Dare triticum ad renouãdum, ſimpliciter eſt licitũ.
225 Qui nõ vult recipere, quod ſibi debetur, niſi vſq; ad tempus, quo pretium creſcit; uel non in loco, vbi debetur.

Qui mutuat argentum, vt red- 226
dat aurum: niſi ſit venditio.

Qui triticum, vinum, vel oleũ, 227
alicuius prædij, ante meſſem, vel vindemiam emit ob anticipatam ſolutionem minoris, quam collecta ſunt valitura, peccat; & tenetur ad reſtitutionem; ſecus, ſi minoris, ſed æquo pretio, ob periculũ. ſi emit, cùm pacto, vt eligat triticũ huius, vel illius agri, vt libuerit; debet plus ſoluere pro illa optione, ad iudicium boni viri. Itẽ 228
peccat, qui vẽdit pluris iuſto pretio, ob dilatam ſolutionẽ. de quo ſupra, n. 210. & iuſtum pretiũ non ſtat in indiuiſibili; ſed eſt triplex. de quo inf. cap. 23. n. 78.

Qui pecora, vel prædia emit 230
ab eo, quem putat non habere, & ſtatim eidem locat cum penſione; tenetur ad reſtitutionem penſionis; ſecus ſi probabiliter credebat eum illa habere.

Debita poſt longum tẽpus ſol- 231
uenda, poſſunt iuſtè emi minoris.

Qui emit cenſum perpetuum, 234
vel temporalem, redimibilem, vel irredimibilem, ſine requiſitis conditionibus; pro quibus eſt extrauagans Pij V. *vide ibi, in Nauar.*

Qui mutuat, vt detur aliquid 237

alicui tertio, vel pauperibus, vel vt remittatur dãnum iniuriæ illatæ: non aũt, vt remittatur iniuria.

239 Vendens triticum, quod non erat ſeruaturus, pro maiori pretio quo valiturum eſt in alio menſe; & tenetur ad reſtitutionem: ſi verò erat ſeruaturus, debet accipere mediocre pretium, deductis expenſis; & non ſummum.

241 Vendens aliquid iuſto pretio egenti pecunia, cum pacto vel intentione principali, vt ille ſibi reuẽdat minoris iuſto pretio peccat ſecus, ſi ſimpliciter vẽdidit, & emptor reuẽdat infimo pretio iuſto. Eſt vſurarius, qui, cum pretiũ mercaturæ ſuæ aduentu aliarum decreuerit, ipſe ne perdat, dilata ſolutione pluris iuſto pretio vendit.

242 Deponens pecuniã apud mercatorem, vel nummulariũ, cum intentione principali lucri mẽſtrui, vel annualis: ſecus, ſi quid datur gratuitũ, nec eſt cõſiderabile periculũ in mercatore, vt propter illud poſſit deponẽs intẽdere lucrũ.

243 Qui rem valentem 15. ob dilationem vendit 20. & tenetur ad 5. etiam ſi poſtea res valeat 20.

244 Mercatores, qui dant Regibus, alijs pecuniã, vt accipiant 10. pro

pro 100. etiam ſi Rex ſcribat eſſe gratuitam mutuationem. Item officiales, qui ob anticipatã ſolutionem aliquid accipiunt. Itẽ; qui iurat ſe ſoluturum vſuras, & non ſoluit; niſi fuerit à Iudice abſolutus.

De vſura in pactis de Retrouendendo.

Qvi emit cũ pacto retrouendedi, animo magis mutuandi, quã emẽdi; peccat mortaliter: & tenetur ad reſtitutionẽ. 248
Item, ſi minoris iuſto pretio.

Pactum retrouendendi eſt licitum, & emptor poteſt fructus retinere, & põt vendenti locare; dũmodo fiat ſine fraude, & dolo, id eſt, vt emptor verè, & principaliter intendat emere ſine ſimulatione, & pactũ nõ ſit, vt redẽptio fiat maiori pretio, quàm fuit facta emptio. quod pretium emptionis cum pacto retrouendẽdi ſemper eſt minus, quàm ſi fieret ſine pacto.

Nota, pactum poteſt fieri tripliciter primò, vt, quandocũq; voluerit, poſſit redimere: & tunc res minus valet. Secundo, vt ad certum tempus, verbi gratia, duos annos non poſſit; ſed poſt duos annos poſſit, quando voluerit: & tunc res

plus

279 Cōfeſſarius, audiēs cōfeſſionem vſurarij, vel ei miniſtrans, aliquod ſacramentum, ſine cautione, &c.

282 Dās pecuniā nautis ad aliquod opus, ita, vt, ſaluo ſemper capitali, partē lucri habeat, ſicut & ſinguli nautę; peccat, & tenetur reſtituere.

De vſura circa Cambia.

284 MVtuans cum pacto aſſecurandi, eſt vſurarius. Aſſecu
286 ratio tamen ſimpliciter eſt licita. Item excepto mutuo, & commodato, poteſt capi pretium pro pecuniarum vſu, ſeruata æqualitate valoris in cōmmutatione; vt tanti valeat, quando datur, quanti valebit, quando accipietur.

288 Cambiens immo mutuans ex officio, poteſt accipere ſtipēdium ab vniuerſitate, vel aliquod paruum lucrum à mutuatarijs pro labore: vt in Monte pietatis.

Licitum eſt cambium per minutum, vt cum quis cambit quadrantes pro iulijs: & poteſt accipere lucrum pro labore ſtatutum à lege, vel conſuetudine. & qui cābit non ex officio, minus debet accipere, quàm qui cambit ex officio.

Sic cambium per litteras cum lucro; dummodo ſit cambium de

loco

loco ad locum: non de tempore ad tempus, nec ſit à perſona non habente pecuniam, vel fidem, & animum cambiendi: & conſequenter recambia ſunt vſuraria, quando cambia non fuerunt vera, & fuit appoſitum pactum pro recambijs.

Licet emere, vel vẽdere pecu- 290
niam, quæ alibi pluris valeat contra Sotum.

In cambijs põt aliquid acci- 291
pi ratione lucri ceſſantis, vel dãni emergentis, ſi tunc verè ceſſat: & per Piũ V. non poteſt in principio cambij præfigi certum intereſſe.

Telonarij poſsũt aliquid acci 293
pere ob pecuniã ſeruatam: aliqui nihil accipiunt: aliqui dãt tot pro centum deponenti, & eſt vſura.

Eſt licitũ, cõmutare pecuniã 294
præſentem pro abſente cũ lucro.

Vna moneta poteſt plus alia valere, octo ob cauſas prima eſt, diuerſitas metalli: ſecunda eſt, diuerſitas bonitatis eiuſdẽ metalli: tertia, diuerſitas formæ, & ponderis: quatra, diuerſitas locorum: quinta reprobatio totalis, vel partialis ſexta, diuerſitas tẽporis; ſeptima, copia, vel defectus: octaua, absẽtia vel præſentia. & nunquam valet plus ob dilationem temporis; quia

tardius

ciat, & conſcientiam deponat. Itẽ, qui à clericis, niſi negotientur.

Mercator, qui falſum iurat; vel remiſſus ſuæ conſcientiæ, pauciores merces monſtrat; tenetur ad reſtitutionem.

De peccatis circa pignora.

203 Creditor, ſi, inſcio domino, vtitur pignore, eſt furtum ſi ſciente, & volẽte, eſt vſura: niſi ſit vſus, qui gratis inter amicos conceditur, vt de libro. Itẽ ſi ſua culpa graui, vel dolo, pignus perit, &
204 nõ vult ſoluere, peccat. Itẽ paciſcens, quòd, ſi debitor ad certum tempus nõ redimat, pignus cedat creditori: niſi fiat in pœnã dñi, ita vt pro vẽdito iuſto pretio habeatur. Itẽ, ſi tranſacto tẽpore, pignus vẽdat antequã dominũ admoneat niſi ſit pactum in contrarium.
205 Creditor põt pignus retinere, donec debitor omnia ſoluat, vſq; ad minimum quadrantem; poteſt etiam poſt tempus, alteri pignorare, & fructus perceptos debet ſoluere; ſed impenſæ debent repeti.

De peccato Vſuræ circa mutua.

206 Vſura eſt lucrũ proueniẽs ex cõtractu mutui, & quia mutuum

tuum eſt duplex, clarum, & palliatum, ideſt latenter mutuum, ſub contractu non mutui, cum ob anticipationẽ minoris emit, vel ob expectatam ſolutionẽ plus iuſto pretio vẽdidit; ideo vſura eſt duplex, aperta, & palliata. Mutuum à commodato differt in hoc, quia in cõmodato non transfertur dominiũ, ſicut in mutuo; licet gratis vtrũque fieri debeat: ad vſuram requiritur, vt ſit ui mutui; & principaliter rei ſuaptè natura pecunia æſtimabilis.

Poteſt quis in mutuo etiã principaliter ſperare lucrũ amicitiæ, & gratitudinis; & ex amicitia, & gratitudine ſperare etiam principaliter lucrum pecuniæ. 209

Qui mutuat principaliter ob lucrum, & poſtea, cum pæniteat, mutat intentionem lucri in minus principaliter, non eſt vſurarius. nec ſunt vſurarij, qui ſpe lucri mutuant, ſi id minus principaliter faciant; etiam ſi ſine ſpe lucri non mutuarent.

Mutuans ex charitate, & deinde accipiens ſibi aliquid datum ob timorem, peccat: poteſt tamen ſuũ recuperare p mutuũ, quod aliter recuperare non poterat; & ali-

quid accipere ob laborem in mutuo.

211 Poteſt accipere plus ratione lucri ceſſantis, & damni emergẽtis, *per Nauarrum ſemper valet; non per Sotum.* Lucrum ceſſans debet ſumi, quãdo pecunia parata domino plus valet, quàm altera alteri.

212 Quod ſi æque valeat, non pót aliquid accipere, licèt accipienti plus valeat. Conditiones lucri ceſſantis neceſſariæ ſunt tres; prima, vt intereſſe ſit verum: ſecunda, vt mutuatio, vel non ſolutio ſit cauſa amiſſionis lucri; qualis non eſt, ſi dominus habeat aliam pecuniam expoſitam, qua negotietur: tertia, vt non recipiat intereſſe prius, quam conſtet, quantum veriſimiliter lucratus fuiſſet: & debet conſiderari illa veriſimilitudo, ſeu dubietas, & non totũ intereſſe ſumi.

Maritus poteſt paciſci cum eo, qui dotem promiſit, & non ſoluit, vt in ſingulos annos pro ſubſidio matrimonij ſoluat tantundẽ, quantũ aliquis mediocriter induſtrius cum illa dote lucrari potuiſſet.

Qui dotem accepit in caſu diuortij, vel eius hæres in caſu mortis, tenetur dare vxori ſeparatæ, vel viduæ, alimenta, quæ dari poſſunt

ſũt ſalua dote, donec dos ſoluatur.

Iuſtè ſeruari poſſunt ſtatuta regionum, quæ præcipiunt, vt detur quid pro centum in ſingulos annos donec dos ſoluatur.

Montes pietatis ſunt liciti. & 223 gener, ſeu quilibet maritus poteſt recipere fructus pignoris vſq; ad ſolutionẽ dotis, nõ cõputando in dotẽ; niſi cõtrarium exprimatur.

Qui peccent peccatum Vſuræ circa mutua.

PEccat mortaliter, qui mutuat 214 principaliter ob lucrum ſperatum. Item, qui potens, non ſoluit tẽpore ſuo. Item, qui ſciens aliũ 215 non poſſe adimplere, mutuat, ei appoſita pœna, niſi ad diem, &c. Itẽ, ſi, ſoluta parte debiti, totam pœnam exigit. Item, creditor vtens 216 fructu pignoris, & nolens illum computare in ſortem, deductis expenſis; etiam ſi talem fructum debitor non collegiſſet, nec colligere putaſſet. Hæc non poſſunt fieri, etiam appoſito pacto. Quid autem de feudis dicendum, *vide ibi.*

Qui mutuat triticũ, &c. ita, vt 219 ſibi reddatur eo tẽpore, quo veriſimile eſt auctum iri: & tenetur ad

reſtitutionem; ſi tamen illud non erat ſeruaturus. Qui mutuat mutuabile cum pacto, vel intentione principali, vt molat in ſuo molendino, emat ex ſua taberna, laboret in ſuo prædio, &c. & tenetur ad reſtitutionem, etiam ſi mutuatarius nil dãni habuerit hinc, & mutuator nil vtilitatis; propter obligationẽ. Itẽ mutuãs cum pacto, vt ſibi vendat linũ, vel lanam, &c. etiã
222 iuſto pretio. Item, ſi mutuat cum pacto, quod, ſi mutuatarius intra certũ tẽpus moriatur, ſit liber; ſin minus duplũ reddat: ſecus, ſi gratis daret abſq. fraude, & eſſet contractus innominatus, ideſt, do, vt des: & tandem debet à mutuo abeſſe omnis obligatio quæ lucrum ex mutuo affert.

223 Item, de mutuante pro habendo officio; & nõ principaliter pro acquirenda amicitia: ſed fructus officij non debent reſtitui.

224 Itẽ, mutuans triticum, vt tantumdem reſtituat recens, ſciens, illud futurum melius, peccat: & tenetur reſtituere. Dare triticum ad renouãdum, ſimpliciter eſt licitũ.

225 Qui nõ vult recipere, quod ſibi debetur, niſi vſq; ad tempus, quo pretium creſcit; uel non in loco, vbi debetur.

Qui mutuat argentum, vt reddat aurum: niſi ſit venditio. 226

Qui triticum, vinum, vel oleũ, 227 alicuius prædij, ante meſſem, vel vindemiam emit ob anticipatam ſolutionem minoris, quam collecta ſunt valitura, peccat; & tenetur ad reſtitutionem; ſecus, ſi minoris, ſed æquo pretio, ob periculũ. ſi emit, cùm pacto, vt eligat triticũ huius, vel illius agri, vt libuerit; debet plus ſoluere pro illa optione, ad iudicium boni viri. Itẽ 228 peccat, qui vẽdit pluris iuſto pretio, ob dilatam ſolutionẽ. de quo ſupra, n. 210. & iuſtum pretiũ non ſtat in indiuiſibili; ſed eſt triplex. de quo inf. cap. 23. n. 78.

Qui pecora, vel prædia emit 230 ab eo, quem putat non habere, & ſtatim eidem locat cum penſione; tenetur ad reſtitutionem penſionis; ſecus ſi probabiliter credebat eum illa habere.

Debita poſt longum tẽpus ſol- 231 uenda, poſſunt iuſtè emi minoris.

Qui emit cenſum perpetuum, 234 vel temporalem, redimibilem, vel irredimibilem, ſine requiſitis conditionibus; pro quibus eſt extrauagans Pij V. *vide ibi, in Nauar.*

Qui mutuat, vt detur aliquid 237

alicui tertio, vel pauperibus, vel vt remittatur dãnum iniuriæ illatæ: non aũt, vt remittatur iniuria.

239 Vendens triticum, quod non erat ſeruaturus, pro maiori pretio quo valiturum eſt in alio menſe; & tenetur ad reſtitutionem: ſi verò erat ſeruaturus, debet accipere mediocre pretium, deductis expenſis; & non ſummum.

241 Vendens aliquid iuſto pretio egenti pecunia, cum pacto vel intentione principali, vt ille ſibi reuẽdat minoris iuſto pretio peccat secus, ſi ſimpliciter vẽdidit, & emptor reuẽdat infimo pretio iuſto. Eſt vſurarius, qui, cum pretiũ mercaturæ ſuæ aduentu aliarum decreuerit, ipſe ne perdat, dilata ſolutione pluris iuſto precio vendit.

242 Deponens pecuniã apud mercatorem, vel nummulariũ, cum intentione principali lucri mẽſtrui, vel annualis: ſecus, ſi quid datur gratuitũ, nec eſt cõſiderabile periculũ in mercatore, vt propter illud poſſit deponẽs intẽdere lucrũ.

243 Qui rem valentem 15. ob dilationem vendit 20. & tenetur ad 5. etiam ſi poſtea res valeat 20.

244 Mercatores, qui dant Regibus vel alijs pecuniã, vt accipiant 10.

pro

pro 100. etiam ſi Rex ſcribat eſſe gratuitam mutuationem. Item officiales, qui ob anticipatã ſolutionem aliquid accipiunt. Itẽ; qui iurat ſe ſoluturum vſuras, & non ſoluit; niſi fuerit à Iudice abſolutus.

De vſura in pactis de Retrouendendo.

QVi emit cũ pacto retrouendendi, animo magis mutuandi, quã emẽdi; peccat mortaliter: & tenetur ad reſtitutionẽ. 248

Item, ſi minoris iuſto pretio.

Pactum retrouendendi eſt licitum, & emptor poteſt fructus retinere, & põt vendenti locare; dũmodo fiat ſine fraude, & dolo, id eſt, vt emptor verè, & principaliter intendat emere ſine ſimulatione, & pactũ nõ ſit, vt redẽptio fiat maiori pretio, quàm fuit facta emptio. quod pretium emptionis cum pacto retrouendẽdi ſemper eſt minus, quàm ſi fieret ſine pacto.

Nota, pactum poteſt fieri tripliciter primò, vt, quandocũq; voluerit, poſſit redimere: & tunc res minus valet. Secundo, vt ad certum tempus, verbi gratia, duos annos non poſſit; ſed poſt duos annos poſſit, quando voluerit: & tunc res

plus

plus valet, quàm cũ primo pacto; & minus, quàm ſi numquam poſ-
249 ſit redimere. Tertio, vt intra tantum tẽporis; v. g. duos annos poſſit redimere, & vltra non poſſit: & hoc pactum eſt licitum in emptionibus, excepta emptione cenſus, per Pium V.

250 Nota, vendere prædia non ſata, & vineam vindemiatam, cum pacto redimendi infra annum, & paulo ante meſſem, vel vindemias redimere, eſt fraus.

Nota, emptor cum pacto, ſi pretium redemptionis, loco, & tempore debitis, oblatum non recipit, peccat; & non poteſt accipere amplius fructus à tempore moræ.

De Vſura in ſocietate.

252 Vt ſocietas ſit licita, tria requiruntur. primo, vt negotiatio ſit licita: ſecundo, vt pecunia ſubiaceat periculo dãtis; non ſic in mutuo: tertio, vt in omnibus iudicio boni viri, ſeruetur æqualitas; & lucrũ pro rata diuidatur.

254 Poteſt pecunia aſſecurari ſoluto pretio à ſocio: & etiam poteſt aſſecurari lucrum incertum.

258 Dans pecuniam in ſocietatem

Digitized by Google

ei quem ſcit non eſſe negotiaturũ in certum lucrum; vt militi, vel clerico; licèt faciat tres contractus, ideſt ſocietatis, aſſecurationis, & redemptionis, peccat; quia eſt mutuum palliatum.

Qui verè dat pecuniam in ſocietatem, & facit ſcripturam de mutuo, vel commodato, peccat: & debet reſcindere ſcripturam; ſi vult recipere lucrum. 259

Omnis ſocietas circa animalia in qua ponuntur pacta cum damno notabili ſocij, eſt illicita: ſicut illa, in qua partes commoditatum non reſpondent ex æquo partibus collatis in ſocietatem. Item, ſi animal moritur fortuito, vel ſine culpa agricolæ, domino moritur. de quo ſupra, num. 187. 260

De vſura participantibus, & eam non reſtituentibus.

INducens ad vſuram, peccat mortaliter; niſi in extrema neceſſitate ſit: non autem: ſi à parato accipiat, vel non volente mutuare gratis. 261

Qui accipit ad vſuras ob res vanas, grauando ſe ære alieno, damnificans familiam, peccat. 262

Mu-

264 Mutuatus vſurario in fines malos, vel vanos, non poteſt ſolutionem mutui accipere, ſi vſurarius, facta hac ſolutione, non poſſet vſuras reſtituere. *& loquitur in conſcientia.*

265 Itẽ ſuadens, vt mutuet ad vſurá & vt contrahat cõtractus vſurarios, tenetur inſolicũ. De emẽte ab Vſurario pignus amiſſum ob non ſolutionẽ vſuræ, perinde iudicandum eſt, ac de emẽte rem alienã.

Bona vſurarij nõ ſunt obligata pro vſuris extortis. & dominium rei lucrifactæ per vſuras trãſit in vſurarium: & dominium rei venditæ ab vſurario trãſit in emptorem. poteſt tamen debitor recuperare rem, quam dedit, ſi ſit penes vſurarium, vel penes alium titulo gratuito, ſaltem, cum deſunt vſurario bona ad ſoluendum.

Gratis quid accipiens ab vſurario, non habente, vnde ſatisfaciat, tenetur reſtituere.

266 Inſtitor, negotiorum geſtor, tutor famulus, ſeruus, ſcienter dantes pecuniam dominorum ad vſuram, vel vſuram colligẽtes, & internuntij ex parte vſurarij, tenentur ad reſtitutionem.

268 Vxor vſurarij, nõ habẽtis, niſi quan-

quantum reſtituat, ſi viuat ex vſu-
ris mariti ad luxus, cum aliunde
poſſit honeſtè viuere, peccat ſi do
minium rerum vſura acquiſitarũ
non tranſijt ad maritum. Item, 270
gener accipiens dotem à ſocero
vſurario, ſciens, aut debens id ſci-
re; cuius bona non ſunt ſatis ad
reſtituendum, peccat, & tenetur
reſtituere.

Socer mutuans genero tantũ, 279
quantũ debet pro dote, vt gener
reddat prædium fructiferum, quod
pro dote in pignus tenebat, pec-
cat.

Iudex, adiudicãs vſuras vſura 279
rio, vel non cogens eũ reſtituere.

Procurator, & aduocatus, adiu-
uantes in hoc vſurarium, vel ob-
uiantes petenti reſtitutionem. No-
tarius etiam, faciens inſtrumen-
tum vſurarium ſimulatum; non au
tem, ſi clarum, &c. Teſtes, &c. &
tenentur ad reſtitutionem.

Vſurarius, non reddens, quod 278
vltra ſortẽ accepit, & fructus pi-
gnoris: nec refert, an mutuatarius
ex pecunia multum ſit lucratus:
&, ſi non reſtituat; hæredes eius,
& qui gratis ab eo aliquid habue-
runt, tenebuntur reſtituere in eo
in quo facti ſunt locupletiores.

Con-

Digitized by Google

279 Cõfeſſarius, audiẽs cõfeſſionem vſurarij, vel ei miniſtrans, aliquod ſacramentum, ſine cautione, &c.
282 Dãs pecuniã nautis ad aliquod opus, ita, vt, ſaluo ſemper capitali, partẽ lucri habeat, ſicut & ſinguli nautę; peccat, & tenetur reſtituere.

De vſura circa Cambia.

284 MVtuans cum pacto aſſecurandi, eſt vſurarius. Aſſecu
286 ratio tamen ſimpliciter eſt licita. Item excepto mutuo, & commodato, poteſt capi pretium pro pecuniarum vſu, ſeruata æqualitate valoris in cõmmutatione; vt tanti valeat, quando datur, quanti valebit, quando accipietur.
288 Cambiens immo mutuans ex officio, poteſt accipere ſtipẽdium ab vniuerſitate, vel aliquod paruum lucrum à mutuatarijs pro labore: vt in Monte pietatis.

Licitum eſt cambium per minutum, vt cum quis cambit quadrantes pro iulijs: & poteſt accipere lucrum pro labore ſtatutum à lege, vel conſuetudine, & qui cãbit non ex officio, minus debet accipere, quàm qui cambit ex officio.

Sic cambium per litteras cum lucro; dummodo ſit cambium de

loco ad locum: non de tempore ad tempus, nec ſit à perſona non habente pecuniam, vel fidem, & animum cambiendi: & conſequenter recambia ſunt vſuraria, quando cambia non fuerunt vera, & fuit appoſitum pactum pro recambijs.

Licet emere, vel vẽdere pecu- 290
niam, quæ alibi pluris valeat contra Sotum.

In cambijs põt aliquid acci- 291
pi ratione lucri ceſſantis, vel dãni emergentis, ſi tunc verè ceſſat: & per Piũ V. non poteſt in principio cambij præfigi certum intereſſe.

Telonarij poſsũt aliquid acci 293
pere ob pecuniã ſeruatam: aliqui nihil accipiunt: aliqui dãt tot pro centum deponenti, & eſt vſura.

Eſt licitũ, cõmutare pecuniã 294
præſentem pro abſente cũ lucro.

Vna moneta poteſt plus alia valere, octo ob cauſas prima eſt, diuerſitas metalli: ſecunda eſt, diuerſitas bonitatis eiuſdẽ metalli: tertia, diuerſitas formæ, & ponderis: quatra, diuerſitas locorum: quinta reprobatio totalis, vel partialis ſexta, diuerſitas tẽporis; ſeptima, copia, vel defectus: octaua, abſẽtia vel præſentia. & nunquam valet plus ob dilationem temporis; quia

tardius

tardius datur, vel recipitur.

Qui mutuat centũ aureos ad annum, ſi eos erat ſeruaturus, vel mutuauit cum pacto, vt redderentur eiuſdem metalli, & formæ; licèt infra annum eorum valor creuerit, vel decreuerit, debent ijdẽ aurei reſtitui: imo etiã ſi non præceſſerit pactum, nec fuiſſet ſeruaturus.

Nec contra prædicta obſtat prętium ſtatutum à repub. nummis.

295 Qui dãt 100. duc. in India, non poſſunt accipere 110. in Hiſpania.

299 Cãpſor, emens abſentem pecuniã notabiliter minoris, quam ibi valeat communi æſtimatione, etiã detracto eo, quo minoris valet propter abſentiam, tenetur ad reſtitutionẽ: ſicut & qui emit quãcumque rem hoc eodem modo.

Emens à non habente rem, vel nummos, ſaltem virtualiter: & tenetur reſtituere: debet enim ſeruari extrauagans Pij V. *de qua, vide ibi cum optima applicatione.*

PRAECEPTVM VIII.

Non falſum teſtimonium dices.

Cap. XVIII.

1 PRohibetur principaliter falſa teſtificatio iudicialis, vel celatio

tio veri: & ſecundariò omnis inordinata ſignificatio verborum, ſignorum, factorum mentiendo, inhonorando, ſuſurrando, deridendo, maledicendo, detrahendo. & omnis ſignificatio huiuſmodi ſaltem eſt peccatum veniale; quia eſt inordinata.

Teſtificans, neſciens verum, ſed quia alius fide dignus affirmauit, peccat grauiter: ſed non tenetur reſtituere. 2

Mendacium notabiliter perniciosum, vel iuratum, eſt mortale. 3
alioquin, ſiue in iudicio, ſiue extra eſt veniale.

Mentiri in materia fidei, ſacræ ſcripturæ, vel morum, eſt mortale: 4
nempè ſi fiat cum periculo, & animo nocendi. & ſic concionator lapſu linguæ falsò citans ſcripturas, vel Doctores, non peccat mortaliter. ſed ſcienter recitans falſa 5
miracula, vel vitas ſanctorum, peccat mortaliter.

Qui non adimplet promiſſionem 6
obligantem, ideſt veram, deliberatam, voluntariam, nudam, rei licitæ, poſſibilis, notabilis, quam diuerſus ſtatus non eneruauit, peccat mortaliter.

Qui promittit aliquid Deo, vel homi-

homini, animo non ſe obligandi, non obligatur; ſed peccat. &, ſi ali cui notabiliter noceat, vel intendat nocere, peccat mortaliter.

Promiſſio facta ob aliquam cauſam, non obligat in conſcientia, quando cauſa principalis non eſt vera; & promittens non habebat animum ſe obligandi, abſque illa cauſa; ſiue eã expreſſerit, ſiue nõ.

7 Promiſſio facta abſque deliberatione requiſita, non obligat. & illa deliberatio ſufficit, quæ ſufficit pro voto. de quo cap. 12. n. 24.

Promiſſio metu, aut dolo extorta non obligat in conſcientia, niſi adſit iuramentum. ſimiliter non obligat promiſſio rei illicitæ, ſvel impoſſibilis.

Promiſſio paruæ rei, etiam voto, vel iuramento firmata, ſi non ſeruatur, eſt peccatum veniale, & non mortale.

Promiſſio non obligat in conſcientia, quando ſtatus rerum mutatur, quam mutationem ſi promittens præcogitaſſet, non promiſiſſet: & in hoc eſt ſtandum ſuæ conſcientiæ. vt, ſi promiſit ducere aliquam in vxorẽ, quæ deinde fuit fornicata. Similiter, ſi res, quæ prius erat licita, modo eſt illicita,

Digitized by Google

Qui factis ſimulat aliquid cum 8
damno notabili alterius, vt hypo-
crita, peccat mortaliter. Peccat
ſaltem venialiter; qui ſimulat ſe
bonum, cum non ſit, etiam ad ædi-
ficationem proximi.

Qui leui iudicio aliquẽ iudicat 9
firmiter de peccato mortali, pec-
cat mortaliter.

Lædens notabiliter alterius ho 10
norem, vel dans cauſam lædendi
per contumeliam, conuicium, vel
improperium, peccat mortaliter.

Lædens notabiliter per ſuſurra 13
tionem aliquorum amicitiam bo-
nam, peccat mortaliter, & tenetur
ad reconciliandum eos, & ad dam
na ſecuta.

Nota ex Soto, Licitum eſt vni 14
minuere aliquorum amicitiam,
vt ipſe contrahat cum altero illo-
rum amicitiam; ſi non lædit no-
tabiliter.

Qui inijcit notabilẽ erubeſcẽ- 15
tiam, vel animi perturbationem,
per deriſionem, peccat mortali-
ter. Deriſio autem eſt inordinata
pœnæ, vel culpæ, vel defectus na-
turalis ſignificatio, & in hoc pec-
catum ſæpe incidunt aulici.

Di

De Detractione, ſeu murmuratione.

17 LAedens bónam famam, vel gloriā notabiliter per detractionem, peccat mortaliter. Detractio, murmuratio, ſeu infamatio, eſt inordinata ſignificatio expreſſa, vel tacita mali, qua læditur, vel periclitatur fama, vel gloria alicuius hominis non beati.

19 Fama, eſt bona exiſtimatio de aliquo, qua putatur bonus, vel habilis ad aliquem bonum vſum.

22 Imponens alteri peccatum mortale falſum, vel verum, putatum, falſum, peccat mortaliter.

25 Imponens venialia falſa, uel defectus naturales falſos, ita tamen, ut damnum notabile inferant famæ, peccat mortaliter.

26 Qui detegit peccatum mortale uerum ſecretum alicuius, inordinatè; peccat mortalier, niſi aliqua circumſtantia excuſet. Nam non eſt peccatum mortale, detegere notoria facti, uel iuris, uel famoſa, ſine intentione nocendi; quamuis illi, quibus deteguntur, ea ignorent, & perſonā cognoſcant. Idem dicendum de detectione

eorum,

eorum, quæ cito diuulganda ſunt.
Seipſum verò poteſt quiſpiam diſ
famare, etiam falſò abſque mor-
tali: dummodo non ſit notabile
nocumentum animæ, vel corporis
ſui, vel aliorum.

Dixi, Inordinatam, quia licet 30
accuſare etiam ob priuatã vtilita-
tem ſine odio; & extra accuſatio-
nem detegere delicta reipublicæ,
vel ſuperiori, vt prouideatur, vel
vt aliquis adiuuetur. non peccat,
qui detegit omiſſa correctione,
quando non ſperatur fructus.

Non peccat mortaliter, dete- 33
gens peccatum illius, qui ſe iactat
de eo; vel detegens ei perſonæ,
quæ non oberit: eſſet enim, ac ſi
non detexiſſet: vt parentibus; non
enim ſunt publicaturi.

Qui inuenit peccata pænitẽtis 34
ſcripta, & legit vel diuulgat, ſiue
ſint notabiliter lædentia famam,
ſiue non, peccat mortaliter.

Qui libellum famoſum conti- 35
nentem peccata falſa alterius vel
vera occulta componit, & proij-
cit in publicum, vt legatur; & qui
inuentum diuulgat, peccat mor-
taliter.

Qui peccata aliorũ audita ali- 36
ter refert, id eſt augendo, vel ma-

gis certificando notabiliter.

37 Qui audit detrahentem mortaliter aſſentiendo, vel non reſiſtendo cum debet; vel ſe delectando; peccat mortaliter.

Qui interrogatus de vita, & moribus alicuius, cum teneatur loqui, tacet virtutem illius, cum damno notabili.

38 Iudex procedens contra aliquem per viam inquiſitionis, non præcedente infamia, quamuis id probari poſsit tribus teſtibus. licèt poſsit procedere ob delictum notorium generaliter, ſed non nominatim, niſi accuſetur.

39 Iudex poſt confeſſum delictum, interrogans reum de ſocio, vel auxiliante occulto; niſi in aliquibus caſibus.

40 Non tenentur ſubditi denunciare ſuperioribus reos, vt puniantur; ſatis eſt, ſi rei reſtituant damnum illatum: & mādata vniuerſalia ſunt intelligenda ſecundum ius, v. g. præmiſſa correctione.

41 Qui non debens vult ſcire aliorum peccata, etiam ſi ſit iudex, peccat: ſicut, qui cum aſſenſu audit detractionem.

De fama reſtituenda.

QVi non vult reſtituere damnum notabile famę datũ iniuſtè à ſe, vel ab eo, cuius ipſe eſt hęres; peccat mortaliter.

Lædens notabiliter per vnum peccatum mortale famam habentis alia peccata notoria, peccat mortaliter; & tenetur ad reſtitutionem famæ. ſed, quomodo, & quantum, *vide ibi*.

Perſona publica tenetur quærere reſtitutionem famæ. 43

Qui, multum aliquem laudando, alios notabiliter infamat, peccat mortaliter, & tenetur reſtituere. Intellige in his, ſi ſequatur infamia. 44

Si falsò infamauit, tenetur reſtituere, dicendo ſe falſum dixiſſe; etiam cum iuramento, ſi opus eſt. 45

Detegens verum peccatum occultum, infamat; & tenetur reſtituere. ſed quomodo, *vide ibi*.

Si infamatus cõdonet, ceſſat obligatio reſtituẽdi. *vide ibi aliqua* 46

Qui ſe mutuò infamarunt, non excuſantur à reſtitutione per recompenſationem. Condonatio facta petenti veniã generaliter om- 47

nium detractionum, non, valet, niſi pro ijs, ad quas probabiliter ſe extenderit intentio condonantis.

Conuerſatio familiaris infamantis cum infamato, non tollit obligationem reſtituendi.

Excuſat à reſtitutione periculū maioris boni, & omnimoda obliuio infamiæ. non ſic, ſi quis adoleſcēs falsò, vel re vera, ſed ſecreta ſe iactat habuiſſe puellã, etiã ſi ipſa ſenuiſſet, poſſent enim ſocij eius recordari: ſemper itaque remanet damnum reſarciendum.

48 Lædens famam iuſtè, nec peccat, nec tenetur. Excuſat læſio parua, & non ei fides habita.

49 Quando accuſatus accuſanti nõ teneatur, & è contra, *vide ibi.*

50 Non obligatur, qui otiosè ſolum refert aliena delicta à ſe audita ſine affirmatione, licèt audientes credant. (niſi referens exiſtimaret audiētes ita credere, ac ſi affirmaret.) Nec ſi is, contra quem dicitur, ſit infamis in ea re. Nec referēs peccatum cum auctoris pœnitentia, ita vt potius ſit ei honor, quàm infamia. Nec qui ſolam occaſionem remotam infamiæ dedit. Nec detractor conſpicuus reſtituere tenetur famã alicuius ho-

minis

minis infimæ ſortis, &c. ſed res hæc eſt dubia.

De ſecreti detectione.

51 SEcretum dicitur illud, quod à nemine, vel à tam paucis ſcitur; vt non ſit notorium, vel famoſum. & tale ſecretum, quando eius detectio noceret animæ, corpori, honori, famæ, fortunis, obligat ſcientem ad celandum: etiam nulla facta promiſſione. & ſi eius detectio non noceret prædictis, non obligat: & præcipiente ſuperiore ſciẽs tenetur reuelare; etiam ſi, eo celato, nullum damnũ timeretur: niſi ſit facta promiſſio celandi expreſſa, vel tacita: quæ colligitur ex modo dicendi ſecretum, licèt nulla promiſſio exprimatur. & tunc detegere in re graui, eſt peccatum mortale, etiam præcipiente ſuperiore: niſi graue damnum timeretur ſeruato ſecreto: ſed in re leui, eſſet peccatũ veniale; niſi ſciatur per confeſſionem ſacramentalem.

52 Promiſſio rei parui momenti non obligat ad mortale. Cõfeſſarius, vel interpres confeſſionis, vel laicos, cui in neceſsitate quis cõfitetur, vel doctor, à quo conſilium,

de confeſsis petitur, vel quicumque, qui media confeſſione ſacramentali peccatum publicum, vel ſecretum, leue vel graue, etiam metu mortis, detegit; peccat mortaliter: niſi de facultate pænitentis, iuſta cum cauſa.

Peccat mortaliter, qui litteras
53 aliorum aperit, & legit, cum damno notabili alicuius, ſaltem probabili, vel cum animo damnificandi. aliter non niſi venialiter: vt, qui ſine animo nocēdi, vel ſine periculo probabili nocendi notabiliter, ſed ſola curioſitate. v.g. ſciendi noua, vel uidēdi ex barbara cōpoſitione, vel delectandi ex elegāti, peccat venialiter. & aperiēs litteras ex conſenſu expreſſo, vel tacito eius, qui mittit, vel cui mittitur; vel legitima auctoritate, vt faciunt ſuperiores Religioſorum, vel duces exercitus in finitimis hoſtium locis; vel qui iuſtè timet ſibi per litteras aliquod damnum parari; vel vt impediat damnum iniuſtum, quod per litteras alteri paratur; non peccat.

54 Qui reuelat ſecreta non vergentia in iniuſtam eorum, quibus reuelat, perniciem; ſed cum magno damno exercitus, vel Ciuitatis; etiam

etiam ſi id fiat vi tormentorum, & timore mortis; peccat mortaliter.

Qui extra confeſſionem ſacramentalem audiuit peccata, quæ ſunt noxia Reipub. poteſt denuntiare, ſine peccato; præmiſſa correctione fraterna. 55

Poteſt quis aliquem denuntiare volentem ducere vxorem, habuiſſe rem cum conſanguinea futuræ vxoris; præmiſſa ſcilicet correctione fraterna.

Qui iuridicè, ideſt à Iudice cõpetenti, re ſemiplenè probata, & ei notificata, interrogatus, ſua delicta non fatetur; peccat mortaliter. Item, qui, contra iuris ordinem interrogatus, eadem fatetur. 57

Quãdo reus ſocios debet detegere, & non detegit: vt, qui pernicioſos ſocios Reipublicę nõ detegit, peccat mortaliter: & confeſſor non admonens, vt id faciat, peccat mortaliter. 58

Iudex interrogans iniuſtè, vel omittẽs interrogare iuſtè, peccat mortaliter, &c. 59

Qui peccatum non vergens in damnum alterius; vel, quod, ſi vergit, alia via vitari poteſt, reuelat iudici etiã competẽti, peccat. 60

Epiſcopus, vel prælatus, vel pu- 61

Digitized by Google

blica perſona curans aliorum animas, ſi ſe infamat, vel notabiliter infamantibus non reſiſtit, peccat mortaliter; priuatus verò poteſt tolerare in caſu aliquo. Qui in viſitatione interrogatus de peccatis publicis, reuelat occulta; niſi timeatur periculum alijs ex eiuſmodi peccatis occultis.

62 Reuelans ſecretum ſibi commiſſum, vnde ſit ſecuturum graue damnum.

PRAECEPTVM IX.
Non concupiſces vxorem proximi tui. Cap. XIX.

1 IIſdem modis peccatur, quibus & contra ſextum: Non mœchaberis. Tamen addo, quod peccat mortaliter, qui, vel quę deliberatè cupit, vel gaudet amari amore libidinoſo mortali ab alia, vel ab alio; licèt ipſe non ſic amet. quia conſentit peccato alieno.

PRAECEPTVM X.
Non concupiſces rem proximi tui. Cap. XX.

1 INnordinatè concupiſcere aliquid notabile contra iuſtitiam, eſt mortale.

De

De ludo.

LVdus, & iocus ad recreandũ generat virtutem eutrapeliã: & eſt inter exceſſum, & defectum. 2

Ludus animo lucrandi potius eſt negotiatio: & ferè ſemper eſt malus. & ex hoc animo non eſt mortalis; ſed venialis: immo numquam eſt mortalis, niſi frangat ali quod præceptum: nec ex ſe eſt prohibitus, niſi ratione loci ſacri, vel perſonæ, vel temporis feſti. ſcaccorum ludus minimè laudatur: quia is minus, quàm alij, animum relaxat. 3

Ludens cum notabili irreuerentia Dei, vel dictis, aut factis mortalibus; vt abutendo ſcripturis, vel cum ſcandalo, periculo, vel nocumento notabili alterius; peccat mortaliter. 4

Ludens rẽ notabilem ludo prohibito per legem obligantem ad mortale; vel ludo licito, ſed cum non potente donare; vel cum potente, ſed metu quo acto, vel fraude; peccat mortaliter. 5

Monachi, clerici, beneficiati, & in ſacris conſtituti, ludentes nota bilem quantitatem aleis, vel ludis 6

illicitis; peccant mortaliter: &, ſi ludunt de fructibus beneficiorum, tenentur ad reſtitutionem: non ſic de ſæcularibus.

14 Clericus, vel monachus, multo tempore ſpectans ludum mortaliter malum, vel qui eo delectatur.

15 Subminiſtrãtes neceſſaria ad ludum, vt domum, menſas, candelas: ſunt enim conſentientes peccato, operando, iubendo, mandando, inuitando, inducendo, &c.

17 Peritus ludi, diſsimulans, & alliciens imperitum; vel qui vtitur falſis traxillis, vel chartis; vel tranſgreditur leges ludi, cũ notabili damno; peccat mortaliter.

Fraudans in punctis, vel prioritate manus, peccat: non tenetur tamen reſtituere quantum ob id lucraretur, ſed quantum ius prioris loci valet.

Lędens meſſem, non tenetur reſtituere quantum in area redderet; ſed quanti tunc æſtimatur.

In Regnis Hiſpaniæ ludens ſub fide ſua non iurata, non peccat, non ſoluendo: ſed, ſi ſub iurata, tenetur ſoluere & poteſt mox pecuniam ſolutam repetere; vel poteſt petere ſolutionem à iuramento: & poſtea non amplius tenetur ſolue-

ſoluere,ſicut de iurante ſoluere vſuras.

Qui de re notabili facit ſponſio- 18
nem,quæ Italis dicitur Scommeſſa, ſciens à ſe aſſertum eſſe verum, & diſsimulans, vt alium attrahat,peccat mortaliter.ſi ſine dolo, non peccat.

Qui lucratur ſine fraude in lu- 19
do illicito, non tenetur ad reſtitutionem.

Habilis ludens cũ inhabili, poteſt compenſare, quæ lucratus eſt cum perditis cum eodem ſocio.

Qui lucratur fraude, & dolo, non poteſt compenſare cum perditis in eodem, vel diuerſo ludo ſine dolo.

De conſilijs Chriſti.

PEccat in conſilia Euangelica, 20
qui contemnit. vel proponit non adimplere, quando obligabunt ſub mortali; vt de Martyrio.

Qui dicit ſimpliciter conſilia, 21
non eſſe meliora, quam contra; vel non debere voueri; eſt hæreticus.

Monachus, venditurus ſuum, 22
frumẽtum veniente charitate tritici, poteſt gaudere de augmento

Digitized by Google

per menſem. ſed difficile excuſatur, ſi vltra menſem.

4 Coniugata, quæ, ſine graui ſcandalo mariti, non poteſt intereſſe.

Epiſcopus non poteſt cogere populum ad audiendum Miſſam in propria parochia.

6 Qui audiens Miſſam die feſto, intendit animum in ea, quæ repugnant attentioni neceſſario debitæ, peccat mortaliter: vt, qui in parte notabili Miſſæ loquitur, pingit, ſcribit, dormit, &c.

Qui excuſatur à Miſſa, non tenetur ſupplere alia oratione.

8 Qui audens Miſſam ex præcepto, alias preces ita recitat, vt neceſſariam attentionem auditioni Miſſæ non tribuat, peccat mortaliter: ſed, ſi ita recitat preces ſub præcepto, vt ſufficienter attendat ſacro ſub præcepto, ſatisfacit vtrique.

Nemo tenetur ex præcepto intelligere, immo nec audire verba ſacerdotis. ſatis eſt adeſſe, etiam ex longinquo.

9 Dominus, pater, herus, notabiliter negligens ſubditos audire Miſſam in feſto, vel eos occupans in opus, quod poterat differri, peccat mortaliter.

Con-

Conſuetudo, qua nubiles puellæ ſacrum non audiunt, non eſt toleranda, ſi aliò egrediuntur, vel ſi eis permittuntur feneſtræ. verùm detentæ à patre non peccant; nec mater quæ in earum cuſtodia remanet; ſed pater peccat; niſi ſaltē aliquando ſolemnioribus feſtis domi, vel foris Miſſas ei permittat.

Menſtrua non excuſant, niſi adſit alia magna debilitas.

Sunt multi errores contra Miſ- 10
ſam, quos refutat Conc. Trid. ſeſſ. 22. & ſeſſ. 25. *vide ibi multa.*

II. PRAECEPTVM De ieiunando.

QVi credit ſe vincendum car- 11
nis tentatione, ſi talem cibum comedat; debet omni ni tempore ab eo abſtinere, ſub peccato mortali.

Qui à media nocte in mediam noctem die ieiunij præcepti ab Eccleſia comedit pluries, quam ſemel, etiam cibos conceſſos; peccat mortaliter: niſi cauſa iuſta, vera, vel putata, vel diſpenſatio excuſet.

Si vigilia S. Ioannis incidat in diem Corporis Christi, ieiunetur

præ-

nium detractionum, non, valet, niſi pro ijs, ad quas probabiliter ſe extenderit intentio condonantis.

Conuerſatio familiaris infamantis cum infamato, non tollit obligationem reſtituendi.

Excuſat à reſtitutione periculũ maioris boni, & omnimoda obliuio infamiæ. non ſic, ſi quis adoleſcẽs falsò, vel re vera, ſed ſecreta ſe iactat habuiſſe puellã, etiã ſi ipſa ſenuiſſet, poſſent enim ſocij eius recordari: ſemper itaque remanet damnum reſarciendum.

48 Lædens famam iuſtè, nec peccat, nec tenetur. Excuſat læſio parua, & non ei fides habita.

49 Quando accuſatus accuſanti nó teneatur, & è contra, *vide ibi*.

50 Non obligatur, qui otiosè ſolum refert aliena delicta à ſe audita, ſine affirmatione, licèt audientes credant. (niſi referens exiſtimaret audiẽtes ita credere, ac ſi affirmaret.) Nec ſi is, contra quem dicitur, ſit infamis in ea re. Nec referẽs peccatum cum auctoris pænitentia, ita vt potius ſit ei honor, quàm infamia. Nec qui ſolam occaſionem remotam infamiæ dedit. Nec detractor conſpicuus reſtituere tenetur famã alicuius hominis

minis infimæ ſortis, &c. ſed res hæc eſt dubia.

De ſecreti detectione.

SEcretum dicitur illud, quod à 51
nemine, vel à tam paucis ſcitur; vt non ſit notorium, vel famoſum, & tale ſecretum, quando eius detectio noceret animæ, corpori, honori, famæ, fortunis, obligat ſcientem ad celandum: etiam nulla facta promiſſione. & ſi eius detectio non noceret prædictis, non obligat: & præcipiente ſuperiore ſciēs tenetur reuelare; etiam ſi, eo celato, nullum damnū timeretur: niſi ſit facta promiſſio celandi expreſſa, vel tacita: quæ colligitur ex modo dicendi ſecretum, licèt nulla promiſſio exprimatur. & tunc detegere in re graui, eſt peccatum mortale, etiam præcipiente ſuperiore: niſi graue damnum timeretur ſeruato ſecreto: ſed in re leui, eſſet peccatū veniale; niſi ſciatur per confeſſionem ſacramentalem.

Promiſſio rei parui momenti 52
non obligat ad mortale. Cōfeſſarius, vel interpres confeſſionis, vel laicos, cui in neceſsitate quis cōfitetur, vel doctor, à quo conſilium

de confeſsis petitur, vel quicumque, qui media confeſſione ſacramentali peccatum publicum, vel ſecretum, leue vel graue, etiam metu mortis, detegit; peccat mortaliter: niſi de facultate pænitentis, iuſta cum cauſa.

Peccat mortaliter, qui litteras
53 aliorum aperit, & legit, cum damno notabili alicuius, ſaltem probabili, vel cum animo damnificandi. aliter non niſi venialiter: vt, qui ſine animo nocēdi, vel ſine periculo probabili nocendi notabiliter, ſed ſola curioſitate. v. g. ſciendi noua, vel ridēdi ex barbara cōpoſitione, vel delectandi ex elegāti, peccat venialiter. & aperiēs litteras ex conſenſu expreſſo, vel tacito eius, qui mittit, vel cui mittitur; vel legitima auctoritate, vt faciunt ſuperiores Religioſorum, vel duces exercitus in finitimis hoſtium locis; vel qui iuſtè timet ſibi per litteras aliquod damnum parari; vel vt impediat damnum iniuſtum, quod per litteras alteri paratur; non peccat.

54 Qui reuelat ſecreta non vergentia in iniuſtam eorum, quibus reuelat, perniciem; ſed cum magno damno exercitus, vel Ciuitatis; etiam

etiam ſi id fiat vi tormentorum, & timore mortis; peccat mortaliter.

55 Qui extra confeſſionem ſacramentalem audiuit peccata, quæ ſunt noxia Reipub. poteſt denuntiare, ſine peccato; præmiſſa correctione fraterna.

Poteſt quis aliquem denuntiare volentem ducere vxorem, habuiſſe rem cum conſanguinea futuræ vxoris; præmiſſa ſcilicet correctione fraterna.

57 Qui iuridicè, ideſt à Iudice cõpetenti, re ſemiplenè probata, & ci notificata, interrogatus, ſua delicta non fatetur; peccat mortaliter. Item, qui, contra iuris ordinem interrogatus, eadem fatetur.

58 Quãdo reus ſocios debet detegere, & non detegit: vt, qui pernicioſos ſocios Reipublicę nõ detegit, peccat mortaliter: & confeſſor non admonens, vt id faciat, peccat mortaliter.

59 Iudex interrogans iniuſtè, vel omittẽs interrogare iuſtè, peccat mortaliter, &c.

60 Qui peccatum non vergens in damnum alterius; vel, quod, ſi vergit, alia via vitari poteſt, reuelat iudici etiã competẽti, peccat.

61 Epiſcopus, vel prælatus, vel pu-

blica perſona curans aliorum ani-
mas, ſi ſe infamat, vel notabiliter
infamantibus non reſiſtit, peccat
mortaliter; priuatus verò poteſt to-
lerare in caſu aliquo. Qui in viſi-
tatione interrogatus de peccatis
publicis, reuelat occulta; niſi ti-
meatur periculum alijs ex eiuſ-
modi peccatis occultis.

62 Reuelans ſecretum ſibi com-
miſſum, vnde ſit ſecuturum graue
damnum.

PRAECEPTVM IX.
Non concupiſces vxorem pro-ximi tui. Cap. XIX.

1 Iſdem modis peccatur, quibus & contra ſextum: Non mœchaberis. Tamen addo, quod peccat mortaliter, qui, vel quę deliberatè cupit, vel gaudet amari amore libidinoſo mortali ab alia, vel ab alia; licèt ipſe non ſic amet. quia conſentit peccato alieno.

PRAECEPTVM X.
Non concupiſces rem proxi-mi tui. Cap. XX.

1 Innordinatè concupiſcere aliquid notabile contra iuſtitiam, eſt mortale.

De

De ludo.

LVdus, & iocus ad recreandũ generat virtutem eutrapeliã: & eſt inter exceſſum, & defectum. 2

Ludus animo lucrandi potius eſt negotiatio: & ferè ſemper eſt malus. & ex hoc animo non eſt mortalis; ſed venialis: immo numquam eſt mortalis, niſi frangat aliquod præceptum: nec ex ſe eſt prohibitus, niſi ratione loci ſacri, vel perſonæ, vel temporis feſti. ſcaccorum ludus minimè laudatur: quia is minus, quàm alij, animum relaxat. 3

Ludens cum notabili irreuerentia Dei, vel dictis, aut factis mortalibus; vt abutendo ſcripturis, vel cum ſcandalo, periculo, vel nocumento notabili alterius; peccat mortaliter. 4

Ludens rẽ notabilem ludo prohibito per legem obligantem ad mortale; vel ludo licito, ſed cum non potente donare; vel cum potente, ſed metu quo acto, vel fraude; peccat mortaliter. 5

Monachi, clerici, beneficiati, & in ſacris conſtituti, ludentes notabilem quantitatem aleis, vel ludis 6

illicitis; peccant mortaliter: & ſi ludunt de fructibus beneficiorum, tenentur ad reſtitutionem: non ſic de ſæcularibus.

14 Clericus, vel monachus, multo tempore ſpectans ludum mortaliter malum, vel qui eo delectatur.

15 Subminiſtrãtes neceſſaria ad ludum, vt domum, menſas, candelas: ſunt enim conſentientes peccato, operando, iubendo, mandando, inuitando, inducendo, &c.

17 Peritus ludi, diſsimulans, & alliciens imperitum; vel qui vtitur falſis traxillis, vel chartis; vel tranſgreditur leges ludi, cũ notabili damno; peccat mortaliter.

Fraudans in punctis, vel prioritate manus, peccat: non tenetur tamen reſtituere quantum ob id lucraretur, ſed quantum ius prioris loci valet.

Lędens meſſem, non tenetur reſtituere quantum in area redderet; ſed quanti tunc æſtimatur.

In Regnis Hiſpaniæ ludens ſub fide ſua non iurata, non peccat, non ſoluendo: ſed, ſi ſub iurata, tenetur ſoluere & poteſt mox pecuniam ſolutam repetere; vel poteſt petere ſolutionem à iuramento: & poſtea non amplius tenetur

ſolue-

ſoluere, ſicut de iurante ſoluere vſuras.

Qui de re notabili facit ſponſio- 18
nem, quæ Italis dicitur Scommeſ-
ſa, ſciens à ſe aſſertum eſſe ve-
rum, & diſsimulans, vt alium at-
trahat, peccat mortaliter. ſi ſine
dolo, non peccat.

Qui lucratur ſine fraude in lu- 19
do illicito, non tenetur ad reſtitu
tionem.

Habilis ludens cū inhabili, po-
teſt compenſare, quæ lucratus eſt
cum perditis cum eodem ſocio.

Qui lucratur fraude, & dolo,
non poteſt compenſare cum per-
ditis in eodem, vel diuerſo ludo
ſine dolo.

De conſilijs Christi.

PEccat in conſilia Euangelica, 20
qui contemnit. vel proponit
non adimplere, quando obliga-
bunt ſub mortali; vt de Martyrio.

Qui dicit ſimpliciter conſilia 21
non eſſe meliora, quam contra;
vel non debere voueri; eſt hæ-
reticus.

Monachus, venditurus ſuum 22
frumētum veniente charitate tri-
tici, poteſt gaudere de augmento

Digitized by Google

pietij: ſed non de cauſa, ideſt, charitate ſimpliciter.

PRAECEP. V. ECCLESIAE Primum. *De audiendo ſacro diebus feſtis. Cap. XXI.*

1 QVicumque diſcretus ſine iuſta cauſa integram Miſſam die feſto non audit, peccat mortaliter.

In die Natalis de lege communi non tenemur niſi vnam Miſſam audire.

8 Qui omittit partem notabilem Miſſæ, peccat mortaliter. Pars notabilis eſt iudicãda ad arbitrium boni viri. & videtur ea, quæ eſt à principio Introitus vſque ad Epiſtolã & graduale incluſiuè, immo ex vna particula principij, & ex vna finis, poteſt cõſtitui pars notabilis. verũ, poſt Miſſam, legendo per ſe illam partem omiſſam, vel ab alio audiendo, ſatisfacit; ſaltem, ſi non fuit pars notabilis.

Qui dimidium Miſſæ ab vno ſacerdote, & dimidium ab altero audit, ſatisfacit præcepto.

Qui ante benedictionem exit à Miſſa, non peccat mortaliter.

8 Varijs cauſis excuſatur quis ab audien-

audienda Miſſa die feſto: vt, qui, abſque graui damno animæ, corporis, honoris, bonorum propriorum, & proximi, non poſſunt audire ſacrum.

Excommunicati, interdicti, excuſantur; licèt non curent abſolutionem: nam, licèt peccent, quia negligunt procurare abſolutionem, quam conſequi poſſunt, non tamen peccant, quia Miſſam non audiunt; ſed non excuſantur: ſi habent priuilegium.

Infirmus, & eius miniſter, ſi adeſt damnum corporalis ſalutis.

Nutrices, quę ſine periculis eorum, quos lactant, non poſſunt audire.

Qui habent graue negotium impediens.

Qui ratione officij prohibentur exire; vt cuſtodes arcium.

Sic Domini, & Conſultores grauiter occupati in negotio moram non patiente.

Iter faciens, qui alioqui ſocios neceſſarios amitteret.

Pauperes, qui, abſque notabili pudore, defectu veſtium, non poſſunt.

Vidua, quæ, ſecundum conſuetudinem regionis, non egreditur

per

per menſem. ſed difficile excuſatur, ſi vltra menſem.

4 Coniugata; quæ, ſine graui ſcandalo mariti, non poteſt intereſſe.

Epiſcopus non poteſt cogere populum ad audiendum Miſſam in propria parochia.

6 Qui audiens Miſſam die feſto, intendit animum in ea, quæ repugnant attentioni neceſſario debitæ, peccat mortaliter: vt, qui in parte notabili Miſſæ loquitur, pingit, ſcribit, dormit, &c.

Qui excuſatur à Miſſa, non tenetur ſupplere alia oratione.

8 Qui audens Miſſam ex præcepto, alias preces ità recitat, vt neceſſariam attentionem auditioni Miſſæ non tribuat, peccat mortaliter: ſed, ſi ita recitat preces ſub præcepto, vt ſufficienter attendat ſacro ſub præcepto, ſatisfacit vtrique.

Nemo tenetur ex præcepto intelligere, immo nec audire verba ſacerdotis. ſatis eſt adeſſe, etiam ex longinquo.

9 Dominus, pater, herus, notabiliter negligens ſubditos audire Miſſam in feſto, vel eos occupans in opus, quod poterat differri, peccat mortaliter.

Con-

Conſuetudo, qua nubiles puellæ ſacrum non audiunt, non eſt toleranda, ſi aliò egrediuntur, vel ſi eis permittuntur feneſtræ. verùm detentæ à patre non peccant; nec mater quæ in earum cuſtodia remanet; ſed pater peccat; niſi ſaltē aliquando ſolemnioribus feſtis domi, vel foris Miſſas ei permittat.

Menſtrua non excuſant, niſi adſit alia magna debilitas.

Sunt multi errores contra Miſ- 10
ſam, quos refutat Conc. Trid. ſeſſ. 22. & ſeſſ. 25. *vide ibi multa.*

II. PRAECEPTVM *De ieiunando.*

QVi credit ſe vincendum car- 11
nis tentatione, ſi talem cibum comedat; debet omni tempore ab eo abſtinere, ſub peccato mortali.

Qui à media nocte in mediam noctem die ieiunij præcepti ab Eccleſia comedit pluries, quam ſemel, etiam cibos conceſſos; peccat mortaliter: niſi cauſa iuſta, vera, vel putata, vel diſpenſatio excuſet.

Si vigilia S. Ioannis incidat in diem Corporis Chriſti, ieiunetur

præ-

præcedenti die, id eſt feria 4. ex Leo. X. ad Legatum in Hiſpania.

12 Vouens ieiunare, & abſtinere à carnibus omni feria ſexta, vel Sabbato, ſi tunc incidat dies Natalis Domini, debet ieiunare, & abſtinere à carnibus.

13 In ieiunio licet cuiuis bibere vinum, vel aquam, quoties voluerit, etiam ad ſuſtentandum ſe, vel ſedandam famem. &, licèt actus in ſe propter indigeſtionem videretur immoderatus, & peccatum veniale, tamen, ſi adeſt iuſta cauſa, vt pax, & ſocietas, excuſatur.

Accipere aliquid per modum medicinæ; vel prægustare cibos, verbi gratia dominorum, licèt ſint oua, vel carnes, non frangit ieiunium.

Lector menſæ poteſt præſumere aliquid, & poſt lectionem cenare.

Veſperi poteſt ſumi collatio à ieiunantibus, ex pane, vel fructu, vel vtroque, iuxta morem regionis; dummodo non ſit multum: non ſolùm ob potum, ſed etiam ad ſuſtentandam naturam; licèt non bibat.

Non licet ientare mane, & cenare veſperi: nec conſuetudo excuſat, niſi ratione medicinæ, debilita-

litatis, vel neceſſitatis agendi aliqua neceſſaria.

Qui facta cœna tempore ieiunij ſurgit à cœna animo amplius 14
non comedendi; & deinde reuertitur ad cœnam & comedit; frangit ieiunium. ſ

Notabiliter magna collatio frangit ieiunium: vt communiter ſit in vigilia Natiuitatis.

Qui ſæpius in ieiunio comedit, tantùm in ſecunda comeſtione, peccat mortaliter, non in alijs: at, ſi edat cibos vetitos, tunc toties quoties.

Licèt in iure communi oua, & 15
lacticinia prohibeantur in ieiunijs quadrageſime, & non in alijs; tamen ſeruanda eſt conſuetudo ſaltem 40. annorum.

Cauſa iuſta excuſans à ieiunio 16
eſt triplex, impotentia, neceſſitas, maius bonum.

Impotentia excuſat pueros, vſque ad 21. annum: quamquam expediret eos aſſueſcere: & ob aliquam neceſſitatem poſſunt compelli.

Eximit ſenes ſexagenarios. &, quia alij alijs citius ſeneſcunt, ideo arbitrio prudentis, vel ſuperioris id relinquendum eſt.

Exi-

Eximit mulieres grauidas, & nutrices: immo, ſi ieiunarent, peccarent; niſi ita robuſtæ eſſent, vt vna comeſtio ſibi, & infantulo ſufficeret.

Pauperes, nõ valentes ſibi quærere cibum ad vnam comeſtionem: non alios pauperes.

Infirmos, non valentes, vel non debentes tantum comedere, &c.

Eos, qui ita ſunt infirma complexione, vt vacuo ſtomacho patiantur vertiginem, vel dolorem capitis; vel nocte non valeant calere, vel dormire.

Neceſſitas excuſat, in primis omnis illa, quæ à feſto ſeruando excuſat; aut quando quis facit aliquid neceſſarium; ad vitam, vel ſui ſtatus decorem; aut ad vitandum damnum notabile; aut ad lucrãdum, quod rarò lucrari poteſt.

Excuſatur etiam omnis operarius, vt faber ſerrarius, agricola, qui, niſi aſſiduo ſuo labore, non poteſt familiam ſuſtentare, filias collocare, aut in ſtudijs filios ſuſtentare, neceſſaria ad decentem cultum ſibi, & ſuis comparare: licèt aliter ab obſeruandis feſtis nõ excuſaretur: & licèt aliquo modo ſint diuites. Excuſatur à fortiori,

ri, qui ieiunando nõ poteſt facere neceſſaria ad ſuam, vel aliorum ſalutem ſpirituale͂, vel corporalem.

Concionatores, ex officio, vel obedientia, docentes verbo, vel ſcripto.

Audientes confeſſiones. Item, qui ieiunando non poſſunt fungi ſuo officio, vt par eſt; vt magnum iter facturus, ſaltem pedes.

Maritus, qui vxori aliter reddere debitum non poteſt. Coniux, ſi ieiunando ſatis placere non poteſt marito.

Maius bonum excuſat eos, qui non poſſunt ieiunando vacare ſanctioribus, & melioribus operibus: vt ſunt opera miſericordiæ ſpiritualis, & corporalis; etiam ſi fiant cum mercede: dummodo principalis intentio non ſit excuſari à ieiunando, vel lucrum. 17

Peregrinatio voluntaria non excuſat; niſi inde reſultet magna ædificatio proximi, vel maior fructus animæ, quã ex ieiunio; ſecus, ſi ad peregrinatione͂ tenetur, nec commodè differri poteſt. 18

Si dubitat, an opus pium, quod intendit, excuſet; conſulat ſuperiorem: vt ſæcularis Epiſcopum; quo abſente, Vicarium, vel parochum

chum: Monachus Prælatum; & eius dicto acquieſcat.

19 Vxor in ieiunijs votis voluntariè, repugnante marito excuſatur: in ieiunijs Eccleſiæ non; niſi quando cum marito oriatur notabilis diſcordia, odium, ſcandalum, rixa, percuſſio, blaſphemia; nec tenetur in rigore ſupplere alijs pijs operibus.

20 Si quis bona fide putat ſe habere iuſtam cauſam ad non ieiunandum; non peccat mortaliter, ſi non ieiunat.

Et qui dubitat, an poſsit ieiunare ſine notabili dãno ſuæ ſalutis, cõfeſſarius debet ei ſuadere, vt experiatur; &, ſi dammum, experientia cognoſcitur, iuſtè poteſt ceſſare: quod ſi adhuc dubitat, petat diſpenſationem à ſuperiore; ſi non vult adire, non eſt abſoluendus.

Qui non poteſt totam quadrageſimam ieiunare, ſed bis, vel ter in hebdomada; tenetur bis, vel ter ieiunare: & ſatisfacit præcepto de ieiunando.

21 Diſpenſare generaliter, vt quis nullis teneatur ieiunijs, vel nõ illis, vel illis diebus, eſt ſolius Papæ: diſpenſare verò ſingulariter cum illo, vel illo, iuſta de cauſa, vel ne illo,

illo, vel illo die, poteſt Epiſcopus; quo abſente, parochus.

22 Prælati non debent relinquere conſcientiæ ſubditorum petentiũ diſpenſationem in ieiunio: ſed potius benignè debent diſpenſare.

Diſpenſatio de non ieiunando, non concedit comedere carnes, lacticinia. Nec diſpenſatio præueniendi horam, concedit non ieiunare.

Propter eleemoſynam, quã quis facit, non excuſatur à ieiunio.

23 Neceſsitas, vel iuſta cauſa, quæ excuſant ab integro ieiunio, non excuſant ſecũdum D. Antoninum ab omni parte ieiunij: debet enim ſeruari quantum poteſt quare excuſatus à ieiunio, edẽs carnes, vel oua, ſi ſuſtentari poteſt eſcis congruis ieiunio, peccat mortaliter.

24 Qui inuitat ad cænam obligatũ ieiunare, ſine iuſta cauſa, ſciens, aut dubitans probabiliter ob inuitationem fracturum ieiunium; peccat mortaliter. ſed, ſi ſcit inuitatum eſſe cænaturum alibi, & ipſe inuitat paratum cœnare, non conſentiendo peccato, ſed ob honeſtam cauſam, v. g. vrbanitatis, non peccat.

25 Pater familias, caupones, hoſpites,

tes, & ſimiles adminiſtrantes ſuis filijs, famulis vel alijs ad ſe venientibus cibos, quibus putant eos ſine cauſa ieiunium frangere, vel dubitant, peccant mortaliter.

Quare tabernarij parati adminiſtrare cibos in die ieiunij quibuſcumque venientibus, nulla admonitione de ieiunio facta, peccant mortaliter.

27 Qui in die ieiunij miniſtrat cibos prohibitos, ſine diſpenſatione legitima, nec cōſuetudine id permittente, peccat mortaliter.

Qui mane comedit in die ieiunij, per talem ignorantiam, vel incogitantiam, vt excuſetur à violando ieiunio, tenetur ieiunare illam diem more conſueto, ac ſi nihil comediſſet. ſi autem illa comeſtio fregit ieiunium, non tenetur in poſterum, nec ſequenti die: contra Paludan. &c.

Notabiliter præueniens horam in loco conſuetam edendi, frangit ieiuniū; ſi ſine honeſta cauſa fiat.

Obligati ad horas non debent ſine cauſa comedere in quadrageſima ante recitatas veſperas; in alijs diebus ieiunij, ante nonam: licet ieiunium non frangeretur.

Qui famulos obligatos ad ieiu-
nan-

Digitized by Google

nandum, die ieiunij compellit ad opera incompatibilia ieiunio, cũ poſſit illa opera in aliam diem transferre, peccat mortaliter.

Qui ieiunat diebus Dominicis, credẽs ſuperſtitioſè tunc ieiunandum eſſe, contra conſuetudinem Chriſtianã, peccat mortaliter. ſecus, ſi ob alios bonos fines.

III. PRAECEPTVM
De ſoluendo Decimis.

DEcimam, (quæ vel eſt perſo- 28
nalis, vel prædialis, vel mix
ta; quæ, quoad ſuſtentationem 29
cultus diuini, eſt de iure diuino naturali, quoad quotam, eſt de iure poſitiuo) qui non ſoluit, peccat mortaliter.

Decima quoad quotam, poteſt 30
minui, vel tolli; dummodo parochus commodè ſuſtentetur: vt ferè in tota Italia ſeruatur.

Decima perſonalis nõ debetur, 31
vbi eſt conſuetudo legitimè præſcripta non ſoluendi.

Qui in ſoluendis decimis deducit impenſas, quas facit, aut partem peiorem decimat, peccat.

Qui ſoluit omnes decimas debitas, ſed non vbi, quando, & cui iure, vel cõſuetudine legitima debetur,

betur, niſi interueniat pactum legitimum inter Eccleſiaſticos, & laicos; peccat mortaliter. & qui
32 ſubtrahũt, aut impediũt decimas, excommunicantur in Concilio Tridentino, ſeſsion. 25. cap. 12.

Qui primitias iure, vel legitima conſuetudine, vbi, & quando, & cui debet, non ſoluit; peccat.

Confeſſarius, vel concionator, qui dehortatur, aut auertit à ſolutione decimarum, peccat, & eſt excommunicatus.

IIII. PRAECEPTVM
De Confitendo ſemel in anno.

33 QVi habẽs diſcretionem, v. g. puer diſcernens bonum à malo, & habens copiam confeſſarij, vel niſi ex conſilio cõfeſſarij in longius tẽpus differat,
34 omnia peccata mortalia (quia de venialibus non tenetur ſub praecepto ſimpliciter) ſemel in anno, & cui debet non confitetur; peccat mortaliter.

Omittere confeſsionem in vno anno, eſt vnum peccatum mortale; ſed, quoties deliberat omittere, toties peccat mortaliter.
35 Qui etiã extra quadrageſimam

non

non couſitetur quando obligatur, vt in quinque caſibus poſitis cap. 2. num 9.

Qui non reiterat confeſſionem quando ſcit, vel ſcire debet eſſe reiterandam; peccat mortaliter.

Qui poteſt ore proprio, & propter ſegnitiem, vel pudorem conſitetur per ſcriptum, vel nuntium; peccat mortaliter.

Qui non poteſt ore proprio, non tenetur cõſiteri per ſcriptum, vel nuntium: ſed, ſi faceret, non teneret confeſſio, nec abſolutio etiam per ſcriptum miſſa.

Qui mentitur affirmando, vel negando peccata mortalia in confeſſione, peccat mortaliter, niſi putaret ſanctè ſe poſſe nimis accuſare, ſine animo decipiendi ſacerdotem.

Qui mentitur in confeſſione, af- 38
firmando, vel negando peccatum mortale, aliàs legitimè confeſsũ. vel veniale numquam confeſſum, non peccat mortaliter, niſi illud mendacium ſit cum iuramento, vel pernicioſum, vel nulla alia ſubminiſtretur materia ſacramẽti.

Qui inter conſitendum propo- 39
nit non conſiteri aliquod peccatũ mortale, ſi confeſſarius non inter-

Digitized by Google

roget; peccat mortaliter: & debet de hoc ipſo pænitere.

40 Confiteri ob finem mortalem, eſt peccatum mortale; ob venialem, veniale.

Ita confiteri, vt, ſi non eſſet aliquis reſpectus, vt timor mortis, &c. non confiteretur, non eſt peccatum mortale; niſi illum reſpectum pluris faceret, quam confeſſionem: quod raro euenit.

41 Qui, ne perdat ſuam bonam exiſtimationem apud confeſſarium proprium, prius cõfitetur grauia, & obſcena peccata alteri, & leuiora, ſeu venialia proprio, non peccat mortaliter.

Qui ſine neceſſitate laico, vel non presbytero confitetur; vel cũ neceſſitate, animo accipiendi ab eo ſacramentalem abſolutionem, vel imprudenter ſe infamat, &c. niſi ſimplici, & bona fide putet id licitè fieri poſſe; peccat mortaliter & debet eadem peccata tempore ſuo ſacerdoti confiteri.

42 Qui confeſſionem bene factam ſæpius ſcrupuloſè iterat, cum periculo deſipiendi, vel cum ſcandalo notabili confeſſoris, vel infamia tertij, peccat mortaliter. alioquin venialiter; quia ſcrupuloſus tur-
bat

bat tranquillitatem conſcientiæ.

Semel confeſſus, & abſolutus à prudenti, confeſſore, debet acquieſcere. &, ſi quæ occurrunt, quæ neſcit an ſit confeſſus, debet credere ſe eſſe confeſſum; quia nullum eſt periculum: cum non certo ſciat ſe illa non eſſe confeſsũ. morbus enim, quo laborat, eum excuſat in ijs, in quibus bene cõpoſitus debet dubitare: *lege ibi*.

Rectè confeſſus, etſi non teneatur, tamen, ſi reiterat confeſſionem cauſa deuotionis, cõſcientia quieta, ſine tædio confeſſoris, & impedimento aliorum bonorum; benefacit.

Qui pænitentiam iniunctam a confeſſario, acceptatam in ſatisfactionem peccatorum mortalium, non adimplet; peccat mortaliter: quia pænitentia propter venialia, ſi ſine contemptu non adimpletur, non eſt peccatum mortale. 43

Qui aliquod à confeſſario conſilium datum, dictum, præceptum reuelat poſt confeſſionem, in damnum vitæ, ſalutis, famæ, vel bonorum eius; peccat mortaliter. 44

V. PRAECEPTVM De Communicando in Paſchate.

45 QVi non communicat intra octo dies ante vel poſt Paſcha, peccat mortaliter: niſi de licẽtia proprij ſacerdotis vlterius differat, & niſi adſit impedimentum, nulla ſua negligentia interueniente. & vbi eſt conſuetudo ſatisfaciendi huic præcepto cõmunicãdi, quolibet quadrageſimæ die, ſatis eſt ſe illi cõformare.

Qui non communicat in Paſchate, tenetur infra annum communicare, ſub peccato mortali.

46 Qui communicat credens, vel credere debens ſe mortalis culpæ reum, aut cum animo faciendi aliquod peccatum mortale, vel ex ignorantia affectata, vel procurata, vel craſſa, id ignorans, peccat mortaliter.

47 Sed dicitur quis diſpoſitus, vt benè poſſit accedere, qui, adhibita diligẽtia debita in recordãdo, & conſulẽdo viros doctos, nõ meminit peccati mortalis, & probabiliter credit ſe contritum eſſe, vt dicere poſſit Deo, Pænitet me omnium peccatorum meorum mortalium,

tallum, & propono, nec ea, nec alia facere in poſterum: & hæc propter te Deum.

Qui irretitus aliqua cenſura, contra prohibitionē Eccleſiæ cō-municat, peccat mortaliter: niſi illæ cenſuræ in ſe eſſent nullæ, & ſine ſcandalo communicaret. 48

Qui habens copiam cōfeſſarij, & qui, cum ſine ſcandalo poſſit à mēſa communionis recedere, &c. communicat ante confeſſionem actualem omnium mortalium, licèt ſit cōtritus, peccat mortaliter. 49

Qui non communicat quando debet, ex eo quia non vult remittere, reſtituere, &c. peccat mortaliter de nouo. 50

Qui intra diem naturalem habet copulam, vel pollutionem etiam illicitam, & confeſſus, & contritus communicat, niſi adſit notabilis diſtractio, non peccat mortaliter. 51

Coniugati ſatisfacientes matrimonio, ſi communicant eodem die, non peccant, ſaltē mortaliter.

Qui communicat in quocunq; die anni nō à proprio parocho, niſi ignorantia excuſet, peccat mortaliter: & ſacerdos ſi eſt religioſus eſt excōmunicatus: niſi ex facul- 52

tate id faciat, vel Papæ, vel Parochi.

Qui habent priuilegia fratrum minorum, poſſunt ſemper admini-ſtrare hoc Sacramentum, excepto die Paſchatis; ſiue quis communicet ad ſatisfaciendum præcepto, ſiue non: quia tunc nemo poteſt extra parochiam communicare, niſi de licentia ſaltem tacita parochi. de quo cap. 9. num. 5.

53 Qui communicat poſt cibum, vel potum media nocte elapſa, ſumptum ex propoſito, etiam ſi ſit modum medicinæ, vel ſit ipſa medicina, cum ita ægrotat, vt differri in alium diem poſſit; peccat mortaliter. Quod debet eſſe ex propoſito; quia deglutire aliquid relictum in dentibus in præcedenti die, vel dum os lauat, vel ius, vel vinum guſtat, ſi quid cadat per modum ſaliuæ, non impedit communionem.

Cœnare prope mediam noctem & mox non dormire. & non digerere, non impedit; niſi ex conſilio: ſi habet mentem turbatam, debet abſtinere. infirmus, qui non poteſt expectare in ſequentem diem, poteſt non ieiunus communicare: ſed non celebrare, etiam quacumque

que neceſſitate, vel imperio cuiuſ uis ſuperioris, præter ſummi Pontificis.

Qui pluries eadem die communi- 54
cat, vel celebrat, peccat mortaliter: exceptis aliquibus caſibus. Sacerdos extra celebrationem ſi communicat, ſine ſtola, vel ſuperpelliceo, non peccat.

Parochus, qui propter peccatũ 55
occultum ſubditi auditum in confeſsione, à quo non eſt abſolutus, ſi tempore, quò iure debet communicare, ſubditus publicè, vel ſecretè petat communionem, non eam ſubdito adminiſtrat, peccat mortaliter: aliter non debet: vt, ſi peccatum ſubditorum eſt notorium, & publicum, non debet eos communicare. immo, etiam ſi rectè eos pænituerit, & ſint confeſſi; niſi ſatisfaciant ſcãdalizatis aliquo modo, non debet miniſtrare eis, niſi in ſecreto. loquimur de audito in
confeſſione; quia propter aliunde 56
auditum non poteſt denegari communio publicè petita, licèt poſſit ſecretò; & hoc tantùm in Paſchate; quia in alijs temporibus debet denegare.

Superiores, vt paterfamilias, no- 57
tabiliter negligẽtes curare, vt ſui

ſubditi ad id obligati tẽpore ſuo communicent, peccãt mortaliter; præſertim ſi ſciunt eos non communicaturos, niſi à ſe admonitos.

Pueri ſecundum bonam conſuetudinem prius obligantur confiteri, quàm communicare; &, qui debent admoneri, vt communicent, non peccant, ſi tardius quàm par eſt, communicant, ſed peccant, qui non admonent: quod ſi dubitant, conſulant confeſſarios peritos.

Qui laicus, uel clericus extra ſacrificium Miſſæ, communicat ſub vtraque ſpecie.

Monachi, & Monachæ Sancti Benedicti, qui non communicant ſingulis menſibus, peccant mortaliter. ibi eſt exhortatio ad frequentiam ſacramentorum.

DE SACRAMENTIS Cap. XXII.

1 SAcramentum eſt ſignum rei ſacræ. confert gratiam ex opere operato.

2 Sacramẽta nouæ legis ſunt ſeptem: Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pænitentia, Extrema Vnctio, Ordo, & Matrimonium. Et quodlibet cõſtat ex materia, & for-

forma. Tria ſunt irreiterabilia; Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo.

Qui credit aliquid ex damnatis in Concil. Trid. circa ſacramenta, peccat mortaliter, ſciens, vel debens ſcire: quod ſi verbo, vel ſcripto expreſſerit, eſt excommunicatus in Bulla Cænæ Domini. 3

Sciens ſe reũ peccati mortalis, vel ſcire debens, niſi conteratur, vel atteratur putans ſe cõteri, peccat mortaliter adminiſtrando, vel recipiendo ſacramenta; & in Euchariſtia non ſufficit, niſi etiam confiteatur.

Peccat mortaliter, qui ab excõmunicato, interdicto, ſuſpenſo à tali adminiſtratione, & denuntiato pro tali, vel à notorio concubinario, recipit ſacramenta; niſi ſit baptiſmus, vel communio tempore neceſſitatis. dicitur autem notorius concubinarius, qui eſt talis per ſententiam, vel confeſſionem factam in iudicio, vel per euidentiam rei, quæ nullo modo poteſt celari. 4

Qui inuitat ad miniſtranda ſacramenta in peccato mortali, quẽ ſcit non pœniturum, & hoc ſine neceſſitate; ita, vt ſit cauſa, cur ille miniſtret, qui aliter non erat mini

ſtraturus, peccat mortaliter.

Qui verbo, vel facto notabilem irreuerentiam facit ſacramento, peccat mortaliter.

De Baptiſmo.

5 Baptiſmus eſt ſacramentum aquæ naturalis, qua vnus ab alio in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, cum debita intentione abluitur. *& declaratur hæc definitio.*

6 Multi errores de Baptiſmo condemnati à Concil. Tridentino.

Infans, qui baptizatus ſine ſollemnitate, moritur, eſt ſepeliendus in loco ſacro; etiam cum ſollemnitate ſepulturæ.

Peccat mortaliter, qui credit condemnata in Concilio Trid. de baptiſmo; &, ſi exprimit verbo, vel facto eſt hæreticus, & eſt excommunicatus in Bulla Cænæ.

Qui baptizat, vel baptizatur bis peccat mortal & eſt irregul.

Qui eſt in culpa notabili, vt quis moriatur ſine baptiſmo, peccat mortaliter.

Qui baptizat in peccato mortali, vel baptizatur impœnitens, peccat mortaliter.

Obſte-

Obſtetrix, neſciens veram formam baptiſmi.

Non presbyter baptizans ſine neceſſitate, peccat mortaliter. 7

Presbyter baptizans ſine ſollẽnitate, vel cum ſollemnitate extra Eccleſiam, niſi filios Principũm peccat mortal. Clericus non presbyter baptizans ſollemniter corã presbytero, eſt irregularis.

Peccant, qui infantes recenter natos non ſollemniter faciunt baptizare.

Peccãt mortaliter mulieres baptizantes præſente viro; vt laicus præſente clerico, & clericus minor præſente presbytero.

Qui non lauat, durante prolatione verborum, peccat.

Qui vngit baptizatũ chriſmate præteriti anni ſine neceſſitate, peccat.

Qui baptizat ſine forma, & materia eſſentiali, vel ſine intenione ſaltẽ virtuali faciẽdi qđ facit Eccleſia, peccat, & baptiſ. nõ valet.

Qui ſine facultate baptizat non ſuum parochianum, peccat: ſed nõ ſtatim eſt excõmunicatus ipſo facto, licèt ſit religioſus ſicut foret ob adminiſtrationem aliquorum ſacramentorum. Vt aliquis ſit

baptizatus ſufficit ſi tingatur quãtulacũq; eius pars aqua minima.

De Confirmatione.

8 Confirmatio eſt ſacramentum vnctionis chriſmatis cóſecrati, quo Epiſcopus frontem baptizati inungit, ſub certa verborum forma. *& declaratur ibi.*

9 Peccat mortaliter, qui non Epiſcopus confirmat, vel Epiſcopus oleo non conſecrato, vel non ex balſamo, vel non debita forma.

Qui cũ conſcientia peccati mortalis accedit ad confirmationem.

Qui ex contemptu omittit hoc ſacramentum, peccat mortaliter.

Qui ſine patrino confirmatur, credens id eſſe ex præcepto.

Suſcipiens, & miniſtrans ordines ante confirmationem ſcienter ſine cótemptu, peccat venialiter.

De Eucharistia.

10 Evchariſtia multipliciter vocatur; & eſt ſacramentum, quo ſub ſpecie panis, & vini verum corpus, & ſanguis Chriſti continetur. *& declaratur ibi.*

Peccat mortaliter, qui, ſcire debens,

bens,non credit definita à Concilio Tridentino.

Peccat mortaliter,& eſt excommunicatus, qui etiam diſputando defendit, contrito ante actualem confeſſionem de mortali licere communicare.

De Pœnitentia.

Eſt ſacramentum abſolutionis, 11 quo ſacerdos ſibi ſubditum,& confitẽtem legitimè ſua peccata, cum iuſto dolore, & propoſito ſatisfaciendi, abſoluit ab eis.

Peccat mortaliter debẽs ſcire, & non credens determinata in Concil. Trid. de Pænitentia.

Qui abſque contritione,vel iuſta attritione, vel ſine propoſito abſtinendi, vel reſtituendi, confitetur,peccat mortaliter.

Qui procurat abſoluià peccatis ante abſolutionem excommunicationis, aut à non presbytero, aut excommunicaro denuntiato, aut ſuſpenſo.aut à notorio peccatore, ſine neceſſitate, aut à peccatore non pænitente. de quo ſupra, cap.9. num.6.

De extrema vnctione.

12 Eſt Sacramentum, quo presbyter vngit certas corporis partes infirmis probabiliter periclitantibus oleo conſecrato, certa verba, cum debita intentione, proferendo. *declaratur ibi.*

Freneticus, qui potuit peccare, ſi ante freneſim petijt vngi, vel, ſi recordatus fuiſſet, petijſſet; nec in peccato mortali notorio inſaniuit, eſt vngendus, etiam ante pubertatem, fieri enim poteſt, vt moriens non vnctus, damnetur; & vnctus ſaluetur.

Si dubitetur, an ſit mortuus, poteſt vngi ſub conditione, ſi non eſt mortuus; non tamen, ſi aperte eſt mortuus.

Si poſtquam cœpit vngi moriatur, deſiſtendum eſt ab vnctione.

14 Qui morbo, vel ſenio moriuntur, ſunt vngendi; non alij; quia illi iudicio turbantur, & magis impugnantur.

15 Peccat mortaliter, qui, debens ſcire illa, quę ſunt decreta à Concilio Tridentino, de hoc ſacramento non credit: &, ſi exprimat, excommunicatur.

Digitized by Google

Qui contemnit pro ſe tempore 91 neceſsitatis petere vnctionem, vel pro ſubiectis ſuæ curæ, peccat mortaliter.

Qui ſciens ſe in mortali, ſaltem ſine debita attritione, vngitur, peccat mortaliter.

De Ordine.

ORdo hic ſumitur pro ſacra ordinatione, & actu, quo homines cooptantur in Eccleſiaſticum ordinem. Et eſt Sacramentum, quo traditur character, & poteſtas conſecrandi Euchariſtiam, vel circa illam miniſtrandi.

Peccat mortaliter ſcire debens, & non credens ſtatuta Concilij Tridentini.

Eſt opinio Nauarri, quattuor ordines eſſe verè, & propriè Sacramenta, nẽpe tres maiores, & Epiſcopatũ: reliquos verò eſſe ſacramẽtalia.

Peccat mortaliter, qui cũ conſcientia peccati mortalis, accipit hoc Sacramentum: *ſed dubium eſt, qui ordines ſint Sacramentum.*

Peccat mortaliter, qui contrauenit nouis ſtatutis Concilij Tridentini, quæ ſint, vide in cap. 23. num. 68.

De

De Matrimonio.

19 EST Sacramentum, quo fit maris,& fæminæ coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens. *& declaratus hæc definitio.* & confert gratiam ex operato.

20 Materia huius Sacramenti eſt mutuus conſenſus, explicatus verbo vel nutu,& aliquando taciturnitate tamquam forma.

21 Matrimonium diuiditur, quoad torum, & vinculum, ante copulam carnalem per profeſſionem ſollemnem religionis approbatæ. Item ante conſummationem, per diſpenſationem Papæ iuſta de cauſa factam.

Matrimonium contractum inter infideles etiam poſt cōſummationem diuiditur, ſi vnus conuertatur, & altera noluerit cohabitare ſine contumelia Creatoris; vel ſi inducat eum ad mortale.

Matrimonium diuiditur quo ad torum,& habitationem,nō quoad vinculum, auctoritate iudicis,propter fornicationem.

Item ob ſæuitiam coniugis, vel ob alias cauſas.

22 Matrimonium diuiditur, quoad torum

torum tantùm ob fornicationem, ſine iudicis ſententia.

Catholicus poteſt diſcere à cohabitatione Lutheranæ inducentis ad ſuam hæreſim.

Sic etiam quilibet à coniuge inducente ad quodcumq; peccatum mortale; ſi aliter non deſiſtat.

Vxor poteſt diſcere à viro nimium fidenti, vel laxo animo; vt, ſi inducat in domum amicos impudicos, & egrediatur ipſe cum graui periculo peccati vxoris: ſi tamen admonitus non deſiſtat.

Vxor poteſt diſcere à marito fure nolente deſiſtere: ſic ab apoſtata inducente ad apoſtaſiam.

Coniux non poteſt recedere à coniuge propter morbum Gallicú, vel lepram; nec propter amentiam, niſi eſſet periculum mortis.

Vxor non diſcedens à marito adultero publico, non peccat; nec ſi perſeueranti reddat, vel petat debitum; modò ei adulterium illud non placeat, & putet probabiliter, quòd, ſi debitum negaret, ad huc non deſiſteret.

Idem dicēdum de viro reſpectu vxoris, ſi non poſſet ſine proprio, vel publico damno, vel ſcandalo, ab adulterio ipſam arcere, &c.

Adul-

23 Adulter ſiue publicus,ſiue ſecretus, licèt non poſſit petere debitum,tamquam iure debitum: poteſt tamen petere tamquam licitum:ſiue innocens coniux ſciat,ſiue non ſciat adulterium: ſed, qui eſt innocens, poteſt alteri denegare. Si verò innocens deinde adulterauerit, tenetur reddere: quia facta eſt compenſatio: aliter non abſoluatur.

24 Qui ante Concilium Tridentinũ clam contraxit, & conſummauit, & coram iudice negauit: etiam ſi vxor nuſperit alteri,non poteſt ipſe religionem ingredi.

25 Sponſalia non ſunt matrimonium, ſed ſunt matrimonij promiſsio mutua, & reciproca; Arrhæ, & iuramentum non ſunt neceſſaria pro ſponſalibus.

26 Sponſalia ſoluuntur primò per partiũ remiſsionem: licèt fuerint iurata principaliter propter Deũ.

2 Per ingreſſum alterius in religionem. & alter ante profeſsionem illius,poteſt cum altera contrahere ſponſalia.

3 Per contractum matrimonium alterius de præſenti,etiam nõ ſecuta copula:vel per alia ſpõſalia, cum copula affectu maritali: (ſed

hoc

hoc nō ſufficit poſt Concil. Trid.) ſi verò ſecunda ſit cognata primæ, neutram ducere poteſt.

4 Per alterius ad aliam regionē migrationem ſine iuſta cauſa: vel ſi non redit infra tempus ſtatutū à iudice, ſecundum ius canonicū.

5 Per ſuperuenientem affinitatem intra gradum prohibitum ante copulam maritalem. 27

6 Per abſolutionē iudicis ex eō, quia alter cōtraxit infra pubertatis annos: ſi verò ambo, vel alter eorum eſſet minor ſeptem annis, non eſſet impedimentum publicæ honeſtatis; & alteruter eorum poſſet cum cognata, vel cognato alterius matrimonium contrahere.

7 Per tempus præſtitum ad contrahendum de præſenti elapſum.

8 Per ſuperuenientem morbum contagioſum, vel deformitatem notabilem.

9 Per ſuperuenientem fornicationem alterius; non per præcedentem, niſi incognitam: idem de fornicatione ſpirituali.

10 Per votum caſtitatis præcedens; non per ſubſequens, excepto voto religionis.

Qui promiſit alicui non ducere aliam, niſi illam, non tenetur ducere

cere illam; licèt aliam licitè du-
cere nequeat.

11 Per ſuperuenientem inimici-
tiam capitalem.

12 Si non ſtat promiſſis; vt de
dote. & ſi ſponſa certam dotem
non promittitit, videtur omnia
ſua bona promittere. Ita, vt, ſi fiat
pauperior, non teneatur ſponſus
eam ducere.

13 Per famam impedimenti ca-
nonici ad contrahendum.

14 Per ſuſceptionẽ ord. ſacri.

15 Per ſuperuenientem cogna-
tionem legalem.

16 Propter morum aſperitatem.

17 Per aliquod ſuperueniẽs, qd
ſi præceſſiſſet, non fuiſſent facta.

18 In his caſibus ſoluere ſponſalia
ſine auctoritate Iudicis eſt pecca
tum veniale: niſi in his, in quibus
ipſo iure ceſſant, vel ſine ſcãdalo.

Sponſalia tranſeunt in matrimo
nium de præſenti ſecundum iura
antiqua, ſed non poſt Conc. Trid.
primò, per copulam carnalem af-
fectu maritali; ſecundò, per de-
clarationem conſenſus apertam
de præſenti.

19 Ad contrahendum matrimoniũ
ætas viri, eſt quattuordecim anno-
rum completorum; feminæ, duo-
decim

decim completorum: ad ſponſalia verò, in vtriſque ſeptem, niſi potentia ſuppleat ætatem.

Amens tempore amentiæ, non poteſt contrahere.

Impedimentum matrimonij eſt duplex, impediens & dirimens, & impediens tantùm.

Peccat mortaliter, qui diſcredit dictis de matrimonio à Conc. Trident. &, ſi exprimit, eſt excommunicatus: *& quæ ſint vide ibi*.

Peccat mortaliter contrahens matrimonium, vel ſponſalia ante debitum tempus: ſed magis peccant gerentes curam eorum.

Impedimenta dirimentia.

Error perſonæ, vel conditionis ſeruilis annullat matrimonium; niſi contrahens cum errore conditionis. abſolutè conſentiat in præſentem. 32

Procurans per errorem matrimonium, quod aliter non fieret; peccat mortaliter.

Error fortunæ, vel alterius qualitatis non dirimit. 3

Conditio] Si ſeruus contrahat cũ libera, ignorante ſtatum viri, nil fit. Si liber cum ancilla; putans 1

cam

eam liberam, nihil fit; etiam ſi poſtea recognita vult eam habere in vxorem ſi ſerua non vult: matrimonium non tenet, ſed coget illā Eccleſia, vt conſentiat, ſi nondum legitimè alteri nupſerit, ſimiliter nec tenet matrimonium, etiamſi poſtea dominus ſecretò eā manumiſerit, & ipſe inſcius cum hac modo libera rem habuerit: & per ſententiam Iudicis debet ſeparari, quoad habitationem: ſi verò, poſtquam rem ſciuit, coiuit affectu maritali, ſecundum iura antiqua. non autem poſt Concil. Trid. tenet matrimonium; ſi tamen illa conſenſit.

34 Peccat mortaliter dominus, qui conſenties matrimonio ſerui, vel ancillæ, nō comedit locum ad debitum reddendum; nec cum vendere pōt ad remotas regiones, vnde impediatur debitum; ſecus, ſi non conſentit; quia tunc ſeruus magis tenetur domino, quàm debito: æquum tamen eſſet, non eum vendere in regiones longinquas.

35 *Votum*] Poſt votum ſollemne, contrahens matrimonium, vel ſponſalia, peccat mortaliter: & eſt excommunicatus; & matrimonium non tenet.

Cogna-

Cognatio ſpiritualis.]Qui cõtra- 36
hit exiſtẽte cognatione paternita
tis, vel cõpaternitatis, peccat mor
taliter; & matrimonium eſt nullũ.

Tota cognatio eſt inter patrinũ & baptizatum, & matrem, & patrem baptizati; item inter baptizantem, & baptizatum, & patrem, & matrem baptizati; ſed nõ inter patrinum; & baptizantem, nec inter alios. ex Concilio Tridentino, ſeſſ. 24. cap. 2.

Maritus & vxor poſſunt eſſe pa 39
trini, ſine peccato.

Si ex aliqua incuria non deſignentur patrini, omnes tangentes baptizatum ſunt patrini.

Quando quis ſubſtantialiter ba 40
ptizatur domi, & ſuppletur exorciſmus, &c. in Eccleſia; domi naſcitur cognatio impediens, & dirimens in Eccleſia vero, impediẽs non dirimens.

Cognatio ſpiritualis ſuperueniens marrimonio contracto, non ſoluit matrimonium; ſed impedit petitionem deblti.

Ita eſt reſtricta cognatio ex cõfirmatione, ſicut ex baptiſmo; per Concil. Trident.

Pater, in neceſſitate baptizans filium ex fornicatione, non poteſt

con-

De extrema vnctione.

12 Est Sacramentum, quo presbyter vngit certas corporis partes infirmis probabiliter periclitantibus oleo conſecrato, certa verba, cum debita intentione, proferendo. *declaratur ibi.*

Freneticus, qui potuit peccare, ſi ante freneſim petijt vngi, vel, ſi recordatus fuiſſet, petijſſet; nec in peccato mortali notorio inſaniuit, eſt vngendus, etiam ante pubertatem, fieri enim poteſt, vt moriens non vnctus, damnetur; & vnctus ſaluetur.

Si dubitetur, an ſit mortuus, poteſt vngi ſub conditione, ſi non eſt mortuus; non tamen, ſi aperte eſt mortuus.

Si poſtquam cœpit vngi moriatur, deſiſtendum eſt ab vnctione.

14 Qui morbo, vel ſenio moriuntur, ſunt vngendi; non alij; quia illi iudicio turbantur, & magis impugnantur.

15 Peccat mortaliter, qui, debens ſcire illa, quę ſunt decreta à Concilio Tridentino, de hoc ſacramento non credit: & ſi exprimat, excommunicatur.

Qui

Digitized by Google

Qui contemnit pro ſe tempore 91 neceſsitatis petere vnctionem, vel pro ſubiectis ſuæ curæ, peccat mortaliter.

Qui ſciens ſe in mortali, ſaltem ſine debita attritione, vngitur, [pec]cat mortaliter.

De Ordine.

ORdo hic ſumitur pro ſacra or[i]- 17 dinatione, & actu, quo homines cooptantur in Eccleſiaſticum ordinem. Et eſt Sacramentum, quo traditur character, & poteſtas conſecrandi Euchariſtiam, vel circa illam miniſtrandi.

Peccat mortaliter ſcire debens, & non credens ſtatuta Concilij Tridentini.

Eſt opinio Nauarri, quattuor ordines eſſe verè, & propriè Sacramẽta, nẽpe tres maiores, & Epiſcopatũ: reliquos verò eſſe ſacramẽtalia.

Peccat mortaliter, qui cũ conſcientia peccati mortalis, accipit hoc Sacramentum: *ſed dubium eſt, qui ordines ſint Sacramentum.*

Peccat mortaliter, qui contrauenit nouis ſtatutis Concilij Tridentini, quæ ſint, vide in cap. 25. num. 68.

De Matrimonio.

19 EST Sacramentum, quo fit maris, & fœminæ coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens. *& declaratus hac definitio.* & confert gratiam ex operato.

20 Materia huius Sacramenti eſt mutuus conſenſus, explicatus verbo vel nutu, & aliquando taciturnitate tamquam forma.

21 Matrimonium diuiditur, quoad torum, & vinculum, ante copulam carnalem per profeſſionem ſollemnem religionis approbatæ. Item ante conſummationem, per diſpenſationem Papæ iuſta de cauſa factam.

Matrimonium contractum inter infideles etiam poſt cõſummationem diuiditur, ſi vnus conuertatur, & altera noluerit cohabitare ſine contumelia Creatoris; vel ſi inducat eum ad mortale.

Matrimonium diuiditur quo ad torum, & habitationem, nõ quoad vinculum, auctoritate iudicis, propter fornicationem.

Item ob ſæuitiam coniugis; vel ob alias cauſas.

22 Matrimonium diuiditur, quoad torum

torum tantùm ob fornicationem, ſine iudicis ſententia.

Catholicus poteſt diſcere à cohabitatione Lutheranæ inducentis ad ſuam hæreſim.

Sic etiam quilibet à coniuge, inducente ad quodcumq; peccatum mortale; ſi aliter non deſiſtat.

Vxor poteſt diſcere à viro nimium fidenti, vel laxo animo; vt, ſi inducat in domum amicos impudicos, & egrediatur ipſe cum graui periculo peccati vxoris: ſi tamen admonitus non deſiſtat.

Vxor poteſt diſcere à marito fure nolente deſiſtere: ſic ab apoſtata inducente ad apoſtaſiam.

Coniux non poteſt recedere à coniuge propter morbum Gallicũ, vel lepram; nec propter amentiam, niſi eſſet periculum mortis.

Vxor non diſcedens à marito adultero publico, non peccat; nec ſi perſeueranti reddat, vel petat debitum; modò ei adulterium illud non placeat, & putet probabiliter, quòd, ſi debitum negaret, ad huc non deſiſteret.

Idem dicẽdum de viro reſpectu vxoris, ſi non poſſet ſine proprio, vel publico damno, vel ſcandalo, ab adulterio ipſam arcere, &c.

Adul-

23 Adulter ſiue publicus,ſiue ſecretus, licèt non poſſit petere debitum,tamquam iure debitum: poteſt tamen petere tamquam licitum:ſiue innocens coniux ſciat,ſiue non ſciat adulterium: ſed, qui eſt innocens, poteſt alteri denegare.Si verò innocens deinde adulterauerit, tenetur reddere: quia facta eſt compenſatio: aliter non abſoluatur.

24 Qui ante Concilium Tridentinũ clam contraxit, & conſummauit, & coram iudice negauit: etiam ſi vxor nuſperit alteri,non poteſt ipſe religionem ingredi.

25 Sponſalia non ſunt matrimonium, ſed ſunt matrimonij promiſsio mutua, & reciproca; Arrhæ, & iuramentum non ſunt neceſſaria pro ſponſalibus.

26 Sponſalia ſoluuntur primò per partiũ remiſsionem: licèt fuerint iurata principaliter propter Deũ.

2 Per ingreſſum alterius in religionem. & alter ante profeſsionem illius,poteſt cum altera contrahere ſponſalia.

3 Per contractum matrimonium alterius de præſenti,etiam nõ ſecuta copula:vel per alia ſpõſalia, cum copula affectu maritali: (ſed hoc

hoc nõ ſufficit poſt Concil. Trid.) ſi verò ſecunda ſit cognata primæ, neutram ducere poteſt.

4 Per alterius ad aliam regionẽ migrationem ſine iuſta cauſa: vel ſi non redit infra tempus ſtatutũ à iudice, ſecundum ius canonicũ.

5 Per ſuperuenientem affinitatem intra gradum prohibitum ante copulam maritalem. 27

6 Per abſolutionẽ iudicis ex eõ, quia alter cõtraxit infra pubertatis annos: ſi verò ambo, vel alter eorum eſſet minor ſeptem annis, non eſſet impedimentum publicæ honeſtatis; & alteruter eorum poſſet cum cognata, vel cognato alterius matrimonium contrahere.

7 Per tempus præſtitum ad contrahendum de præſenti elapſum.

8 Per ſuperuenientem morbum contagioſum, vel deformitatem notabilem.

9 Per ſuperuenientem fornicationem alterius; non per præcedentem, niſi incognitam: idem de fornicatione ſpirituali.

10 Per votum caſtitatis præcedens; non per ſubſequens, excepto voto religionis.

Qui promiſit alicui non ducere aliam, niſi illam, non tenetur ducere

cere illam; licèt aliam licitè ducere nequeat.

11 Per ſuperuenientem inimicitiam capitalem.

12 Si non ſtat promiſſis; vt de dote. & ſi ſponſa certam dotem non promittitit, videtur omnia ſua bona promittere. Ita, vt, ſi fiat pauperior, non teneatur ſponſus eam ducere.

13 Per famam impedimenti canonici ad contrahendum.

14 Per ſuſceptionẽ ord. ſacri.

15 Per ſuperuenientem cognationem legalem.

16 Propter morum aſperitatem.

17 Per aliquod ſuperueniẽs, qđ ſi præceſſiſſet, non fuiſſent facta.

18 In his caſibus ſoluere ſponſalia ſine auctoritate Iudicis eſt peccatum veniale: niſi in his, in quibus ipſo iure ceſſant, vel ſine ſcãdalo.

Sponſalia tranſeunt in matrimonium de præſenti ſecundum iura antiqua, ſed non poſt Conc. Trid. primò, per copulam carnalem affectu maritali; ſecundò, per declarationem conſenſus apertam de præſenti.

19 Ad contrahendum matrimoniũ ætas viri, eſt quattuordecim annorum completorum; feminæ, duodecim

decim completorum: ad ſponſalia verò, in vtriſque ſeptem, niſi potentia ſuppleat ætatem.

Amens tempore amentiæ, non poteſt contrahere.

Impedimentum matrimonij eſt duplex, impediens & dirimens, & impediens tantùm.

Peccat mortaliter, qui diſcredit dictis de matrimonio à Conc. Trident. &, ſi exprimit, eſt excommunicatus: *& quæ ſint vide ibi*.

Peccat mortaliter contrahens matrimonium, vel ſponſalia ante debitum tempus: ſed magis peccant gerentes curam eorum.

Impedimenta dirimentia.

Error perſonæ, vel conditionis ſeruilis annullat matrimonium; niſi contrahens cum errore conditionis. abſolutè conſentiat in præſentem. 32

Procurans per errorem matrimonium, quod aliter non fieret; peccat mortaliter.

Error fortunæ, vel alterius qualitatis non dirimit. 3

Conditio] Si ſeruus contrahat cũ libera, ignorante ſtatum viri, nil fit. Si liber cum ancilla; putans 3

cam

Cognatio ſpiritualis.]Qui cõtra- 36
hit exiſtẽte cognatione paternitatis, vel cõpaternitatis, peccat mortaliter; & matrimonium eſt nullũ.

Tota cognatio eſt inter patrinũ & baptizatum, & matrem, & patrem baptizati; item inter baptizantem, & baptizatum, & patrem, & matrem baptizati; ſed nõ inter patrinum; & baptizantem, nec inter alios. ex Concilio Tridentino, ſeſſ. 24. cap. 2.

Maritus & vxor poſſunt eſſe pa 39
trini, ſine peccato.

Si ex aliqua incuria non deſignentur patrini, omnes tangentes baptizatum ſunt patrini.

Quando quis ſubſtantialiter ba 40
ptizatur domi, & ſuppletur exorciſmus, &c. in Eccleſia; domi naſcitur cognatio impediens, & dirimens in Eccleſia vero, impediẽs non dirimens.

Cognatio ſpiritualis ſuperueniens marrimonio contracto, non ſoluit matrimonium; ſed impedit petitionem debiti.

Ita eſt reſtricta cognatio ex cõfirmatione, ſicut ex baptiſmo; per Concil. Trident.

Pater, in neceſſitate baptizans filium ex fornicatione, non poteſt

contrahere cum matre filij.

41 Conſanguinitas eſt, quando vnus deſcendit ab altero, vel ambo ab eodem pendent.

Affinitas eſt propinquitas duarum perſonarum, quarum vna cū conſanguinea alterius copulam, licitam, vel illicitam habuit.

42 Vt ſit affinitas, requiritur ſeminatio perfecta, vt intra vas naturale ad generandum ſemen mittatur. & propter aliam turpitudinem non contrahitur.

Conſanguinitas impedit vſque ad quartum gradum: ſimiliter & affinitas ex copula licita.

Affinitas verò ex illicita copula, vſq; ad ſecundum gradum: &, ſi contrahant in tertio gradu affinitatis ex illicita, non peccant. ex Pio V.

43 Qui credens, vel debēt credere aliquam ſibi eſſe conſanguineā, vel affinem ex licita copula intra quartum gradum, vel affinem, ex licita copula intra ſecundum, & contrahit cum illa, peccat mortaliter: & eſt excommunicatus; niſi ignorantia excuſet: ſi verò contrahit ſponſalia, peccat; ſed non eſt excommunicatus.

Contrahentes ante ætatem; pec-

cant;

cant;ſed nõ ſunt excommunicati.

Qui credunt ſe cognatos, licèt non ſint, & contrahunt, peccant mortaliter, &, ſi putant matrimonium non valere, eſt nullum; ſecus, ſi putant valere.

Cognatio legalis naſcitur ex adoptione alicuius in filium. & eſt triplex. Prima, inter deſcendẽtes, & aſcendentes, ideſt, adoptantem, & adoptatum & eius filios: & hæc numquam ſoluitur. Secunda, inter vxorem adoptantis; & adoptatum; & vxorem adoptati, & adoptantem: & numquam ſoluitur. Tertia, quaſi tranſuerſalis, inter adoptatum, & filios adoptantis, & è contra: & hæc ſoluitur, ceſſante cura patris.

Contrahẽs cum hac cognatione legali, peccat; & matrimonium eſt nullum: licèt aliqui dubitent de tranſuerſali.

Mater adoptati cum adoptante non habet hanc cognationem; ſed vxor adoptati, & eiuſdem filij, & filiæ vſque ad quartum gradum habent hanc cognationem cum adoptante, ſimiliter adoptatus cũ vxore adoptantis. 45

Crimen] Occiſio coniugis, cauſa contrahendi, vtroque machinan- 46

te, impedit, & dirimit in perpetuum: ſed, ſi ſit, vno tantum machinante, non dirimit, niſi interueniat adulterium.

Si non occiditur cauſa cõtrahẽdi, licèt ſit ratihabitio, nõ impedit.

Adulterans ſcienter, ſi dat fidem contrahendi, vel contrahit, impeditur,

47 Inter ſcientem, & ignorantem matrimonij impedimenta, vt matrimonium valeat, requiritur denuò liber, & nouus cõſenſus ignorantis, poſt explicationem impedimenti, in genere ſaltem; etſi non in ſpecie explicetur.

48 *Cultus diſparitas*] Fidelis; ſi contrahit cum infideli, peccat.

Si cum non baptizato, non tenet matrimonium etiamſi ſit catechumenus.

49 Infidelium matrimonium non dirimitur, ſi quis conuertatur; licèt conuerſus poſſit ſeparare ſe à cohabitatione nolentis conuerti: ſed, ſi non poteſt habitare niſi cũ iniuria creatoris, vel periculo fidei, poteſt aliam ducere; & iura canonica in gradibus prohibitis nihil faciunt apud infideles.

Chriſtianus cum hæretica, vel ſchiſmatica contrahens, tenet matrimo-

trimonium, ſed peccat: verum non
tenet cum non baptizata.

Vi.] Qui facit contrahere iuſto 50
metu, peccat; & matrimonium eſt
nullum; ita etiam ſponſalia: ſi ve-
rò, qui coegit mutata voluntate
retrocedit, ſine iuſta cauſa ſuper-
ueniente, peccat, ſi pars coacta
conſenſit in matrimonium. Metus
iuſtus excuſans eſt, quando eligi- 51
tur minus malum, ad euitandum
maius: metus verò aunullans ma-
trimonium eſt iudicandus arbitrio
prudentis viri.

Ordo] Qui in ordine ſacro con- 52
trahit, peccat, & non valet matri-
monium; niſi metu fuiſſet ordina-
tus: & eſt excommunicatus.

Vxoratus, inſcia, vel inuita con
iuge ſuſcipiens ordinem, peccat
etſi poſt ſuſceptum ordinem petat
debitum, peccat; ſi conſcia coniu-
ge ſuſcepit ordines, etiam reddẽs,
peccat; niſi coniux ipſa ſit ſenex,
& caſtitatem voueat, vel religio-
nem ingrediatur. quia tunc, ſi or-
dinatur cum conſenſu vxoris, non
peccat.

Ligamen] i. Secũdæ nuptiæ. Qui, 53
viuente prima, etiam alij nupta, &
cum filijs, alteram ducit, etiam
non cognitam, peccat; & matri-

monium eſt nullum: nec poteſt abſolui , niſi ſit in firmo propoſito non cognoſcendi eam : poteſt autem poſt mortem primæ contrare cum ſecunda denuò.

Pro notitia mortis primi, ſufficit fama, ſi eſt de longinquo; vt, ſi ſi erat ſenex, aut prœlium ingreſſus, non apparuit, & ita ſcripſerũt commilitones, &c.

54 Quæ, probabiliter credens virum eſſe mortuum, contrahit cum alio, & poſtea per nuncium audit illum viuere; ſi credit, vel debet credere illum viuere, non poteſt reddere, nec petere debitum.

55 Si rationes dubitandi ſint adeo graues, vt neutram partem credere debeat iudicio prudentis; nec petere, nec reddere poteſt: ſi adeo leues, vt vtramque partem credere poſſit, poteſt reddere, & petere, ſub mota dubitatione : ſi mediocres vt ad præiudicium tertij non ſit credendum, ſed in ſuum ſic; poteſt reddere, ſed non petere.

56 Qui credens vxorem viuam, licèt re vera ſit mortua, contrahit, peccat : &, ſi putet matrimonium non eſſe validum, non tenet; ſi putat eſſe validũ, licèt peccet tenet.

57 *Honeſtas*] Qui, contractis ſponſali-

ſalibus validis cum vna, contrahit matrimonium cum alia cognata eius in primo gradu, peccat, & matrimonium non valet: &, ſi habet copulam cum ſecunda, cum neutra poteſt contrahere.

58 Hoc impedimentum non naſcitur ex ſponſalibus, vel matrimonijs contractis cum conſanguinea vel affini inter gradus prohibitos aut in ordine ſacro, vel religioſo. Item nec ex ſponſalibus à parentibus factis ſine ſufficiente conſenſu ſponſæ: ſed tantùm ex ſponſalibus validis cũ conſanguinea ſponſæ in primo gradu, vel ex matrimonio per verba de præſenti inualido, vt inter impuberes.

59 *Impotentia*] Qui credit, vel credere debens ſe impotentem perpetuò ad copulam ordinariam perfectam, ſi contrahit etiam ſponſalia, peccat: & matrimoniũ non valet.

Illud impedimentum eſt perpetum, quod ſine miraculo, aut ſine probabili periculo animæ, vel corporis, tolli non poteſt; ſiue hoc impedimentum ſit naturale, ſiue accidentale.

60 Qui eſt potens, & ſcienter contrahit cum impotente, & non pót vti matrimonio ad delectationem

carnalem; quia non eſt matrimonium; ſed viuant, vt frater, & ſoror.

Qui verè maritus eſt, & non poteſt ſeminare; licitè poteſt niti, & vti vxore ad habendam copulam. ex Caiet.

16 *Conditio*] Contrahens matrimonium, vel ſponſalia cum conditione mortali, peccat mortaliter.

Contrahēs cum conditione honeſta, & non expectato euentu cū alia contrahit, vel ſine alterius conſenſu mutat voluntatem, vel expleta conditione promiſſum nō præſtat, peccat mortaliter: & non eſt abſoluendus, niſi promiſſum præſtet, vel firmiter proponat.

61 Conditiones ſunt in triplici differentia. 1. quæ ſunt cōtra ſubſtantiam, vel bonum matrimonij; vt contra prolem, indiuiduitatem, & fidem, annullant matrimonium. 2. quæ ſunt turpes, & impoſſibiles, ſed non contra matrimonium, pro nihilo habentur, & matrimonium tenet. 3. quæ ſunt honeſtæ, & à principio ſuſpenſiuæ ponuntur, ſuſpendunt matrimonium.

63 Contrahere cum conditione, Si meus pater voluerit; nō eſt matrimoniū antequam pater cōſentiat.

Con-

Contrahere cum conditione, Si 64
meus pater voluerit, ſi pater eſt
mortuus, & filius id neſciat, matrimoniũ non tenet: ſed, ſi filius ſciat
tenet: quia eſt cõditio impoſſibilis.

Si contrahat cũ altera ante expletam conditionem, tenet ſecundum matrimonium.

Qui dicit, Contraho tecum, ſi 65
permiſeris coitum ſi intelligit de
coitu illicito, ſtatim eſt matrimonium, etiam ante coitum: ſi loquitur de coitu licito, ſi coit affectu maritali, eſt matrimonium, ſecundum iura antiqua non tamen poſt Concil. Trid.

Qui dici, Contraho tecum, ſi te 66
virginẽ inuenero, ſi intelligit per
inſpectionem feminarum honeſtarum, eſt matrimonium conditionale, ſi intelligit per copulam carnalem, ſtatim eſt purum matrimonium, ſecundum iura antiqua, ſed non poſt Concil. Trid.

Interdictus, contrahens contra 68
prohibitionem parochi, vel ſuperioris, antequam conſtet non eſſe impedimentum oppoſitum, peccat: &, ſi verè non ſuberat impedimentum, matrimonium tenet.

Contrahens clandeſtinè, ſine 69
iuſta cauſa, vel pręſente parocho,

& duobus teſtibus, ſed, ſine trina denuntiatione, peccat.

70 Qui contrahit ſine parocho, vel alio, de licẽtia parochi, cum duobus teſtibus, matrimonium eſt nullum; & ſacerdos, ſine licentia eos coniunges, eſt ſuſpenſus. & ſic Conc. Trid. non annullat omnia clandeſtina, niſi hæc.

Contrahere nũc in facie Eccleſiæ, eſt, præmiſſa trina denuntiatione coram parocho, & duobus teſtibus contrahere. quòd ſi ſine cauſa omittatur trina denuntiatio, eſt clandeſtinum: ſed valet matrimonium.

Contrahentes publicè cum ſufficienti denuntiatione, ſi poſt ſecutam copulam, propter aliquod impedimentum occultum, matrimonium eſt nullum; & eſt neceſſarium, vt denuò contrahatur illo ſublato; non ſunt neceſſarij parochus, & teſtes.

Sunt aliquæ cauſæ, ob quas Epiſcopus poteſt relaxare denuntiationes; vt, ſi timentur conſanguinei, vel, ſi contrahat nobilis cum ignobili, diues cum paupere, ſenex cum adoleſcentula, &c.

71 Qui tempore prohibitionis, id eſt ab Aduentu ad Epiphaniam;

& à

& à die Cinerum vſque ad octauã Paſchatis accipit benedictionem nuptiarum;vel ſollemniter traducit ſponſam , peccat mortaliter: ſed non qui ſponſalia , vel matrimonium de præſenti contrahit.

Conſummare per copulam abſque ſollemnitate nuptiarum , & ſollemni traductione, non eſt peccatum,etiam tempore prohibito .

Qui , poſt ſponſalia contracta 72
cum vna, contrahit matrimonium cum altera ſine iuſta cauſa , peccat; ſed matrimonium tenet .

Catechiſmus eſt inſtructio fidei facta ſollemniter à ſacerdote antequàm baptizet.& parit eandem cognationem ,quam parit baptiſmus,& in eiſdem gradibus:verum impedit tantum, ſed non dirimit , ſicut baptiſmus .

Votum ſimplex] Qui cum voto 73
ſimplici caſtitatis contrahit matrimonium,vel ſponſalia, etiam animo ingrediendi religionem poſt contractum, peccat ; licèt votum ſit ad tempus, & intra tempus contrahat .

Matrimonium cum voto , licèt teneat,tamen ante conſummatum matrimonium non poteſt reddere vel petere debitum;ſed debet in-

gredi religionem: poſt conſummatum poteſt reddere, & non petere, & poſt mortuam vxorem non poteſt ducere aliam, etiam ſi iuraſſet ducere, quia tunc iuramentum eſt illicitum.

Qui contrahit matrimonium cum ea, quam ſcit vouiſſe caſtitatem, peccat.

Exiſtenti in voto ſimplici, & interroganti, num valeat matrimonium, ſi contrahat illud, qui reſpondet valere, ſi ex hoc reſponſo detur occaſio violandi votum, peccat; ſi non, non peccat.

Septem vitia impedientia, & non dirimentia matrimonium.

74 QVi contrahit poſt commiſſu aliquod ex his peccatis, quæ ſunt inceſtus, vxoricidium, ſeu matricidium; raptus ſponſæ alterius, ſuſcepti proprij filij de fonte, ne vxor exigat debitum presbytericidium, peccatũ propter quod fecit iniunctam pænitentiam ſollemnem, contractus maritalis ſcienter cum moniali, peccat mortaliter, ſed matrimonium tenet.

Inceſtus etiã cum cognata, Impedit

pedit matrimonium: ſed Epiſcopus poteſt diſpenſare. *vide ibi longam quæſtionem inter Theologos, & Canoniſtas, de hac re.*

76 Contrahens fictè, id eſt, ſine animo contrahendi, peccat, & matrimonium non tenet, etiam poſt copulam, niſi de nouo verè conſentiant: licet in Eccleſia fuerit præſumptum ſecundum iura antiqua, ſed non poſt Conc. Trid. Nec ſufficit cohabitare cũ ea, tãquam cum propria vxore, etiam ex cõſilio Confeſſarij, vel alterius, & poteſt contrahere cum ſecunda, & teneret matrimonium cum ſecunda. ſed tenetur ſub pœna mortali ſtabilire primum matrimoniũ antequam contrahat cum ſecunda: niſi tanta ſit inæqualitas, vt animus decipiendi præſumatur: & tunc debet reſarcire damnum.

77 Mulier ſic decepta non põt alteri nubere, niſi probabiliter certificetur decipientem verum dicere: ſed de hoc dicitur certificari, quando ſtat iudicio viri boni, id affirmantis ex ſignis.

78 Contrahens cum aliqua legitimis verbis, ſed proteſtatus ſine cauſa antea, quod per nulla verba quæ dicit, habet animum contra-

hendi peccat, & præſumitur in fo ro exteriori verum matrimoniũ: contra vero, ſi ſit cum iuſta cauſa.

79 Contrahens matrimonium ob finẽ malum mortalem, peccat mortaliter; ob venialem, venialiter.

In foro conſciẽtiæ nihil refert, quibus verbis contrahentes vtantur: ſatis eſt vtriuſque voluntas de præſenti, & promiſſio de futuro pro ſponſalibus.

80 Non eſt neceſſe, vt ſimul loco, & tempore ſit conſenſus: ſat eſt, vt qui prius cõſenſit, in eo perduret.

Si ſubeſſet impedimentum, quo conſenſus appareat nullus; ſublato impedimento, ambo debent conſentire.

81 Excommunicatus maiori, vel minori, vel exiſtens in peccato mortali, ſine contritione contrahens, peccat mortaliter.

82 Qui poſt contractum matrimonium ſcit non valere, & rem habet, peccat mortaliter. Si verò dubitat, eſt conſideranda cauſa dubitationis: quæ poteſt eſſe tanta; vt ſit, ac ſi ſciret; vel parua, vt ſit nihil; vel media; & ſatis ad reddendũ, non petendum debitum.

Vt teneatur credere ſubeſſe impedimentum, non ſatis eſt vnus te
ſtis,

ſtis, etiam ſi fide dignus, vel iuratus, vel parochus, vel cũ iuramẽto.

Si leuiter credit, nec petere, nec reddere poteſt: ſed facile poteſt deponere conſcientiam.

Qui ſcit impedimentum occultum natũ ex peccato, debet prius admonere contrahentem, vt deſiſtat: ſin minus, denuntiet; etiam ſi illud probare non poſſit: ſatis enim eſt vnus ad impediendum. 85

Denuntiaturus, ſi ſcit ex hoc oriri magnum ſcandalum, non tenetur denuntiare; licèt id poſſit probare.

Quando vnus ſolus ſcit aliquos iuſtè ob iuſtam ignorantiam coniunctos, neutri parti debet impedimentum dicere; licèt ſciat ſibi habendam fidem.

Conſummans matrimonium ſine contemptu ante benedictionem, non peccat.

Benedicens ſecũdas nuptias ex vtraque parte ſecũdas, vel ex vna parte tantum, peccat: niſi fuerit conſuetudo in contrarium.

Item peccat, qui ſcit non debere benedici, & facit ſe benedicere.

Cõtrahentes primas nuptias & ante benedictionem contrahentes ſecũdas, debẽt benedici in ſecũdis.

De

De diſpenſatione.

84 PApa poteſt diſpenſare in omnibus impedimentis matrimonij iure humano introductis, vt ſunt omnia ſupradicta; excepta conſanguinitate inter aſcendentes, & deſcendentes; & defectu erroris, & iudicij, qui dicit defectum conſenſus.

Papa non poteſt diſpenſare ſuper matrimonio legitimè contracto, & conſummato.

85 Epiſcopus poteſt diſpenſare in impedimento inceſtus. Immo in omnibus impedimentis, quæ impediunt, & non dirimunt.

Epiſcopus poteſt diſpenſare in impedimento, quod impedit, & dirimit, quando impedimentum eſt occultum, & matrimonium publicum, & ſeparatio eſſet magnum ſcandalum, & ad Papam, vel eius Nuntium non poteſt confugi, propter magnam paupertatem, vel alia legitima impedimenta.

86 Quando matrimonium eſt nullum propter aliquod impedimentum, ſi Papa diſpenſat, debet denuò cōtrahi ſecreto: & nō ſatis eſt cohabitatio, & coitus, vt ſæpe dixi.

Papa

Papa cum difficultate diſpenſat inter contrahentes, & conſummantes matrimonium intra gradus prohibitos: propter verba Concilij Tridentini.

Cauſæ ad diſpenſandum intra quartum gradum ſolent eſſe defectus dotis competentis, extinctio magnæ litis, & quod maior pars ſibi parium in ſua Ciuitate ſunt ſibi conſanguinei in quarto gradu, vel affines, & non habet dotem ſufficientem ad nubendum extra illam Vrbem. 87

Defectus dotis competẽtis cum poſcente ſe eſt ſatis ad diſpenſandum; & non requiritur defectus ad contrahendum cum quolibet ſibi pari.

DE SEPTEM PECCATIS *capitalibus*. Cap. XXIII.

SEptem peccata dicuntur capitalia, ſeu mortalia, non quia ſint peiora alijs, vel ſæpius mortalia; ſed quia ſunt fontes aliorum. 3

DE SVPERBIA.

SVperbia, pro habitu, eſt vitium inclinans ad appetitum inordinatum 5

natum excellentiæ propriæ, vt eſt excellentia.

7 Species ſuperbiæ ſūt quattuor. Prima, putare à ſe habere bona naturæ, aut fortunæ, aut ſpiritualia.

Secunda, licèt putet eſſe à Deo, tamen non gratis, ſed ex ſua iuſtitia.

Tertia, attribuere ſibi dona, quæ non habet.

Quarta, contemnere alios inordinatè.

8 Peccat mortaliter expetens propriam excellentiam cum actuali contemptu ſubiectionis Dei, vel eius legis; vel appetens præponi Deo.

Peccat mortaliter, qui iudicat deliberatè, & aduertēter, aliquod ex prædictis quattuor eſſe verum.

Peccat mortaliter appetens inordinatè excellentiam, vel de ea gaudēs, cum notabili irreuerentia Dei, vel damno proximi, licèt non cum actuali contemptu Dei.

De Vanagloria.

1 Bona honoraria ſunt quinque laus, honor, fama, gloria, & reuerentia.

Horum appetitus inordinatus regu-

regulariter eſt venialis, ſed in tribus eſt mortalis: primò: ſi eſt de malo mortifero: ſecundò, ſi vltimus finis in eo collocatur, ad effectum tranſgrediendi legem Dei: tertiò, ſi in finem mortalem.

Contemptus eorum regulariter eſt venialis, etiam inordinatus: ſed eſt mortalis, ſi contemnatur laus, manans à gratia gratum faciente; vel, ſi finis vltimus in eo conſtituatur: vel ſit propter finem mortaliter malum. Appetitus, vel contemptus illorum tunc eſt ordinatus, quãdo appetitur aliquid illorum de re vera, & de ſe bona, vel indifferenti, directum in finem bonum, non in nimium, vel maius, quàm eius bonitati habeatur, nec tamquam certum, & diuinum teſtimonium, ſed tamquam humanum, & incertum. Appetitus inordinatus, eſt, quando appetitur aliquod horum de re falſa, vel mala, vel indifferenti, relata in malum, vanum, vel nullum finem, vel de bono, magis, quàm eius bonitati debeatur, vel tamquam teſtimonium diuinum, & certum. 10

Filiæ vanægloriæ ſunt ſeptem, Iactantia, Inuentio nouitatum, Hypocriſia, Pertinacia, Diſcordia, 11

Con-

Contentio, Inobedientia. Porrò Præſumptio, & Ambitio non ſunt filiæ, ſed ſociæ.

12 Peccat mortaliter, qui gloriatur de mortali, appetens famã ex eo: aut q finẽ vltimũ ponit in ea.

Qui pro ea proponit frangere præceptum ſub mortali. vt, ſi fœmina, ne infametur, conſentit ſtupro: & Iudex, ne priuetur officio, iniuſtè iudicat. Concionator, tacens vera ſub præcepto dicenda, ne pulpitum amittat.

13 Qui ſe, vel alium laudat de re mortaliter mala, peccat mortalit.

Qui ſe, vel alium laudat de re falſa, vel vera non mortaliter mala, dans veriſimilem cauſam damni notabilis cultus Dei, aut boni proximi, peccat mortaliter. vt laudans ſe, vel alium bonum Sacerdotem, Confeſſarium, Iudicem, Medicum, Præceptorem cum non ſit talis, & ex hoc ſequatur damnum notabile: peccat, & tenetur reſtituere damnum.

Qui falsò laudatur, ſciens inde damnum notabile ſecuturum, & non contradicit, peccat moralit.

Approbatio tacita, vel explicita falſæ laudis, de re bona, vel veniali, eſt tantùm venialis.

Qui

Qui non cõtradicit falſæ laudi, immo delectatur ex eo, quò euitetur ſcandalum, non peccat, nec venialiter quidem; dummodo nõ delectetur ex eo, quòd falſa eſt laus, mendacium, vel adulatio: tunc enim peccaret venialiter.

Qui inſtituta principaliter ad honorem Dei, æquè principaliter facit propter vanamgloriam, peccat venialiter, ſed, ſi ſecundario fiant propter laudem humanam, relatam ad finem honeſtum, non peccatum.

Qui imperitus exercet officium 14 cum notabili irreuerentia Dei, vel notabili damno ſpirituali, vel temporali: vt concionando, dando conſilium, medicando, &c peccat mortaliter. ſi non eſt notabile, peccat venialiter.

Qui vtitur aliena iuriſdictione, vel ſua, extra ſuum territorium, peccat mortaliter.

Qui ſine auctoritate abſoluit, vel commutat, vel diſpenſat vota, peccat mortaliter.

Qui confidit, ſe ſine meritis, vel ſine gratia cõſecuturum gloriam, peccat mortaliter. Item, ſe non priuatum iri gratia, nec punitum quantumuis peccator ſit.

Qui

Qui non abſtinet ab occaſione, qua ſemel peccauit, & putat probabiliter ſe peccaturm, peccat mortaliter.

15 Qui vult honorem de peccato mortali, vel propter peccatũ mortale, vel propter eum eſt paratus peccare mortaliter, peccat mortaliter.

Qui ſine iuſta diſpenſatione accipit plura beneficia incompatibilia, vel cõpatibilia, vltra id, quod requiritur ad honeſtam ſuſtentationem, peccat mortaliter.

Qui accipit beneficium Eccleſiaſticum ſpirituale, principaliter propter honorem, vel vtilitatem temporalem, cum ſit indignus, peccat mortaliter.

Qui quærit officium, neſciens exercere illud, peccat mortaliter: niſi fiat bona fide, & animo vtendi conſilio peritorum, quando fuerit opus, quorũ copiam habeat.

16 Qui ſe, vel ſuos iactat cum notabili iniuria Dei, vel notabili ſcandalo, vel iniuria, vel damno proximi, peccat mortaliter.

17 Inueniens nouas veſtes, nouas epulas, exercitia, ludos, &c. de ſe mortalia, vel in finem mortalem. aut in iacturam notabilem cultus Dei

Dei, vel damni publici, vel priuati, peccat mortaliter.

Vtens ornatu ad alliciendos alios in concupiſcentiã mortalẽ ſui peccat mort. licèt non ſequatur.

Ornans ſe ob vanam delectationem, eo animo, vt non deſiſteret, ſi ſub mortali prohiberetur, peccat mortaliter.

Qui ob ornatum omittit præceptũ ſub mortali, vt Miſſam in die feſto, peccat mortaliter.

Qui ſplendidè, pro ſui ſtatus de- 18
centia, more regionis, ſe ornat, ſed ſine malo fine, non peccat, immo ſi cum bono ſine facit, meretur; licèt alter in ſuam cõcupiſcentiam rapiatur.

Qui etiã religioſus, vel religioſa moderatè ſe ornat, immo etiam ſi notabiliter modum excedat ob vanam leuitatem, oſtendendo ſuã pulchritudinem, & corporis elegantiam, ſine alia circumſtantia, peccat tantùm venialiter.

Qui ſe ornat ſplendidius, quàm 19
ſtatus requirit, non peccat mortaliter. niſi ob id debita non ſolueret, vel debita alimenta ſuis non præberet.

Feminæ, oſtẽdentes, & geſtãtes nuda pectora, vt pulchriores vi-

dean-

deantur, ſine intentione mortali, non peccant mortaliter.

Qui, vel quæ ſe veſtit tam tenui velo, vt pudenda tranſpareant, peccat mortaliter.

20 Augere, vel fingere maiorem pulchritudinem ornatu, & fuco, ſine intentione mortali, licèt ſit mendacium operis, non eſt peccatum mortale.

Vti alienis crinibus, non eſt peccatum mortale.

Confeſſor, neſciens intelligere, an ſit peccatū mortale, vel veniale, non debet denegare abſolutionem, licèt pænitens, putans ſe non peccare, nolit deſiſtere a peccato. Sicut debet abſolui nolens relin-
21 quere veniale. Nec confeſſor peſuadeat penitenti illud dubium eſſe mortale: ſed ad ſummum ſatis eſſet perſuadere ei, vt, ſi eſſet mortale, nolit facere; & conſulat viros peritos.

22 Inhabilis ad contrahendum, vt eſt monialis cum aliquo id ſciēte, ſi ſe illi conſpiciendā offert, vt ſine iuſta diſpēſatione experatur in matrimonium, peccat mortaliter.

Habilis ad contrahendum, licèt nolit nubere, immo, quæ ſecretò vouit caſtitatem, & religionem, poteſt

poteſt ſe ornare, oſtendere, & deſiderare appeti ab aliquibus in vxorem, vt in alijs rebus ſuis faueant, vel ob alium finem bonum.

Femina, veſtiens ſe habitu virili, & vir femineo, ob iuſtam cauſam, non peccat; nec ob honeſtam oblectationem: &, ſi ob leuitatem, tantùm peccat venialiter.

Vtēs habitu religioſo in oppro 23
brium Religionis, vel ad turpia, perſonatus, peccat mortaliter. non autem, ſi ob leuitatem, aut oblectationem, ſine malo fine.

Curioſitas ſemper eſt peccatū 24
veniale. ſed eſt mortale, quando aliqua circūſtātia mortalis ei adiungitur. Exempla ſunt ſequentia.

Virgo, volēs curiosè cognoſce- 25
re, quanta ſit carnalis copulæ delectatio, licèt eam experiri nolit, peccat mortaliter.

Qui clam auſcultat confeſſionem alterius, vt peccatum cognoſcat, peccat mortaliter.

Qui, vt aliqua diſcat, Miſſam 26
in feſto omittit, maleficium facit, vel diabolo ſe commēdat, peccat mortaliter.

Qui pro non neceſſarijs, relinquit cognitionem neceſſariorum, ſui officij; vt, ſi parochus, pro me-

cha-

chanicis, relinquit caſus conſcientiæ; peccat mortaliter.

Quærens vitia alterius, vt notabiliter infamet, peccat mortaliter: ſecus, ſi, vt corrigat.

27 Qui vult ſcire ſecretum ab aliquo, qui non poteſt illud dicere ſine peccato mortali, peccat mortaliter.

28 Volens videre feminam, vel virum nudum, vel pudēda, credens, vel credere debēs ſecuturam pollutionem, vel delectationem moroſam, peccat mortaliter.

29 Qui vult experiri caſtitatem, loquitur cum ſola, credens, vel credere debens futurum aliquod peccatum, peccat mortaliter.

30 Qui legit libros laſciuos; credēs aliquem lapſurum in delectationem moroſam, peccat mortaliter.

32 Pertinax ſuæ opinionis, in his, quæ ad fidem, vel mores ſpectant, contra communem ſenſum Doctorum Eccleſiæ, aut in damnum notabile iniuſtum proximi, peccat mortaliter: alioqui tantùm venialiter. De hypocriſi, vide cap. 18. num. 8.

33 Qui pertinaciter non vult concordare cū alijs circa neceſſaria ad ſalutem propriam, vel aliorū, & bo-

& bona notabilia, peccat mortaliter.

Qui altercatur contentioſè cõtra perſpicuam veritatem, circa pertinentia ad fidem, ſalutem animæ, aut bona corporis neceſſaria, peccat mortaliter. 34

De Inobedientia.

QVi non obedit apertè mãdatis ſuperiorum animo obligandi ad mortale, neſciens id ſibi ab eis imperari non poſſe, peccat mortaliter. 35

Inobedientia ſpecialis eſt non facere, quod præcipitur, eo quòd præcipitur: generalis verò cõprehẽdit omnes actus omniũ vitiorũ.

Non facere iuſſum obligans ad mortale, licèt non ob id, quia iubetur, eſt mortale; obligans verò ad veniale, ſi relinquit ex eo, quia iubetur, eſt mortale. 36

Credens probabiliter ſuperiorem errauiſſe, vel quod ſi aduertiſſet, non iuſſiſſet, non peccat non obediendo. 38

Superior non poteſt præcipere de actibus interioribus, nec vt reuelet peccatum omnino occultum nec vt reiteret legitimam cõfeſſio- 39

nem, nec ne alloquatur ſuperiorẽ ſuperioris, nec quæ non pertinẽt ad religionem, niſi in pœnam contumaciæ: poteſt tamen ſuperior præcipere iuſta de cauſa contraire regulæ, in qua põt diſpenſare.

40 Tranſgrediẽs legem humanam iuſtam promulgatã, & receptam; non abrogatam obligantem ad mortale, ſine excuſante ignorantia, vel iuſta cauſa, vel diſpenſatione, peccat mortaliter.

Lex, vt ſit iuſta, primò debet fieri ab habente poteſtatẽ: ſecundo, debet fieri propter vtilitatem publicam, & non ſolùm propter priuatam legiſlatoris: tertio, non ſit contra legem diuinam, naturalem, vel ſupranaturalem: quartò, vt ſeruetur æqualitas in ſubditis.

41 Lex etiam iuſta ante promulgationem, & antequam ſit recepta, ſaltem à maiori parte vniuerſitatis, non obligat,

Lex abrogata per aliam legem contrariam, vel conſuetudinem, non obligat.

Non omnis lex obligat ſub peccato mortali: ſed aliqua obligat ſub veniali; aliqua neque ſub veniali; vt ſunt leges exhortatoriæ, & conſultoriæ; niſi quis eas tranſgre-

grediatur ex contemptu, ideſt, ob 42
id principaliter non obediat, quia præcipitur: vel principaliter paruipendat auctoritatem præcipientis, ſed non dicitur ex contemptu, quãdo quis lẽgẽ iuſtã tranſgreditur ob irã, vel auaritiã, vel cõſuetudinẽ, vel aliam cauſam iuſtam.

Iuſta cauſa in tranſgreſsione 43
legis excuſat à peccato mortali. & illa cauſa dicitur iuſta; propter quam legislator, ſi eſſet præſens, trãſgreſſorem excuſaret; & etiam illa cauſa dicitur iuſta; quæ bona fide habetur iuſta; quam ſi non iudicaret iuſtam, non tranſgrederetur legem & talis cauſa, licèt excuſet à mortali, non tamen excuſat à veniali: iuxta mentem Paludani, & Silueſtri.

In tranſgreſſione legis excuſat 44
à peccato diſpenſatio iuſta etiam facta ſine iuſta cauſa, ab eo, qui poteſt validè diſpenſare ſine iuſta cauſa: licèt ſic diſpenſando peccet, tamen a mortali excuſat.

Conſtitutiones Pontificiæ, & Imperatoriæ, non obligant, niſi poſt elapſum tempus ipſis præfixum, &, ſi non profigitur tempus, obligant in Prouincia poſt duos menſes à promulgatione in ipſa; &, ſi

Digitized by Google

in ipſis apponatur, vt ſtatim obli-
gent, ſtatim ac ſciuntur, obligant.
Lex verò inferiorum, quæ non
præfigit tempus, obligat, ſimul ac
45 promulgatur, & ſcitur: ignoran-
tia enim iuſta, quando eſt cau-
ſa actus excuſat, ſed non ignoran
tia affectata, nec craſſa.

47 Prælati, Medici, Aduocati, &
huiuſmodi officiales, qui exercent
ſuas artes ſine ſufficienti ſcientia,
& notitia eorum, quæ ſua officia
requirunt, non excuſantur à pec-
cato: quia probabiliter credi po-
teſt ſecuturum damnum.

Quamuis circa legem natura-
lem, & diuinam non ſit ignoran-
tia, quæ excuſet; poteſt tamen eſ-
ſe iuſta ignorantia excuſans, quan
tum ad pœnas lege humana ſta-
tutas: vt eſt excommunicatio, cum
reliquis cenſuris.

48 Omnes leges etiam humanæ ſæ
culares poſſunt obligare ad mor-
tale; ſi id intendant legislatores;
& vt tales receptæ ſint: non autem
ſi non intendant obligare.

49 Statuta Dominicanorum non
obligant ad mortale, vel veniale,
ſed tantùm ad pœnam exteriorē;
ſicut & ſtatuta Societatis Ieſu.

50 Leges etiam canonicæ, quæ nō
ha-

Digitized by Google

habent verba præceptiua, vel pro hibitiua, ſed ordinatiua, & conſtitutiua, etiam imperatiuo modo, non obligant ad mortale, niſi materia de ſe obligaret ad mortale.

Nullum verbum Latinum poſitum in lege, de ſe eſt ſufficiens ſignificare eſſe mentem legislatoris obligare ad mortale; niſi ex accidentali ſignificatione. 51

Verba, præcipientia dubia, sũt intelligẽda de veniali potius, quã de mortali: cũ leges in dubio ſint interpretandæ de minori pœna potius quàm de maiori. Leges tamẽ Eccleſiæ, habentes verba præceptiua, vel prohibitiua, obligant ad mortale, ex accidentali ſignificatione. Item leges ponentes pœnam continentem peccatum mortale, vt eſt excommunicatio, obligant ad mortale. 52 53

Leges ſæculares per verba præceptiua, & prohibitiua tantùm, nõ obligant ad mortale, nec ex primaria ſignificatione, nec ex accidentali; ſicut nec lex Diuina, niſi ab Eccleſia declaretur. 54

Leges humanæ, præſertim ſæculares, conſtituentes pœnam temporalem, in dubio, non obligant ad æternam; quatenus ſunt leges 55

eius, qui eam ſtatuit; ſi abſit ſcan-
57 dalum, & contemptus, Idem di-
cendum. ſi leges ſtatuant pœnam
amiſſionis magnorum bonorum,
& etiam famæ, & alicuius mem-
bri, & vitæ. Et, licèt exponere ſe
periculo magno in re graui, ſit
peccatum mortale; tamen hoc non
eſt ex vi legis: poteſt enim fieri
cautè, & non cum tanto periculo.
59 In legibus humanis obſeruan-
dum eſt, quod antiqua conſuetudo
docet: communis autem conſue-
tudo habet, transgredi non eſſe
peccatum mortale.
60 Præſuppotſio quòd non peccet.
Importans, vel exportans prohibi-
ta; tamen ſi ſe defendat vi, & ar-
mis peccat: non autem, ſi fuga,
blandis verbis, & modo licito.
61 Non ſoluens paruam pœnam
temporalem impoſitam à Prælato;
ipſo iure ſoluendam, non peccat:
etiam ſi reſeruetur abſolutio eius
donec ſoluat, & poteſt abſolui cũ
bulla ante ſolutionem.
62 Vidua realiter fornicata nõ po
teſt in cõſciẽtia retinere bona re-
licta à marito, hac cõditione. vt ca
ſtè viuat: ſecus, ſi mẽte, verbo, ta-
ctu laſciuo ſine copula peccauer.
Lex poteſt recipi ſecundum ali
quid,

quid,non ſecundum totum, & ſic obligare: vt regula S. Dominici, non obligat ad vllam pœnam animæ interiorem, ſed ad exteriorẽ.

Tranſgrediens ſtatutum ſub pœ- 63
na excluſionis à collegio, vel municipio;non tenetur recedere,antequam cogatur id facere.

Pęnam commiſſi iuſtè puteſt ca- 64
pere is,in cuius fauorem committitur: ſecus,ſi iniuſtè; vt eſt commiſſum, ſi per biennium non ſoluat cenſum poſitum ſuper re immobili.

Nemo tenetur in conſcientia 65
manifeſtare rem in commiſſum cecidiſſe.

Donans in emphytheuſim non 66
tenetur ſoluere in conſcientia laudemium;ſed vendẽs tenetur, quia videtur intereſſe, & non pęna.

Iuſſus à Iudice ſoluere notabilem pęnam legis, quam violauit, ſi non ſoluit,peccat mortaliter.

Non iuſſus, ſi non ſoluit pœnã, quam ipſo iure, & ipſo facto incurrit non peccat: immo poteſt abſolui ab excommunicatione, quam incurrit ob tranſgreſſionem legis. & loquimur de pœna, quæ requirit exactionem.

Digitized by Google

DE AVARITIA.

73 QVi deliberatè, & inordinatè appetit quærere, vel retinere pecuniam in dãnum notabile alterius, peccat mortal.

Auaritia cum damno alterius, de ſe eſt peccatum mortale; ſine damno alterius, de ſe eſt veniale: idem de prodigalitate.

Omnis iniuſtitia, ex genere ſuo eſt, peccatum mortale.

Exponẽs ſe probabili periculo mortis corporis, vel animæ, propter pecuniam acquirendam, vel effundendam peccat mortaliter.

74 Qui accumulat pecuniam ſuperfluam inordinata cupiditate delectandi ſe in ea, ideſt, vt solù delectetur in ea, non erogando pauperiaus occurrentibus, & ſi non ſingulis, ſaltem quos elegerit in tempore magnæ neceſſitatis, peccat mortaliter.

Conſeruare pecuniam ad prouidẽdum futuræ neceſsitati ſuæ, vel ſuorum, vel pro filijs locandis in matrimonio, vel honeſtandis munere, vel gradu, vel ad augendum ſtatum ſuum, & vt ſe promoueat ad ordinem altiorem, quo altioribus

bus virtutibus Deo ſeruiat, vel Reipublicæ, non eſt peccatum.

Beneficiarius Eccleſiaſticus, nõ erogans ſuperflua acquiſita ex beneficijs Eccleſiaſticis, propter auaritiam, vel prodigalitatem, peccat mortaliter, & contra iuſtitiam. 75

Auaritiæ ſunt ſeptem filiæ, Duritia cordis, Inquietudo mentis, Violentia, Fallacia, Periurium, Fraus, Proditio. Duo priora numquam ferè ſunt mortalia, niſi coniungãtur cum actibus mortalibus; ideo non neceſſariò confitenda. 76

Qui fraude notabiliter aliquẽ damnificat contrahendo, vel quaſi contrahendo in commutatione, peccat mortaliter. 77

Pretium iuſtum rei, eſt pretium pecuniarum, quo communiter æſtimatur res valere tunc; attenta illius intrinſeca bonitate, & vendentis vtilitate, loco, tempore, copia, vel defectu rerum illius generis, emptorum, vel venditorum earum, & modo vendendi eam, ſtatutum à Gubernatore loci, vel domino rei. 78

Venditor tanto pluris põt vendere rem ſuam, quanto eſt ſibi vtilior: ſed vtilitas, & neceſſitas emẽtis non auget pretium.

Spolia, quando victor vendit ſtatim poſt bellum, longè minoris valent; quam eadem, quæ proxenera vendit in Vrbe pacata.

79 Pretium eſt triplex, Rigoroſum Pium, Medium.

Pretium iuſtum non ſolùm eſt id, quo communiter venditur in aliqua regione, ſed id, quod in hoc loco, tempore, & modo vendendi haberi poteſt.

Non peccant, qui expectant tēpus, locum, caſum, quo vilius res valeat: vt in fine nundinarum, ſub haſta, vel per proxenetam.

80 Res tanti valet, quanti vendi poteſt, ideſt, tempore, loco, & modo communi vendendi, præſente pecunia, ceſſante monopolio, dolo, & fraude.

81 Ob periculum natum, vel quod naſci timetur ex parte emptoris rei non poteſt plus vendi credito ad tempus; ſicut nec in mutuo, contra Medinam: nec de lanis contra Sotum. ſimiliter nec emi minoris iuſto pretio ob anticipatam ſolutionem.

82 Mercator ob verū intereſſe lucri ceſſantis ob dilationē ſolutionis pōt pluris vēdere rē, quā valeat, admonēdo ipsū de tali intereſſe.

Non peccat, qui rem ſibi neceſ- 83
ſariam, vel caram, alicui, ob impor
tunitatem eius tanto pluris iuſto
pretio vendit, quanto damno ſaltem affectionis afficitur: ſed peccat, qui pluris vendit propter neceſſitatem, vel vtilitatem emptoris. vt ſupra num. 78.

Poteſt quis, pietate motus, emere rem minoris iuſto pretio: quando plurimi refert vẽditoris vendere, & parui emptoris emere: vt cõducens operã pauperis ſolo victu.

Licet minoris iuſto emere prædium, cum pacto, vt venditor per aliquot annos fructus recipiat.

Licet vendere ad tempus tanto 84
pluris iuſto pretio, quantum venditor credit conſumpturum ad recuperandum pretium; cum animo, vt, ſi non impendat, reſtituat emptori tantundem; aſſecurando in caſu mortis; ne id apud ſuos hæredes remaneat.

Si vendatur cum deceptione vltra dimidium, debet reſcindi contractus, vel ſuppleri, vel diminui pretium, in vtroque foro: ſed, ſi eſt citra dimidium, & notabile, tenetur in conſcientia reſtituere, & in iure canonico, facta denũtiatione.

Ad reſcindendum non ſatis eſt 85

probare tanti valuiſſe tempore contractus; ſed loco, & modo vendendi.

Tales lites de reſcindendis huiuſmodi cõtractibus non ſunt conſulendæ, præſertim ſi perſona ſciebat ſe pari tale damnũ ſine metu, & neceſſitate, & poterat donare.

86 Pactum de retrouendendo multum minuit de pretio; & ſic vltra dimidium debet intelligi de diminuto pretio per tale pactum.

87 Qui deliberatè vult vẽdere pluris iuſto pretio ſummo, vel emere minoris iuſto, infimo, peccat mortaliter: ſi non deliberatè, ſed ſenſualitate allectus, non peccat, ſaltem mortaliter. Nec etiam peccat qui vult minoris emere expectãs tempus, vel proxenetas, vel extra officinas vltro expoſitas merces.

Qui ex ignorãtia probabili iniuſtè emit, vel vendit, non peccat; niſi vbi ſciuerit, & noluerit reſtituere.

88 Vendens aliquid vltra pretium iuſtum ſtatutum à Republica, peccat; & tenetur reſtituere: & non excuſat pœna in lege appoſita, & donatio emptoris in emptione; quia non eſt libera.

Pretium ſtatutum à legibus laicis,

cis,obligat etiam Clericos.

Taxa raro imponenda rebus.

Qui ab ignorante emit vili rem 89
pretioſam, aut vendit vilem pro pretioſa,peccat, & tenetur ad reſtitutionem: nec excuſat dicere, Vendo cum omnibus defectibus: exprimendo aliquos mendaciter, & aliquos vere.

Si neſcit defectus, non peccat, ſed,cum ſciuerit;tenetur damnum reſarcire.

Manifeſtum defectum non tenetur quis declarare;nec occultum, qui non erit notabiliter damnoſus emptori:nec talem, propter quem ille non deſiſteret emere, licèt ægrè; dummodo minuat pretium: & poſt venditionem debet monere emptorem; ne emptor vendat rem alicui pluris, quàm valeat.

Qui vendit rem, quam ſcit cito corrumpendam; volenti conſeruare,peccat;& tenetur ad reſtitutionem:ſic, qui vendit rem ipſo iure perditam ignoranti,ni eſſet ſecretiſſima.

Qui ſcienter vendit arma no- 90
centi, vel prœliaturo iniuſtè, vel dubitanti ſub non proprio principe: ſubditus enim debet deponere conſcientiam.

Quid

Quid dicendum ſit de venden-te arma ob finem honeſtum, licèt ſciat emptores vſuros illis ad bellum iniuſtum: ſimiliter de vendente toxica, chartas luſorias, & id genus vide ſupra cap. 14. nu. 38.

91 Qui in meſſe immoderatum triticum emit, vt charitatem inducat, peccat mortaliter.

Qui egenti pecunijs vendit credito, v.g. pannum rigoroſo pretio, poteſt reemere pretio pio, ſi fiat ſine ſcandalo.

Non licet emere cenſum impoſitum, vel imponendum, niſi pretio primæ impoſitionis.

92 Qui facit monopolium cũ Mercatoribus, ne minoris tali pretio vendant, vel qui impetrat à Principe, ne talis res ab alio, quàm à ſe, vendatur, cum damno notabili populi, peccat mortaliter.

93 Qui emit, vel vendit, frangendo feſta, peccat: & exportãs vetita ad terras infideliũ, peccat mortaliter; & eſt excommunicatus.

94 Theſaurarius, negotians pecuniam ſine licentia domini, vel in damnum tertij peccat.

Habens ſocietatẽ, & nolens diſcedere à non reſipiſcẽte, peccat.

95 Emens hominem liberum non poſ-

poſitum in extrema neceſſitate ſe vendendi credẽs, aut credere debens illum non eſſe captum in bello iuſto, nec ob crimen eſſe ſeruũ; vt ſunt multi Aetiopes, & Indi, peccat, cum obligatione reſtituendi; ſecus, ſi credit probabiliter eos 96 à ſe, vel alijs ex eorũ conſenſu eſſe vẽditos, vel captos bello iuſto: & hoc debet credere, qui ſcit ſaltem per famam publicam, vel per fide dignos, non vi, vel dolo eſſe captos extra bellum iuſtum.

Proxeneta, accipiẽs aliquid ad 97 vendendum, & retinens ſibi aliquid de pretio, peccat, & tenetur reſtituere; niſi pro iuſto pretio ſui laboris non ſoluto acciperet; cum non promiſerit ſe gratis venditurum: ſi autem ſine ſtipendio, ſed ex pacto expreſſo, vel tacito, vt tãto pretio vendat, & ſuum ſit reliquũ, & non vẽdat pluris rigoroſo pretio, nec peccat, nec tenetur reſtituere; ſi autem meliorauerit, illud erit proxenetę: ſi quis nõ cõ 98 tentus ſtipendio fallit, dicendo non plus inueniri; & accepta poteſtate, pluris vendit, & ſibi retinet, peccat, & tenetur ad reſtitutionem.

DE SIMONIA.

99 SPirituale, vt hic accipitur, eſt donum ſupernaturale à Deo datum, vel quod ab eo ſupernaturaliter inſtitutum ad ſalutem animarum, vel ab Eccleſia ex virtute ſupernaturale factum, vel annexum ei. *declaratur ibi*.

Hinc non omne ſacrum, v.g. bona Eccleſiaſtica, eſt ſpirituale, vt hic ſumitur. Quare eorum emptio etiam iniuſta, licèt ſit ſacrilega, non tamen eſt ſimoniaca.

Quæ ab Eccleſia ſunt humanitus ſuperaddita ſpiritualibus datis diuinitus, vel antecedenter, vt iuſpatronatus, ſepulturæ, calix, &c. vel conſequenter, vt beneficia, officia Eccleſiaſtica, dicuntur annexa ſpiritualibus.

Quædam ſunt pure ſpiritualia, vt gratia, dona Spiritus ſãcti: quędam mixta ex ſpirituali, & temporali: & horum quædam habent plus ſpiritualium, vt ſacramenta, vt eorum actus; quædam minus, vt calix, & ornamenta: quæ omnia ſecundi generis, hoc eſt, quæ habent minus de ſpirituali reſpectu temporalium, poſſunt vendi, & emi;

Digitized by Google

emi; non reſpectu ſpiritualium.

Simonia eſt volũtas delibera- 100
ta vendendi , vel emendi ſpiri-
tuale, vel ſpirituali annexum . &
eſt peccatum mortale.

Emere , vel vendere ſpiritnale
naturaliter quæſibile , vt ſcien-
tiam,non eſt ſimonia .

Simonia eſt duplex;altera pro-
hibita,quia ſimonia ; altera eſt ſi-
monia, quia prohibita, vt renun-
tiare, præſentare, & acceptare ,
cum conditionibus aliàs licitis ,
ſed ab Eccleſia prohibitis , etiam
ſine pecunia:vt,Renuntio,vt tu mi
hi,vel alicui renunties; vel , Suf-
fragor, vt tu alteri ſuffrageris .

Permutatio beneficiorum,etiam
quo ad titulum, ſine facultate ſu-
perioris,eſt ſimonia .

Qui permutat,renuntians bene-
ficium minoris valoris , ſi ſine fa-
cultate reddit penſionem, vel pe-
cuniam renuntianti beneficiũ ma
ioris valoris,ad æquandam pecu-
niam amiſſam, eſt ſimoniacus .

Dare, vel accipere in ſpirituali
pecuniam non pro ſpirituali , ſed
alia ratione,vt liberalitatis,elee-
moſynæ, conſuetudinis , &c. non
eſt ſimonia;quia non principaliter
pro ſpirituali .

Acci-

101 Accipere, vel dare aliquid tẽporale minus principaliter, & pro cauſa impulſiua, & excitatiua, pro ſpiritualibus, licèt ſine illo temporali non faceret ſpirituale, non eſt ſimonia: vt de ſurgente ad matutinum pro diſtributione; vel de ſeruiente, vel mutuam dante pecuniam Epiſcopo principaliter, & immediatè, vt ineat amicitiam, vel vt ei benefaciat, ſperans ſecundariò ſibi, vel ſuis gratiam beneficij.

102 In ſpiritualibus accipere aliquid pro miniſterio, etiã ex pacto; ſi nõ fiat principaliter pro actione ſua ſpiritualis, nõ eſt ſimonia: licèt in miniſtro diuite in foro exteriori, præſumatur ſimonia; ſed non præſumitur in conſcientia.

Accipere pecuniam pro impenſis, vel pru pęna à ſpirituali iuriſdictione impoſita, non eſt ſimonia.

Habens ius Eccleſiaſticũ acquiſitum, ſi ad redimendam vexationem dat pecuniam, non eſt ſimoniacus: ſi non habet ius, non licet, niſi vi impediatur, vel ſit ſolus ipſe dignus, vel ne eligatur indig.

Dare pecuniam alicui, vt oret, vel ſacrificet, non eſt ſimonia: niſi daretur animo emendi ſpirituale

vt

vt emendi uitam æternam.

Dare, vel accipere obſequia lingua, vel manus, pro cauſa principali, in pretium rei ſpiritualis, eſt ſimonia: ſecus, ſi non pro principali, ſed pro minus principali, & excitatiuo.

Dare aliquod pretiũ temporalè pro cauſa principali immediata, vt quis agat Vicariũ Epiſcopi, Parochum, Capellanum, concionatorem, vel vt in longinquum locum ad celebrandum eat, non eſt ſimonia; quia hæc obligatio, & labor non ſunt acceſſoria his actibus ſpiritualibus.

Dans notorio Epiſcopi aliquid pro inſtrumẽto ordinis, etiã pluſquam mereatur; vel Epiſcopo pro paſtelliis ſine pacto; vel beneficiarius ſoluens aliquid, ad quod tamen non poteſt cogi, in adeptione poſſeſſionis, alijs beneficiaris, non pro cauſa principali, non eſt ſimoniacus, licèt in foro exteriori præſumeretur talis.

Quæ pro titulo beneficij prius dabantur pro commodo priuato nunc non poſſunt capi, quia ſublata eſt conſuetudo; nec poſſunt verti in pia opera.

Notarius, vel Epiſcopus, accipiens

piens plus pro maiori ordine, quã pro minori, eſt ſimoniacus ; & facit contra Conc. Trid.

Qui dat alicui , vt baptizet in neceſsitate, non eſt ſimoniacus.

103 Simonia eſt triplex , mentalis tantum , conuentionalis tantum, & realis.

Simonia mentalis ſine conuentione tacita , vel expreſſa , licèt non perueniat ad dationem, eſt peccatum mortale ; ſed non obligat ad reſtitutionẽ; etiã ſi præceſſerit datio: non ſic vſura mẽtalis.

104 Simonia conuentionalis tacita, vel expreſſa eſt , vel ex neutra parte ſecuta, vel ex vna parte tantùm; & obligat ad reſtituendum, pro diuerſitate accepti; & eſt puniendus in foro exteriori ſimoniacus, propter hanc ſimoniam.

Talis ſimoniacus celebrans non incurrit irregularitatem; ſicut nec penſionarius non ſoluens incurrit excommunicationem , ſi celebrat poſt lapſum tempus ſolutionis.

105 Simonia realis eſt conuentio tacitè, vel expreſsè ex vtraq; parte completa , ſaltem quoad aliquam partem promiſſorum, (& vtrinq; eſt peccatum mortale) puniendus eſt ; & obligat ad reſtitutionem ita,

ita, vt omnia annullentur, & fructus percepti ſint reſtituendi.

Non licet Epiſcopo ſtatuere 106 pretium Miſſæ, ita, vt pro minori non dicatur.

Conſueta dari pro actibus ſpiritualibus iam præſtitis, poſſunt accipi immo, & peti antequam præſtentur, vbi ſuſpicio eſt de contentione futura.

Promittere aliquid v.g. centum aureos inſtrumēto publico, vt quis ſibi conferat beneficium, ſine animo emendi illud, & ſoluendi illos, eſt ſimonia conuentionalis: non tamen eſt is excommunicatus, nec debet renuntiare beneficium; ſecus, ſi eſſet realis.

Conferre alicui beneficium animo ſe liberandi ad obligationem antidotali, non eſt ſimonia: non enim pretium legale.

Dans mediatori, vt moueat datorem, eſt excommunicatus, & ſimoniacus; niſi detur ratione laboris, vel intereſſe, vel lucri ceſſantis, vel principaliter ad amicitiā ineundam.

Dare munera à manu, à lingua, vel obſequio, familiari Papæ principaliter ad ineundam amicitiam & ſecundario, vt, aduenienie occaſio-

caſione, beneficium procuret, non eſt ſimonia; ſecus, ſi id principaliter fiat ob beneficium.

107 Conferre beneficium, ob conſanguinitatem principaliter, vel amicitiam, indigno, vel ob preces, non eſt ſimonia; niſi preces ſint in pretium. Idem de faciente ſpiritualia ob laudem hnmanam.

Conuenire cum familiari Papæ, quòd conſentiet certæ penſioni ſibi ſtatuendæ a Papa, ſi ibi beneficium impetrat, ſi in expeditione litterarum non ſit mentio de illa conuentione, eſt ſimonia realis vtrinque.

Conuenire, vt duo beneficia in perſona vnius dentur, ſed expenſæ, & vtilitates ſint amborum, & mox nulla facta mentione conuentionis renunciet vnum in fauorem alterius, eſt ſimonia.

Idem dicendum, ſi ex conuentione vnus in Hiſpania admoneat alterum Romæ de vacantibus beneficijs, & alter impetrat communibus expenſis, & vtilitatibus, & renuntiat vnum, eſt ſimonia; ſecus ſi fiat ſine vlla obligatione ciuili, ſed tantum antidotali.

Expreſſio eorum, quæ tacitè inſunt, non inducit ſimoniam.

Con-

Digitized by Google

Conuenire facto pacto de conſentiendo penſioni, & aſſecurando ſi impetrat, ſi conſenſit, nulla mentione facta Papæ de pacto , eſt ſimonia; ſi facta, non.

Renuntiãs, ita, vt detur iſti, vel illi, eſt ſimoniacus; niſi fiat in manu Papæ; in manu autem ſubordinatorum ſine pacto, vel modo expreſſo, non eſt ſimonia: poteſt ergo mandare procuratori, vt renũtiet liberè ſine pacto, & poſtea petat pro tali.

Papa poteſt incurrere in ſimo- 108
niam prohibitam iure diuino, non in humanam: hanc enim poteſt tollere; & profanare ſpirituale iure humano ſacrum; & ſacra vaſa; & veſtes, & temporalia poteſt emere, & vendere quo ad partem temporalem: immo & alij prælati poſſunt ad vſum Eccleſiaſticum, non ad vſum profanum: ſic nullas pęnas poteſt incurrere, iure poſitiuo poſitas ſuper ſpirituale de iure diuino, & poteſt facere etiam ne alij incurrant.

Papa de facto liberat à pęnis ſimoniæ contrahentes ſecum, vel ſua auctoritate actũ alias ſimoniacũ faciẽtes; licèt expreſſè nõ eos liberauerit ꝑ verba id ſignificãtia.

Papa

Papa ſine ſimonia poteſt emere, vel vendere omne beneficium nõ iure diuino prohibitũ, hoc eſt quo ad partem temporalem annexam.

Nullus Papa propriè beneficia vendidit, ſed diſtraxit alijs vijs iuſtis.

109 Confidentia renuntiantis, vel procurantis beneficium, vt cedat in fauorem eius, quem vult, &c. non eſt ſimonia, niſi adſit pactũ, & contractus, &c. licèt in foro exteriori aliter præſumatur. De hac re vide ibi expoſitã bullam Pij V.

110 Qui habebant beneficia per ſimoniacam confidentiã, ſi poſt notitiam Extrauagantis, non renuntient, & poſt Extrauagantem ſi recipiant; amittunt beneficia omnia, & fiunt inhabiles ad alia.

Fructus beneficij, & penſionum datarum per confidentiam ſimoniacam reſeruantur Cam. Papæ.

111 Vẽdere penſionẽ ſuper re ſpirituali cõſtitutã, vel beneficio Eccl. vel eã redimere anticipata ſolutione, eſt ſimonia, & põt repeti.

Qui vendit, conducit, vel quocumque contractu non gratuito quærit Vicariam, vel quamcumq; iuriſdictionem, vel poteſtatem ſpiritualem, eſt ſimoniacus, & con

tra-

tractus eſt nullus; meretur priuati clericali officio, & ipſe debet relinquere. Verum non eſt excomm. ipſo iure, niſi Vicaria eſſet perpetna; nec eſt inhabilis ad alia.

Pœna ſimoniaci vltra pœnam peccati, ſi eſt mentalis, nulla eſt, nec reſtitutionis quidem: ſi eſt cõuentionalis vltra reſtitutionem perceptiſi eſt res reſtituibilis, eſt pœna arbitraria: ſi eſt realis in ordine, eſt ſuſpenſus; ſi in beneficio, non eſt ipſo iure ſuſpenſus, quare eo relicto poteſt celebrare, contra S. Thom.

Simoniacus realis in beneficio, vel in ordinatione, eſt ipſo iure excõmunicatus, reſeruatus Papæ.

Simoniacus realis in ordine, eget abſolutione ab excommunicatione, & ſuſpenſione; in beneficio, ab excommunicatiane tantùm.

Tantum ſimoniacus in ordine eſt ipſo iure ſuſpenſus, & excommunicatus.

Tantum ſimoniacus in ordine, & beneficio, eſt ipſo iure excommunicatus.

Simoniacus, ſi ordinatur, recipit characterem, ſed non executionẽ.

Præſentatio, electio, collatio, & quæuis alia diſpoſitio per realem

O ſimo-

ſimoniam eſt ipſo facto nulla, & relinquēda ante ſententiā cū fructibus: eſt enim alienū retinere.

Simoniacus etiam conuentionalis ob confidentiam non acquirit ius in obtento, & eſt excommunicatus; perdit alia beneficia benè acquiſita, & fit inhabilis ad alia.

Quæ ignorātia, & quomodo excuſet à prædictis pœnis, *vide ibi.*

Peccat ſimoniacè, qui vendit carius rem ob annexum ſpirituale, v.g. ius præſentandi ad beneficium, vel calicem conſecratum.

DE LVXVRIA,

Tertio vitio capitali.

113 LVxuria habet octo filias pręter dictas ſpecies ſupra cap. 16. Filiæ eius ſunt Cæcitas mentis, Præcipitatio, Inconſideratio, Inconſtantia, Amor ſui, Amor huius mundi, Horror futuri, & Odium Dei.

114 Rarò quis peccat mortaliter in alio genere peccati per has luxuriæ filias, niſi tranſgrediendo aliquod præceptum Dei, vel Eccleſiæ obligans ad mortale.

Qui deliberatè vult viuere perpetuò in hoc mundo, abſque viſio

ne

ne intuitiua Dei, peccat mortaliter; ſimiliter, & qui deliberato animo odit Deum, quod eſt peccatorum maximum.

DE IRA,
Quarto vitio.

115 IRa mala, de qua loquimur, vt eſt peccatũ, eſt actus inordinatus volẽdi vindictã, vt eſt habitus, eſt vitium animæ inclinans ad appetitum inordinatum vindictæ.

Habet ſeptem filias, quæ ſunt Indignatio, tumor, Clamor, Blaſphemia, Cõtumelia, Opprobrium, Rixæ: reliquæ, quæ à multis aſſignantur, ad has reducuntur.

Ira eſt peccatum mortale, ſi eſt contra quintum præceptum: Non occides, vt, ſi deliberate vult vindictam notabilem immeritã, vel maiorem merita, vel propria auctoritate, vel contra ordinem iuris, vel principaliter ob malum proximi.

116 Qui nimis inordinatè tumet, clamat, indignatur, faciens contra aliquod præceptum ſub mortali.

Qui blaſphemat, vel maledicit creaturam, vt creaturam, vide ſupra cap. 12. num. 86.

117 Qui deliberatè maledicit, im-

precando ſibi, vel proximo malũ notabile, ſub ratione mali, peccat. mortal. non ſic communiter parẽtes in filios, & muliones in mulos. Pro deliberatione ſufficiente ad mortalẽ, ſatis eſt ſi ſit momẽtanea.

Qui maledicit diabolo, ratione naturæ, peccat mortaliter: non autem, ſi ratione ſuæ culpæ.

Qui ex animo maledicit alicui, dicendo, trado te diabolo, vt illud eſt creatura Dei, vel vt res proximi, peccat mortaliter. ſi neutra harum conſiderationum eſt, tantùm veniale. Quãdo peccetur per filias iræ, vide cap. 15. & cap. 18.

DE INVIDIA,

118 INuidia eſt inordinatus actus triſtitiæ de bono alieno, quia ſuam excellentiam minuit.

Qui deliberatè dolet de bono notabili alterius, v.g. de ſcientia, honore, fama, diuitijs, fauore, quia ſuum minuitur, peccat mortaliter; ſecus, ſi non deliberatè, ſed ſubreptitiè, vel de paruo.

Qui triſtatur ſe non habere quę habent alij, ob malum mortalem finem, peccet mortaliter; ob bonum, non peccat.

Qui

Qui triſtatur, accuſando deliberatè diuinam prouidentiam in diuidendo bona malis, peccat mortaliter.

DE GVLA.

GVla regulariter eſt veniale, 119
niſi in ea ponatur vltimus finis, vel per eā violetur præceptū ſub mortali, vel cum notabili dāno ſalutis propriç, vel proximi, vel ob eam debita non ſoluantur.

Gula habet quinq; ſpecies, Præ properè, Lautè, Nimis, Ardenter, Studioſè: cui ſunt quinque filiæ, Hebetudo mentis, Immoderata lætitia, Multiloquium, Scurrilitas, & Spurcitia.

Qui veſcitur cibis prohibitis 120
aliena regione vbi habitat, licèt non ſint prohibiti in ſua, peccat mortaliter; & ècontra ſi veſcitur prohibitis in ſua, ſed non vbi habitat, non peccat. Idem dicendum de feſtis, & ieiunijs.

Qui ſcienter ſe inebriat, vel 121
curat alios inebriari, peccat mortaliter.

Qui veſcitur carnibus huma- 122
nis extra extremā neceſſitatem, licèt nullum interficiat, pecc. mort.

123 Qui ob hebetudinem mentis non diſcurit, conſcientiam quando tenetur, peccat mortaliter.

Qui ob immoderatam lætitiam verbis; motu, geſtis, &c. ſe vel alium inducit in mortale, peccat mortaliter.

Presbyter irreuerenter ſaltans, canens, choreas ducens, peccat mortaliter; non, ſi pauliſper ſecretò illa facit.

Multiloquens cum irreuerentia notabili Dei, peccat mortaliter.

Vtens veſtibus impudicis ad prouocandum ad mortale, peccat mortaliter.

DE ACCIDIA.

124 Accidia eſt deliberatè triſtari de bono ſpirituali diuino, diuinum in eo qui triſtatur: quod rarò accidit; & ſi ob accidiam relinquit aliquid, ad quod tenetur ſub mortali, vel ſi ad fugiendum ardua facit aliquod mortale, peccat mortaliter.

125 Cui ſũt quinque filiæ, Deſperatio, Puſillanimitas, Torpor animæ, Rancor, & Euagatio mentis.

Qui deſperat ſe poſſe peruenire ad vltimũ finẽ, peccat mortaliter.

Hæc

Digitized by Google

Hæc accidia non eſt circumſtantia neceſſariò confitenda.

DE PECCATO in Spiritum ſanctum.

PEccatū in Spiritum ſanctum eſt commiſſum per malitiam contra bonitatem Spiritus ſancti. 126

Species huius peccati ſunt ſex, Deſperatio, Præſumptio, Impænitentia reijciens dolorem præteritorum, Obſtinatio, Impugnatio agnitæ veritatis, Inuidia fraternæ gratiæ: & hæc peccata dicuntur irremiſsibilia; non quod non deleantur contritione, ſed quia ex ſua natura reijciunt media, quibus remittuntur peccata; ſubreptio tamen excuſat ab his peccatis, ſicut & ab alijs.

Cap. XXIIII.
De quinque ſenſibus exterioribus.

VSus ſenſuum eſt indifferens; 2
eſt mortalis, ſi contra præceptum ſub mortalis, contra præceptum ſub venialis eſt venialis, nec eſt circumſtantia conſitenda.

DE OPERIBVS Miſericordiæ.

5 HAbens ſuperflua naturæ, ſi non ſubuenit, ſaltem mutuã do petenti, & egenti extremè, peccat mortaliter. Habens ſuperflua naturæ, & ſtatus, ſi non ſubueniat egenti alicui, ſaltem mutuum dãdo in neceſſarijs ad ſtatũ, peccat mortaliter: in reliquis caſibus eleemoſyna ſiue ſpiritualis, ſiue corporalis eſt de conſilio.

His duobus caſibus ſatis eſt ſubuenire commodando, vel mutuando, non neceſſariò dando.

Extremè egere non eſt tantum animam agere, ſed probabiliter cò deuenturum, niſi ſubueniatur, eſt probabile, fore, vt ei à nullo alio ſubueniatur.

Non eſt neceſſitas extrema periculum amittendi honorem; contra Sotum.

6 Status largè ſumitur, & ad multa extenditur, vt ad conuiuia decentia, ad caſus probabiles, ad munera, ad magnificentias honeſtas, ad hoſpites.

Neceſſarium ad ſtatum non ſtat in indiuiſibili, ſed habet latitudinem

nem: plus minusve pro qualitate ſtatus.

Non facile eſt iudicandum aliquem habere plura, quàm ſtatui ſuo ſint neceſſaria.

Qui congerit pecunias ad emendum dominium, & mutandum ſtatum, non habet pluſquam ſuum ſtatum, deceat dummodo ſit idoneus, & ſæcularis. Eccleſiaſtici enim non poſſunt in tot fines accumulare pecuniam.

Nemo tenetur de neceſſarijs ſtatui ſuo dare eleemoſynam, niſi egenti extremè: & poteſt quilibet mutare ſtatum. 7

Qui non dat eleemoſynam, quæ eſt ſub præcepto, nō tenetur mox ad reſtitutionem eius, vel damni, quod ex mora ſecutum eſt.

Nemo tenetur ſub culpa mortali quærere egentes extremè in hoſpitalibus, carceribus: ſed tãtũ tenetur occurrentibus, niſi hoc ei ex officio incũbat: ſimile intelligitur de ceteris operibus miſeric. 9

Qui egenti etſi nō extrema, ſed grandi neceſſitate non ſubuenit, cum commodè poſſit, ſi credat neminem ei auxiliaturum, peccat mortaliter.

Qui patienti in ſpiritualibus,

Digitized by Google

quod ad animæ ſalutem ſpectat, extremam neceſsitatem, non ſubuenit, etiam cum iactura ſuæ vitæ corporalis, peccat mortaliter; quamuis raro Chriſtianus patiatur hanc neceſsitatem, quia poteſt conteri de peccatis.

Quod ſi hoc neſciat, neceſſariò eſt docendus modum conterendi.

10 Qui non eſt Parochus, vel Prælatus, non tenetur cum periculo ſuæ vitæ, viſere laborantes peſte, vel morbo in extrema neceſsitate vitæ corporalis: ſecus, vitæ ſpiritualis.

11 Nemo, quocumque ſtatu, voto, aut pręcepto humano, excuſatur à ſubuętione extremæ neceſsitatis.

Clericus religioſus debet detegere proditiones in Rempublicam in extrema neceſsitate: immo & coniuratos, licèt ob id mortem plectantur: &, dummodo proteſtetur non fit irregularis.

Qui ſuadet proximo aliquod mortale, vel notabiliter noxium, dolo, vel culpa lata, peccat mortaliter, niſi id, fiat, quò minus peccet.

DE

Digitized by Google

DE CORRECTIONE Fraterna.

AD correctionem fraternam omnes tenentur, etiam infideles; dummodo ſciamus certo ipſum peccare mortaliter, vel proximum eſſe peccato, & non timeatur deterius, obſeruata opportunitate perſonæ, & temporis, & fiat commodè ſine notabili damno corrigentis, niſi frater ſit in extrema neceſsitate correctionis. 12

Qui non impedit, cum poſsit commode, peccatum peccantis ex ignorãtia culpabili, vel fragilitate, peccat mortaliter, ſed non peccat contra præceptum correctionis, qui non admonet aliquem, v. g. non ieiunantem ex ignorantia probabili, de quo infra num. 23.

Confeſſarius extra confeſsionẽ non debet corripere de peccatis in confeſsione auditis, niſi pænitens ſignificaret ſibi gratum fore. 13

Qui diſsimulat aliquando, vt quis in maius peccatum dilabatur, vt aptius corrigatur, & emendetur, non peccat.

Si quis dubitet an admonitus ſua admonitione ſit ceſſaturus à pecca 14

to , vt contingit in hæreſi debet denuntiare ſuperiori.

Nõ eſt opus ſecreta admonitione, quando peccatum eſt publicũ.

Qui de peccato ſecreto corripit coram alijs id neſcientibus cum notabili damno famæ, vel periculo probabili illius, non ſeruato ordine peccat mortaliter.

Qui reuelat peccatum ſuperiori, etiamſi ad hoc, ne iteretur, non ſeruata forma correctionis, peccat mortaliter.

17 Qui conſentit iniuriæ proximi, ſiue qui non defendit, conſentiendo, peccat mortaliter.

Nemo defendere tenetur alium cum damno ſui honoris, æſtimationis, pudoris, niſi ille ſit in extrema neceſſitate noſtræ defenſionis abſq; extrema noſtra neceſſitate, his ablatis ſimpliciter tenetur.

Quiſq; tenetur ex charitate defendere vitam proximi iniuſtè morientis, etiam cum iactura ſuorum bonorum, honoris, ſed non vitæ; iuſtè autem damnatum, niſi redimatur, non tenetur defendere.

Damnatus quilibet poteſt ſe vendere in ſeruum redimenti pretio redemptionis.

Quiſque tenetur defendere bona

na proximi, ſine quibus viuere ille non poteſt.

Quiſque tenetur impedire damnum notabile externum proximi, etiam cum proprio incommodo pecuniæ, non honoris, niſi parui, reſpectu magni damni, & hoc ſi credat probabiliter nullum alium id facturum.

Excuſatur vir grauis, ſi non currit, vt ſubueniat leuibus hominibus, & pueris ſe pugnis cædẽtibus ſic, qui alta voce non contradicit detrahenti concionatori, ob ſcandalum: ſic; qui non liberat iniuſtè tractum ad mortem, ne grauis tumultus, & neces oriantur.

Quãdo quis dubitat de ſua morte, non debet aliorum vitam defendere, ſuperiores tamen ſubditos, & ſubditi ſuperiores tenentur defendere, nõ ſolùm lege charitatis. ſed iuſtitiæ, vt Reges, feudatarij, patres, tutores, curatores, heri, pædagogi, parochi, cuſtodes, & cõtra. 18

Aliqui non defendentes, vt qui timent ſuis bonis, ſæpe non conſentiunt iniuriæ, & tamen textus canonici præſumunt conſentire.

In dubio non eſt præſumendum delictum.

Qui, cum debet, non defendit, &

& non conſentit, vel ſi conſentit non auxiliatur, peccat contra charitatem tantum, (niſi debeat ex officio) & non tenetur ad reſtitutionem.

19 Qui conſentit, & auxiliatur, peccat contra iuſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem.

Non omnis, qui præſumitur conſentire, præſumitur auxiliari.

Qui non impedit homicidium, quod nouit tractari, etiam ſi ſequatur, non fit irregularis. Conſentiens tantùm percuſsioni clerici, quæ non fit eius nomine ſi non iuuit aliquo modo, non eſt excommunicatus. Obligatus, qui poteſt commodè manifeſtum delictum impedire, & non impedit, præſumitur auxiliari; peccat, & tenetur ad reſtitutionem.

20 Qui conſentit offenſioni, licèt mox defendat, peccat.

Qui non conſentit, ſed non defendit cū poſsit, & debeat ſiue ex charitate, ſiue ex iuſtitia, peccat.

Omnes tenētur ſub peccato ad hoc præceptum, de defendendo proximum, ſiue dolo, ſiue incuria id omittuntur. Sed, qui tenentur ex iuſtitia tenentur ad reſtitutionem, & incurrunt cenſuras: ſic intelli-

telligitur caput, Quantæ. De ſententia excommunicationis.

Filius, ſeruus, ſubditus, ſciens parari delictum in patrem, dominum, ſuperiorem, & non indicans; eſt puniendus, quia facit contra iuſtitiã; alij verò nõ, quia faciunt contra charitatem; & ſic tantùm puniuntur in foro conſcientiæ.

Nemo, qui non tenetur ex iuſti- 22
tia, ſi alium non defendit, incurrit cenſuras, vel irregularitatem.

Opera miſericordiæ corporalia nemo tenetur præſtare ſub peccato mortali, niſi egenti extremè, quia non egens extremè, ſi ſub præcepto eſſet ſubueniendum, ageret de lucro faciendo. In alijs vero caſibus, vt de boue errante reducendo, de aſino ſub onere ſubleuando, peccat mortaliter, non adiuuans, ſi putat probabiliter neminem adiuturum: quia in his caſibus agitur de damno cauendo, quod eſt præcepto, licèt non ſit extrema neceſsitas.

Iter faciens non leuans mulum, mulionis egentis eius ope in via non frequentata, putans probabiliter non futurum aliud auxilium, peccat mortaliter.

Similiter non auertens iumen-

ta vaſtantia ſegetes.

Non extinguens ignem ardentis ſupellectilis proximi.

Qui audit detrahentem grauiter famæ proximi, etiam ſi ipſe nõ credat, ſi putat alios credituros, & non reſiſtit, peccat mortaliter.

Sic qui videt notabiliter lædi mentem, corpus, honorem, res familiares, ſi putat alios non impedituros & ipſe non impedit, peccat mortaliter.

Qui videt aliquem ementem animalia, pannos prædia, & alia vitioſa, vel longè minora, vel peiora, quam ipſe putat, & non monet illum, peccat mortaliter.

23 Qui, cum poſſit, non impedit peccatum mortale certum proximi, peccat mortaliter.

Qui volentem ſe præcipitare, non retinet.

Et qui non extrahit etiam inuitum à ruitura domo, peccat mortaliter.

Ad euitandum ſcandalum debemus facere, vel omittere omnia quæ non ſunt ſub præcepto.

Cõſtituto in extrema neceſſitate animæ, debemus ſubuenire cũ periculo bonorum, honoris, & vitæ, Item, ſi non eſt in extrema neceſ-

neceſſitate noſtræ opis, ſed quacũque ex cauſa certè peccabit mortaliter niſi ſubueniamus, tenemur.

Tenemur ſub mortali impedire mala proximi , quibus iuſtè ipſe non poteſt conſentire, licè: ipſe poſſet vitare ſi vellet; quamuis non vtamur iure noſtro, dummodo ſine peccato noſtro poſſimus non vti iure noſtro.

Si proximus peccat nõ ex ignorantia, ſed ex malitia, non tenemur ſubuenire cum noſtro damno ſpirituali, vel temporali, vel noſtri iuris.

Non tenemur dare verbi gratia cẽtum aureos ei, qui affirmat ſeſe furca ſuſpenſurũ, niſi ei donetur.

EX HIS SOLVVNTVR *quinque obiectiones.*

PEteus mutuo ab vſurario datu ro nõ niſi ad vſurã, nõ peccat.

Nec peccat petens ſuum filium baptizari à parocho exiſtenti in peccato mortali, & non contrito.

Mulier ſe ornans tantùm ob vanamgloriam, licèt credat aliquem mortaliter concupiturum, nõ peccat mortaliter.

Ad eleemoſynã nemo tenetur,

ſub

ſub pœna peccati mortalis, niſi in extrema neceſſitate, conſtituto.

Volẽs peccare mortaliter, ſciẽs illud eſſe tale, non eſt in extrema neceſſitate, quia volũtariè id facit.

DE PECCATIS DIVERSORVM *Statuum. Cap. XXV.*

De peccatis Regum.

1 ALiena regna, vel dominia iniuſtè, quærens, vel iniuſtè quæſita non reſtituens, niſi cauſa iuſta excuſet, peccat mortaliter.

Gubernare principaliter ob voluptates, diuitias, honores, eſt peccatum veniale, & periculoſum.

Qui iuſtè poſſeſſa iniuſtè gubernat, omittendo, vel committendo, vel exponẽdo periculo probabili amiſſionis totius regni, vel partis.

2 Si per incuriam ſibi, & ſuis deſunt victus, vt frumenta, equites ad bellandum, &c. eſt peccatũ, vel mortale, vel veniale periculoſum, niſi ob meliorem finem omittat.

Qui non conſeruat diuitias ad grãdia pericula, & mala probabilia regni euitanda, peccat mortal.

3 Qui congerit diuitias, notabiliter grauandos ſubditos abſq; fine

iuſto,

iuſto, peccat mortaliter.

Prodigus, qui probabiliter alios grauabit, vel ſe nimio Intereſſe.

Qui ſic negligenter munit artes, vt det occaſionem irreuerentiæ, rebellionis, vel occupandi regnum, vel partem eius.

Qui per incuriam non reparat viam, vnde viatores notabile damnum incurrunt. 4

Qui ſuis publicis reditibus extremè egentibus, & à ſe petentibus non ſubuenit.

Qui in cõtrouerſiijs, quando aliter fieri non poteſt, non recipit honeſtas conditiones, ſed, facta magna ſtrage, dat copiam Turcis occupandi partẽ orbis Chriſtiani.

Qui ſtatuit legem pœnalẽ principaliter ob priuatam vtilitatem, ideſt, vt lucretur ex eius tranſgreſsione.

Qui diſpẽſat in lege diuina, vel naturali: vel cum notabili damno, & ſcãdalo in ſua; vel nõ caſtigat, vel lites, vel ſolutiones debitorum ſuſpendit: hæc omnia facta ſine iuſta cauſa ſunt peccata mortalia. 5

Qui non permittit populo tueri ſuas libertates. 6

Qui vſurpat bona populi; & tenetur ad reſtitutionem.

Qui

Qui minis, aut importunis precibus adigit aliquem ad dandum ſibi ſua bona ſine iuſta cauſa, peccat, & tenetur ad reſtitutionem.

Qui gerit bellum iniuſtum defectu auctoritatis, vel cauſæ, & tenetur ad reſtitutionem; ſi iuſtum, & malo animo gerit, peccat, ſed non tenetur ad reſtitutionem.

Qui impedit iuridicã viſitationem monialium, eſt excommunicatus, ſi admonitus non deſiſtit.

Qui noua tributa exigit etiã ad bonum finem, ſed abſq; neceſſitate, & tenetur ad reſtitutionem.

Qui cogit ſubditos verbi gratia domos ædificare, agros colere, ad id non obligatos, ſine integra ſolutione.

7 Qui vendit officiam tam care, & talibus perſonis, vt probabiliter credat fore, vt ijs abutantur, & opprimant populum.

Principes, qui dant officia in dotem, & in obſequiorum mercedem non ſunt damnandi: ſunt enim vendibilia.

Officiales vendentes officia honeſto pretio, & perſonis probabiliter rectis, non ſnnt damnandi: ſalubrius tamen eſſet, ſi cuique officio certum pretium ſtatueretur.

Lex

Lex Pij V. cõtra ambientes officia habentia adminiſtrationem iuriſdictionis pretio, vel munere.

Cogens aliquem ad certum matrimonium contrahendũ, vel qui impedit à contrahendo, peccat mortaliter; & eſt excommunic.

Qui officiales ineptos, imperitos, vel malæ cõſcientiæ præficit, credere debẽs eos tales eſſe, &, ſi ſint creati poſtquã id ſciuerit, non deponit, ſi poteſt aaſque periculo ſuæ vitæ, & damno Reipublicæ, peccat, & ae reſtitutionẽ tenetur.

Patronus præſentans perſonas non idoneas ætate, ſcientia, moribus, vel alius inducẽs patronos ad præſentandum tales, vel qui inducit prælatos ad conferendũ talib. 8

Poſſidens bona paterna profana, quibus pater impoſuit onus miſſarum, conſtituens eum patronum earum, non peccat.

Qui non cohibet ſuos à quocũque furto, & dãno illicito, peccat cum obligatione reſtituendi.

Qui negligit tollere abuſus in ſuis terris, vt vſurarum, ludorum periculoſorum, menſuræ falſæ, pretij iniuſti, peccat, & ad reſtitutionem.

Condemnans aliquẽ ſine publi- 9
ca

ca probatione, vel non conceſſa defenſione.

Qui ſubditum inauditũ, & indefenſuum, veneno, vel quouis modo interfici iubet, eſt homicida.

Qui non per ſcientiam publicã priuat ſuos beneficijs, officijs, honoribus, non ad nutum amouibilibus peccat: ſimiliter peccant exequentes talia mandata.

10 Qui ſecundum allegata, & probata aliquem condemnat, licèt vt priuatus ſciat oppoſitum eſſe verum, non peccat, præſertim ſi, quantum potuit, veritatem indagauit, & fecit quod potuit, ne de illo caſu iudicaret.

Item, cum res eſt notoria, vel iuſta de cauſa omittit audire reum, non peccat.

11 Rex, vel dominus ſi ex aliqua cauſa tenetur reſtituere ſuis ſubditis, & non niſi cum difficultate poteſt, reſecet ſuperfluum ſui ſtatus, & parcius viuat, vt poſſit reſtituere; nec placet ille modus reſtituendi, ideſt, minuere iura regni, vel de conſenſu populi erigere Xenodochium.

De

De peccatis Iudicis, agnoſcentis ſuperiorem.

IVdex indignus ſuſcipiens offi- 12
cium cum probabili periculo damni notabilis proximi, vt ſciens ſe non auſurum ferre ſententiam contra potẽtes, peccat mortaliter.

Qui ſciens, quacumque cauſa, ſententiam iniuſtam fert, aut ferre iuſtam negligit, & tenetur ad reſtitutionem principalis, expenſarum, & intereſſe; ſi eſt Eccleſiaſticus, eſt ſuſpenſus; & ſi celebret, fit irregularis.

Qui pecunias accipit, vt bene, vel male iudicet, vel vt iudicare omittat, tenetur ad reſtitutionem.

Qui non habens iuriſdictionem 13
aliquam, iudicat verbi gratia, exemptum.

Qui ſine ſufficienti probatione, aut non vidit ſaltem mediocriter proceſſum, aut non admiſit legitimam probationem, aut exegit probationem maiorem neceſſaria, aut non ſeruat ordinem iuris, aut interrogat de his, ad quæ non tenetur reus reſpondere, aut obſcuris verbis ſententiam fert, peccat.

Qui indebita admittit, vel de-

bita

bita non admittit.

Qui ſine cauſſa differt expeditiones. Qui ſine facultate pœnam auget, aut minuit, peccat.

14 Iudex, qui ſuperiorem non habet, poteſt remittere pœnã, quando eſt vtile Reipublicæ, vel quando non eſt damnum de conſenſu partium; ſed, ſi præuidet ex hoc dari occaſionem peccandi alijs, ſi remittat, grauiter peccat, licet pars conſentiat.

15 Exequens ſententiam ſuperioris, quam ſcit eſſe nullam, & irritam, peccat, non autem iniquam, ſeu iniuſtam, ſed validam: ſi tamen prius procurauerit ne executioni mandaret.

Qui ſine iuſta cauſa non condemnat victum ad expenſas petitas à victore, peccat.

Qui ignorãs neceſſaria ad iudicandum, ſi conſulit quem debet, vt aſſeſſorem, & iudicat, non peccat: ſed aſſeſſor, & conſultor peccant: & iudex malo animo condemnã aliquem, ſed iuſtè, peccat & non tenetur ad reſtitutionem.

Iudex grauans, non admittendo appellationem, uel alia via grauamen non remouendo, ſiue ſit caſus in quo licet appellare, ſiue nó ſem-

ſemper peccat, & ad reſtitutionem: iura enim contraria, loquuntur in foro exteriori.

Qui in iure reddendo viduas, pupillos, & miſeras perſonas negligit notabiliter alijs præferre.

Iudex ſæcularis, qui iuſtis Papæ mandatis, & etiam prælatorum non paret, aut non ſeruat excommunicationes, & interdicta.

Qui præcipit tempore interdicti 16 celebrare, aut ne denuntiati excommunicati egrediantur à diuinis officijs, peccat, & eſt excommunicatus.

Qui vi, metuve extorquet abſolutionem, aut reuocationem ab excõmunicatione, vel interdicto.

Qui dat facultatem vexandi Eccleſiaſticos in perſonis, vel bonis; quia contra ipſum cenſuras tulerunt, vel eius iuſtis non paruerũt.

Qui prohibet ſubiectos, ne emant, vel vendant Eccleſiaſticis; & eſt excommunicatus.

Qui compellit bona immobilia, aut iura Eccleſiaſt. ſubijci laicis.

Qui iubet capi calices, libros, aut alia bona Eccleſiæ.

Qui vult, aut iubet extrahi à lo 17 co ſacro, illuc confugientes.

Pro immunitate loca ſacra ſunt,

quælibet Eccleſia, capella, baſilica eremitorium, & quodlibet ſacellum pro Miſſa dicenda auctoritate Epiſcopi conſtructum, ſine qua deſtrui non poteſt. Item cœmeterium ſacratum ab Epiſcopo, quamuis eſſet ſeparatum ab Eccleſia. Item dormitorium commune religioſorum: & clericorum. Item ianua & porticus annexa Eccleſiæ vel cœmeterio. Item clauſtrum, & ſpatium clauſtri. Item domus Epiſcopalis: etiam ſi ab Eccleſia ſit ſeiuncta. Item domus Eccleſiæ pro habitatione clericorũ extructa intra triginta, vel quadraginta poſſus ab ipſa Eccleſia: alias non, niſi ſit annexa alicui capellæ; Item fines forium cœmeterij, clauſtrorũ, graduum. Item Hoſpitale auctoritate Epſcopi erectum. Item Cardinales, Reges, Imperatores non habent hoc priuilegium aliquo iure, niſi ex conſuetudine: ſed presbyter deferens ſacramentũ extra Eccleſiam, habet illud; Romæ non eſt talis immunitas.

19 Omnes Chriſtiani liberè gaudent hac immunitate.

Item ſerui in delicto ſub graui pœna, & ob ſæuitiam domini: cui non dandi ſunt niſi præſtito iura-

ramento non ſæuiendi.

Item gaudent excommunicati, interdicti, ſuſpenſi, fugientes è carcere, violato iuraméto, vel carcere. Item fugiens à miniſtris iuſtitiæ; etiam damnatus.

Omnis ſacrilegus, qui in loco ſacro non commiſit, Banditi, Redituri rationem.

Mercatores, tranſeuntes ad hoſtes, niſi aliqua delicta excepta committant.

20 Non gaudent Iudæi, Mauri, Pagani, Hæretici formaliter, Viarū graſſatores, nocturnus vaſtatore ſegetū, & fructum; committens graue delictum in loco ſacro.

Nemo inſidiosè occidens, aut percutiens animo occidendi.

21 Nemo, qui exiſtēs extra Eccleſiam percutit exiſtentem in Eccleſia, vel econtra.

22 Neque Eccleſiaſticus reſpectu Iudicis Eccleſiaſtici.

Neque qui in Eccleſiæ ſe iniuſtè defendit.

Neque delinquens prope Eccleſiam animo fugiendi in eam *licet id Nauarro non probetur*.

Neque qui deceptus egreditur ab Eccleſia, ſed qui promiſit eum reddere, tenetur ſeruare fidem.

Neque comburens, aut euertens Eccleſiam.

23 Conſentiens dolis officialium cum damno partium, peccat.

Qui ſecundum iuramentum factum non ſeruat conſuetudines, & ſtatuta, quæ non ſunt derogata.

Qui damnato petenti confeſſionem, non permittit; non ſic de communione.

24 Qui coram ſe litigantibus æquales aduocatos, & procuratores non concedit cum graui dãno partis, præſertim miſerabilium, & atque etiam & non petentibus, & aliquando ſine ſtipendio.

Qui non viſitat carceres, aut non ſuppeditat neceſſaria vitæ cũ graui periculo carceratorum.

Qui admittit denunciatum excommunicatum contra iuſſum ſuperioris, aut iuſtam requiſitionem partis.

Qui captum, ſi inuenit manifeſto eſſe clericum, vel in habitu clericali, ſtatim non reſtituit ſuo Iudici, eſt excommunicatus.

Idẽ de vno clerico coniugato cũ vna, & virgine, ſi id conſtat, & quod habitũ, & tõſurã geſtauerit.

Qui infra tempus debitum non reſtituit ſuo Iudici clericũ, ex eo quòd

quòd vi abſtulit ab eo proceſſum.

Qui ſine neceſſitate in feſto fa- 25
cit teſtem iurare, vel exercet a-
ctum iuriſdictionis; contra, ſi eſ-
ſet puræ executionis.

De pretio, quod accipitur pro cera ſigilli, & labore ſtandum eſt legi, & conſuetudini.

Qui fingit, vt eat, vel mittat ad accipiendum teſtimonium feminarum, & eſt excommunicatus.

Qui ex officio procedit ſine petitione partis, aut ſine accuſatore, niſi in caſibus permiſſis, & ad cohibenda mala futura.

Qui, cum poteſt, non viſitat, & 26
non quærit delinquentes, nec ex-
purgat.

Qui in generali viſitatione interrogat aliquem ſpeciatim, an ille, vel ille hoc fecerit.

Qui generaliter edicit, vel ſpecialiter adiuuat, vt dicat quidquid ſciat. ſiue occultum, ſiue publicum, ſolùm debet quærere de notorio, & famoſo.

Qui inquirit contra aliquem particulariter, aut quærit de ſocijs, vel ſuadet hæc.

De peccatis Aduocati, & Procuratoris.

28 ADuocatus, qui non idoneus patrocinatur, peccat.
Defendens ſcienter cauſam iniuſtam: & ſi damnificat aliquem, tenetur ad reſtitutionem.

Immo, & ſuo clienti in expenſis ſi id non admonuit.

Item, ſi eſt dubius ſed potius putat eſſe cauſam iniuſtam, tenetur reſtituere.

Item, ſi à principio putat iuſtã, deinde noſcit cauſam iniuſtam, ſtatim vt nouit, debet deſiſtere, & admonere clientum: non tamen debet id manifeſtare aduerſario: ſed potius debet inducere ad cõcordiam honeſtam.

Si lis eſt dubia ob varietate opinionum, poteſt cauſam proſequi, ſi id voluerit ſua pars admonita.

29. Si ob notabilem negligentiam vel ignorantiam perdit iuſtã cauſam, peccat, & tenetur parti, ſi pars ignorauit eius ignorantiam: ſi ſciebat, ſecus: niſi de dolo, & lata culpa teneretur.

Qui petit, vel dat ſuperfluas dilationes, vel ſubornat teſtes ad fal-

falſum, vel ne verum, dicant vel præſentat inſtrumentum falſum, vel allegat iura falſa, peccat & ad reſtitutionem tenetur.

Aduocatus poteſt prudenter tacere, & occultare ius impidiens ſuæ parti, & ſimulando ſuum aduerſarium fallere ſine mendacio.

Indicans ſecreta magni momẽti ſuæ partis aduerſario, peccat, & ad reſtitutionem.

Qui nõ ſubuenit pauperi in extrema necceſſitate ſui auxilij.

Qui exigit ſtipendiũ de eo pro 30
quo non debetur, vel notabiliter maius debito, peccat. Stipendiũ debet moderari pro qualitate cauſæ, laboris ſcientiæ, conſuetudinis, vel ſi cõueniãt ſine vi, & ſcãdalo in principio, vel in medio litis, & hoc in foro cõſcientiæ: immo, & dando aliquid præter ſtipẽdium ſi vicerit.

Qui ſecreto, vel publicè fauet parti aduerſæ, peccat.

Qui paciſcitur de quota parte litis, verbi gratia, de tertia, peccat.

Item ſi paciſcitur, vt quod victa lite tantum ſibi ſoluatur, peccat.

De peccatis Accuſatoris.

31 ACcuſans falsò peccat, cum restitutione intereſſe; vel ſi ignoranter, vbi nouit, ſi non deſiſtit; vel ſi poſt definitam ſententiā nouit eſſe eam iniuſtam, & non reſtituit.

Accuſans verè, ſed animo malo mortali, peccat mortaliter, ſed non ad reſtitutionem.

Qui citata parte, non renuntiata lite, procurat eam ſuſpendi, nolente aduerſario.

32 Qui paciſcitur, aut tranſigit in cauſa criminali adulterij, vel alterius criminis ſine ſanguine cum damno proximi, vel reipublicæ, peccat mortaliter: ſi adeſt periurium, vel mendacium pernicioſum, ſemper eſt mortale.

Si aliquid accepit ob diſceſſionem à lite iniuſta, peccat, & ad reſtitutionem tenetur.

Qui in cauſa iuſta vtitur falſis inſtrumentis & teſtimonijs, peccat, non ad reſtitutionem.

Qui non accuſat peccantem, cum magno damno ſpirituali, vel temporali reipublicæ, ſi aliter impedire non poteſt, peccat.

Qui

Qui iurat, aut promittit ſe non accuſaturum de peccato nondum patrato: ſecus, de patrato.

De peccatis denuntiatoris.

QVi denuntiat quãdo non debet, notabiliter nocendo, peccat; vel quando debet intentione mortali. 33

Qui etiam ſi ſub ſecretò & iuratus ſciat, & non denuntiat tractatum criminis committendi in damnum ſpirituale, vel temporale reipublicæ, vel priuati, vt proditionis, hæreſis, &c.

Qui, ſi probare poteſt, ideſt, ſi habet vnum teſtem, (quia ipſe tũc erit ſecundus teſtis,) non denunciat crimina pernitioſa ſoli auctori, à quibus per correctionem non reſipiſcit, peccat.

De peccatis Cuſtodis.

PRæfectus cuſtodiæ, iurans ſe accuſaturũ, quos inuenit poſt ſonum campanæ, & non accuſat, peccat, non ad reſtitutionem pœnæ, vel doni dati; ne accuſet. Verùm ſi inuentus damnificauit, & hunc non indicat damnificato, 34

peccat, & ad reſtitutionem.

Custodes permittẽtes exportare, vel importare merces prohibitas, peccant, & ſunt periuri; ſed non ad reſtituendum pœnas, vel bona, quæ amitterentur; quia ſunt pœnæ: ſed tenentur ad reſtituenda vectigalia, quæ illi non ſoluunt; hoc enim non eſt pœna, ſed intereſſe.

De peccatis Rei.

35 Reus defendens ſcienter cauſam iniuſtam cum damno notabili aduerſarij, peccat mortal.

Reus iuridicè interrogatus, etiã ad mortem, ſi non reſpondet vera, peccat mortaliter.

36 Tunc dicitur iuridicè, quando delictum eſt notorium, aut ſemiplenè probatum, ideſt, per vnum teſtem oculatum, omni exceptione maiorem, vel per inditium æquipollens; & hæc ſemiprobatio ſit in proceſſu, & reo conſtet.

Confeſſarius non poteſt abſoluere reum nolentem fateri iudici competenti.

38 Reus, qui, iuridicè interrogatus non eſt cõfeſſus, & tamen eſt damnatus, non tenetur illud iudici aperire; niſi timeatur notabile damnum.

num: ſat eſt confiteri confeſſario.

Sciens ſe iuſtè condemnatum, 39
verbi gratia ad ſoluendum, ſi ad differendam executionē appellat, peccat, & tenetur ad reſtitutionē.

De peccatis Teſtium.

TEſtis etiam non iuratus ſciēs, 40
aut dubitans, ſi falſum affirmat, aut verum tacet cum damno notabili tertij, peccat, & tenetur ad reſtitutionem.

Si mediocriter præcogitauit, ne erret teſtificando, non peccat mortaliter: ſed, vbi nouerit ſe erraſſe, debet dictum reuocare, ſi reuocatio ſit profutura.

Timor iuſtus, licèt poſſet excuſare à non teſtificando; non tamen ad teſtificandum falſum.

Qui teſtificatur verum, credens 41
eſſe falſum, peccat, non ad reſtitutionem.

Qui iurat ſe non teſtificaturum in caſu, in quo tenetur, peccat.

In caſu, in quo tenetur, & ſcit eſſe neceſſarium ad ſeruandam iuſtitiam, qui ſe excuſat à teſtificando, mentiendo partem aduerſam eſſe ſibi inimicam, peccat ad reſtitutionem. Idem de laten-

te, aut abſentante ſe.

Qui ſcit eſſe neceſſe ad impediendum aliquod damnum notabile publicũ, vel priuatum, & nõ ſe offert in teſtem, etiamſi promiſerit, vel iurauerit ſeruaturum ſecretum, peccat.

42 Qui detegit alienum peccatum ſecretum non neceſſariò cognoſcendum ad impedienda damna, etiam interrogatus particulariter de eo, peccat.

Aduocati, Medici, Confeſſarij, qui teſtificatur ſecreta illis ſecretò cõmunicata extra cõfeſſionẽ, niſi aliunde ea nouerint, vel ſecreta in aliorum damnũ redundarét, peccant. Et, ſi eſſet in damnum non reuelare, tantum eſt detegendum, quod eſt neceſſarium ſcitu.

43 Non tenetur quis teſtificari, quando maius damnum detecti, v.g. famæ timetur, quàm damnificati, v.g. bonorum.

In caſu, quo quis non debet, poteſt reſpondere Iudici ſe non teneri; ſi timet iram Iudicis, dicat ſe nihil ſcire, ſub intelligendo, quod dicere teneatur.

44 Sciens aliquem in extrema neceſſitate ſui teſtimonij, ſi non ſe offert, peccat, ſed non ad reſtitutionem,

tionem, quia contra charitatem; ſi verò alter ſolùm eſt in magna neceſſitate, non tenetur; niſi vt de boue errante dicitur.

Iuſſus non teſtificans, tenetur ad reſtitutionem; niſi timor periculi excuſet.

Qui accipit mercedem, vt verum teſtetur, peccat cum reſtitutione danti: poteſt tamen accipere impenſas itineris, mercedem operariam dierũ, lucrum ceſſans, damnum emergens. 45

Qui accipit, vt falſum teſtetur, peccat, non ad reſtitutionem; niſi ex conſilio, pauperibus: ſed tamen tenetur ad damna conſecuta.

Qui abſque cauſa non paret iudici præcipienti, vt denũtiet talia crimina, vel dicta, peccat: &, ſi ſub pœna excõmunicationis latæ ſententiæ, eſt excommunicatus; & tenetur ad reſtitutionẽ dãni. Quæ autem excuſaut, ſunt multa; vt, ſi peccatum eſt occultum, & ille emendatus; ſi ſola fraterna correctione eſt emendabilis; defectus probationis peccati denuntiandi; ſi à talibus audiuit, vt ob id moueri non debeat; ſi is, à quo audiuit, denuntiauit; ſi qui tenet illud, in compenſationem tenet; ſi per confeſſio- 46

feſſionem, vel per ſecretam conſultationem pro conſilio nouit.

Qui non denuntiauit delicta, intra tempus edicti, tenetur quam primum commodè poteſt.

47 Qui ſe offert in teſtem, cum non debet; &, qui ſe non offert, cum tenetur, peccat; vt ſi grauia mala imminent.

Aſcendentes contra deſcendentes, & è conuerſo; vxor in virum, & contra; libertus cõtra patronũ, & contra, non debent teſtificari.

48 Pro operibus miſericordiæ nemo tenetur ſe offerre; ſic etiam nec teſtis regulariter tenetur ſe offerre; ſed iuſſus tenetur, ſi non ſit priuilegiatus.

49 Priuilegiati, vt maritus in defectum aliorum, poſſunt cogi ad teſtificandum.

50 Qui probabiliter timet ſibi aliquod magnum damnum ſpirituale, vel temporale, vel ſcandalum, excuſatur.

Vt cogantur priuilegiati, ſatis eſt, vt pars iuret non adfuiſſe alios; licèt priuilegium poſſet excuſare.

51 Qui falſum iurat, vt reus liberetur à confiſcatione bonorum, nõ tenetur ad reſtituendum fiſco.

De

De peccatis Notariorum.

NOtarius,qui non ſeruat quæ 51
in principio ſe iurauit ſeruaturum , peccat . 1. non conficere inſtrumentum tacendo veritatem, vel miſcendo falſitatem 2.non reuelare ſecreta ſibi commiſſa ſine iuſta cauſa 3. ſcienter non conficere inſtrumentum de contractu vſurario,vel illicito.4.retinere regiſtrum inſtrumentorum.5. eſſe fidelem ei,à quo creatur Notarius , admonendo quæ ſciuerit vergi in eius damnum. 6. non abuti ſuo officio,amore,odio, ſpe, vel timore.

Qui falſum inſtrumentum facit, 52
vel verum neceſſarium occultat , aut delet , aut per malitiam , vel per notabilem ignorantiam male conficit,vnde quis aliquid perdit, & qui ſollemnitates neceſſarias lata culpa omittit, vt ſuum nomen , ſignum, teſtes, diem , menſem, & annum .

Qui rogatus non dat inſtrumentum,ne alicui diſpliceat .

Qui non informat renuntiantem, quale eſt ius, quod ignorans renuntiat,peccat .

Qui abſque neceſſitate , die feſto

ſto

ſtro inſtrumentum conficit ob auaritiam.

Qui non valentibus iura ſoluere, non vult ſcribere, vel dare inſtrumenta, licèt non teneatur gratis dare.

54 Qui excipit, aut in publicã formam ſcribit ſtatuta, vt ſoluantur vſuræ, aut ſolutæ non repetantur, vel contra libertatem Eccleſiæ, peccat, & eſt excommunicatus.

Qui conficit teſtamentum carẽtis vſu rationis, peccat, ad reſtitutionem ſucceſſuro ab inteſtato.

Qui accipit ſtipendium notabiliter maius debito, etiam ſi accipiat ſpontè datum. quando eſt illi publicum conſtitutum.

Qui pro litteris ordinatorum aliquid accipit: ſi tamen nil de publico ei datur, poteſt pro labore aliquid accipere, conſiderata qualitate laboris, non ordinis.

De peccatis Magiſtrorum.

55 QVi indignus accipit laureã.
Qui legit ſacram Scripturam in peccato mortali notorio.

56 Qui admittit excommunicatos cum participantibus, expreſſo doctore:

ctore: item, ſi ius habet, & non eijcit male viuentes. Admittens clericum in dignitate Eccleſiaſtica Conſtitutum, vel Presbyterum ad leges, & medicinam, &c. excommunicatur: admittens ſine licentia religioſum in habitu, vel cum licentia ſine habitu, & eſt excommunicatus.

Qui ſtatuta à ſe iurata non ſer- 57
uat. Ad lauream indignum approbans, vel dignum reprobans, vel impediens cum reſtitutione.

Qui ſciens docet falſa, cum dãno notabili. Qui ſubtilia docet, cum damno notabili.

Qui docet animo mortali. Qui auertit aliorum adiutores cum damno notabili, peccat, & tenetur ad reſtitutionem.

Qui procurat, vt indignus eligatur; vel ſi tenetur iuramento, vel mandato eligere digniorem, & eligit notabiliter minus dignum.

Qui facit ſeruari feſtum non ſeruandum, cum damno notabili auditoris non conſentientis.

Qui prælegit diebus feſtis, eo, & tanto tempore, vt probabiliter pu
tet auditores ob id omiſſuros Miſ- 58
ſam, peccat. Stipendiarius, ſi ali-

quid

quid accipit ab auditoribus. Qui ſuſcipit beneficium cum pacto docendi in ſcholis; & eſt ſimoniacus: ſcholaſticos crudeliter caſtigans, & ſi clericos, eſt excõmunicatus. Contemnes aliquem cum damno notabili; peccat mortaliter. Docentes, & diſcentes Theologiam, & Canones in ſcholis publicis, gaudent quinquennali perceptione fructuum in abſentia.

De peccatis Scholaſticorum.

59 STudens ob mortale, vel ſine iuſta cauſa non obſeruans ſtatuta obligantia ad mortale. Qui ſuffragatur indigno, vel ſi iurauit ſuffragari digniori, & eligit minus dignum. Qui diſcit vetita. Qui alienis impenſis, vt Eccleſię notabiliter negligenter diſcit: ſi male impendit bona paterna, tenetur dare partem fratribus. Aliquando qui altercantur contra veritatem cognitam. Qui potens non ſoluit ſtipendium præceptori. Qui dicit ſe habere gradum, quem non habet, peccat mortaliter.

De peccatis Medici, & Chirurgi.

Qvi medetur ignorans, vel 60
ſciens, ſed non ſecũdum præcepta, vel non ſtudet notabiliter, vel non viſitat, licèt ægrotus ſanetur, & tenetur ad reſtitutionem.

Qui adhibet medicamenta, antequam morbum cognoſcat.

Ignorans medicinam, ſi per longam experientiam didicit, aliquos morbos poteſt curare tamen ſine faſcinio; ſi verò ſuperueniat febris, conſulat peritum medicum, nec aliquid tentet quod ignorat.

Dubitans, an notabiliter quid noceat, & adhibet, peccat; vel ſi indulget ægroto in nociuis, peccat.

Qui derelinquit ægrotum, an- 61
tequam debeat, & morbus prolongatur, vel ille moritur, peccat, ad reſtituendum.

Qui dubitans de neceſſitate abſcindendi membrum, illud abſcindit; vel ſi eſt neceſſe, & non quærit idoneum Chirurgum; vel qui ſcindit, vel ſanguinem minuit neſciens.

Qui vtitur medicamentis corrupit pharmacopolæ.

Qui

Qui differt morbum, vt plus lucreretur.

Qui in morbo periculoſo, antequam applicet medicinam, non ſuadet infirmo confeſſionem, vel non admonet parochum illius.

Si infirmus non vult confiteri non eſt relinquendus.

62 Qui ob ſalutem corporis conſilium dat contra ſalutem animæ, immo, ſi diceret, non do conſilium; ſed ſi hoc faceres, ſanareris, peccat mortaliter.

Qui putat fœtum animatum, & dat aliquid ad abortum, etiam ob ſalutem matris: ſecus, ſi putat non eſſe animatum anima rationali, & dat ob vitam matris.

Qui ſine iuſta cauſa debilibus concedit non ieiunare, aut veſci carnibus illicitis.

Qui affirmat ieiunia præcepta deſtruere corpora.

Qui infirmo morituro, credit ſuam admonitionem eſſe multum profuturam animæ, vel ad teſtandum, & non admonet per ſe, vel per alium.

63 Qui habens publicum ſtipendium cum pacto nihil accipiendi etiam vltro datũ, & accipit; vel ſi non habet à publico, & accipit nimium

miſſi notabiliter, peccat, & ad reſti tutionem; niſi aliunde cõpenſet.

Si aliunde habet vitæ neceſſariæ, & exigit ſtipendium ob metũ mortis promiſſum ab infirmo.

Si facit, vt emat plura, quam opus eſt, medicamenta, ob aliquã cauſam iniuſtam, peccat ad reſtitutionem. 64

Qui non vult mederi pauperi ægroto, morituro ſine alio adiuuante.

Qui in magna neceſſitate non vult mederi diuiti nolenti ſoluere, peccat, licèt poſſit exigere ſuum ſtipendium.

Qui detrahit alijs medicis idoneis.

De peccatis Executoris teſtamenti, Tutoris, Curatoris, Hoſpitalarij.

Executor, cum ſint bona, ſi nõ ſoluit debita, peccat. Inter debita ſunt vota realia defuncti, & legata præſertim pia. 65

Qui, ſi bona nõ ſufficiant, prius ſoluit legata, mox debita, peccat.

Vidua vſufructuaria relicta à marito, dũ caſtè viuat, ſi ſtuprum cõmiſit, & vtitur fructibus, peccat, ad reſtitutionem; ſecus, ſi fuit relicta dũ non nuberet; idẽ de viro relicto.

Qui

Qui ſoluit, ſed poſt moram notabilem.

66 Tutor non conſeruans, vel non defendens bona minoris, ſi ſine neceſſitate & vtilitate alienat, ſi ſua culpa ius perdat, ſi non vendit inutilia, & emit vtilia, ſi poteſt, peccat, ad reſtitutionem.

Qui negligit notabiliter imbuere puerum bonis moribus, peccat.

Si fecit vſuras pro pupillo, peccat; & tenetur ad reſtitutionem; poteſt tamen accipere de bonis pupilli ad hoc.

67 Mulier adminiſtrans, tutelam poſt ſecundas nuptias, vel poſt ſtuprum commiſſum.

Hoſpitalarius non conſumens redditus in fines præfixos. Qui ſinit perdi, vel nimis tardè recuperat bona alienata, vel ob ſuã negligentiam corruunt ædificia hoſpitalis, peccat, ad reſtitutionem.

Hoſpitalarij debent complere onera hoſpitalis, aut ſi commodè non poſſunt, quia pauperes non reperiuntur debent illius fructus conuertere in alios pios vſus, vt viſum fuerit ordinario cum duobus de Capitulo.

Debent reſtituere fructus nullis eis remiſſione profutura.

Nec

Nec committẽda adminiſtratio huius vltra triennium.

De peccatis Clericorum, quoad ordines.

PEccat, qui facit ſe ordinare 68
contra canones Concilij Tridentini, vt ſi in prima tonſura ſine confirmatione: ſi neſciat doctrinam Chriſtianam, legere, & ſcribere, ſi ſine animo ſeruiendi Deo in hoc genere vitæ. Pro ordinibus minoribus adeat cum approbatione parochi, & magiſtri. Pro ſingulis maioribus, ante menſem adeat Epiſcopum.

Capitulũ Sede vacante non det licentiam ordinandi infra annum, niſi beneficium premat, ſub pœna interdicti Capitulo, & ſuſpenſionis ordinato in maioribus, & in minoribus non gaudendi priuilegio clericali.

Ordinandi quare iuſtè non ordinentur à proprio, in dimiſſorijs exprimatur, & ordinetur ab Epiſcopo in ſua diœceſi, vel ab exercente Pontificalia pro eo, præuio examine, & teſtimonio ordinarij de moribus.

Si Epiſcopus aliud non iudica-

u erit,

uerit, ordines minores dentur per interſtitia temporum, & ab viti-mo poſt annum ad ſubdiaconatum, niſi neceſſitas, aut vtilitas Ecclesiæ aliud exigat.

Subdiaconatus ante 22. diaconatus ante 23. presbyteratus ante 25. non conferendus, & præuio examine etiã regularibus; non obſtante bulla Pij V. reuocata enim eſt.

Item non promoueantur ad maiores, niſi conſtaret de bona probatione in minoribus per annum. Item decet eos in Dominicis diebus, & ſollemnibus communicare.

Duo ſacri ordines eodem die non conferantur; etiam religioſo.

Cum promotis per ſaltum, ſi non miniſtrauerint, Epiſcopus diſpenſare poteſt ex cauſa.

Ordinandus adſcribatur Eccleſiæ; in cuius vtilitatem eſt ordinatus: &, ſi ab ea diſcedat inſcio Epiſcopo interdicatur ei vſus ordinis.

Peregrinus clericus, ſine commendaticijs ordinarij, non admittatur ad officia diuina.

Qui ſine ordinibus ſunt, non exerceant eorum officia; ſtipendia aſſignentur, ſi fieri poteſt, exercentibus minores ordines.

Nõ detur quid pro Miſſis nouis cele-

celebrandis. Exigere illiberales eleemoſynas prohibeatur.

Vagus, & ignotus non celebret. Item, publicè, & notoriè criminoſus non permittatur ſacris intereſſe.

Non celebretur à quopiam extra Eccleſiam, vel oratoria ad hęc dedicata, &c.

Qui peccet in his.

QVi ſuſcipit ordinẽ, etiam minorem, per ſimoniam commiſſam ante ordinationẽ, propriam, realem, cauſa ordinationis, peccat mortaliter; & eſt excommunicatus.

Qui ſcienter ab excommunicato Epiſcopo denuntiato ordinatur peccat. 69

Si exercet illum ordinem ante diſpenſationem Papæ, peccat.

Illegitimus, ſine diſpenſatione ſi ordinetur, peccat, & fit irregularis.

Ad Minores, Epiſcopus diſpenſat; ad ſacros, ſolus Papa.

Cum intrante religionem ius commune ad ordines diſpenſat.

Nihil refert ad peccatũ irregularitatis, ſi res ſit ſecreta, vel publica; non ſic, ad diſpenſationem.

70 Qui ordinatur extra tempora ſtatuta, vel ante legitimam ætaté, vel ſine dimiſſorijs peccat, & eſt ipſo iure ſuſpenſus: ſi vtitur ordine, fit irregularis, in qua irregularitate ſolus Papa diſpenſat; ſed intelligitur de ſacro ordine.

Qui furtim contra prohibitionem ordinantis ordinatur, & ſi eſt prohibitio ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, fit excōmunicatus, & irregularis; quod ſoli Papæ reſeruatur.

Qui per ſaltum, ideſt, omiſſo minori, ordinatur majore, & eſt ſuſpenſus; & antequam miniſtret poteſt Epiſcopus diſpenſare, ſuſcepto ordine omiſſo.

Qui ordinatur omiſſo aliquo neceſſariò ſub præcepto, peccat: & ſi eo, non ſuppleto, vtitur ordine, peccat; non tamen fit irregularis.

Qui eadem die duos ordines ſuſcipit, peccat, & fit ſuſpenſus à poſteriori, à ſolo Papa diſpenſandus: non tamen intelligitur de ordinibus minoribus, ſed tãtum de alijs, vel de minoribus, & vno ſacro; niſi conſuetudo præualeat.

Epiſcopus diſpenſat in interſtitijs, & in eodem die in minoribus.

Qui

Qui notabiliter deformis ordi- 72
natur, peccat: ſed, ſi poſtea cele-
bret, non fit irregularis.

Qui ſemel obſeſſus à dæmone, vel morbo caduco cecidit, & ordinatur, peccat.

Item qui prius ordinatus, deinde ſæpe hoc morbo eſt correptus, & celebrat, peccat.

Qui alienatur mente directè, & immediatè per inordinationem organi ſenſuum, eſt inhabilis; non qui indirectè, & mediatè.

Excommunicatus ſumens ordines etiam minores, peccat: ſi excommunicatio eſt maior, fit irregularis; cum quo ſolus Papa diſpenſat.

Si in peccato mortali ordines ſuſcipit, aut aliquod ſacramentum miniſtrat.

Item, ſi ex officio, vt miniſter, aliquod ſacrum tangit, vel facit, in peccato mortali, peccat mortaliter: non tamen ſi ea facit, quæ & laicus non ordinatus poſſet.

Notatus aliquo peccato notorio 73
digno depoſitione, ſi ſuſcipit ordi
nem, etiam poſt actam pæniten-
tiam, peccat.

Notorium non dicitur ſimpliciter, quod eſt famoſum, vel pro-

babile teſtibus; ſed quod eſt confeſſum à parte in iudicio, vel ſuper quo eſt lata ſententia, quæ tranſiuit in rem iudicatam: vel eſt ita manifeſtum vt nulla tergiuerſatione celari poſſit; vt, qui in publico habet ita concubinam, vt maritus vxorem, & alit filios: vel illud, quod ſcitur à maiori parte populi, vicinorũ, vel congregationis, in qua ſaltem ſint decem.

74 Et Epiſcopus, qui poteſt diſpenſare, dum eum ordinat, hac intentione non cenſetur diſpenſare, ſaltem in foro exteriori: quia ſine cauſa non poteſt diſpenſare in ius commune, licèt ſine cauſa poſſit in ſuam conſtitutionem.

75 Interdictus ingreſſu Eccleſiæ ſi intereſt diuinis officijs in Eccleſia, peccat mortaliter; non alio tẽpore: &, ſi ea celebret, fit irregularis; ſi verò extra celebret, non peccat, nec fit irregularis.

Qui baptizat ſciens baptizatũ, peccat, & fit irregularis.

In baptiſmo ſi extra mortis periculum vngit in chriſmate veteri, peccat.

Qui aduertens celebrat ſumpto cibo vel potu à media nocte, etiã per modum medicinæ, peccat; ſecus.

cus ſi aduertit inchoata Miſſa, & ſine ſcandalo non poteſt relinquere. Idem aliquid dicunt de ſuſpenſo, excommunicato, vel irregulari; nec ob id incurrit nouam irregularitatem.

Qui, aduertens ſe in mortali, celebrat: ſecus, ſi in Miſſa aduertit; nec debet relinquere, etiamſi ſine ſcandalo poſſit: confiteatur ante ſecretam, ſi poteſt; ſi ſine ſcandalo non poteſt, ſaltem conteratur. 76

Notorius concubinarius, vel fornicarius ante pænitentiam ſi celebrat, peccat; & fit irregul. Papæ. *nō loquitur de infamato ſimpliciter.*

Quilibet notorius quocumque ordine ordinatus, eſt ſuſpenſus, & exercens actum ſui ordinis ante actam pœnitentiam, fit irregularis & eſt ſolius Papæ. Si verò ſine diſpenſatione poſt actam pænitentiam celebrat, vel actum ordinis exercet, licèt peccet, tamen non incurrit nouam irregularitatem, quia ceſſauit ſuſpenſio; ſed remanet in antiqua inducta à peccato notorio, in qua poteſt Epiſcopus diſpenſare. 77

Qui ſine iuſta cauſa audiēdi ſacrum, ſunt cauſa, cur publicus cō- 78

cubinarius celebret, & non igno-
rant ius hoc prohibens, peccant
audiendo Miſſam concubinarij.
Item etiam ijs, qui ſciẽtes ius hoc
prohibens & audiunt, etiam ſi nõ
ſint cauſa, vt celebret: aliter, non
peccant: nec ſunt docendi tales
ius ignorantes.

79 Miſſa boni ſacerdotis melior
eſt propter preces, & effectum
operis operantis.

81 Qui ſacrificat extra locum ſa-
crum, peccat: nec Epiſcopus poſt
Concilium Tridentinum poteſt
hoc concedere.

82 In neceſſitate, vt in proceſſio-
nibus, vel prima Miſſa, quando tẽ-
plum non eſt capax, poteſt cele-
brari extra Eccleſiam ſine licen-
tia Epiſcopi, non autem in mari
vel flumine.

83 Qui celebrat in Eccleſia inter-
dicta, peccat; & eſt irregularis.
Item, qui in polluta ſanguine, vel
ſemine, peccat; ſed non eſt irregu-
laris. Item, qui ſcienter, vel per
ignorantiam craſſam celebrat in
ara enormiter fracta, aut non ca-
pit Hoſtiam, & Calicem, peccat.

Qui celebrat ante recitatas ho-
ras matutinas, niſi ſit neceſſitas re-
pentina, ad euitandum graue dã-
num,

num, vel ſcandalum, peccat : non ſic de prima, niſi eſſet conſuetudo, vel lex ; & tunc intelligeretur in Choro.

84 Qui ſine omnibus veſtibus ſacris, vel corporalibus, aut libro continente, *Te igitur, &c.* vſque ad communionem, celebrat, peccat : niſi ad euitandam mortem : tamen, ſi celebrat, peccat; ſed non fit irregularis.

Sacerdos poteſt vti loco cinguli ſtola longa, & loco ſtolæ manipulo longo ; non autem cingulo non benedicto ; contra Richard. & Scotum.

Benedicere has veſtes pōt Epiſcopus; et ex priuilegio aliqui regulares pro ſuo ordine, non pro alijs.

85 Celebrãs ſine aqua, vel ſine lumine, vel in pane fermentato, peccat : ſi in pane penitus corrupto, vel in tali pane, & vino, vt non ſit ſubſtãtia vini, vel panis, peccat, & cõſecratio eſt nulla. Itẽ, qui in vino ſine aqua. Item, qui ante lucem celebrat, excepto Epiſcopo, vel longa cõſuetudine. Item poſt meridiem pōt celebrari de iure communi, ideſt, vſque ad nonam.

86 Qui non poteſt finire Miſſam

inceptam, relinquat; ſi non eſt facta conſecratio; vt ſi ſuperueniat excommunicatus, qui nolit abeſſe, vel ſi morbo corripiatur: ſi eſt facta cōſecratio, conficiatur ab alio ſacerdote ieiuno, incipiēdo ab eo loco, vbi reliquit, vel à non ieiuno, ſi deeſt ieiunus: & præſens presbyter etiam non ieiunus tenetur perficere: & ſaltem cōteratur, ſi non poteſt confiteri, ad euitandum ſcandalum inde futurum.

87 Qui pluries quam ſemel in die celebrat, niſi in natiuitate; & tunc ante lucē nōn poteſt dici niſi vna Miſſa; vel niſi ſuperueniat notabilis perſona, vel Epiſcopus, etiam in ferijs; & peregrini in feſtis; vel aliquis ſepeliendas cum conſuetudine Miſſæ; vel ægrotus neceſſariò communicandus; vel ſi præeſt duabus Eccleſijs indigentibus miſſis, & eſt ſolus, vel ſunt nuptiæ benedicendæ, vel ob aliquam cauſam ad iudicium boni viri iuſtam; ſed in omnibus iſtis caſibus ſacerdos debet eſſe ieiunus etiam à purificatione, & non ſit alius, qui poſſit, & velit dicere Miſſam; & bis tantùm poteſt dicere, excepta Natiuitate.

88 Omnibus diebus licet celebrare,

re, exceptis ſexta feria, & Sabbato hebdomadæ Sanctæ: nam, quæ ſolet celebrari in illo Sabbato, eſt Miſſa ſequentis noctis.

Quilibet presbyter, qui ſaltem ter, vel quater in anno, feſtis ſollemnibus non celebrat: ſi pluries ab Epiſcopo non fuerit præceptũ, peccat mortaliter.

Is, cuius negligẽtia ſanguis eſt 89 fuſus in terram, vel altare, peccat mortaliter; & tunc, ſi in terram, lingua lambatur, & tabula vel locus radatur, & comburatur, & cinis ponatur in ſacrario prope altare: ſi ſuper altare, ſorbeat miniſter; ſi ſuper linteum lauetur ter à miniſtro, & aqua ablutionis ponatur ſub altari.

Qui ſumpta ablutione reliquias ſacramenti, vel minimas à patena, vel calice ſumit, peccat mortaliter, ſi ex interuallo id faciat; ſecus ſi incontinenti: remanentes verò ſunt conſeruandæ in craſtinum, vel dandæ communicando.

Si ſũpto ſanguine particula hoſtiæ in ore remãſit, ſumatur ablutio multoties, donec vltimo deglutiatur, potius quã digito tãgatur.

Si ſumpto ſanguine particula in calice remanſit, digito deducat eã

ad labrum calicis, & ſumat; vel (quod videtur decentius) infuſo vino ſumat.

Qui ſumpta hoſtia aduertit non eſſe ſanguinē in calice, denuò po- nat, & conſecret incipiendo, *Simi- li modo*, vſque ad illud. *Vnde, & memores*, alijs prætermiſſis: & in hoc caſu, ſi presbyter ignorat præ- ceptū celebrandi ſub vtraq; ſpe- cie, vel caſu perturbatus non con- ſecrat vinum, non peccat mort.

Accipiens multas hoſtias con- ſecrandas, & memor tãtum illius, quam in manibus habet, verba profert, omnes conſecrat, ob vir- tualem intentionem.

Qui accipit pecuniam pro di- cendis Miſſis; & dando eas alijs pro dicendis, aliquid ſibi retinet de pithantijs, peccat mortaliter, niſi faciat ex officio, vel niſi pecu- nia ſit pluſquam ad ſalaria ordi- naria, cum voluntate tacita dan- tis pro opera ſua.

92 Qui obligatus ad Miſſam pro aliquo non applicat ei totam eius Miſſæ partem pro eo quam tene- tur applicare, peccat mortaliter, licèt valorem ſibi debitum poſſit applicare cui voluerit.

93 Excommunicatus, interdictus,

ſuſpen-

ſuſpenſus ſuſpenſione maiori exer
cēs aliquem actum particularem,
ſeu ſpecialem ſui ordinis, peccat;
& eſt irregularis, ad ſolum Papam
reſeruatus.

Celebrās Miſſam, vel alia diui- 94
na officia in loco non interdicto,
ſed coram perſonis interdictis,
peccat; & eſt ſuſpenſus ab ingreſ-
ſu Eccleſiæ: &, ſi cum hac ſuſpen-
ſione celebrat, fit irregularis; etiā
ſi ſit exemptus à iuriſdictione or-
dinaria.

Qui non obſeruat interdicta ge- 95
neralia, vel particularia.

Qui excommunicatum, vel no-
minatim interdictum, vel manife-
ſtum vſurarium ſepelit; & eſt ex-
communicatus.

Qui ſine facultate abſoluit à ca-
ſibus, & cenſuris reſeruatis exce-
pto mortis articulo, ſcienter, vel
per ignorantiam craſſam, peccat;
ſed non incurrit cēſuram. Verum,
ſi ſine ſcandalo commodè poteſt,
debet admonere ſic abſolutum.

Qui ſine facultate vota commu-
tat, vel diſpenſat in eis.

Clericus ſacer, benefitiarius, mo 97
nachus, vel monacha ad chorū de-
putatus, ſi omittit, vel vult omitte-
re infra totum diem horas cano-

nicas, vel partem earum notabilem, aut notabiliter male recitat, ſine propoſito iterum recitandi, ſine iuſta cauſa, & neceſſaria attentione, peccat mortaliter toties quoties.

Quando dubitatur de occupationibus, melius eſt anticipare, quàm poſtponere horas; vt Veſpere præcedenti, Matutinum; manè, vſque ad Nonam, incluſiuè; poſt meridiem, reliquas.

Anticipans, vt voluptuoſius dormiat, peccat venialiter. Pars non notabilis eſt pars verſus.

98 Qui recitant, (& cum eis recitantes) ſyllabas contrahendo, dictiones deglutiendo, antequam ſocius finiat incipiendo, peccat mortaliter, niſi ſit propoſitum iterum recitandi.

99 Qui per inaduertentiam omittit aliquam horam, vel partem notabilem, non peccat, ſaltem mortaliter ſatis eſt, vt ſuppleat: ſic, qui perturbat ordinem poſtponendo, & anteponendo, non peccat; nec tenetur repetere.

100 Infirmus, cui notabiliter nocet recitatio officij, etiam cum ſocio, ſi non recitat, non peccat.

Febris interpellata, vt quarta-

na, vel leuis, ita vt de negotijs grauibus colloqui infirmus poſſit, non excuſat.

Infirmus excuſatus non tenetur audire horas alio recitãte neo obeas mente Deum precari, nec poſtea ſanus repetere.

Occupatio repentina, quæ ſine ſcandalo, vel peccato omitti non poteſt, excuſat ab officio.

Defectus breuiarij excuſat, & licèt ſua culpa illud non habeat, non tamen peccat non recitando quia impoſſibile.

Diſpenſatio Papæ excuſat, non tot autem excommunicato, etiam denuntiata, vel tenuitas beneficij.

Vt quis nõ teneatur ad officiũ 103
ratione beneficij, eius nullos fructus, neque diſtributiones quotidianas per ſe vel per alium capiat neque capere poſſit ſi vellet, nec
in poſterũ capturus ſit ob illud tẽ 104
pus, neque conſenſerit in penſiones omnium fructum, renunciato beneficicio in ſuum fauorem.

Defectus neceſſariæ attẽtio- 105
nis eſt mortalis: & ſatis eſt in principio propoſitũ ſaltẽ virtualos attendendi; vt petendo breuiariũ 106
animo ſatiſfaciendi obligationi: vel ob id eundo ad Eccleſiam: ſi

non

nō interrumpatur per propoſitum actuale, vel virtuale non attenden di:nam, qui, dicendo verba alia pro alijs confusè, & irreuerenter, aduertit ſe vagari cogitando res alienas à ſua precatione, & nō nititur animum reuocare ſaltem ad attendendum verbis; vel qui deli-
107 beratè ſe occupat in rebus incompatibilibus, vel ſcribit, vel legit aliena à recitatis, deliberatè ſine propoſito repetendi, peccat mortaliter; niſi neceſſitas, vel vrbanitas reſpondēdi, vel ſe ſubſcribendi, vel quid aliud cum animo repetendi, vel inaduertentia, vel paucitas rei excuſet.

Licet recitare matutinum ſequentis diei ante ſolis occaſum.

Recitans breuiarium trium lectionum non ſatisfacit.

Recitans per breuiarium cuiuſcumque diœceſis non ſatisfacit; niſi ſit ordinatus ad ſolum titulum patrimonij, & beneficio careat.

108 Clerici in minoribus ſi non ſint beneficiarij, monachi, vel penſionarij, iure communi nihil recitare tenentur; niſi promiſerint, vel conſenſerint ordinatori præcipiēti aliquid dicere.

Penſionarij tenentur ad Officiū par-

paruum B. Mariæ quotidie recitandum.

Licèt inſigniri prima tonſura, vel quattuor minoribus, ſine intentione aſcendendi vlterius.

Illegitimus cum diſpenſatione Epiſcopi poteſt promoueri ad minores, & ad ſimplex beneficium, non vltra.

Qui in ſacris contrahit matrimonium, peccat; & matrimonium eſt nullum; & eſt excõmunicatus.

Qui ſacer cum qualicumque femina etiam cognata, & ſene cohabitauerit, debens credere fore, vt opere, vel voluntate peccet, peccat mortaliter: & iura, quæ cõtrarium dicunt, loquuntur tantùm in foro exteriori.

Frequentans domum mulieris ſibi ſuſpectæ, vel ſibi periculoſæ, ita vt credere debeat ſe conſenſurũ in mortale, peccat mortaliter.

Clerici concubinarij à Concil. Trident. multantur multis pœnis.

Qui cum ſcãdalo, vel poſt prohibitionem ſibi factam frequentat ſine iuſta cauſa monaſteria monialium, peccat mortaliter.

Sacer, & beneficiatius non geſtans habitum, & tonſuram, aut nutriens barbam, & comam, non

radens

Digitized by Google

radens coronam, indecenter ſe ve
ſtiens aut, arma offenſiua portans,
de iure communi, peccat.

Non ſacer poteſt omnino omnia relinquere; & non partim ſic, partim non, quia non licet tonſuram, & coronã deferre vnà cum veſte virgata, vel partita, &c.

Clericis, & beneficiarijs vel in ordine ſacro ſunt interdicta omnia officia, & veſtes ſæculares per Clementinã, & Cõcilum Tridentinum: & quando in prohibitis apponitur verbum Præcipio, vel æquiualens, obligat ad mortale; vel quæ communiter, & à prælatis habentur pro peccatis mortalibus, ſunt mortalia; niſi aliqua conſuetudo, vel receptio à principio excuſet.

Ars chirurgica, & medicinę, pręſertim ſine aduſtione, & inciſione, licet nullo iure particulari prohibeantur, tamen ſunt illicita; quia ſæcularia, niſi in miſerabiles & cognatos, habita facultate.

Ob neceſſitatem, vel animi gratiam poteſt quis operari aliqua honeſta. vt ſcribere libros, texere fiſcellam iunco, olera, & plantas in areolis inſerere, & illa vẽdere.

Nõ licet exercere mercaturam,
idest,

ideſt vilius emere,&carius vēdere.

Licet id quod vilius emunt pro ſuſtentatione ſua, & ſuorum, & ſupereſt,carios vendere;pretio tamen iuſto currenti, &c.

Modo honeſto poſſunt negotiari ad ſuam, & ſuorum neceſſariā ſuſtētationem,maximè per alium.

Obligatus ad dicendā Miſſam 111
pro aliquo, non applicans valorē eius ei, peccat. nec ſatiſfacit duabus obligationibus vna Miſſa nec paupertas ſacerdotis in hoc excuſat

Sacriſicans,dum orat,debet nominare Papam, Antiſtitem.& Regem,in cuius Regno habet domicilium ſuum:de reliquis cōſilium datur, vt dicat, Quibus poſſum & debet, debito ordine, tibi Deus cognito.

De Peccatis Clericorum quo ad beneficia.

QVærens beneficiū per ſimo- 112
niam,peccat mortaliter;& ſi eſt realis,eſt excommunicatus, & tenetur reſtituere.

Epiſcopus accipiens ſuum familiarē, conſtituta annua mercęde, donec aliquod beneficium conferat, non eſt ſimoniacus;modo non

ad-

adſit pactum de gratis ſeruiendo poſt collatum.

113 Quærens beneficium ad quod nullum ius habet, per ſimoniam in ſuum fauorem ab alio commiſ-ſam, ipſo non cõtradicente, & id ſciens, ſi conſentit, vel non ſtatim renuntiat, peccat: ſecus, ſi ſine illa habuiſſet beneficium.

114 Qui ſine titulo canonico ſcienter accipit, vel retinet beneficiũ, peccat, & debet renuntiare beneficium, & fructus reſtituere.

Redimens vexationem, vel penſionem aliter quàm debet, peccat.

Qui precibus ſuis, vel alienis male quærit beneficium, peccat.

Qui permutat ius ad rem cum iure in re.

214 Qui quæſitum per ſimoniam commiſſam in beneficio, nõ reſtituit Eccleſiæ, cuius eſt illud, ſine ſuo vel alterius delinquẽtis vel ſi, quod ſi fieri non poteſt, reſtituat alteri Eccleſiæ, vel pauperibus.

Qui obtento ſecũdo curato beneficio, vel dignitate, ſtatim poſt habitam poſſeſſionẽ, vel poſtquam per eum ſtat quo minus illam habeat, nõ renũtiat primum, peccat; quia ipſo iure perdit primum: &, ſi pergit vtrũque retinere, perdit

vtrum-

ʏtrũque; & eſt incapax ad quod-
libet aliud, & ad ordines.

Accipiẽs, beneficium curatũ 110
ıntequam incipiat 25. annũ, pec-
:at, & collatio eſt nulla; & , niſi
?apa aliter diſponat,eſt renũtian-
lum cum fructibus: ſimilter qui
ıccipit dignitatem, vel perſonatũ
ıon curatum ante 22. annuũ. i. in
:eptũ iuxta Concil. Trid. ſeſſ. 24
:ap. 12. de refor. Pro ordinibus ſu
cipiẽdis,ſatis eſt attingere annũ
ſtatutum à Concilio Tridentino.

Qui illegitimus accipit benefi-
ium curatum ſine diſpenſatione
'apæ, aut ſimplex ſine diſpenſa-
ıone Epiſcopi,peccat;& acceptio
ſt nulla;& niſi diſpenſetur, tene-
ur renunciare cum fructibus per-
ceptis.

Filij clericorũ non poſſunt ha-
ere penſiones ſuper beneficijs,
quæ ſunt, vel fuerũt parentum;
ıel beneficia in Eccleſijs, vbi pa-
res habuerũt beneficia: nec reſi-
gnationes, aut fraudes parentum
llos aduuant.

Nõ habẽs qualitates, quas ſta-
ıerunt fundatores, nõ poteſt ha-
ere beneficium.

Qui poſt pacificã poſſeſſionẽ 118
arochialis Eccleſiæ nõ promoue-

tur

tur ad presbyteratũ intra annum, peccat; quo lapſos, ſi eam retinet, & fructus perceptos non reſtituit, peccat; quia cecidit ipſo iure: poteſt tamen Epiſcopus diſpenſare vt talis ſaltẽ ſubdiaconus ratione ſtudij per ſeptem annos non fiat ſacerdos; ſed debet proficiſci ad ſtudiũ: quia diſpẽſatio eſſet nulla, ſi non proficiſceretur.

Promotus in Epiſcopum, ſi intra tres menſes non conſecratur, perdit fructus: ſi intra alios tres, perdit Epiſcopatum.

Accipiens parochialem eccleſiam ſine animo accipiẽdi presbyterium, peccat: &, cum eam dimitti, tenetur fructus reddere, niſi infra annum animum mutet. Non ſic de accipiente quoduis beneficiũ, cui non ſit adiunctum ſacerdotiũ. Nec de eo, qui accipit beneficium animo illud relinquendi, ſi pinguius dabitur animo tñ ſatisfaciendi oneribus beneficij: vel de eo, qui accipit animo ducendi vxorẽ fratre: mortuo, ad augẽdum ſuum decus: peccant tamen, ſi non incedãt in habitu clericali interim: ſed nõ tenetur reſtituere fructus.

119 Sæculares auctoritate Apoſtolica poſſũt habere penſiones ad neceſſariam

ſariam ſuſtentationem ſui ſtatus: ſed rarò eſt concedendum.

Beneficiarius minorũ ordinũ 120
poſt matrimonium de præſenti ſi retinet beneficium, peccat: eſt enim amiſſum, ita vt per ingreſſum vxoris in religionem ante conſummationem, vel per impedimẽtum extrinſecum, v.g. conſanguinitatis, non recuperetur: ſecus res eſt, ſi tantùm contraxit ſponſalia de futuro.

Conſtitutus in ſacris, licèt contraxerit matrimoniũ de preſenti, non amittit beneficium ipſo iure.

Qui ſine cauſa excuſante non reſidet in beneficio ſuo licèt tenuiſſimo: peccat, tamen multæ cauſæ excuſant.

Auditio Theologię per quinquẽnium, & canonum. Item prælectio vtriuſque. Ad alias facultates cum licentia Epiſcopi ire poteſt.

Si occupetur inobſequium Epiſcopi ad vtilitatem Eccleſiæ ſuæ, vel cathedralis: & nõ perſonæ Epiſcopi, niſi ex vrgẽte cauſa, & ſua Eccl. non indigente ſuo ſeruitio.

Ad obſequium Papæ, præcipuè ad ſeruiendum, & non ad impetrandum, beneficium.

Legitima licẽtia, ideſt data ab habẽ-

habent poteſtatem ob cauſam, probabilem, & in ſcriptis, ſi id ius exigat.

Conſuetudo honeſta, qualis nõ eſt conſuetudo abſentandi ſe ſine cauſa, nec defraudãdi Eccleſiam obſequio debito. in omni enim caſu Eccleſia nõ debet fraudari debito obſequio, nec ſubditi bona gubernatione.

Contrauenlens prædictis, licet peccat, nõ tenetur reſtituere fructus; niſi condemnetur, aut iure exprimatur.

Epiſcopus, vel eo ſuperior, ſine legitima cauſa abſẽs à ſuo Epiſcopatu per ſex menſes, perdat quartam partem fructuum; & ſic gradatim puniatur.

Habẽtes beneficia inferiora requirentia perſonalem reſidentiã, ſi abſunt, cogantur reſidere; nec fructus capient, niſi pro aliquo tẽpore, per priuilegium temporale cõceſſum, ex cauſa rationabili approbata ab ordinario, qui in hac cauſa eſt delegatus, vt ꝓuideat ne cura animarum negligatur præterit, nullo ſuffragãte priuilegio. ex Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 2. de refor.

Non ſolum Epiſcopus, ſed parochus iure diuino debet reſidere.

Tum

Tum Epiſcopus, tum curatus quilibet poteſt abeſſe per duos mẽ ſes cauſa in conſcientia ſua iuſta, ſine licẽtia in ſcriptis, nec oretenus: vlterius non, & cũ pœna reſtituendi; nec compoſitio iuuat,

Capellanus regius poteſt accipere fructus in abſentia, ſicut capellanus Papæ, ſi vtrique eiuſdẽ generis priuilegia ſunt conceſſa.

Beneficiarius horas cãonicas 123 nõ recitã: idẽ, ſi fructus percepto non reſtituit pro rata tẽporis, vel horarum (*vide ibi,*) peccat: poteſt tamẽ ſi eſt pauper applicare ſibi, ſaltem aliquã partem reſtitutionis maximè de cõſilio confeſſarij; niſi debeantur ijs, qui interſunt Choro, per diſtributiones quotidianas, ſi noſci poſſint; ſimiliter, & in ſimilibus reſtitutionibus. Beneficiarius in peccato mortali occulto, vel manifeſto non tenetur reſtituere fructus.

Qui dolo, vel negligẽtia dam- 124 nificat ædes, vineas, & alia bona beneficij, peccat ad reſtutionem.

Excommunicatus, per quẽ non ſtat, vt abſoluatur: ſimiliter & ſuſpenſus per canonem, vel per hominem, ſi recipit fructus & impendit; niſi ad ſe, & ſuos modeſtè ſuſten-

ſtentandos, ſi non habet aliunde vnde viuat, peccat.,

Concilium Trident. ſeſſ. 25. c. 1. prohibet, ne beneficiarij, Epiſcopi, vel Cardinales ſuos conſanguineos, vel familiares bonis Eccleſiaſticis augeant, nec ea eis diſtribuant, niſi ſint pauperes.

125 Habēs plura beneficia (diuiſa) ideſt, non legitimè vnita, & annexa, (in titulum,) quia licet ha-
126 bere vnū intitulum, & alterū ad tēpus, vel ad ſex menſes ſi eſt parochialis Eccleſia, & non commendatū in perpetuum, quod vacet ad mortem commendatarij; (quorum vnū ſufficit ſuo decen-
127 ti ſtatui) ſecus, poteſt habere duo abſque diſpenſatione per Concilium Tridēt. (abſque diſpenſatione) ſine qua non ſatis eſt cauſa iuſta, & cum qua licet habere duo beneficia; quæ requirunt reſidentiam; (aut conſuetudine iuſta) cū diſpenlatone tamen.

128 Cauſa diſpēſandi, vel introducendi conſuetudinem, & vt quis poſſit retinere plura beneficia, eſt illa: quæ ſufficit ad tollēdā deformitatem, quā multitudo beneficiorum ex ſe habet: tales ſunt ſequentes, Prima quando, attenta

qua-

qualitate perſonæ, noo ſuffieit v-
num beneficiũ ad honeſtè decẽ-
terq.viuendum. ſecunda, quando
tãta eſt prudẽtia,ſagacitas,&iuſti
tia alicuius, vt ſperetur plus etiã
absẽs profuturus illis quibus præ-
eſt, quam communiter alius præ-
ſens,&quod accipiet beneficia po
tius propter vtilitatẽ ſubditorum,
quàm proprium:tertia defectus a-
liorum idoneorum:quarta notabi-
lis animi virtus,nobilitas, & ſciẽ-
tia : red hæc videtur includi pri-
ma: quinta,intentio tenentis plu-
ra beneficia non ad ſplendiorẽ
victum, veſtitum, famulatum, &
alia huiumodi;ſed ad largius ero-
gandum eleemoſynas in pauperes
& opera pia retento ſibi tantum
neceſſario, cum vera executione
talis intentionis : ſed hæc vltima
poſt Concilium Tridentinum non
habet locum, Et iuxta ſancita in
cap. 17. ſeſſ. 24. ſunt accipienda
omnia ſupradicta.

Cõfeſſarius nõ debet abſolue 126
re habentem plura beneficia, niſi
concurrat aliqua cauſa prædicta-
rum, vel alia ſimilis cum diſpen-
ſatione; & maturè aduertat,quòd
in omnibus iſtis caſibus non eſt
principaliter habendus reſpectus

R per

perſonæ, ſed communis vtilitatis Eccleſiæ, in quam omnia referenda ſunt.

130 Qui locat fructus ſui beneficij in plures, quàm in tres annos, vel dat in emphyteuſim, & in terris, vbi eſt recepta extrauagãs Pauli 2. eſt excommunicatus:

131 Qui parochiano petenti ſacramenta non adminiſtrat, vel non dat facultatem confitendi alteri, vel intereſt matrimonio clandeſtino, vel benedicit ſecundas nuptias, vel qui primas tempore indebito peccat.

132 Qui inducit aliquem ad promittendum, vel iurandum ſe accepturum ſepulturam in Eccleſia, vel acceptã non mutaturum, peccat: & excommunicatus eſt; ad Papam ſolum.

Qui aliquem in peccato mortali notario mortuum ſepelit in loco ſacro, peccat mortaliter.

133 Qui non diſcit ea, quæ neceſſario ſcire debet ratione beneficij, vel officij: vt ſacerdos, debet ſcire legere, & cantare pro Miſſa ſolemni. Miniſtrans ſacramenta, formam, materiam, & modum adminiſtrandi. Confeſſarius, vt ſupra cap. 4. ſic de ceteris: ergo qui non diſcit

diſcit neceſſaria, vel nõ vult: renuntiare beneficium, peccat.

Qui ſacerdos negligit, vel timẽs omittit morientẽ etiã ob peſtem communicare, vel eius confeſſionem audire, peccat. Si eſt in extrema neceſſitate ſpirituali cõſtitutus. iuxta dicta c. 24. num. 10.

Qui ſcire debens ſe irregularẽ ſuſpenſum, excommunicatum, aut interditum ſi accipit beneficiũ, peccat: & titulus eſt nullus, non autẽ ſi in peccato mortali accipit.

Qui tot, & tales miſſa in tali lo- 134
co, vt debet, non dicit, abſque iuſto, impedimento, vel omiſſo non complet, vt debet, peccat.

Parochus tenetur diebus feſtis ſub præcepto, celebrare. In reliquis verò diebus, non niſi ſecundum conſuetudinem, & legem.

Onus annexum beneficio, vt beneficiarius celebret quotidie de Sãcta MARIA, non obligat ad Miſſam dicendã de ea omnibus diebus, ſed frequẽtius, quãdo ſalua honeſtate, & deuotione debita poteſt, onus autem dicendi omnibus diebus per ſe, vel per alium, obligat omnibus diebus.

Cõtrauẽniẽs decretis Cõcilij 135
Tridentini, peccat: vt nõ idoneus

non debet accipere beneficium, cui eſt coniunctum onus legendi: & collatio nulla.

Curatus habens beneficium curatum prædicet ſaltem dominicis & ſollemnioribus diebus, & doceat neceſſaria.

Ante 14. annum nullus obtineat beneficum.

In minoribus conſtitutus non gaudeat priuilegio fori, niſi habeat beneficium, vel in ſeminario vel ſchola quaſi ī via ad ſacros ſit.

Archidiaconus (*qualis intelligatur, vide ibi*) non ſit niſi magiſter vel licentiatus in Theologia, vel canonibus & non aliter.

Reliquæ dignitates non conferantur, niſi conſtitutis in anno 22.

136 Prouiſi beneficijs curatis infra duos mēſes à die poſſeſſiones, profiteantur corā Epiſcopo, vel eius Vicario fidem catholicam. Ita etiā prouiſi canonicatu, & dignitate, coram Capitulo, præſente Epiſcopo, vel eius Vicario profiteantur. alioqui non faciant fructus ſuos.

Pro qualitate dignitatis accipiédæ debet eſſe ordinatus; eo ordine quē dignitas reliquerit, vel in ea ætate, vt intra, tempus ſtatutum poſſit ordinari, vt canonicatus Eccleſiæ

cleſiæ cathedralis requirit ordinē ſacrum.

Habētes huiuſmodi dignitates 137
poſſunt abeſſe per tres menſes ab Eccleſia. In Epiſcopatu vbi tātùm ſunt 100. aurei & in parochia vbi tantùm 100. non ponendæ penſiones, vel reſeruationes.

Vbi non ſunt, erigantur vel 138
diuidantur parochiæ.

Pro conſcientia, diſponatur de miſſis, ſecundum eleemoſynas.

Quarta parochialis ſolita per 139
ſolui ante annos 40. ſoluatur etiā ſi ſit conceſſa monaſterio.

Acceſſus, & receſſus aut coadiutoria dum ſucceſſione nō cocedatur niſi Epiſcopatu, & Abbatia.

Nullæ gratiæ ad vacatura, aut indulta ad alienas Eccleſias concedantur.

Nulla Eccleſia Parochialis conferatur niſi per concurſum, & oppoſitionem, præuio examine.

De peccatis prædicatorum.

QVi publicè eōcionatur abſq: 141
facultate legitima, (quam dat Papa quoad omnes, Epiſcopus in ſua diœceſi, parochus in parochia noto, & aproba-

 to,)

to,) peccat mortaliter.

Qui aduertẽs ſe in peccato mortali, ante iuſtam contritionem concionatur.

Qui aduertens mentitur circa doctrinam fide, bonorum morum, ſanctorum, miraculorum, prophetiarum, peccat mortaliter; circa alia verò mentiri eſt veniale; niſi notabiliter ſcandalizet.

142 Qui fabulas, facetias, aut ridicula miſcet, peccat venialiter cómuniter.

Qui in concione detrahit Prælatis, vel ſacerdotibus, eos nominando, vet æquiualẽter dicendo: præſertim quo laicis placeat, peccat mortaliter, & eſt excommunicatus. In genere quidem poteſt reprehendere: ſed ſine ſcandalo.

Religioſus concionando diſſuadens ſolutionem decimarum, peccat, & eſt excommunicatus.

143 Contraueniens præceptis Concilij Tridẽtini: vt regularis in ſua Eccleſia nó prædicet niſi examinatus, & approbatus à ſuo ſuperiore, cuius licentiam præſentet Epiſcopo, benedictionem ab eo petendo; in Eccleſia verò non ſua, eſt opus licentia Epicopi, Epiſcopus nó ſinat prædicare regularem extra

tra clauſtra viuentè, nec ſæcula-res, niſi conſtet de doctrina, & mo-ribus. Item nullus etiam in Eccle-ſia ſua prædicet cōtradicente Epi ſcopo. Epiſcopus in ſua per ſe, vel per alium in feſtis prædicet, in a-lijs per alios.

Epiſcopi in Aduẽtu, & Quadra-geſima quotidie, vel ſaltem tribus diebus in hebdomada, & in feſtis curent exponi legem diuinam po-pulo lingua vernacula, & doctri-nam Chriſtianã, vt pueros inſtruãt.

Non permittãt prædicari incer-ta, & ſpeciem falſi habentia: ſimi-liter faciant & omnes habẽtes cu-ram animarum.

De peccatis Coniugatorum.

PEccant modis dictis, cap. 22. 144 num. 30. & ſeq.

Non complens ſponſalia clãde-ſtina, peccat.

Qui poſt Concilium vtitur ma-trimonio præſumpto per copulam carnalem habitam.

Qui diſcedit à matrimonio con tracto corã parocho habitationis feminæ, etiam ſi non adfuerit pa-rochus habitationis viri, peccat.

Qui vtitur matrimonio contra-

cto publicè côram ſed populo, nó corã parocho, vel alio presbytero de licẽtia parochi vel ordinarij peccat.

Congregatio Concilij Trid. eſt interpretata ſufficere parochum mulieris, quando matrimonium contrahitur in parochia mulieris, ſicut ſuffieit parochus viri ſi in parochia viri cõtrahatur matrimonium.

QVOMODO SEGERAT *Confeſſarius ergo confeſſum.* *Cap. XXVI.*

1 DOceat conſciẽtiam erroneam, ſi pænitens putet peccatum non peccatum, cenſuram nó cenſuram, & contra.

Pro qualitate perſonæ arguat, vel modeſtè laudet.

Pænitenti docto, & frequenter peccata cõfitent diligẽter, aut nihil dicat, aut vt faciat quæ nouit.

2 Faciat eũ ſe accuſare de ijs quę non meminit, & inducat in propoſitum non peccandi, ſine obligatione promiſſi; niſi cum ius id præcipit, vt in excommunicato notoriè abſoluendo; vt in manifeſto raptore, aut Eccleſiæ violatore; vt vſurario publico, vt iniuriã faciẽte

te publicè perſonis Eccleſiaſticis.

Ne dubia affirmet eſſe mortalia, 3
nec ideo deneget abſolutionem; ne ſic illaqueet eius conſcientiam in futurum. ſed conſulat libros, & doctos, & perſuadeat pœnitenti, vt velit facere quod iure facere debet cõſilio doctorum, & abſoluat.

Non abſoluat nolentem abſtinere à peccato, quod certo ſcit eſſe mortale.

In dubio peccato ſi confeſſarius nitatur certo textu, vel ratione pænitens verò dubia, non abſoluat; ſed ſi penitens nititur pari ratione, & habeat aliquem doctorem clarum, abſoluat, ſiue ſit parochus, ſiue non.

In dubijs, an ſit mortale, ſecurior pars eſt eligẽda: in dubijs, an hoc debeat facere, & pati, eſt benignior eligenda: obligatũ ad reſtitutionem debet perſuadere, vt, quàm primum commodè poteſt, reſtituat. &, qui præterita confeſſione promiſit, & non reſtituit; nõ eſt abſoluendus, niſi raro.

Non abſoluat à reſeruatis ſine 6
facultate ſuperioris; ſed in abſolutione excipiat peccatum reſeruatum: quod tantũ pænitens debet confiteri ſuperiori, vel obtinere

licentiam per confeſſarium.

7 Qui prius abſoluit à peccatis quàm ab excommunicatione, eſt ſacrilegus, & mortaliter peccat; licèt abſolutio valeat. de quo ſupra cap. 9. num. 5.

In abſolutione ab excommunicatione eſt ſeruanda forma iuris; vt excommunicatus iuret parere ſuper eo mandatis Eccleſiæ, & ſatisfaciat parti, ſi eſt offenſa, aut de-
8 bitum eſt notorium. Soluat impenſas, ſi contumacia eſt notoria: ſi non poteſt, præſtet ſufficientẽ cautionẽ, vel iuret: deinde abſoluens cedat nudatũ humero, recitãdo *Miſerere, &c.* & addat, abſoluo te, &c. & habeat intentionem abſoluẽdi ab omnibus excommunicationibus. Quamquam, ſi hæc non ſeruentur, abſolutio tamẽ tenet, nec ſunt nudæ mulieres flagel-
9 landæ in abſolutione. Medicantes quando abſoluunt in conſcientia, non tenetur abſouere modo prædicto.

10 Ante abſolutionẽ eſt imponenda pænitentia: tamen hoc non eſt neceſſariũ: ad cautelam abſoluat ab excommunicatione maiori, & minori ſupenſione, & interdicto.

Forma abſolutionis; Ego te abſoluo

ſoluo ab omnibus peccatis, in
nomine Patris,& Filij, & Spiritus
ſancti;& ſunt etiā preces ibi poſi-
tæ, ſed non neceſſariæ; nec ſunt
verba addenda, quia, periculosū.

Abſolutio ab excommunicatio- 12
ne,vel peccatis nō debet fieri ſub
conditione de futuro; bene poteſt
fieri ſub conditione de præterito.
Qui confitetur habenti auctorita- 13
tem abſoluendi ab aliqua excom-
municatione, & pecc. reſeruato,
& obliuiſcitur illius peccati, vel
excōmunicationis, & tamē abſol
uitur in communi ab omni excom
municatione, & peccato in quan-
tum poteſt, eſt verè abſolutus ab
excommunicatione,& deſinit pec
catum eſſe reſeruatū, nec habet
excommunicationem adiunctam:
Vnde, ſi deinde recordetur, ſatis
eſt confiteri peccatū,quod recor-
datur, ſimplici ſacerdoti, etiam
non habenti poteſtatem ad reſer-
uata, vel excommunicationem.
Hinc laudetur in Iubileis,&viſita
tionibus abſolui in communi ab
omni vinculo,etiam ſi non recor-
detur.

Quādo confeſſarius abſoluit a- 14
liquem ab excōmunicatione, vel
peccato,à quo nō poterat, petat

facultatem abſoluendi ab illis,& abſoluat ab excommunicatione etiam abſentem; à peccato verò non niſi quãdo videbitur ille eſſe in gratia; ſi facultatẽ non habet, moneat ipſum, vt ſe abſoluere faciat à tali caſu, in quo ipſe non poterat: nec probatus vocare ipſum, & fingere ſe velle inſtruere de alia re, & abſoluere de peccato non abſoluto.

De Pænitentia Iniungenda.

15 Conãdum eſt imponere iuſtam pænitentiam, ne peccemus. Iuſta eſt,quæ exæquat demerita in
16 purgatorio; quæ Deus ſolus ſcit: tamẽ relinquitur arbitrio pruden-
17 tis confeſſoris:nec canones taxãt ſeptem annos pænitentiæ pro quolibet peccato mortali; niſi velis loqui in foro exteriori.
18 Confeſſarius in iniungenda pænitentia debetcõſiderare qualitatem peccati,contritionis,& qualitatem perſonæ: ſi debilis, iuuenis ſi aſſuetus pænitentijs, an ſit magnam pænitẽtiam acceptaturus, an acceptam non facturus, an pauper; & ne ſit in præiudicium tertij; vel prodatur peccatum occul-
tum;

tum: ſaltem admoneat quam pœ- 19
nam mereatur, quam antiquitus dabant.

Si quis nõ vult hic facere pæni- 20
tentiam, ſed in purgatorio, eſt abſoluendus leuiſſima pænitentia, vt Aue Maria.

Si quis cum cauſa rationabili 21
non poteſt facere pęnitẽtiam, v.g. qui iam ſpirat. abſoluatur ſine ea.

Pænitentia ab vno impoſita, po- 22
teſt minui ab alio confeſſario, iuſta de cauſa, etiã non auditis peccatis illis, ob quæ fuit impoſita pænitentia; dummodo hic confeſſor habeat auctoritatem abſoluendi à peccatis illis ob quæ fuit impoſita penitentia.

Nemo poteſt ſatiſfacere ieiunijs & orationibus, v.g. trium dierum, impoſitis à confeſſario, ieiunando quatuor tempora.

Ceſſatio ab aliquibus peccatis & emendatio vitæ poteſt poni pro pænitentia.

Clericus omittens ſolitas horas canonicas, & impoſitas ſibi pro pænitantia, bis peccat.

Confeſſarius non debet ſuade- 25
re pænitenti, vt reliquat officium alioquin licitum, in quo ſolet peccare, ſi timet eum caſurum in aliũ

ſtatum,

ſtatū, in quo plus peccabit: ſecus, ſi officium eſt illicitum; ſed admoneat eū, vt fugiat occaſiones peccandi, & amplectatur remedia virtutum.

26 Quilibet ſacerdos catholicus, etiam ſi ſit excommunicatus, interdictus, ſuſpenſus etiam denuntiatus, & etiam ſchiſmaticus, ſi non eſſet hæreticus, poteſt abſoluere quemlibet in articulo mortis ab omnibus peccatis, & cenſuris, admonendo, vt, ſi conualuerit, adeat ſuperiorem pro cenſuris, non pro peccatis.

27 Phreneticus, vel mente captus, qui prius dedit ſignum contritionis, vt tollendo manus, tundendo pectus; & ſi per multos annos extiterit obſtinatus in peccato mortali, nec nunc petierit ſacramentum, eſt abſoluendus à cenſuris: ſi quas incurrerit, ſed nō à peccatis eſt etiam communicandus, & extrema vnctione vngendus.

Publicus vſurarius, licèt det ſignum contritionis tamen non eſt communicandus, vel ſepeliendus ſi hæres non præſtat ea, quæ ipſe erat facturus ante confeſſionem.

28 Mutus, ſi per ſigna fatetur peccata, eſt abſoluendus.

In-

Infirmus inducendus in ſpem, 29
in contritionem, & in reſtitutionem certorum certis, incertorum pauperibus, *eſt dubiũ, an Eccleſijs. Nauarro videtur ſic*: & hęc ſtatim & confeſſor applicet indulgentias bullarum.

In abſolutione virtute bullarũ 30
nõ eſt neceſſariò ſeruanda forma abſolutionis ſecũdum verba poſita in Bullis: ſatis eſt vt ſeruetur ordo ieiuniorum, & eleemoſynarum, & cetera bullæ. Articulus 31
mortis in hac materia nõ tantùm eſt ille, in quo quis moritur, ſed etiam omnis ille, in quo probabiliter timetur mors à Deo.

Abſolutus in vna infirmitate periculoſa per bullam, ſi conuale ſcit, non poteſt abſolui in alia; niſi hoc exprimat bulla.

Excommunicatus, qui contritus 32
moritur, poſt mortem eſt abſoluendus ab excommnicatione ab eo, à quo in vita potuit abſolui; nec exhumandus, ſi in loco ſacro eſt: ſatis enim eſt flagellare ſepulcrum: ſi eſt in loco non ſacro.

Non confeſſus per annum, & 33
moriens ſine ſigno contritionis non ſepeliatur in loco ſacro.

Morienti non imponat magnam pæni-

pænitentiam exteriorem:& potius excitet ad ſpem, quàm ad timorem; corroboret in fide. ſimpliciter moneat, vt deuotè petat eu-
34 chariſtiã,& extremam vnctionem & mentem ſeparet à cognatis,& mundanis,putans ſe certo moriturum. Licèt hoc ſit durum, tamen ſalutiferum eſt, &c. *quid reſpondendum quãdo tentaretur contra fidem,vide ibi.*

Admonitio pro condendis teſtamentis in morte.

TEſtetur in principio morbi,ne mox impediatur à ſuccedẽti-
36 bus ab inteſtato. Impedire teſtari volentem, auertendo teſtes & Notario, ne alijs aliquid relinquat, eſt peccatũ;& tenetur ad reſtitutionem, de quo cap. 17.num 73. non autẽ moderatè precari, vt ſibi potius quam alteri relinquat.

Opera pia,& ſuffragia, quæ in teſtamento mandantur, debent mandari in ſtatu gratiæ. alioqui non iuuant ad ſalutem; licet mox peccator redeat ad gratiam,& in ea moriatur; ſicut ſunt opera mortua, in peccato mort. facta: ideo deberet prius confiteri teſtator,& com-

communicare,& deinde teſtati :& dubium eſt, an ad ſatisfactionem pœnarum in purgatorio: quare ſuadendum eſt teſtanti, vt teſtamenta prius facta poſt confeſſionem, & communionem ratificet, &offerat Deo. Teſtator ſine legitimis hæredibus non tenetur relinquere cognatis pauperibus,niſi in extrema neceſſitate. Item poteſt 37
relinquere maiora ſua bona filio minus digno. Itẽ an poſſit exheredare filios, num. 38.

Patre non poſſunt minuere ſi- 39
lijs bona eis debita;vel annullare veras donationes, & nõ oneroſos contractus;licèt poſſint annullare verè oneroſos, & donationes renunciatorias,&c. Pater, dũ viuit, poteſt elargiri quaſcunque veras eleemoſynas ad pia opera.

DE CENSVRIS Ecclesiaſticis. Cap. XXVII.

Cenſura,ſeu correctio alicuius, 1
eſt ſenrentia lata,à capace ordinis mediãte iuriſdictione Eccleſiaſtica fori exterioris, qua quo priuatur communione ſacramẽtorum,vel hominum, vel exercitio diuinorum ſpiritualiũ; vel prohiben-

bentur officia diuina, vel ſacramẽta, vel ſepultura. Cenſura eſt triplex, Excommunicatio, Suſpenſio, Interdictum.

DE EXCOMMVNICAtione.

EXcommunicatio eſt cenſura priuans communione, vel ſacramentorum tantum, vel ſacramentorum, & hominum: & eſt duplex, minor, & maior.

Minor priuat participatione paſſiua omnium ſacramentorum. Maior priuat participatione actiua, & paſſiua ſacramentorũ, & hominũ.

Diſpoſitiones pęnales in dubio intelliguntur de minori pœna.

Excommunicatio ſine expreſſione maioris, vel minoris, intelligitur de maiori.

2 Excommunicatio eſt duplex, generalis; & ſpecialis. Generalis, duplex, à iure, vel ab homine: lata ab homine moritur mortuo latore, vel ablato ab officio, quantum ad eos, qui adhuc non incurrerũt in eam; non ſic delata à iure.

Excommunicatio, & quælibet alia cenſura lata in mandatis viſitationum, quæ non ſunt ſtatuta, ſed

ſed mandata generalia, vel ſpecialia hominum, moritur mortuo latore, vel ab officio depoſito.

Excommunicatio, aut eſt iuſta, ideſt cum poteſtate, cauſa, & modo debitis lata; aut iniuſta, ideſt ſine illis; & hæc, vt aliæ ſententiæ, aut eſt iniuſta valida, aut iniuſta non valida; iniuſta valida, vel eſt iniuſta defectu rectitudinis animi iudicis, ſeu formæ accidentalis; & ligat in foro interiori, & exteriori non ſecus, ac iuſta, vel eſt iniuſta defectu cauſæ, & non ligat niſi in foro exteriori, ob ſcandalum, poſt declarationem; & non adimit communionem omninò interiorem, nec ſuffragia generalia Eccleſiæ. Iniuſta nõ valida nil operatur, niſi quod debet ſeruari donec populus debeat ſibi perſuadere cauſas nullitatis, ad euitandum ſcandalum. 3

Excommunicatio iniuſta eſt nulla in multis caſibus. Primò, quando, qui fert, non eſt iudex; vel non toleratus; vt eſt excommunicatus, ſuſpenſus, interdictus, & denunciatus talis. Secundò, quando fertur contra tenorem priuilegiorum. Tertiò, quando fertur poſt legitimam appellationem. Quartò, quando continet intolerabilem 4

erro-

errorem; vt quia rectè fecit, vel quia non fecit aliquod illicitum, vel impoſſibili. Quintò, quando excõmunicat participantes cũ excommunicatis à ſe, non nominando eos cum trina admonitione præcedente.

Quis poſſit excommunicare.

5 Papa, & alij Prelati, vt Epiſcopi, Abbates, præpoſiti, Priores Eccleſiarum collegiatarum tũ regularium, tum ſæcularium, etiam non benedicti, modi ſint confirmati, vel prouiſi, poſſunt excommunicare ſuos ſubditos ſecus de iure communi ſi Eccleſiæ non ſint collegiatæ; item & alij ex conſuetudine præſcripta poſſunt. Item capitulum Sede vacante, Item Archiepiſcopus, Epiſcopus, Delegatus Papæ, & prædictorum eos, in quos habent ius delegatum, poſſunt excommunicare.

Facultas excommunicandi non oritur ab ordine; ſed eſt pars iuriſdictionis exterioris.

6 Epiſcopus extra ſuum Epiſcopatum non poteſt excommunicare ſuos ſubditos, niſi in loco viciniori Epiſcopatui, vel de cõſenſu Epi-

Epiſcopi, vbi manet, aut in re manifeſtiſſima.

Qui extra ſuum Epiſcopatum non reſidentiam conſummauerit, ligatur excōmunicatione lata ab Epiſcopo contra nō reſidentes in benficijs ſuis, quia inceperunt nō reſidentiam in proprio Epicopatu

Mulier non poteſt excommunicare; nec laicus ſine priuilegio Apoſtolico, nec quiquã ſeipſum. Hinc excōmunicans generaliter, qui hoc fecerit; ſi ipſe faciat, non eſt excōmunicatus; ſecus, ſi eſſet tãtùm denuniatos excommnicationis alterius excommunicantis.

Sola conſuetudo non excōmunicat: niſi legitimè ſit præſcripta, vel approbata à Papa, vel Epiſcopo; qui tunc habet vim ſtatuti. 7

Excommunicatus, ſi non eſt denuntiatus, poteſt excommunicare; & valet excommunicatio.

Qui ſciens aut ſcire debens ſe non poſſe excommunicare, excommunicat, peccat mortaliter. 8

Item, qui excommunicat iniuſtè, etiam per ignorãtiam craſſam, vel ſupinam, peccat mortaliter.

Item, qui ſine canonica admonitione, vel ſcriptura publica vel priuata, (niſi iuſta de cauſa illa omit-

omittat,) excommunicat, peccat mortaliter: ſed excommunicatio tenet; & excommunicans eſt ſuſpenſus per menſem ab ingreſſu Eccleſiæ,& à diuinis officijs;&, ſi exercet actus ordinis, fit irregularis;ad Papam:ſed hoc non comprehendit Epiſcopos.

Epiſcopi non incurrunt ſuſpenſionem, niſi de ijs fiat particularis mentio.

De cauſa, & forma excommunicandi.

9 EXcommunicatio maior non ſerenda niſi ob contumaciam mortalem: & nemo incurrit eam ſiue à iure, ſiue generaliter ab homine,niſi peccando mortaliter.

10 Excommunicatio in iure, vel ſtatuto lata,ipſo facto, non requirit præcedentem canonicam admonitionem.

Circa hoc multa colliguntur ex Concil. Trident. ſeſſ.25. cap.3. vt quòd ſolus Epiſcopus põt excommunicare pro rebus perditis,& reuelandis. Item, quod in cauſis ciuilibus nullus iudex excommunicat, niſi in ſubſidium remediorum iuris;neq; in cauſis criminalibus, niſi cum executio perſonalis, vel

rea-

realis ſit valde difficilis.

Inſordeſcens in excommunica- 11
tione per annum, habetur de hæreſi ſuſpectus.

De culpa præterita non feratur excommunicatio, niſi præcedente canonica admonitione: alioquin excommunicatio eſt nulla.

Qui excõmunicat ſine canonica admonitione, & ſine ſcripto, peccat mortaliter. Excommunicatio ſub conditione, non ligat niſi impleta conditione. Item, ſi qui fert, vel qui petit eam ferri, non habet animum ligandi, vel omnes, vel aliquos non ligat.

Non sũt certa verba præſcripta 12
pro excommunicatione; ſed poteſt uti quibus vult, dummodo id explicent de præſenti, & ſecundum regulas canonum.

Cum dicitur ſub pœna excommunicationis; vel, Excommunicetur; non excommunicat ipſo facto: quia ſunt comminatoria; niſi aliter aliquod ius particulare explicet ſecus ſi dicat ſit excommunicatus, ſecundum communem opinionem.

Quis

Quis poſſiit excommunicari.

13 EXcommunicari poteſt tantùm homo baptizatus mortalis, habens ſuperiorem. Hinc non dæmones, anima ſeparata, collegiũ, vniuerſitas, Iudæus, & ethnicus, nec catechumenus, licèt poſſit indulgentias lucrari: nec reſuſcitatus immortalis, nec Papa, etiã propter hæreſim, niſi à Deo: nec aliquis à ſe ipſo, vel à ſuis ſtatutis, nec ab inferiori, nec irrationalia, licet poſſint adiurari precibus, & aqua benedictã.

14 In excommunicatione generali non includitur is, quem proferens, vel petens illam non intẽdit includere: vel qui nõ poteſt parere, vel qui iuſta cauſa ad id nõ tenetur, ſeu excuſatur; modo adhibeatur remedium commodum, vt ceſſante neceſſitate, vel cauſa, ſatisfaciat ijs.

15 Terminus datus pro incurrenda excõmunicatione, v.g. ni aliquid facit, poteſt prorogari à parte agente, ſed non ſine conſenſu iudicis: poteſt tamen tolli antequã incurratur excõmunicatio à parte ſola ſine conſenſu iudicis.

Qui

Qui ſcit, quod iudex iubet reuelare, ſed habet cauſam iuſtam non reuelandi, excuſatur.

16 Ignorãtia probabilis facti excuſat ab excommunicatione etiam iuris, in quo fertur excommunicatio propter opus de ſe licitum, & non tenebatur ſcire eſſe prohibitum, atq; etiam iuris propter opus de ſe illicitum, etiam ſi ſit lex Papæ, excuſat in conſcientia; ſed tũc in foro exteriori non præſumitur ignorantia, quando eſt lex Papæ.

Quid operetur excommunicatio maior.

17 PRimò, ſi eſt verè excommunicatus iuſta cauſa, & coram Deo, declarat excluſionem gratiæ factam per peccatum mortale.

Secundò, excluditur à ſacramentis actiuè, & paſſiuè.

18 Tertiò, priuatur ſuffragijs generalibus Eccleſiæ, & poſſidetur à dæmone: ſecus, ſi eſt contritus, vel ſine culpa ſua, vel iniuſta cauſa eſt excommunicatus; licèt ſit priuatus in foro exreriori, non tamen in conſcientia.

19 Quartò, ab officijs diuinis, & precibus ſimul cum alijs facien-

pænitentiam exteriorem:& potius excitet ad ſpem, quàm ad timorem;corroboret in fide. ſimpliciter moneat; vt deuotè petat eu-
34 chariſtiã,& extremam vnctionem & mentem ſeparet à cognatis,& mundanis,putans ſe certo moriturum. Licèt hoc ſit durum, tamen ſalutiferum eſt, &c. *quid reſpondendum quãdo tentaretur contra fidem,vide ibi.*

Admonitio pro condendis teſtamentis in morte.

TEſtetur in principio morbi,ne mox impediatur à ſuccedẽti-
36 bus ab inteſtato. Impedire teſtari volentem, auertendo teſtes & Notario, ne alijs aliquid relinquat, eſt peccatũ;& tenetur ad reſtitutionem, de quo cap. 17.num 72. non autẽ moderatè precari, vt ſibi potius quam alteri relinquat.

Opera pia,& ſuffragia, quæ in teſtamento mandantur, debent mandari in ſtatu gratiæ. alioqui non iuuant ad ſalutem; licet mox peccator redeat ad gratiam,& in ea moriatur;ſicut ſunt opera mortua, in peccato mort. facta : ideo deberet prius confiteri teſtator,& com-

communicare,& deinde teſtati :& dubium eſt, an ad ſatisfactionem pœnarum in purgatorio: quare ſuadendum eſt teſtanti, vt teſtamenta prius fácta poſt confeſſionem, & communionem ratificet, &offerat Deo. Teſtator ſine legitimis hæredibus non tenetur relinquere cognatis pauperibus,niſi in extrema neceſſitate. Item poteſt 37
relinquere maiora ſua bona filio minus digno. Itē an poſſit exheredare filios, num. 38.

Patre non poſſunt minuere fi- 39
lijs bona eis debita;vel annullare veras donationes, & nō oneroſos contractus;licèt poſſint annullare verè oneroſos, & donationes renunciatorias,&c. Pater, dū viuit, poteſt elargiri quaſcunque veras eleemoſynas ad pia opera.

DE CENSVRIS ECcleſiaſticis. Cap. XXVII.

CEnſura,ſeu correctio alicuius, 1
eſt ſententia lata,à capace ordinis mediāte iuriſdictione Ecclèſiaſtica fori exterioris, qua quo; priuatur communione ſacramētorum,vel hominum, vel exercitio diuinorum ſpiritualiū; vel probiben-

Digitized by Google

bentur officia diuina, vel ſacramẽta, vel ſepultura. Cenſura eſt triplex, Excommunicatio, Suſpenſio, Interdictum.

DE EXCOMMVNICAtione.

EXcommunicatio eſt cenſura priuans communione, vel ſacramentorum tantum, vel ſacramentorum, & hominum: & eſt duplex, minor, & maior.

Minor priuat participatione paſſiua omnium ſacramentorum. Maior priuat participatione actiua, & paſſiua ſacramentorũ, & hominũ.

Diſpoſitiones pęnales in dubio, intelliguntur de minori pœna.

Excommunicatio ſine expreſſione maioris, vel minoris, intelligitur de maiori.

2 Excommunicatio eſt duplex, generalis; & ſpecialis. Generalis, duplex, à iure, vel ab homine: lata ab homine moritur mortuo latore, vel ablato ab officio, quantum ad eos, qui adhuc non incurrerũt in eam; non ſic delata à iure.

Excommunicatio, & quælibet alia cenſura lata in mandatis viſitationum, quæ non ſunt ſtatuta, ſed

ſed mandata generalia, vel ſpecialia hominum, moritur mortuo latore, vel ab officio depoſito.

Excommunicatio, aut eſt iuſta, 3
ideſt cum poteſtate, cauſa, & modo debitis lata; aut iniuſta, ideſt ſine illis; & hæc, vt aliæ ſententiæ, aut eſt iniuſta valida, aut iniuſta non valida; iniuſta valida, vel eſt iniuſta defectu rectitudinis animi iudicis, ſeu formæ accidentalis; & ligat in foro interiori, & exteriori non ſecus, ac iuſta, vel eſt iniuſta defectu cauſæ, & non ligat niſi in foro exteriori, ob ſcandalum, poſt declarationem; & non adimit communionem omninò interiorem, nec ſuffragia generalia Eccleſiæ. Iniuſta nō valida nil operatur, niſi quod debet ſeruari donec populus debeat ſibi perſuadere cauſas nullitatis, ad euitandum ſcandalum.

Excommunicatio iniuſta eſt nulla in multis caſibus. Primò, quan- 4
do, qui fert, non eſt iudex; vel non toleratus; vt eſt excommunicatus, ſuſpenſus, interdictus, & denuntiatus talis. Secundò, quando fertur contra tenorem priuilegiorum. Tertiò, quando fertur poſt legitimam appellationem. Quartò, quando continet intolerabilem

erro-

errorem; vt quia rectè fecit, vel quia non fecit aliquod illicitum, vel impoſſibili. Quintò, quando excõmunicat participantes cũ excommunicatis à ſe, non nominando eos cum trina admonitione præcedente.

Quis poſſit excommunicare.

5 PApa, & alij Prelati, vt Epiſcopi, Abbates, præpoſiti, Priores Eccleſiarum collegiatarum tũ regularium, tum ſæcularium, etiam non benedicti, modi ſint confirmati, vel prouiſi, poſſunt excommunicare ſuos ſubditos ſecus de iure communi ſi Eccleſiæ non ſint collegiatæ; item & alij ex conſuetudine præſcripta poſſunt. Item capitulum Sede vacante, Item Archiepiſcopus, Epiſcopus, Delegatus Papæ, & prædictorum eos, in quos habent ius delegatum, poſſunt excommunicare.

Facultas excommunicandi non oritur ab ordine; ſed eſt pars iuriſdictionis exterioris.

6 Epiſcopus extra ſuum Epiſcopatum non poteſt excommunicare ſuos ſubditos, niſi in loco viciniori Epiſcopatui, vel de cõſenſu Epi-

Epiſcopi, vbi manet, aut in re manifeſtiſſima.

Qui extra ſuum Epiſcopatum non reſidentiam conſummauerit, ligatur excõmunicatione lata ab Epiſcopo contra nõ reſidentes in beneficijs ſuis, quia inceperunt nõ reſidentiam in proprio Epicopatu

Mulier non poteſt excommunicare; nec laicus ſine priuilegio Apoſtolico, nec quiquã ſeipſum. Hinc excõmunicans generaliter, qui hoc fecerit; ſi ipſe faciat, non eſt excõmunicatus; ſecus, ſi eſſet tãtùm denuniatos excommnicationis alterius excommunicantis.

Sola conſuetudo non excõmunicat: niſi legitimè ſit præſcripta, vel approbata à Papa, vel Epiſcopo; qui tunc habet vim ſtatuti. 7

Excommunicatus, ſi non eſt denuntiatus, poteſt excommunicare; & valet excommunicatio.

Qui ſciens aut ſcire debens ſe non poſſe excommunicare, excommunicat, peccat mortaliter. 8

Item, qui excommunicat iniuſtè, etiam per ignorãtiam craſſam, vel ſupinam, peccat mortaliter.

Item, qui ſine canonica admonitione, vel ſcriptura publica vel priuata, (niſi iuſta de cauſa illa

omit-

omittat,) excommunicat, peccat mortaliter: ſed excommunicatio tenet; & excommunicans eſt ſuſpenſus per menſem ab ingreſſu Eccleſiæ,& à diuinis officijs;&, ſi exercet actus ordinis, fit irregularis;ad Papam;ſed hoc non comprehendit Epiſcopos.

Epiſcopi non incurrunt ſuſpenſionem, niſi de ijs fiat particularis mentio.

De cauſa, & forma excommunicandi.

9 EXcommunicatio maior non ferenda niſi ob contumaciam mortalem: & nemo incurrit eam ſiue à iure, ſiue generaliter ab homine,niſi peccando mortaliter.

10 Excommunicatio in iure, vel ſtatuto lata,ipſo facto, non requirit præcedentem canonicam admonitionem.

Circa hoc multa colliguntur ex Concil. Trident. ſeſſ.25. cap.3. vt quòd ſolus Epiſcopus pôt excommunicare pro rebus perditis,& reuelandis. Item, quod in cauſis ciuilibus nullus iudex excommunicat, niſi in ſubſidium remediorum iuris;neq; in cauſis criminalibus, niſi cum executio perſonalis, vel

rea-

realis ſit valde difficilis.

Inſordeſcens in excommunica- 11
tione per annum, habetur de hæ-
reſi ſuſpectus.

De culpa præterita non feratur
excommunicatio, niſi præcedente
canonica admonitione: alioquin
excommunicatio eſt nulla.

Qui excõmunicat ſine canoni-
ca admonitione, & ſine ſcripto,
peccat mortaliter. Excommuni-
catio ſub conditione, non ligat ni
ſi impleta conditione. Item, ſi qui
fert, vel qui petit eam ferri, non
habet animum ligandi, vel om-
nes, vel aliquos non ligat.

Non sũt certa verba præſcripra 12
pro excommunicatione; ſed poteſt
uti quibus vult, dummodo id ex-
plicent de præſenti, & ſecundum
regulas canonum.

Cum dicitur ſub pœna excom-
municationis; vel, Excommunice-
tur; non excommunicat ipſo fa-
cto: quia ſunt comminatoria; niſi
aliter aliquod ius particulare ex-
plicet ſecus ſi dicat ſit excommu-
nicatus, ſecundum communem
opinionem.

Quis

Digitized by Google

Quis poſſit excommunicari.

13 EXcommunicari poteſt tantùm homo baptizatus mortalis, habens ſuperiorem. Hinc non dæmones, anima ſeparata, collegiũ, vniuerſitas, Iudæus, & ethnicus, nec catechumenus, licèt poſſit indulgentias lucrari: nec reſuſcitatus immortalis, nec Papa, etiã propter hæreſim, niſi à Deo: nec aliquis à ſe ipſo, vel à ſuis ſtatutis, nec ab inferiori, nec irrationalia, licet poſſint adiurari precibus, & aqua benedicta.

14 In excommunicatione generali non includitur is, quem proferens, vel petens illam non intẽdit includere: vel qui nõ poteſt parere, vel qui iuſta cauſa ad id nõ tenetur, ſeu excuſatur; modo adhibeatur remedium commodum, vt ceſſante neceſſitate, vel cauſa, ſatisfaciat ijs.

15 Terminus datus pro incurrenda excõmunicatione, v.g. ni aliquid facit, poteſt prorogari à parte agente, ſed non ſine conſenſu iudicis: poteſt tamen tolli antequã incurratur excõmunicatio à parte ſola ſine conſenſu iudicis.

Qui

Qui ſcit, quod iudex iubet reue lare, ſed habet cauſam iuſtam non reuelandi, excuſatur.

Ignorãtia probabilis facti excu ſat ab excommunicatione etiam iuris, in quo fertur excommunicatio propter opus de ſe licitum, & non tenebatur ſcire eſſe prohibitum, atq; etiam iuris propter opus de ſe illicitum, etiam ſi ſit lex Papæ, excuſat in conſcientia; ſed tũc in foro exteriori non præſumitur ignorantia, quando eſt lex Papæ. 16

Quid operetur excommunicatio maior.

PRimò, ſi eſt verè excommunicatus iuſta cauſa, & coram Deo, declarat excluſionem gratiæ factam per peccatum mortale. 17

Secundò, excluditur à ſacramentis actiuè, & paſſiuè.

Tertiò, priuatur ſuffragijs generalibus Eccleſiæ, & poſſidetur à dæmone: ſecus, ſi eſt contritus, vel ſine culpa ſua, vel iniuſta cauſa eſt excommunicatus; licèt ſit priuatus in foro exreriori, non tamen in conſcientia. 18

Quartò, ab officijs diuinis, & precibus ſimul cum alijs facien- 19

dis, vel audiendis; poteſt tamen ſe iunctus ab alijs in eadem Eccleſia orare.

20 Quintò priuatur contentis hoc verſu.

Os, orare, vale, communio, menſa negatur. Ideſt,

Os] prohibentur colloquia, oſcula, amplexus; dare, vel recipere litteras.

Orare] prohibetur participatio ſacramentorum; & diuinorum officiorum, & aliarum precum intra, vel extra Eccleſiam cum alijs dicendarum.

Vale] prohibentur mutuæ ſalutationes, quæ fiunt per collocutionem, vel litteras, vel aſſurgendo, vel caput detegendo; & omnia ſigna, quæ ſalutationem ſignificant, vt aliquando ſunt motus labiorum.

Communio] prohibetur exercere vel operari quoduis opus ſimul cũ eo, vel habitare in eadem domo, vel parte domus ſimul cum eo, vel quouis modo conuerſari cum illo.

Menſa] prohibetur comedere in eadem menſa, vel conuiuio alicuius tertij; in quo ſi accũberet excommunicatus, alter debet ſurgere è conuiuio; ſed nõ tenetur egredi è

di è domo: &, ſi excommunicatus ſimul cum illo non fuit inuitatus, poteſt comedere in alia parte domus inuitantis; ſecus, ſi ſimul fuit inuitatus; ſimiliter non poteſt dormire in eodem lecto.

Sextò, ſi vtitur aliquo actu peculiari, ſui ordinis, fit irregularis.

Septimo, fit infamis, ſi eſt ex- 21
communicatio manifeſta, & ob cauſam infamem.

Octauo, facit collationẽ beneficij nullam: ita, vt poſt abſolutionem non teneat; & tenetur renũciare illud; & fructus reſtituere.

Nono, priuatur facultate eligendi actiua, & paſſiua.

Decimò ſuſpenditur ab officio, & beneficio: ſed, dum toleratur, quidquid faciet cum officio publico, tenet.

Vndecimò, eximit ſubditos à 22
ſeruitute ſubiectionis iuriſdictionalis dum eſt excommunicatus.

Duodecimò, non poteſt ducere vxorem ſine peccato mortali.

Decimotertiò, annullat reſcripta obtẽta à Papa, niſi agant de ſua excommunicatione, vel adhuc conſequenda dumtaxat abſoluatur, & non ſorduerit per annum.

Decimoquartò, alij pro eo non

poſſunt orare publicè, & ſollemniter, licèt poſſint priuate.

Decimoquintò, in iudicio non poteſt eſſe actor, vel procurator; poteſt tamen ſe defendere, & conſtitui procurator, vt abſolutus procuret.

Decimoſextò, perſeuerans per annum iu cauſa criminali videtur crimen confiteri; ſed non debet priuari beneficijs ſuis.

Decimoſeptimò, priuatur ſepultura loci ſacri.

Decimooctauò, diu in ea perſeuerans, debet ſoluere pœnam conſtitutam in aliquibus Epiſcopatibus, vel per leges ſæculares.

Decimononò, operatur excommunicatio alia multa, quæ vide alibi.

De excommunicatione minori, & participatione cum excommunicato.

24 EXcommunicatio minor priuat tantùm participatione paſſiua ſacramentorũ, non actiua. Quare Miſſam dicens peccat, quia ſe communicat, non quia alios; & poteſt eligere, ſed non eligi.

Excommunicatus in minori non pec-

peccat audiendo Miſſam, vel ſumendo pacem, vel abſoluendo ab excõmunicatione, vel à peccatis, nec communicando infirmum.

Excõmunicatio minor, etſi poſ- 25
ſit, tamen non fertur communiter à Iudice, ſed à iure in octo caſibus: quorum vnus eſt in vſu, ideſt participatio cum excommunicato maiori, in caſibus prohibitis, non autem minori.

Excommunicatus, dum eſt talis, non poteſt recipere aliquod ſacramentum; non tamen hæc excommunicatio æquatur peccato mortali.

Quilibet ſacerdos ſimplex etiã non Parochus poteſt abſoluere ab excommunicatione minori, ſicut poteſt à peccato veniali non habentem mortale.

Regulariter participans cũ ex- 26
communicato maiori incurrit minorem; fallit tamen in multis, vt in his, quæ ſunt in hoc verſu,

Vtile lex, humile, res ignorata, neceſſe.

Participans ob vtilitatẽ animæ eius, admonendo, licèt alia interponat verba pro maiori cõmoditate, vel ob propriã vtilitatem ſibi debitam; vel ſi eum, cum alium

non habet, conſulit in ſpirituali-bus vel tẽporalibus, non incurrit.

Item, vxor, filij, ſerui, famuli, qui erant ante excommunicatio-nem, & non ſunt cauſa pertinaciæ, non incurrunt. Sic maritus, pater, dominus, herus poſſunt commu-nicare cum ſubditis; ſic ignorans ignorantia facti, vel iuris dubij; ignorans, an excommunicatus ſit denuntiatus, excuſatur; niſi à fide dignis audierit: ſed, ſi eſt dubius, non tenetur eum euitare, præſer-tim ante alios.

Item, participans ob magnam ſuã neceſſitatem propriam, vel excom municati.

28 Participare cum excõmunicato maiori, eſt peccatum veniale tan-tum: ſed eſt peccatum mortale, ſi
29 ſit in ſacramentis, & officijs di-uinis. Item, ſi nimis frequenter; ſi
30 in contemptum clauium; ſi con-tra ſpeciale præceptum Iudicis.
31 Item, cum à Papa prohibetur per excommunicationem: ſi in pecca-to mortali communicat.
32 Qui communicat in delicto ha-bente annexam excommunicatio-nem cum incurrente ante incur-ſam, vel dum incurrit excommu-nicationem, ipſe non incurrit mi-norem,

norem, vel maiorem.

Qui ſunt in Eccleſia, ingredien 33
te excommunicato ad orandum
publicè, debent exire, vel cogere
ipſum egredi; non autem, ſi tran-
ſeat per Eccleſiam, vel in ea ma-
neat, non ad orandum, ſed ad alia
negotia, vel ſi orat priuatim.

Si orat publicè, debent ceſſare
officia diuina, & Miſſa etiam cœ-
pta, niſi ſit inceptus canon: quia
tunc cum vno tãtùm diacono de-
bet eam perficere vſque ad finẽ.

Textus de vitando occulto ex- 34
communicato, vel nõ euitando,
ſunt aboliti: ſed eſt obſeruanda
extrauagans, Ad euitanda in qua
non excuſantur Galli, & Germa- 35
ni, qui communicant cum Luthera
nis manifeſtis: niſi dicatur, quòd
fuit vſu recepta cũ ſola limitatio-
ne de publico pcuſſore clerici; vel
quòd excuſat multiplicitas hæreti
corum, & neceſſitas negotiandi.

Semel excommunicatus, & de- 36
nunciatus ſemper eſt euitandus;
donec conſtet de abſolutione; vel
perſona talis ſit, cui hoc affirman-
ti ſit credendum probabiliter.

Communicans cum excommu-
nicato timore mortis non peccat;
nec excommunicatur; niſi com-

Digitized by Google

muniter in peccato mortali, aut in negatione tacita fidei.

Non peccat, qui orat priuatim pro excōmunicato ſecus ſi publicè. Immo, in Miſſa, poteſt applicare pro excommunicatis, tamquam orationem priuatam illud ſuum opus quo applicat valorem Miſſæ quibus debet & Eccleſia iubet.

Pro excommunicato non denuntiato, nec notorio, poteſt fieri oratio publicè, & dari ſepultura.

Qui, vt miniſter, vel nomine Eccleſiæ, orat pro excommunicato denuntiato, incurrit minorem excommunicationem.

Participans cum excommunicato contra præceptum Iuris, vel Iudicis, præuia admonitione, peccat mortaliter, & eſt excommunicatus maiori.

Communicans cum excommunicato in oratione publica, peccat mortaliter; non in priuata.

Publica oratio eſt, quæ fit nomine Eccleſiæ: quales ſunt Miſſæ, horæ canonicæ, quas cantant nomine Eccleſiæ, conſecratio Eccleſiæ, altaris, virginum, benedictio ſollemnis Epiſcopi, aquæ benedictiones, officium defunctorum, ſepulturarum.

Pri-

Priuata oratio eſt ſalutatio Angelica, matutina, meridiana, veſpertina: item, benedictio ſimplex menſæ, & aliæ ſimiles, quę non sũt prohibitæ tempore interdicti; item audire cum eo conciones recitare partem Pſalmi, vel Euangelij.

Actus extraiudiciales excommunicati etiam denuntiati valent; & ſic poteſt facere omnia, quæ nituntur iure naturali, gentium, & ciuili; atque ita poteſt teſtari: ſimiliter, de actibus, quos lex humana non poteſt annullare, vt ſunt actus ſacramentales, v. g. Baptiſmus, Confirmatio, Ordo, Matrimoninm, collata excommunicato, vel ab eo, valent; non ſic de pertinentibus ad poteſtatem; & iuriſdictionem Eccleſiaſticam humanam, vt ad beneficia præſentatio, electio, poſtulatio, confirmatio, inſtitutio, collatio, prouiſio, nominatio: quia poſſunt ab Eccleſia annullari.

De abſolutione excommunicationis.

Excommunicatio, & abſolutio conueniunt in multis; & neutra requirit certa verba pro forma ſubſtantiali. 37

Abſolutio facta ab habente poteſtatem iure ordinario, non ſeruata forma iuris, valet, etiam ante ſatisfactionem; facta verò à delegato, nō ſeruata forma data in delegatione, non valet: ſed, ſi poteſtas delegata fuit tantū, vt abſoluat ſecundum formam iuris, abſolutio valet, non ſeruata forma iuris. Idem, de excommunicatione.

38 Abſolutio iniuſta ex cauſa prodeſt excommunicato, vt confeſſarius licitè poſſit eum abſoluere à peccato, vt ei applicentur ſuffragia generalia Eccleſiæ: ſed excommunicatio iniuſta ex cauſa non nocet.

Abſolutio facta ex metu iuſto non valet; excommunicatio valet. Item excōmunicatio ex falſa cauſa non valet; ſed abſolutio valet.

39 Excommunicatum minori habentem tantùm venialia quilibet ſacerdos non parochus poteſt abſoluere.

Excommunicatum maiori à iure non reſeruata alteri poteſt abſoluere proprius Prælatus, ideſt Papa, Epiſcopus, capitulum Sede vacāte; quilibet Prælatus, exēptus atque etiā non exemptus, habens iuriſdictionem in foro exteriori.

Item,

Item, Parochus, & ſimplex ſacerdos, qui poteſt abſoluere à peccato mortali, poteſt etiam ab hac excommunicatione; vt commiſſarius deputatus à Papa, & in foro interiori tantùm. non loquor de reſeruata excommunicatione.

Proprius Prælatus poteſt abſoluere ab incurſa iure, extra ſuum Epiſcopatum, vel parochiam.

Excommunicatum ab homine 40
ipſe ſolus poteſt abſoluere, vel eius ſucceſſor, ſuperior delegatus eius, vel Papæ.

Delegatus Papæ, qui poteſt excommunicare intra vnum annum poſt ſententiam definitiuam, eo tranſacto non poteſt abſoluere. Idem dicendum de quolibet delegato habente facultatem exequẽdi ſuam ſententiam.

Epiſcopus excommunicans incendiarium, poſt denunciationem non poteſt eum abſoluere.

Excommunicans aliquem, ſi deinde ipſe excommunicetur, & denuncietur, non poteſt abſoluere.

Ab excommunicatione pronunciata ab inferiori, & confirmata à Papa ex certa ſcientia, non poteſt abſoluere, qui eam tulit.

Non ſacerdos excommunicans 41

poteſt abſoluere ab excõmunicatione, etiam in conſcientia; non à

42 peccatis. & qui abſoluitur ab excommunicatione, vel à Iudice, vel à Parocho, cui committitur, debet ſemper procurare litteras patentes, ne in exteriori prçſumatur ex-

43 communicatus: poteſt etiam aliter credi abſolutus.

44 Executor mandati Papæ, quo iubetur excommunicare aliquem ſine cognitione cauſæ, poſtquam excommunicauit, non poteſt abſoluere.

Qui poteſt abſoluere ab excommunicatione lata à iure, poteſt etiam lata ab homine generaliter.

45 Qui poteſt abſoluere ratione alicuius ordinariæ poteſtatis, poteſt delegare abſolutionem alteri.

Simplex miniſterium abſoluendi poteſt delegari à delegato ordinarij, & à ſubdelegato delegati Papæ, non aũt ipſamet iuriſdictio.

46 Excommunicatus, qui ob iuſtum impedimentum, vt grauem morbum, facit ſe abſoluere ab eo, qui ſine illo non poterat, ceſſante, impedimento, debet, quamprimum commodè poteſt, ſe repræſentare ei, qui iure poterat abſoluere: alioquin incidit in eandem excommunica-

nicationem. Idem, de his, quos legati Papæ abſoluunt cum onere ſe repræſentandi ſuis ordinarijs, vel alijs, ad pænitentiam, ſeu ſatiſfactionem.

Verũ ſatis eſt ſe præſentare per procuratorem idoneum; & ad determinandum tempus commodum ipſe eſt iudex in conſcientia.

Iura quæ præcipiunt, vt excom- 47
municatus in articulo mortis ante abſolutionem ſatisfaciat, intelliguntur, ſi poteſt; ſi non poteſt, ſat eſt cautio cum pignore, vel fideiuſſore: &, ſi non poteſt, ſaltem det eam cum iuramento.

Obligatus ad reſtitutionem, qui 48
poteſt ſatisfacere ante mortem, ſed non commodè, niſi notabiliter vilius ſua vendendo, &c. non tenetur tunc ſatisfacere, ſi poteſt differri ſine magno damno alieno; ſed ſat eſt dare cautionẽ ſufficientem, ſe ſatisfacturum primo quoque tempore.

De excõmunicationibus à Iure latis, & primum de reſeruatis Papæ.

AD iudicandum, an quis ſit ex- 51
communicatus, tria ſunt perpendenda; primò, verba, quibus ius, vel Iudex vtitur; ſecundo, per-

ſonæ,

ſonæ, contra quas ; tertiò, opera, ob quæ excommunicat.

Lex excommunicans facientem aliquid, non comprehendit conſilium dantem, vel auxiliantem antequam ſiat ; niſi ex tenore eius, vel legum, id expreſsè, vel tacitè colligatur.

Excommunicatio non debet extendi ab vno caſu in alterum: pœnæ enim ſunt reſtringendæ.

In dubijs participans cum excommunicato ante crimen nõ cõmiſſum, cui eſt annexa excommunicatio non eſt excommunicatus, licèt ſit excommunicandus.

Excommunicatio lata contra dantem licentiam malefaciendi, non includit ea vtentem, niſi exprimatur. Item lata contra contrahentes, non includit dãtes conſilium, vel aliter conſentientes. Item lata in ſepelientes excõmunicatum, non includit adiuuantes, & proſequentes funus, qui ſuis manibus non inferunt mortuum ſepulcro: & tandem, qui per alium facit, non verè, ſed ficte facit; non ſic, per inſtrumentum neceſſariò motum, vt per baculum.

Lex pœnalis tunc tacitè extenditur ab vno caſu ad alium, quando

do aliter eſſet fruſtratoria. Ita etiam, cum excommunicatur mittens arma Saracenis, includitur ferens: cum interdicitur ciuitas, includuntur ſuburbia; & in teſtamento includitur codicillus, ne ſint fruſtratoria.

Canon extenſus ad conſilium dantem, non comprehendit illum, ſi delictum ita & tam certo, & ini quo animo fuiſſet commiſſum ſine illo ſuadente, atq; cum illo. Idem dicendum de mandato, iuſſu, & fauore.

Si excommunicatio principaliter loquitur de faciente, & ſecundariò de mandante, & conſilium dante, tunc ſecundarij non incurrunt antequam ſequatur opus: vt mandans percuti clericum, non incurrit niſi percutiatur: ſed, ſi principaliter loquitur de omnibus ſtatim vt mandat, incurrit, licèt non ſequatur opus; vt mandans interfici per aſſaſſinos, licèt non interfici per aſſaſſinos, licèt non interficiatur; & religioſus concionans animo retrahendi à ſolutione decimarum, licèt auditores non retrahantur.

Ille dicitur conſilium dare, qui monet, ſuadet, precatur, vt quid faciat; qui inſtrui, aut proponit 52

vtili-

vtilitatem inde ſecuturam.

54 Annua reiteratio Bullæ non multiplicat cenſuras per eam latas, neque in alijs iuribus repertas ſed tantùm ſuperaddit, reſeruationem Papæ.

De reſeruatis Papæ, in Bulla Cenæ.

55 PRima excommunicatio eſt in omnes hæreticos, & claudit credentes pertinaciter, quod dicunt, & credunt hęretici, licèt explicitè non credant hæreſes, nec ſciant, quid credant in ſpecie hæretici: non claudit magos.

56 Item fauentes, recipientes, defendentes hæreticos formaliter, vt ſunt hæretici; non autem, vt ſunt homines. Non claudit hæreticos pure mentales; ſicut nec alia cenſura iure humano lata illos cõprehendit, niſi prompſerint hæreſim verbo, ſcripto, nutu ſigno, etiam nemine vidente, vel audiente. In foro interiori non ſufficit hæreſis exterior ſine mentali. Non includit legentes, vel habentes libros Catholicorum referentium dicta hæreticorum ad verbum, licèt principaliter legãt ob ea, ſicut nec audiẽtes eadẽ relata per aliũ.

Item

Item nec legentes libros Catholi-
corum cum annotationibus hære-
ticorum: ſed bene incurrunt in il-
lam Indicis librorum Pij IV.

Secūda, ſchiſmaticus eſt, qui ſe 57
ſeparat ab vnitate, licèt credat nō
eſſe niſi vnam Eccleſiam, & vnum
Papam; & eſt excommunicatus. Et
differt ab hæreſi, quæ per ſe oppo-
nitur fidei. Schiſma autem per ſe
opponitur vnitati Eccleſiæ nolēdi
ſubijci ei, vel eius membris, qua-
tenus ſunt eius.

Tertia, appellantes ab ordina- 58
tionibus Papę ad Concil. futurum,
& apponit intetdictū pro vniuer-
ſitatibus. Nota, quòd dans conſi-
lium, & auxilium in his non incur
rit, niſi ſequatur appellatio.

Quarta, contra Piratas, qui tan- 59
tùm ſunt illi, qui principaliter ver
ſantur in agendis prædis, & percu
tiendis, & interficiēdis in mari oc
currentibus: & includit auxilian-
tes, & fauentes, & conſequenter
in genere includit conſilium dan-
tes: verum non includuntur nego-
tiantes, bellantes iuſtè, vel iniuſtè,
qui incidenter aliquando depræ-
dantur, neque illi, qui hoc faciunt
in ſolis fluminibus. Vt ſint Piratæ,
ſatis eſt, ſi exerceāt in vna natiōe.

Quin-

60 Quinta, contra rapientes naufragorum bona: de qua infra, n. 118.
61 Sexta, contra imponentes noua pedagia, vel gabellas, vel augentes vetera; non habentes poteſtatem. & cōtra exigentes prohibita imponi, vel augeri. & intelliguntur omnia veſtigalia, vel portatoria. non habens poteſtatē eſt ille qui in temporalibus cognoſcit ſuperiorē, ad quem appellari poteſt, ſed quilibet alius habet. (Exigēs) intelligitur heres, publicanus, cōductor; & etiā famulus, ſi recipit à non ſpontè ſoluentibus. dicitur nolens, vel inuitus ſoluere, qui rogatus ſoluit tamquam debitum: poteſt tamen excuſare probabilis ignorantia iuris, vel facti. Per prohita intelligūtur ſimpliciter prohibita exigi tam à laicis, quàm à clericis: vnde exigens à Clericis, quæ tantum ſunt prohibita à Clericis exigi, non incidit in hanc, ſed in aliam excommunicationem non reſeruatam.
62 Septima, contra falſificantes litteras Apoſtolicas: in hac non includuntur ſignaturæ; neque falſarius litterarum Epiſcopi, vel Nuntij, vel Pœnitentiariæ; neque impetrātes ſubrepticias litteras Papæ, & il-

& illis vtentes: immo nec vtentes litteris falſis, licèt alibi excommunicentur laici illis vtẽtes: excuſat etiam ignorantia, ideſt, quod non debebat ſcire eſſe falſas: nec corrigens aliquam litteram, vel punctum, quod non mutat aliquam ſubſtantiam.

Octaua, cõtra deferentes arma, 63 vel prohibita inimicis Chriſtiani nominis: in qua includuntur, qui equos infirmos, & debiles curant, & ſanos, ac feroces reddunt in terris inimicorum. Per arma intelliguntur, quæ ad pugnã ſunt facta, vel ſit materia deſtinata ad id, licèt ſit defenſiua, vel offenſiua. Arma enim, quæ non ſunt bellica nõ includuntur, niſi ex intẽtione deferentis mediatè, vel immediatè, ad id deſtinentur, vt fiant ex his inſtrumẽta bellica. Per ferrum intelligitur factum, vel infectum, non vena ferri, vel auri, niſi ex intentione ad id feratur: ſic & de ijs metallis: ſic de pecunia ſignata ad id. Itẽ, omnia inſtrumenta, & materia ad hoc apta, ligna ad comburendum non ſunt prohibita. Item pro inimicis nominis Chriſtiani non intelliguntur Hæretici, Iudæi, Gentiles, immo nec

Turcæ,

Turcæ nec Saraceni, quibuſcum non eſt bellum Chriſtianis, immo nos contra alios iuuant. Et, qui hæc formaliter deferunt, licèt bono animo, non excuſantur. Dubitatur de Duce, qui, gratitudinis gratia, dat enſem vnum Turcæ. Remigantes metu mortis, vel verberum contra Chriſtianos, non inciduut, ſed peccãt mortaliter. Remigantes verò, vel regentes eorũ naues cõtra alios ĩfideles nec peccant quidẽ. Regentes verò ſponte naues cõtra Chriſtianos, incurrũt.

64 Contra impedientes victualia Curiæ Romanæ: non claudit eos, qui prohibent ob vtilitatem ſuæ Reip. ne neceſſaria victui efferantur, vel ne ſui ſubditi Romam ingrediantur, vbi peſtis graſſatur.

65 Contra perſequentes Romipetas, vel morantes, vel etiam egredientes cauſa deuotionis, non autem, ſi alia cauſa, quàm Sedis Apoſtolicæ veniant, vel diſcedãt, vbicumque eſſet Sedes Apoſtolica non ſatis eſt animus tantum faciendi hæc. Item, non excuſat iuriſdictio aliqua.

66 Contra eos, qui ſine iuriſdictione mandant, vel offendunt morantes in curia.

Con-

Contra eos, qui nocent Cardi- 67
nalibus, & alijs Prælatis in ſeptem
caſibus.

Item, qui eijciunt Nuncios, vel Legatos Papæ, Patriarchas, Archiepiſcopos à ſuis diœceſibus. Itẽ mandantes, conſilium dantes, auxiliantes: non loquitur de Cardinalibus eiectis: ſic lictores, Iudices, qui eijciunt Epiſcopos de ſuis diœceſibus: non ſic de alijs terris. Excuſantur, qui id faciunt ob defenſionem inculpatæ tutelæ, vel probabilem ignorantiam, vt notu, vel in habitu mutato. Item clauduntur bannientes, & acceſſorij, & pro Epiſcopo intelligitur tantum conſecratus.

Contra impediẽtes curſum cau 68
ſarum Curiæ, vel executionem
litterarum.

Item contra male tractãtes perſonas, quæ illas agunt. Item, impedientes dari inſtrumenta petita ſuper illis. Item, impedientes impetratores litterarum, licèt priuatim id impediant.

Decimaquarta, Decimaquinta, 69
Decimaſexta, Decimaſeptima, &
Decimaoctaua, ſunt contra impedientes quocumque modo Eccleſiaſticam libertatem; vt impedien-

tes

tes executionem litterarum Apoſtolicarum ſub ſpecie tollēdæ violentiæ. (&, an mos Hiſpanicus, & Gallicus probetur, *vide ibi*.) Et
70 qui vſurpant fructus Eccleſiaſticos formaliter, vt fructus, etiam Sede vacante includuntur hic: nō autem, ſi indebitè minuta pedagia exigant à clericis, &c.
71 Decimanona. Sicut ſuperior fuit ad tuendam iuriſdictionem Eccleſiaſticā in ciuilibus; ita hæc eſt ad tuendam in criminalibus; & tollit priuilegia data etiam Regibus; vnde dubitatur de iudicibus Galliç.
72 Contra occupantes, vel inuadētes Terras Eccleſiæ; & includit etiam externas factiones. Irrumpentes in Terras Papæ. Item vſurpantes, vel retinentes aliquid, Sede vacante.
73 Bulla Cenæ durat vſque ad publicationem nouæ, & obligat omnes, non obſtante priuilegio, vel conſuetudine; & eius abſolutio reſeruatur Papæ, excepto articulo mortis dummodo ſatisfaciat, cautione præſtita. Item, priuilegium conceſſum in remunerationem vel contractum, ex cauſæ reuocari poteſt.
74 Itē, qui taliter illaqueatos pra- ſum-

ſumpſerit abſoluere, eſt excommu
nicatus,non tamen reſeruatus Pa-
pæ,ſed pōt abſoluere ordinarius.
At, ſi ex obliuione, aut ex inco-
gitantia, aut ignorantia non craſ-
ſa abſoluerit,tunc non eſt excom-
municatus.Item,quę diſpoſitio re-
quiratur, vt quis excommunica-
tus in Bulla abſoluatur, *vide ibi.*

De excommunicalionibus reſeruatis Papa contra Bullum.

PRima, qui negando Papam 75
poſſe condere canones, quos
deo tranſgreditur, excommuni-
catur etiam in Bulla.

Secunda, qui, ſuadente Diabo- 76
o, manus violentas in Clericum,
vel moaachum; declaratur ſic,
Qui,)ideſt,quælibet perſona,quæ
eccare poteſt: (ſuadente Diabo-
o,) per Caietanum non ſufficit,
vt iniectio ſit letalis, niſi Diabo-
us ſuadeat,ſed rarò hoc accidit,
t non incurratur, verbi gratia,
uando non cognoſceretur eſſe
Clericus, & requiritur, vt ſequa- 77
ur percuſſio iniuſto modo,vel per
uem non debet: (manus) ideſt
uamlibet partem corporis,etiam
er inſtrumenta non coniuncta,vt
er baculum, vel ſaliuam; immo,

Digitized by Google

qui incarcerat, aut includit in locum, vnde ſine pudore egredi non poteſt. Item, ſi admouet manum ad frenum equi, vel cingulum ephippij abſcindit, immo, ſi perſequitur eum furiosè, vt cogatur ſe dare præcipitem in diſcrimen ad ſe liberandum; ſed non, ſi alias fugit, & cadit, & vulneretur.

78 Item, canon extenditur, & claudit mandantes, auxilium, conſilium, fauorem dantes, dum modo ſequatur percuſsio.

Item, ſi eorum nomine facta fuit, ratificantes; aliter, non.

Item, qui non iuſſit, ſed dixit ſuis ſe vindictā eius expetere, debens credere, quod ex hoc illi mouerentur ad percutiēdum, incidit, licèt non eo animo dixerit.

Item, qui poteſt, & debet ex officio propulſare iniuriam, & non facit, & in foro exteriori etiam qui non ex officio debet.

Miniſter Iuſtitiæ laicæ, qui v[illegible] talis eum percutit.

Ipſemet Clericus iratus ſe percutiens, ſed non, ſi conſenſit, v[illegible] ab alio percutiatur, licèt ſit excommunicandus.

79 (Clericum) per clericum intelligitur in prima tōſura, licèt ſit vx-

ratus

ratus cũ vna tantùm, & virgine, & geſtet habitum, & tonſuram, quamuis ſit excommnicatus, ſuſpenſus, irregularis, depoſitus verbo, ſed non realiter. (vel monachũ) intelligitur quilibet religioſus, vel religioſa, etiam cõuerſus vel nouitius religionis approbatæ, & tertiarij viuentes gregatim in habitu, & eremitæ ſubiecti ſuperiori gaudente hoc priuilegio. In articulo mortis, ſi Epiſcopus adiri non poteſt, quilibet ſacerdos poteſt abſoluere.

Excuſantur multæ manus iniectiones in hoc canone, 80

Prima, iocoſa, nõ ſubita turbati animi.

Secunda, cum probabili ignorantia clericatus.

Tertia, in eum, qui ter monitus non fert habitum clericalem.

Quarta, & quinta, in eum, qui ſe miſcet actibus militaribus, & ſæcularibus & interuallo dierum ter monitus non deſiſti licèt habitum, & tonſuram geſtet.

Sexta, in eum, qui relictis habitu, & tonſura, turpibus ſe miſcet, etiam non admonitus. 81

Septima, in bigamos.

Octaua, in cõiugatos cum vna,

& virgine, ſed nõ geſtantes habi-
tum, & tonſuram.

Nona, in degradatos realiter.

Decima, in depoſitos verbaliter
ſed incoregibiles.

Vndecima, in eam, qui amiſit
priuilegium clericale.

Duodecima, incirculatores io-
culatores, & ſcurras, per annum,
vel ante, ſi ter moniti non deſiſtũt.

Decimatertia, in exercẽtes per
ſe ipſos tabernam, vel lanienam
publicè, ſi ter moniti nõ deſiſtũt.

82. Decimquarta, qui habet aucto-
ritatem corrigẽdi, ſi princpaliter
percutit, vt corrigat moderatè.

Decimaquinta, in inuadentem
in defenſionem neceſſariam ſui,
vel ſui honoris, ne ignominioſè
fugiat.

Decimaſexta, neceſſaria iniectio
ad recuperanda ſua bona iniuſtè
capta, vel quæ aſportantur. Idem,
ſi clericus debitor, meditans fuge-
re, detinetur, vt præſentetur ſu-
periori.

83 Decimaſeptima, miniſter iuſti-
tiæ ſæcularis, capiens clericũ in-
flagranti, vt eũ præſentet ſuo præ-
lato: vel noctu inuentum, ſi præ-
ſumat eum velle ſcelus committe-
re probabiliter: aliter non, mo-
do iu-

Digitized by Google

do iuſtum modum in capiendo nõ excedat

Decimaoctua, qua volẽs delinquere arcetur, vel qua liberatur ab inimics, vel alio incommodo.

Decimanona, qua in neceſſariam ſui defenſionem enſem aufert, val equo deſilire cogit.

Vigeſima, in inuentum inhoneſtè cum vxore, matre, ſorore, filia, etiam naturali, non cum alijs, etiam ſi occidat, dummodo id ex continenti, & paſſione ſubita fiat; & ſufficit, ſi inueniat, amplexantem, oſculantem, vel in loco, ſuſpecto, modò fraus abſit ideſt, ne ex inſidijs compoſitis cum vxore, eum occidat. 84

Vigeſimaprima, in inuentum alloquentem cum vxore honeſtè, dummodo prius fuerit admonitus, vt abſtineret: at non poteſt eum verberare, ſed eũ detinere ſpatio viginti horarum; vt tradat eum ſuo iudici. 85

Vigeſimaſecunda, mulier, quæ, ad defendendam ſuam caſtitatem, percutit clericũ tentantem de ſtupro, facto, non tantùm verbis.

Vigeſimatertia, quãdo illa iniectio illata laico nõ eſſet mortalis.

Vigeſimaquarta, qua Prælatus 86

capit ſuum clericorũ non alienũ per ſe vel per alium, etiam laicũ, aut verberat per ſe, & ſi nõ poteſt per ſe, per alium clericum, nõ per laicum. Epiſcopus, licèt per ſe commodè poſſet, tamen ſine peccato verberabit per alium clericum, non ſic alij ſuperiores. Hinc laicus, per quem iudex Eccleſiaſticus, torquet clericum, cũ commodè poſſet per clericos, eſt excõmunicatus, & ipſe etiam Iudex, niſi ex conſuetudine excuſetur.

87 Vigeſimaquinta, qua eijcitur ab Eccleſia excommunicatus, vel alius turbans diuina officia.

Vigeſimaſexta, qua eijcitur à Sede Apſtolica, eam occupans ſine canonica electione Cardinalium.

Vigeſimaſeptima, qua quis ex munere cõtinet Cardinales in Cõclaui ad eligendum Papam.

Vigeſimaoctaua, qua quis vult & tentat ferire iaculando, ſed errans non ferit.

88 Ex prædictis caſibus quibus incurritur, in multis Epiſcopus debet Papam conſulere, & in multis, vbi eſt iuſtum impedimentum non adeundi Papam, vel eius Legatum, poteſt abſoluere, facta ſatisfactione, cum propoſito; vt abla-

ablato impedimento; Papæ præſen tentur; aliter incidunt in eaſdem cenſuras: & id intelligitur non ſolùm de hac, ſed quacumque excommunicatione reſeruata Papæ.

Nota quod timor de dãno no- 90 tabili animarũ ob ſuam abſentiã eſt ſufficiẽs impedimentũ, vt Epiſcopus abſoluat, ſed non; ſi ſaltem poteſt adire Legatum.

Item, qui ire non poteſt, licèt poſſit mittere, habet iuſtum impedimentum

Item, neceſſitas extrema domus ſuæ eſt impedimentum, & tunc non poteſt ſimplex ſacerdos, ſed Epiſcopus abſoluere.

Item, in leui percuſſione quã- 91 uis mortali poteſt Epiſcopus in ſuũ clericum, & Prælatus in ſuum ſubditum. Quæ autem ſit leuis percuſſio, *vide ibi.* quæ potius relinquitur arbitrio Epiſcopi, vel confeſſarij habentis auctoritatem abſoluendi.

Tertia, excommunicatio reſer- 98 uata Papæ extra Bullam, eſt lata à Delegato Papæ, elapſo anno ei conceſſo

Quarta, in falſarios, de qua, num. 67.

Quinta, lata ab Epiſcopo in ha-

bentes litteras falſas Papæ, niſi intra 20. dies reſignent.

Sexta, in clericos, qui ſcienter & ſpontè, ſine aliquo metu, (aliter excuſarentur, ſaltem in conſcientia) admittunt ad diuina officia excommunicatum à Papa, iudicialiter nominatum, & denuntiatum.

94 Septima, in incendiarios poſt denuntiationem.

Octaua, in frangentes Eccleſias, & loco pia, & ſimul rapientes aliquid; aliter, non.

95 Nona, in male eligentes Senatorem Romanum: quod rarò accidit.

96 Decima, in clericos ſoluentes vectigalia, & cetera ſæcularibus: ſed eſt reuocata.

Vndecima, in inſectantes Cardinales, & id mandantes, fauentes, defendentes, conſulentes, ſi ſecuta ſit inſectatio.

97 Item, in verberantes, & in fauentes, & conſulentes, &c. ſi ſit ſecuta verberatio.

Item, in Principes, & Iudices ſi intra menſem poſtquam ſciuerint non incipiant procedere contra hos inſectantes.

99 Duodecima, contra iniuſtè vexantes (& id mandantes) excommu-

municantem, & eius familiã, vel amicos: & ſi eius eorũ bona ob id iniuſtè diripiant, niſi bona ablata reſtituant intra 7. dies. Et, ſi duobus mẽſibus perſeuerauerint in dicta excommunicatione, fit Papali.

Decimatercia, contra inquiſitorem, vel eius deputatum, qui odio, amore, fauore, aut lucro, agunt contra iuſtitiam, aut ſuam conſcientiam. 100

Decimaquarta, contra religioſum, etiam non profeſſum (ſi ſcienter, & non ſub ſperati habitionis parochi faciat) ſine ſciẽtia præſumentem clericis, vel laicis miniſtrare ſacramentum vnctionis, eucharistiæ, benedicere nuptias, & abſoluere excommunicatos à canone, etiam in articulo mortis: non autem, ſi adminiſtrat ſacramentum pænitentiæ, vel baptiſmi, vel abſoluat excommuuicatum ab homine. 101

Decimaquinta, ſi quis ſuadente Diabolo. eſt in Bulla.

Decimaſexta, in Clericum, vel religioſum, qui inducit, vt quis iuret voueat, promittat eligre ſepulturam in ſua Eccleſia, vel non mutare electam. 103

Decimaſeptima, contra domi- 104

nos temporales cogentes dicere diuinum officium in loco interdi-cto; & eos, qui præcone, ſonitu cã-panæ, tubicine, buccina conuo-cant populum ad talem locum; & eos, qui prohibent, ne excommu-nicati, & interdicti à diuinis of-ficijs eijciantur.

105 Decimaoctaua, abſoluentes præ-textu priuilegij Sixti IV. à quin-que votis reſeruatis, peregrina-tionis in Hieruſalem, Romam, Compoſtellã, religionis, caſtitatis.

Decimanona, contra exenteran-tes mortuos, vt ſepeliant in loco alio; ſecus, ſi alio fine fiat, vt ne feteant, vt in cadauero Regio pro-pter honorem; vel ſi moriatur in terra infidelium, vbi non eſt lo-cus ſacer.

106 Vigeſima, contra dantes, aut re-cipientes ob ingreſſum Monaſte-rij; ſecus, ſi fiat ſine pacto, vel ob conſuetudinẽ, vel ob ius antiquũ, aut ſine præſumptione, animo bo-no vel pro victu eius, etiam cum pacto, ob neceſſitatem; & Clemens VII. excuſat moniales.

Vigeſimaprima, contra ſimonia-cos reales in ordine, vel beneficio & contra mediatores.

Vigeſima ſecunda, contra men-dican-

dicantes tranſeuntes ad non mendicantes, exceptis Carthuſianis, & admittentes eos.

Vigeſimatertia, contra promittentes, aut largientes, aut accipiẽtes aliquid in curia Romana ad obtinendam Iuſtitiam, vel promerendam gratiam alicuius rei.

Vigeſimaquarta, cõtra dicẽtes peccare mortaliter eum, qui tenet Beatiſſimam Virginem fuiſſe conceptam in peccato, vel ſine peccato originali. 107

Vigeſimaquinta, contra delegatos ad cognoſcendũ, an alienatio ſit in euidentem vtilitatem Eccleſiæ, & auctorantes in alienatione. 108

Vigeſimaſexta, contra ingredientes monaſteria monialium. 109

Et qui proferunt ſcripta in infamiam ſtatus ordinis prædicatorũ, vel Minorum, vel docent, vel vim inferunt, vel detinent apoſtatam, &c. poteſt tamen abſolui in conſcientia à Prælatis ordinum.

Vigeſimaſeptima, contra peregrinantes in Hieruſalem abſque licentia Papæ. 110

Vigeſimaoctaua, contra eum, qui appellat à Papa ad futurum Concilium, & qui conſulit eſſe

licitum appellare; ſed, ſi conſulit vel appllet non; niſi ſequatus appellatio: & eſt in bulla.

Vigeſimanona, contra Cardinales reuelantes ſecretum Cōſiſtorij quod Papa mandauit.

111 Trigeſima, contra prædicantes miracula falſa, & incerta, vel nouas prophetias.

Trigeſimaprima, in Cardinales cum ſimonia eligentes Papam.

De excommunicationibus reſeruatis Epicopo.

112 PRima, leuis percuſſio clerici.

Secunda, lata ab Epſcopo ſibi eam reſeruando.

Tertia, Papalis, cuius abſolutio ob iuſtum impedimētum conceditur inferiori, intelligitur tantùm Epiſcopo.

Quarta, de eo qui participat cū excommunicato in crimine, propter quod ille eſt excōmunicatus & ſcienter: & poſt commiſſum crimen, & toties quoties, ſicut de percuſſione clerici.

113 Quinta, in eum, qui abſolutus in articulo mortis ab excommunicatione reſeruata nō ſe præſētat, vel iuſſus à Sede Apoſtolica, vt ſe

præ-

præſentet ordinario ſuo non ſe præſentat, vbi conualuit.

De excommunicationibus nemini reſeruatis.

PRima in iudices admonitos ab Epiſcopis, qui ommittunt reddere ius Eccleſiaſticis. 114

Secunda, in eum qui non legitimè electus in Papam conſentit electioni. Et in recipientes eum: ſi adeſt hæreſis, eſt ſeruata Papæ.

Tertia, in Epiſcopum, qui in aliena ciuitate diuerſarum linguarum ſuſcipit curam hominum ſuæ linguæ, antequam ſit coadiutor proprij Epiſcopi.

Quarta, contra doctores, & ſcholaſticos vniuerſitatis Bononiæ, conducentes domos alterius ſcholaſtici, inuito eo; vel doctoris.

Quinta, contra imponentes tallias, vel vectigalia Eccleſiaſticis bonis, vel clericis, ſi admoniti non deſiſtant. 115

Sexta, contra Religioſos extra clauſtra, & non in eadem ciuitate in qua degunt, & clericos, qui habent dignitatē, vel perſonatum; nō aliter ſi vltra duos menſes audiāt medicinā, vel leges; nō ſi doceant. 116

117 Septima, in presbyterum, non autem in clericum, qui eſt vicarius Præfecti ſæcularis, niſi id eſſet annexum ſuæ dignitati, vel patrimonio.

Octaua, de ſchiſmate continetur in Bulla.

118 Nona, contra accipientes bona Naufragantium, quæ eſt in Bulla, ſupra, num. 60.

119 Decima contra eos, qui per ſtatuta, & conſuetudinem violant libertatem Eccleſiaſticam (fusè) & eſt reſeruata Papæ, num. 61.

De excommunicationibus nulli reſeruatis ex Sexto decretalium.

121 VNdecima, contra clam alloquentes, vel litteras, vel nũtiũ mittentes Cardinalibus in Conclaui ad eligendum Papam.

Duodecima, contra officiales tempore Conclauis: quæ raro accidit.

122 Decimatertia, contra iniuſtè aggrauantes Eccleſias, vel Eccleſiaſticos, vel eorũ conſanguineos, eo quod rogati non eum elegerint, pro quo rogabantur.

123 Decimaquarta, contra nouè vſurpantes ius alicuius Eccleſiæ vacantis; & ob id aliqua bona illius capientes.

Deci-

Decimaquinta, cõtra accerſitos
in directores electionis monialiũ 114
ſi non temperent à rebus, ex qui-
bus naſci, vel ali poteſt diſcordia.
Hinc collige, moniales poſſe voca
re directorẽ, ꝓ eligẽda Abbatiſſa.

Decimaſexta cõtra partẽ, quæ 125
excitat ad procedendum, quando
requiritur maior indagatio.

Decimaſeptima, contra eum,
qui vi, vel metu, conſequitur ab-
ſolutionem, vel reuocationem ex-
communicationis, interdicti, & ſu-
ſpenſionis.

Decimaoctaua, contra eum, qui
ex fraude facit, vt Iudex vadat
ad accipiendum teſtimonium fœ-
minæ.

Decimanona, contra cõpellen 126
tes Eccleſiaſticos ad ſubmittendũ
laicis iura Eccleſiæ, vel Eccleſias
perpetuò, vel ad longum tempus
in caſu prohibito.

Item, contra eos, qui plus acci-
piunt ex his, quàm illis eſt permiſ
ſum, ſi non deſiſtant.

Vigeſima, contra accipientes 127
nouum habitum noui ordinis non
approbati, aut nouum ordinem in-
ſtituunt.

Vigeſimaprima, contra exigen 128
tes portorium, vel pedagium ab

Ec-

Eccleſijs. Hinc collige, quòd Eccleſia, vel Eccleſiaſtici, habentes prædia, ſi tranſportant fructus non cauſa negotiandi, non debent ſoluere gabellas.

129 Vigeſimaſecunda, contra impedientes iuriſdictionem Eccleſiaſticam, quæ eſt in Bulla.

130 Vigeſimatertia, contra dominos prohibentes, ne ſui ſubditi vendant, vel in ſuo opere ſeruiant Eccleſiaſticis.

131 Vigeſimaquarta, contra religioſos ſine iuſta cauſa, & temerariè omittentes habitum, vt liberius alio vtantur ad malum, licèt ſuum occultum geſtent.

132 Vigeſimaquinta, ex Concilio Tridentino nullus regularis prætendens ſe vi, vel metu ingreſſum religionem audiatur, niſi intra quinquennium à die profeſſionis: & nullus regularis transferatur ad laxiorem ordinem, nec geſtet ſuum habitum occulte.

133 Vigeſimaſexta, contra religioſos euntes ad ſtudia extra ſine facultate ſuperioris, & maioris partis conuentus.

134 Vigeſimaſeptima, contra docentes religioſos medicinam, vel leges, dimiſſo habitu.

Vige-

Vegeſimaoctaua, cõtra ſepeliẽtes hæreticos, vel fautores, in loco ſacro, & debẽt eos foras extrahere.

Vigeſimanona, contra non obedientes Epiſcopis, & Inquiſitoribus in inquiſitione hæreticorum, & non punientes ſibi traditos. 135

Contra interficientes Chriſtianos per aſſaſſinos paganos.

Trigeſima, cõtra clericos permittentes alienigenas feneratores in ſuis terris, vel eos adiuuantes. 136

Trigeſimaprima, contra concedẽtes, vel extendẽtes repræſalias ad Eccleſiaſticos. vel eorum bona.

Trigeſimaſecunda, contra non obſeruantes ſtatutum de non percutiendo, vel hoſtiliter inſequendo Cardinales.

De excommunicationibus nulli reſeruatis, & Clementinis.

TRigeſimatertia, contra impedientes, ne fructus beneficij capiant: & contra rumpentes ſequeſtrum ordinarij ob latam ſententiam definitiuam in curia Romana; hæc rarò accidit. 137

Trigeſimaquarta, contra ſcienter ſepelientes in loco ſacro interdicto in caſu non permiſſo, vel interdi-

cerdictos nominatim, vel excommunicatos publicos, vel vſurarios manifeſtos.

138 Trigeſimaquinta, contra religioſos præſumentes ſibi appropriare decimas non debitas, aliarum Eccleſiarum; vel qui dolo nõ permittunt alios ſoluere.

139 Trigeſimaſexta, contra religioſos, qui petunt aulas Principum animo nocendi ſuis ſuperioribus, vel monaſterijs.

Trigeſimaſeptima, contra monachos, qui habent arma intra clauſtra monaſterij ſine licentia Abbatis; ſed in multis caſibus excuſantur.

140 Trigeſimaoctaua contra impedientes viſitatores monialium in ſtatutis Concilij Tridentini, niſi, poſtquam impedierint, admoniti à viſitatore, deſiſtant.

Trigeſimanona, contra feminas, quæ ſequuntur ſtatum beguinarum, vel de nouo inſtituunt; & contra religioſos adiuuãtes conſilio, vel fauore; ſecus, ſi ſine regula viuant cælibes in ſuis domibus, &c.

141 Quadrageſima, contra contrahentes in gradibus affinitatis, conſanguinitatis canonicè prohibitis, vel cum monialibus.

Item,

Item, contra religioſos, & clericos contrahentes matrimonium, & inter eos eadem ſcienter celebrantes.

Quadrageſima prima, contra 142
Inquiſitores, eorum commiſſarios, vel Epiſcopi, vel capituli, Sede vacante, ſumentes pecuniam, vel aliquid pretio æſtimabile illicitè, prætextu ſui officij, vel qui ſcienter confiſcant bona Eccleſiaſtica; & eſt caſus Epiſcopalis.

Quadrageſima ſecunda, cõtra 143
officiales ſuſtinentes ſtatuta, vt ſoluantur vſuræ, & ſolutæ non repetantur, & contra non eradentes è libris huiuſmodi ſtatuta iam facta, vel conſuetudines.

Quadrageſimatertia, cõtra mẽ 144
dicantes de nouo accipientes, vel mutantes habitationes, vel alienantes acquiſitas ante Concilium Lugdunenſe. Sed iam per Iulium ſecundum fuit facultas ampliata, & ferè excõmunicatio hęc ablata.

Quadrageſimaquarta, cõtra re 145
ligioſos, qui auertunt, audientes à ſoluendis decimis debitis.

Quadrageſimaquinta, cõtra religioſos de induſtria nõ onerantes pœnitentes ſcrupulis de ſolnendis decimis; & poſtea nõ purgari hac negli-

negligentia concionantur.

146 Quadrageſimaſexta, contra religioſos non ſeruantes interdictum validum, & generale, vel ceſſationem à diuinis, quam ſeruat Eccleſia cathedralis, vel matrix; vel parochialis, ſi tantùm vna parochialis ſit; vel, ſi plures, & omnes obſeruent.

147 Quadrageſimaſeptima, contra impugnantes litteras electi Papæ antequam coronetur.

Quadrageſimaoctaua, contra commentantes Clem. Exiui, ſuper regulam S. Franciſci.

Quadrageſimanona, eſt eadem cum 39.

148 Quinquageſima, contra imprimentes libros ſine licentia; ſed abolevit, & Concilium renouauit.

149 Quinquageſimaprima, contra impedientes Legatos, & Nuntios Papæ, & eſt in Bulla Cenæ.

150 Quinquageſimaſecunda; cótra alienantes, vel locantes bona immobilia, vel mobilia pretioſa Eccleſiæ vltra tres annos, & contra bona percipientes: ſed à paucis eſt recepta illa conſtitutio.

Quinqnageſimatertia, contra raptores mulierum: cum multis pœnis.

Quin-

Quinquageſimaquarta, contra cogentes ſubditos, vel alios minus libere matrimonium contrahere.

Quinquageſimaquinta, contra cogentes feminas ingredi, vel egredi monaſterium, & in eo fauentes, & ſcienter adſtantes actui.

Quinquageſimaſexta, contra impedientes, ſanctas virgines accipere velum ſanctum.

Quinquageſimaſeptima, contra concedentes locum duello, cum pœnis.

Quinquageſimaoctaua, contra committentes duellum, & patrinos, cum alijs pœnis.

Quinquageſimanona, contra conſulentes in cauſa duelli, & contra ſpectantes duellum, ex Gregorio decimotertio: etiam prouocantes ad arma particularia, ideſt duellum ſine patrinis, & loco libero, &c. & auxiliantes, ac ſpectantes incurrunt.

Sexageſima, contra non habentes pro authenticis libros Bibliorum iuxta vulgatam editionem, & contemnentes Apoſtolicas conſtitutiones.

Sexageſimaprima, contra mulieres ingredientes clauſtra monaſterij, etiam monialium, & dantes licen-

licentiam, & admittentes, &c. & reuocantur omnia priuilegia, & prohibentur Epiſcopi, ne ingrediantur; niſi in caſibus neceſſarijs, cum paucis ſenioribus, ac perſonis religioſis.

Sexageſimaſecunda, contra male tractantes officiales Inquiſitionis, vel Epiſcopi: contra comburentes, vel rapientes ſcripturas, inuadentes loca, &c.

Sexageſimatertia, contra ſcientes crimen cõmiſſum, vel committendũ in Cardinales, ſi non reuelãt Ordinario, ſeu, Papæ opportunè.

Sexageſimaquarta, contra accipiẽtes ex priuilegio, vel conſuetudine fructus beneficij vacãtis primi, vel vlterioris anni, & eſt reſeruata; & Epiſcopus ſuſpenditur, &, ſi ſint capitula, interdicuntur.

Sexageſimaquinta, contra Abbatiſſas, & Moniales exeuntes è Monaſterio quauis ex cauſa, exceptis nonnullis caſibus, ideſt magni incendij, lepræ, epidimiæ.

Sexageſima, contra captiuantes Chriſtianos habitantes in terris infidelium.

Sexageſimaſeptima, contra non obedientes Inquiſitoribus Romanis generalibus.

DE

DE SVSPENSIONE quid, & quotuplex.

SVſpēſio generaliter ſūpta, eſt 151
prohibitio vſus officij, vel facultatis alicuius; ſed ſpecialiter pro cenſura Eccleſiaſtica, eſt cenſura, qua alicui perſonæ Eccleſiaſticæ prohibetur exercitium ſui officij, vel beneficij Eccleſiaſtici in totū, vel in partē, ad tempus, vel in perpetuum quo ad partem, ob ſuam culpā; à Iudice, vel à lege.

Non poteſt ferri niſi ab habente iuriſdictionem Eccleſiaſticam exteriorem, & tantùm in Eccleſiaſticos, eo quòd ſunt Eccleſiaſtici, & non alio reſpectu.

Prohibitio totius exercitij, officij, vel beneficij in perpetuum non eſt ſuſpenſio; ſed depoſitio, vel priuatio.

Non poteſt ferri ob culpam alienam, ſed ob propriam, ſaltem venialem: vnde prohibitio, ne quis celebret ob ſenectutem, vel infirmitatē; Prohibitio confeſſarij à ce-
lebrando: Prohibitio ne quis in 152
peccato mortali celebret; non ſunt proprie ſuſpenſiones, ideſt, cenſuræ; & ita contraueniens non fit irregularis.

Nul-

Digitized by Google

De ſuſpenſione.

Nulla excommunicatio eſt ſuſpenſio; ſed eſt diuerſa cenſura prohibens communicationem humanam Chriſtianam: & ſic excommunicatus in minori contrauenient non fit irregularis.

Irregularitas, depoſitio verbalis, degradatio realis, non eſt propriè ſuſpenſio.

Diuiſio ſuſpenſorum, ideſt, alij quoad ſe tantum, alij quoad alios tantum, alij quoad ſe, & alios; et ſuſpenſio generica, nó ſpecifica.

Nulla ſuſpenſio laici, vel clerici ab officio [illegible] in foro Eccleſiaſtico, vel conferendi gradus [illegible], vel [illegible] per Regem, eſt propia.

Suſpenſio eſt triplex; primo, officij, & beneficij ſimul; ſecundò, officij tantum, vel partis eius; tertio, beneficij, vel rei pertinentis ad illud tantum.

Item eſt duplex, à iure, vel ab homine.

De ſuſpenſione à iure ipſo facto.

Si quis presbyter diaconus notorius fornicarius eſt ſuſpenſus [illegible] non pœniteat; &, ſi ante pœnitentiam vtitur ſuo officio [illegible] irregularis irregularitate reſer-

reſeruata Papæ. non loquitur de irregularitate, quæ ſequitur peccatum magnum notorium dignũ depoſitione, quia talis eſt Epiſcopi.

Secunda, ſuſpenduntur clerici 155
tantum, qui eligunt Epiſcopum illegitimum, vel non legitima ætate, ſcientia, moribus.

Tertia, ſuſpenduntur præſumentes accipere ordinem ſacrum ſine legitima facultate, vel ætate, vel extra tempus, &, ſi eo vtantur, ſunt irregulares; non comprehenditur ordinatus bona fide, ideſt putans ſe eſſe legitimum.

Item, licèt mala fide ſit ordinatus, tamen poſt pænitentiam ſi bona fide exercet ordines, non fit irregularis.

Quarta, clericus prouocans ad 156
duellum, vel ſi acceptat prouocationem, & deſcendit in arenam, eſt deponendus, ſed non ſuſpẽſus, contra Silueſtrum, & Tabienam,

Quinta, excommunicans ſine debita admonitione, eſt ſuſpenſus per menſem ab ingreſſu Eccleſiæ.

Sexta, qui excommunicat, vel interdicit, aut ſuſpendit ſolo verbo ſine ſcripto, aut expreſſa cauſa, vel requiſitus non dat copiam, eſt ſuſpenſus ab ingreſſu

Eccle-

Digitized by Google

Eccleſijs. Hinc collige, quòd Eccleſia, vel Eccleſiaſtici, habentes prædia, ſi tranſportant fructus non cauſa negotiandi, non debent ſoluere gabellas.

129 Vigeſimaſecunda, contra impedientes iuriſdictionem Eccleſiaſticam, quæ eſt in Bulla.

130 Vigeſimatertia, contra dominos prohibentes, ne ſui ſubditi vendant, vel in ſuo opere ſeruiant Eccleſiaſticis.

131 Vigeſimaquarta, contra religioſos ſine iuſta cauſa, & temerariè omittentes habitum, vt liberius alio vtantur ad malum, licèt ſuum occultum geſtent.

132 Vigeſimaquinta, ex Concilio Tridentino nullus regularis prætendens ſe vi, vel metu ingreſſum religionem audiatur, niſi intra quinquennium à die profeſſionis: & nullus regularis transferatur ad laxiorem ordinem, nec geſtet ſuum habitum occulte.

133 Vigeſimaſexta, contra religioſos euntes ad ſtudia extra ſine facultate ſuperioris, & maioris partis conuentus.

134 Vigeſimaſeptima, contra docentes religioſos medicinam, vel leges, dimiſſo habitu.

Vige-

Vegeſimaoctaua, cõtra ſepeliẽtes hęreticos, vel fautores, in loco ſacro, & debẽt eos foras extrahere.

Vigeſimanona, coutra non obe- 135 dientes Epiſcopis, & Inquiſitoribus in inquiſitione hæreticorum, & non punientes ſibi traditos.

Contra interficientes Chriſtianos per aſſaſſinos paganos.

Trigeſima, cõtra clericos per- 136 mittentes alienigenas feneratores in ſuis terris, vel eos adiuuantes.

Trigeſimaprima, contra concedẽtes, vel extendẽtes repræſalias ad Eccleſiaſticos. vel eorum bona.

Trigeſimaſecunda, contra non obſeruantes ſtatutum de non percutiendo, vel hoſtiliter inſequendo Cardinales.

De excommunicationibus nulli reſeruatis, & Clementinis.

TRigeſimatertia, contra impe- 137 dientes, ne fructus beneficij capiant: & contra rumpentes ſequeſtrum ordinarij ob latam ſententiam definitiuam in curia Romana; hæc rarò accidit.

Trigeſimaquarta, contra ſcienter ſepelientes in loro ſacro in terdicto in caſu non permiſſo, vel interdi

terdictos nominatim, vel excom
municatos publicos, vel vſurario
manifeſtos.
138 Trigeſimaquinta, contra reli
gioſos præſumentes ſibi appro
priare decimas non debitas, alia
rum Eccleſiarum; vel qui dolo n
permittunt alios ſoluere.
139 Trigeſimaſexta, contra rel
gioſos, qui petunt aulas Princ
pum animo nocendi ſuis ſuperi
ribus, vel monaſterijs.
Trigeſimaſeptima, contra m
nachos, qui habent arma intr
clauſtra monaſterij ſine licen
Abbatis; ſed in multis caſibus e
cuſantur.
140 Trigeſimaoctaua contra im
dientes viſitatores monialium
ſtatutis Concilij Tridentini, n
poſtquam impedierint, admon
à viſitatore, deſiſtant.
Trigeſimanona, contra femin
quæ ſequuntur ſtatum begui
rum, vel de nouo inſtituunt; &
tra religioſos adiuuãtes conſi
vel fauore; ſecus, ſi ſine regula
uant cælibes in ſuis domibus,
141 Quadrageſima, contra co
hentes in gradibus affinitatis
ſanguinitatis canonicè prohi
vel cum monialibus.
Ite

Item, contra religioſos, & clericos contrahentes matrimonium, & inter eos eadem ſcienter celebrantes.

Quadrageſima prima, contra Inquiſitores, eorum commiſſarios, vel Epiſcopi, vel capituli, Sede vacante, ſumentes pecuniam, vel aliquid pretio æſtimabile illicitè, prætextu ſui officij, vel qui ſcienter confiſcant bona Eccleſiaſtica; & eſt caſus Epiſcopalis. 142

Quadrageſima ſecunda, cõtra officiales ſuſtinentes ſtatuta, vt ſoluantur vſuræ, & ſolutæ non repetantur, & contra non eradentes è libris huiuſmodi ſtatuta iam facta, vel conſuetudines. 143

Quadrageſimatertia, cõtra mẽdicantes de nouo accipientes, vel mutantes habitationes, vel alienantes acquiſitas ante Concilium Lugdunenſe. Sed iam per Iulium ſecundum fuit facultas ampliata, & ferè excõmunicatio hęc ablata. 144

Quadrageſimaquarta, cõtra religioſos, qui auertunt, audientes à ſoluendis decimis debitis. 145

Quadrageſimaquinta, cõtra religioſos de induſtria nõ onerantes pænitentes ſcrupulis de ſolnendis decimis; & poſtea nõ purgari hac negli-

negligentia concionantur.

146 Quadrageſimaſexta, contra religioſos non ſeruantes interdictum validum, & generale, vel ceſſationem à diuinis, quam ſeruat Eccleſia cathedralis, vel matrix; vel parochialis, ſi tantùm vna parochialis ſit; vel, ſi plures, & omnes obſeruent.

147 Quadrageſimaſeptima, contra impugnantes litteras electi Papæ antequam coronetur.

Quadrageſimaoctaua, contra commentantes Clem. Exiui, ſuper regulam S. Franciſci.

Quadrageſimanona, eſt eadem cum 39.

148 Quinquageſima, contra imprimentes libros ſine licentia; ſed aboleuit, & Concilium renouauit.

149 Quinquageſimaprima, contra impedientes Legatos, & Nuntios Papæ, & eſt in Bulla Cenæ.

150 Quinquageſimaſecunda; cōtra alienantes, vel locantes bona immobilia, vel mobilia precioſa Eccleſiæ vltra tres annos, & contra bona percipientes: ſed à paucis eſt recepta illa conſtitutio.

Quinqnageſimatertia, contra raptores mulierum: cum multis pœnis.

Quin-

Quinquageſimaquarta, contra cogentes ſubditos, vel alios minus libere matrimonium contrahere.

Quinquageſimaquinta, contra cogentes feminas ingredi, vel egredi monaſterium, & in eo fauentes, & ſcienter adſtantes actui.

Quinquageſimaſexta, contra impedientes, ſanctas virgines accipere velum ſanctum.

Quinquageſimaſeptima, contra concedentes locum duello, cum pœnis.

Quinquageſimaoctaua, contra committentes duellum, & patrinos, cum alijs pœnis.

Quinquageſimanona, contra conſulentes in cauſa duelli, & contra ſpectantes duellum, ex Gregorio decimotertio: etiam prouocantes ad arma particularia, ideſt duellum ſine patrinis, & loco libero, &c. & auxiliantes, ac ſpectantes incurrunt.

Sexageſima, contra non habentes pro authenticis libros Bibliorum iuxta vulgatam editionem, & contemnentes Apoſtolicas conſtitutiones.

Sexageſimaprima, contra mulieres ingredientes clauſtra monaſterij, etiam monialium, & dantes licen-

licentiam, & admittentes, &c. & reuocantur omnia priuilegia, & prohibentur Epiſcopi, ne ingrediantur; niſi in caſibus neceſſarijs, cum paucis ſenioribus, ac perſonis religioſis.

Sexageſima ſecunda, contra male tractantes officiales Inquiſitionis, vel Epiſcopi: contra comburentes, vel rapientes ſcripturas, inuadentes loca, &c.

Sexageſima tertia, contra ſcientes crimen cõmiſſum, vel committendũ in Cardinales, ſi non reuelãt Ordinario, ſeu, Papæ opportunè.

Sexageſima quarta, contra accipiẽtes ex priuilegio, vel conſuetudine fructus beneficij vacãtis pri mi, vel vlterioris anni, & eſt reſer uata; & Epiſcopus ſuſpenditur, & ſi ſint capitula, interdicuntur.

Sexageſima quinta, contra Abbatiſſas, & Moniales exeuntes Monaſterio quauis ex cauſa, exceptis nonnullis caſibus, ideſt magni incendij, lepræ, epidimiæ.

Sexageſima, contra captiuantes Chriſtianos habitantes in terris infidelium.

Sexageſima ſeptima, contra non obedientes Inquiſitoribus Romanis generalibus.

D E

DE SVSPENSIONE quid, & quotuplex.

SVſpēſio generaliter ſūpta, eſt 151
prohibitio vſus officij, vel facultatis alicuius; ſed ſpecialiter pro cenſura Eccleſiaſtica, eſt cenſura, qua alicui perſonæ Eccleſiaſticæ prohibetur exercitium ſui officij vel beneficij Eccleſiaſtici in totū, vel in partē, ad tempus, vel in perpetuum quo ad partem, ob ſuam culpā; à Iudice, vel à lege.

Non poteſt ferri niſi ab habente iuriſdictionem Eccleſiaſticam exteriorem, & tantum in Eccleſiaſticos, eo quòd ſunt Eccleſiaſtici, & non alio reſpectu.

Prohibitio totius exercitij, officij, vel beneficij in perpetuum non eſt ſuſpenſio; ſed depoſitio, vel priuatio.

Non poteſt ferri ob culpam alienam, ſed ob propriam, ſaltem venialem: vnde prohibitio, ne quis celebret ob ſenectutem, vel infirmitatē; Prohibitio confeſſarij à ce-
lebrando: Prohibitio ne quis in 152
peccato mortali celebret; non ſunt proprie ſuſpenſiones, ideſt, cenſuræ; & ita contrauenien non fit irregularis.

Nul-

Nulla excommunicatio eſt ſuſpenſio; ſed eſt diuerſa cenſura prohibens communicationem humanam Chriſtianam:& ſic excommunicatus in minori contrauenniens non fit irregularis.

Irregularitas, depoſitio verbalis degradatio realis, non eſt propriè ſuſpenſio.

152 Diuiſio ſuſpenſorum, ideſt, alij quoad ſe tantum, alij quoad alios tantùm, alij quoad ſe, & alios; eſt ſuſpēſionis genericæ, nō ſpecificæ.

Nulla ſuſpēſio laici, vel clerici ab officio aduocādi in foro Eccleſiaſtico, vel conferendi gradus conceſſo per Regem, eſt propia.

153 Suſpenſio eſt triplex; primo, officij, & beneficij ſimul; ſecundò, officij tantum, vel partis eius; tertio, beneficij, vel rei pertinentis ad illud tantum.

Item eſt duplex, à iure, vel ab homine.

De ſuſpenſione à iure ipſo facto.

PRima, presbyter diaconus notorius fornicarius eſt ſuſpēſus dum eum non pæniteat; &, ſi ante ſuam pænitentiam vtitur ſuo ordine, fit irregularis irregularitate reſer-

reſeruata Papæ. non loquitur de irregularitate, quæ ſequitur peccatum magnum notorium dignũ depoſitione, quia talis eſt Epiſcopi.

Secunda, ſuſpenduntur clerici 155
tantum, qui eligunt Epiſcopum illegitimum, vel non legitima ætate, ſcientia, moribus.

Tertia, ſuſpenduntur præſumentes accipere ordinem ſacrum ſine legitima facultate, vel ætate, vel extra tempus, & , ſi eo vtantur, fiunt irregulares; non comprehenditur ordinatus bona fide, ideſt putans ſe eſſe legitimum.

Item, licèt mala fide ſit ordinatus, tamen poſt pænitentiam ſi bona fide exercet ordines, non fit irregularis.

Quarta, clericus prouocans ad 156
duellum, vel ſi acceptat prouocationem, & deſcendit in arenam, eſt deponendus, ſed non ſuſpẽſus, contra Silueſtrum, & Tabienam,

Quinta, excommunicans ſine debita admonitione, eſt ſuſpenſus per menſem ab ingreſſu Eccleſiæ.

Sexta, qui excommunicat, vel interdicit, aut ſuſpendit ſolo verbo ſine ſcripto, aut expreſſa cauſa, vel requiſitus non dat copiam, eſt ſuſpenſus ab ingreſſu

Eccle-

Eccleſiæ, & diuinis officijs.

Septima, capitula, & ſingulæ perſonæ vſurpantes aliqua bona in Sede vacante collegiata, vel Epiſcopali relicta à defuncto, vel collecta tempore vacationis ex quocumque emolumento, etiam ex ſigillo, ſuſpenduntur ab officio, & beneficio.

157 Octaua, ſimiliter Epiſcopi, qui idem faciunt ſine priuilegio, vel conſuetudine præſcripta, ſuſpenduntur ab ingreſſu Eccleſiæ; inferiores verò ab officijs, & beneficio.

Nona, conſeruator Sedis Apoſtolicæ ſcienter cognoſcens cauſas non notorias, ſuſpenditur per annum ab officio.

Decima, iudex Eccleſiaſticus nõ Epiſcopus, qui iniuſtè contra conſcientiam pretio, amore, timore, vel odio aggrauat partem, ſuſpenditur per annum ab officio.

Vndecima, exemptus, qui admittit ad diuina officia, aut ſacramenta, aut ad Eccleſiaſticam ſepulturam excommunicatos, aut interdictos poblicos, ſuſpenditur ab ingreſſu Eccleſiæ.

Duodecima, mendicãtes admittẽtes aliquẽ ad profeſſionẽ ante finitũ annũ probationis, sũt ſuſpẽſi.

De-

Decimatertia, clericus benefi-
ciarius, qui ſine iuſta cauſa geſtat
veſtem diuerſorum colorum, eſt ſu
ſpenſus per ſex mēſes, & clericus
non beneficiarius, ſi eſt in prima
tonſura, vel in minoribus, vel in
ſacro ordine eſt inhabilis ad be-
neficia ad ſex menſes.

Decimaquarta, religioſus ad-
miniſtrator ſine neceſſitate, vel fa
cultate alienans bona religionis
ad longum tempus, eſt ſuſpenſus;
ſi ad breue tempus, non, ſed eſt ex-
communicatus, per aliam extra-
uagantem.

Decimaquinta, qui ordinatur 158
ſine patrimonio; cum pacto non pe
tendi victum ab Epiſcopo, vel non
petendi aliquid de beneficio præ-
ſentato, eſt ſuſpenſus Papaliter,
vel cum patrimonio, vel promiſſo,
ſeu donato cum pacto non petēdi
illud poſtquam ordinatus fuerit
eſt ſuſpenſus, ſecus ſi ſine pacto, &
poſt ordinationem retrocedit.

Decimaſexta, ſuſpenditur Epi-
ſcopus ordinans clericum religio
ſum cum voto religionis tempora-
, non perpetuò, & abſque titulo.

[redacted]

Digitized by Google

Quis, cur, quomodo poteſt ſuſpẽdere, & ſuſpendi, & abſolui, & pœna contrauenientis.

159 PRimò, qui poteſt excõmunicare, põt ſuſpendere: & tantùm Eccleſiaſticus poteſt ſuſpẽdi: & ſuſpẽſio eſt facienda ſcripto: &, ſi eſt ob contumaciam, debet præcedere monitio; ſecus ſi ob pœnam: & poteſt ferri ob quodlibet peccatum mortale, & etiam ob veniale.

Secundo, ſuſpenſio, vt excommunicatio, poſt legitimam appellationem eſt nulla.

Item, ſubſequens appellatio, eam non ſuſpendit.

160 Tertio, ſuſpenſus ab aliquo actu non eſt ſuſpenſus ab alijs non annexis: vt, qui à iuriſdictione, non eſt ab ordine, & contra: & qui eſt a beneficio, non eſt ab ordine, vel iuriſdictione non annexe: &, qui ab officio, non eſt à beneficio, niſi ſuſpenſio tacitè ſit priuatio. Vnde beneficiarius ſuſpenſus, qui factus eſt presbyter ante annum 25. non perdit fructus beneficij, etiam ſi ſit ſuſpenſus ab officio.

161 Quartò, ſuſpenſus tantùm ab ingreſſu

ingreſſu Eccleſiæ poteſt exōmu-
nicare, & abſoluere ſupenſus à
beneficio, & officio ſimul eſt ab
vtroque; ſi verò ab vno, vel altero
diuiſim, à nullo illorum eſt ſu-
ſpenſus.

Quinto Epiſcopi non incurrunt
ſuſpenſionem generaliter latam;
niſi ſiat mētio ſpecialiter de illis:
non ſic in excommunicatione.

Sexto, ſuſpenſio poteſt ferri, &
tolli quibuſuis verbis (non enim
habet certam formam) id ſignifi-
cantibus; verum cōmuniter, quo
modo abſoluatur certa, & quomo-
do incerta, *vide ibi*. Item, quæli-
bet ſuſpenſio lata pro tēpore cer-
to, vel facto, tollitur lapſo tem-
pore, vel ipſo facto, abſque vlla
abſolutione.

Septimo, ſuſpenſio lata ob cō 162
tumaciam, & non in pœnam,
pōt tolli ab Epiſcopo, vel eius vi-
cemgerente; ſed lata in pœnam
peccat, à ſolo Papa: verum, ſi ſit
lata ob adulterium, vel alia mino
re delicta, poteſt Epiſcopus: quæ
autem lata eſt ab homine, tollitur
tantùm à ferēte, vel à ſucceſſore,
vel ſuperiore. Ab hac regula nō
excipiuntur ſuſpenſi ob contuma-
ciam, quod ſepeliant hæreticos,

Digitized by Google

vel eis ſacramenta adminiſtrent, nec degradati, nec conferens indignis beneficium.

163 Octauo, violans ſuſpenſionem ſtrictè ſumptam, peccat mortaliter, &, ſi ex officio exercet actum aliquem peculiaris alicuius ordinis, etiam minoris, fit irregularis; ſecus, ſi actus non eſt peculiaris ordinis. Hinc inferuntur aliqua, vt:

Epiſcopus ſuſpenſus, & celebrans in apparatu Pontificali, fit irregularis.

Suſpenſus pſallens in choro, non fit irregularis.

Suſpenſus à perceptione ſacramentorum, ſi ea percipiat, non fit irregularis, licèt peccet mortal.

Neque, qui eſt ſuſpenſus à collatione eorum, & ea dat non ex ordine, ſed vt laicus.

Sacerdos ſuſpenſus ab officio ſacerdotis, ſi miniſtrat in ordine inferiori, non peccat, neque eſt irregularis.

Suſpenſus à beneficio, ſi eligat non iure beneficij, non fit irregularis, neque peccat.

Suſpenſus ab officio, ſi eligat, vel acceptat electionem de ſe factã, peccat, ſed non eſt irregularis.

Suſpenſus à prædicando, ſi prædicat,

dicat, peccat, & ſit irregularis, ſecus ſi celebret.

Suſpenſus denuntiatus eſt euitandus in diuinis officijs, ſub pœna peccati mortalis.

DE INTERDICTO, *quid, & quotuplex.*

INterdictum ſtrictè ſumptũ, eſt 164
cenſura Eccleſiaſtica, qua prohibentur diuina officia, ſacramenta, & ſepultura actiuè, & paſſiuè, exceptis aliquibus.

Interdictum cum excõmunicatione, & ſuſpenſione, conuenit in multis, vt, quod ſit cenſura ferenda in ſcriptis cum cauſa expreſſa in eis, quam præcedens appellatio annullat, ſubſequens vero non.

Quando fertur ob contumaciã, debet præcedere admonitio; ſecus ſi ob pœnam, & ſine canonica admonitione: eſt nulla, cum fertur ab excommunicatore contra participantes cum excommunicatis à ſe.

Impedit à diuinis, & in eius abſolutione iuratur.

Nõ poteſt ferri ab ordinario in filios ſpeciales Papæ; & eſt obſeruanda à ferente.

Differt ab illis in multis, vt di 165

rectè priuat ſacramētis,& diuinis officijs. Epiſcopus non incurrit interdictum, & ſuſpenſionem à Iure; niſi exprimatur: verum vniuerſitas poteſt ſuſpendi,& interdici interdum ad diuina officia admittuntur, excommunicat nummquam.

Interdum fertur ſine culpa propria, ſed ob alienam.

In cuius abſolutione non requiruntur alia verba; vt ſi fertur, donec quid fiat, illo facto ceſſat.

166 Interdictum triplex. primò, locale tantùm: ſecundò, perſonale tantùm; tertiò, locale & perſonale: & quodlibet poteſt eſſe generale: vel particulare, vel mixtum.

167 Interdictum generale loci non includit populum: nec illud populi includit locum vnde, quando interdicitur locus populi in alio loco poſſunt audire ſacrū. Quādo interdicitur populus, in eo loco poſſunt exteri audire ſacrū ianuis etiam patentibus.

Interdicto clero, non interdicitur locus, & laici.

Interdicto populo, non comprehenduntur clerici: interdictum ciuitatis comprehendit ſuburbia, ad arbitrium Iudicis; ſic interdi-

ctum

ctum Eccleſiæ claudit ſacella, & cœmeteria contigua: interdicta Eccleſia, non clauduntur clerici: nec ècontra.

Quis, cur quomodo poteſt interdicere, & interdici.

QVi poteſt excõmunicare, vel excommunicari, ſuſpendere, vel ſuſpendi, poteſt interdicere, vel interdici. Locus poteſt interdici. 168

Item vniuerſitas; & tunc clauduntur ſingulæ perſonæ etiam inſontes: poteſt enim quis interdici pro culpa alterius.

Non ſoluere debitum, non eſt culpa, vt feratur interdictum generale, ſine mandato ſpeciali Papæ; eſt tamẽ culpa, vt feratur in particularem Eccleſiam, non parochiam.

Infans, lactes, & amens includuntur interdicto.

Vniuerſitas, faciens ſoluere portoria illicita clericis, ipſo facto eſt interdicta.

169 Vniuerſitas, faciens, vt capietur, percutiatur, in exiliumque mittatur, ſuus Epiſcopus, &c. ipſo facto interdicitur.

Illa vniuerſitas, cuius dominus impedit ingreſſum, vel negotia Nuncij Apoſtolici, eſt interdicta.

Quando fertur interdictum locale generale ob delictum populi, fertur etiam perſonale generale totius Populi; ſecus, ſi fertur tantùm ob delictum ſolius domini, & nihil aliud exprimitur.

Fertur particulare locale Eccleſiæ, quando vniuerſitas facit, vt capiatur, percutiatur, vel exulet ſuus Epiſcopus.

Et quando Clerici, vel conuentus Eccleſiæ, nolunt reſtituere corpora, vel monumenta eorum, quos in ea ſepelierant; ſi inducti ab eis iurauerant ſe electuros ſepulturam in eorum Eccleſijs.

170 Interdictnm particulare perſonale tantùm includit perſonas nominatas in eo, & actus in ex expreſſos: ſi nulli exprimantur, intelliguntur omnes vetiti.

Si Petrus interdicitur quoad altare, poteſt facere reliqua: ſi quoad ingreſſum Eccleſiæ, prohibentur etiam omnia diuina officia, quæ fiunt intra illã, non quæ fiũt, in alio loco. poteſt tamen in Eccleſiam introire, quando non aguntur diuina officia; & poteſt orare.

Item

Item poteſt tranſire per eam, quando fiunt diuina officia: quia hoc non eſt ea audire.

Quæ prohibentur interdicto, & tempore interdicti.

PEr quodcumque interdictum 171 prohibentur omnia diuina officia, ſacramenta, & ſepultura Eccleſiaſtica, niſi aliter permittantur atque ita prohibentur omnia exercitia ſpecialiter deputata alicui ordini; vt, ſubdiacono, dicere epiſtolam ſollemniter cum manipulo; diacono, Euangelium, acolyto, offerre vrceolos; presbytero, dicere Miſſam, vel agere hebdomadariũ in matutinis, & alijs horis canonicis; Epiſcopis, ordinare. *quæ ſint diuina officia, vide ibi, num.* 172.

Poteſt celebrari vna Miſſa ſin- 173 gulis hebdomadis pro renouando ſacramẽto: immo, & plures, ſi opus eſt, pro infirmis, & in loco generaliter interdicto poſſunt celebrari omnia officia, vt prius, ſed ianuis clauſis, ſummiſſa voce, ita; vt non audiantur à laicis, (hoc enim principaliter prohibetur,) non pulſatis campanis: excluſis excommunicatis, interdictis, &

Digitized by Google

non habentibus priuilegium iuris communis, vel particularis.

174 Hęc non valēt in loco particulariter interdicto; & ad officia hęc poſſunt admitti omnes clerici etiã primæ tonſuræ cuiuſcumq; Eccleſiæ, dummodò non ſint cauſa interdicti; non tamen clerici coniugati, niſi in contrarium eſſet conſuetudo præſcripta, qui cum ceteris omnibus non habentibus priuilegium non ſunt admittendi ad offerendum in medio Miſſæ, neq; illis danda eſt pax, neque aperiendum foramen, per quod videant ſacramentum; neque eos poteſt ſacerdos aſpergere aqua benedicta: licèt ſacerdos poſſit benedicere aquam, & vt laicus dare eis, & ipſi poſſunt accipere aquã benedictam in ingreſſu Eccleſiæ.

Clerici poſsũt accipere funeralia, & quæ pro mortuis offeruntur, licèt interdictis, & ſepultis extra Eccleſiam, ſi deceſſerunt in pænitentia; & poſſunt pro eis rogare.

175 In interdicto generali, duo, vel tres ſimul in quocumq, loco, etiã in Eccleſia poſſunt recitare officium; adhibendo tamen curam, ne audiantur à non habentibus priuilegium; & non intelligitur

de

de interdicto particulari.

Interdicto nõ prohibetur ora- 176
tio matutina, meridiana, & veſper
tina, quam vocant Aue Maria; ne-
que benedictio menſæ; neque præ-
dicatio, vel explicatio Scripturæ;
neque oratio priuata in Eccleſia;
neque dare, vel accipere aquam
benedictam in ingreſſu Eccleſiæ;
neq; quod laici cantent litanias,
& ſua officia in Eccleſijs ſuarum
confraternitatum: neque excom-
municare, vel abſoluere excommu
nicatum ſine ſollemnitatibus, &
ſine ſtola; neque adoratio Crucis
feriæ ſextæ in paraſceue: neque
commendatio animarum, &c. ne-
que alia ſimilia: quia non ſunt di-
uina officia,

Laici durante interdicto non de
bent ſepeliri cum officio diuino,
neque in loco ſacro. At, ſi, eo du-
rante ſepeliuntur in loco ſacro,
non ſunt extrahendi.

Clerici poſſunt ſepeliri in loco
ſacro tempore interdicti ſine ſol-
lemnitatibus, ſi illud ſeruarunt,
etiam ſi ſint coniugati cum vnica,
& virgine; ſi præualuit conſuetu-
do, vt poſſint intereſſe etiam diui-
nis officijs, ſicut non coniugati.

Litaniæ in Eccleſia ſi Clericis

in vnum collectis recitatæ.

Litanias tempore interdicti dicere in proceſſionibus cum Cruce eleuata, & ſollemnitatibus, non licet clericis, neque laicis; ſed multo minus clericis.

177 Campanæ, vel campanulæ non poſſunt pulſari ad horas canonicas; ſed poſſunt ad Aue Maria, & ad oſtendendas reliquias, ad conciones, & ad aliud, quod non ſit officium diuinum.

Tempore interdicti Epiſcopus non poteſt publicè benedicere ſollemniter cum baculo, & verſu, Adiutorium noſtrum; neque benedicere Abbatem, Abbatiſſam, corporalia, ornamenta Miſſæ, vela monialium; neque conſecrare virgines, calices, altaria; neque ipſe, vel parochus poteſt benedicere aquam, neque candelas in Purificatione, neque palmas, & ramos in Dominica palmarum; quia ſunt diuina officia: ſed hæc poſſunt fieri ianuis clauſis.

178 Sacramenta, & ſacramentalia, quę ius tacitè vel expreſsè permittit, ſunt permiſſa in loco interdicto; vt baptiſmus, catechiſmus, exorciſmus, chriſma, confirmatio, cōſecratio chriſmatis, cōſecratio

olei

olei baptizandorum, ſacramentum pænitentiæ; dummodo non fuerint excommunicati, vel interdicti. vel ſua culpa cauſa interdicti, vel conſilium, fauorem, auxilium dederint delicto, pro quo eſt interdictum; niſi ſatisfecerint, ſi poſſint, aut dederint cautionem idoneam, iurando pro ſatisfactione. Item, viaticum tantum, & non aliter, etiam clericis; & tunc poteſt pulſari campanula, & oſtendi ſacramentum, vbi mos eſt. Item matrimonium; ſed non benedictio 179
nuptiarum, neque extrema vnctio; etiam clericis, & religioſis; neque ordinare in loco interdicto.

Priuilegium audiendi diuina 180
officia tempore interdicti valet pro ſe, & ſuis tantùm verè familiaribus, vt qui eum de more honeſtè comitantur ad Eccleſiam, & non alijs. Verum non valet ei, ſi fuit cauſa interdicti: vel eius culpa, vel fraude fuerit poſitum interdictum, aut factum delictum, quod fuit cauſa interdicti.

Priuilegium collegij valet pro 181
collegis: ſic Clericus priuilegiatus poteſt celebrare cum famulo, licet de nouo aſſũpto inſeruiẽte ſacro.

Religioſi priuilegiati pro con-

fra-

fratribus poſſunt admittere addictos ſuæ religioni in habitu, licet maneant extra monaſterium, vel ei ordini bona dederint, donatione inter viuos.

Qui tempore interdicti poſſunt admitti ad officia, poſſunt ſepeliri in cœmeterio.

182 Omnia officia ſollemniter poſſunt fieri in feſtis Natiuitatis, Paſchæ, Aſſumptionis Beatæ Mariæ; non tamen in octauis, ſine præfata moderatione, excluſis excommunicatis, non excluſis interdictis; &, quorũ culpa fuit poſitum interdictum, non accedant ad altare. Item in feſto Corp. Chriſti, & octaua. In die Conceptionis, & octaua, vbi dicitur officium eius ordinatum per protonotariũ Leonardum Nogarolam: & in his feſtis ſuſpenditur interdictum à primis veſperis vſque ad completorium diei incluſiuè, vel octauæ; & tunc omnia fieri poſſunt.

183 In ſuſpẽſione interdicti poteſt fieri id tantùm, ratione cuius ſuſpenditur; & eo tempore tantùm, quo ſuſpenditur.

187 Nemo noſtra ætate tenetur ſeruare interdictum, niſi denunciatum: nec quando in ſe eſt nullum,

&

& nullitas eſt ſufficiẽter publicata: eſt autem interdictum nullum regulariter in his caſibus, in quibus excommunicatio eſt nulla; de quibus ſupra: religioſi tamen debent illud obſeruare, ſi Eccleſia matrix illud obſeruat.

Laicus audiendo Miſſam, & alia officia etiam à ſacerdote peccãte eam dicendo, vel cum aliquo perſonaliter interdicto, nõ violat interdictum etiam validum, & denunciatum: ſed tamen in 4. caſibus peccaret mortaliter; ſed non fieret irregularis. Primò, ſi ſit ipſe perſonaliter interdictus. Secundò, ſi expreſſè, vel tacitè eſt cauſa, cur illa dicantur. Tertiò, ſi dicit alia officia, qualia clerici dicendo violarent. Quartò, ſi, mentiendo ſe priuilegiatum, intrat ad diuina officia prohibita.

Monachi, & moniales ſine ordine, ſi faciant officia prohibita a Clericis, peccãt mortaliter, & priuãtur voce actiua, & paſſiua, etſi non fiant irregulares. Itẽ, Clerici violando peccant mortaliter, ſed, an ſint irregulares, ſupra cap. 25.

Ceſſatio à diuinis, eſt deſiſtẽtia 188 à diuinis officijs, & ab adminiſtratione ſacramentorum, quæ vel eſt

gene-

generalis, vel particularis, & differt ab interdicto: priuilegium pro interdicto nō valet pro ceſſatione neque contra. Et litteræ, in quibus ponitur ſimul ceſſatio, & interdictum, ſunt diligenter ponderandæ, & ratione tranſgreſſionis, & ratione ſummi Pontificis.

DE IRREGVLARITATE.

191 Irregularitas eſt impedimentum inductum à iure canonico, directè impediens acceptionem ordinum Eccleſiaſticorum, aut aliquem vſum eorum, quatenus ſunt ordines, etiam poſt pœnitentiam. non enim omnis irregularitas impedit vſum, & aliqua non omnem vſum ordinis.

Irregularitas non eſt cenſura Eccleſiaſtica; & ſic differt à ſuſpēſione: nec omnis excommunicatus, ſuſpenſus, vel interdictus, eſt irregularis.

192 Irregularitas diuiditur in quinque ſpecies; ſumptas ex quinque generibus defectuum: Primo, Sacramenti; ſecundo, Corporis; tertio, Animæ; quarto, lenitatis perfectæ; quinto, delicti.

193 Nulla irregularitas incurritur ſola

ſola voluntate faciendi; niſi fiat id,ob quod ponitur:& ſic nulla eſt mentalis.

In foro exteriori nemo in dubio, eſt iudicandus irregularis: ſecus, in interiori, vel in coſilio dando.

Irregularis celebrans, licet peccet mortaliter, tamen non incurrit nouam irregularitatem. 194

Poteſtas abſoluendi à peccatis, etiam quæ datur per bullas, non extenditur ad diſpenſationem irregularitatis.

Nemo fit irregularis, niſi in caſibus à iure expreſſis.

Irregularitas occulta ęque nocet conſcientiæ, ac publica: & vtraque æque indiget diſpenſatione.

Qui tacens occultam irregularitatem ordinatur, vel impetrat beneficium, debet occultè diſpenſationem impetrare.& ſi ſcienter accepit poſſeſſionem,& ſic per intruſionem factus eſt inhabilis ad illud,debet de hoc mentionem facere in impetratione:vel,ſi non erat beneficium reſeruatum Papæ, debet impetrare habilitatem a Papa,& clam impetrare collationem ab ordinario.

Excepto homicidio voluntario Epiſcopus poteſt diſpenſare in omni ir-

ni irrgularitate deſcēdente ex delicto occulto, non deducto in forum contentioſum, ex Concilio Tridentino, ſeſſ. 24. cap. 6. non poteſt Epiſcopus diſpenſare ſuper alia, vt ſuper deſcendente ex illegitimitate.

De prima ſpecie irregularitatis, ex Bigamia.

195 Bigamia eſt ſtatus coniugati cum duabus coniugibus, ſiue ante baptiſmum, ſiue poſt. & impedit ſuſceptionem ordinum.

Bigamia eſt triplex Prima, vera, quando cognouit duas vxores veras ſucceſſiuè. Secūda, interpretatiua, ideſt, ſi contrahit cum vidua, vel alia per alium corrupta; vel, cum virgine, quæ adulteretur & eam cognoſcit poſt adulteriū, licèt ignorans; aut cum vna validè, & cum alia inualidè. vel cū vtraque inualidè ob aliquod impedimentum.

Tertia, ſimilitudinaria, ideſt, quādo quis ordine ſacro, vel voto ſollemni adſtrictus contrahit cum aliqua, & conſummat. Qui non eſt in ſacris, ſi contrahit cum corrupta, ſed inualidè, nō fit irregularis

Vxo-

Vxoratus cũ virgine,ſi habet 196
concubinam, non incurrit; neque qui contrahit cum deſponſata alteri per verba de præſenti. modò illa ſit virgo: neque qui cum multis contrahit,ſed tantùm cum vna habet copulam.

Cõtrahens cũ virgine ſcurri- 197
li, ſerua, aut publica fabularum actrice, non eſt bigamus: ſed ea mortua non debet ordinari. Papa poteſt diſpenſare cum bigamis ad ordines; quamuis in vero non ſoleat ſine magna cauſa diſpenſare.

In vera,& interpretatiua nemo poteſt diſpenſare, præter Papam; in ſimilitudinaria verò cum virgine, poteſt Epiſcopus,

De ſecũda ſpecie irregularitatis ex defectu corporis.

DEfectus cuiuslibet membri 198
principalis etiam occulti, vt ſunt pudenda,prouenienſ ob culpam, facit irregulare.vt, ſi in pœnam alicuius delicti, quamuis ab inimicis fuerint abſciſſa pudẽda.& multo magis, ſi iure abſciſſa fuere.

Qui partem membri ob indignationem ſibi abſcidit: licèt nõ amiſerit

ſcrit facultatem naturalem benè celebrandi, ſi eſt notorium, quod ob indignationem hoc fecit, eſt irregularis; ſecus, non.

199 Imbecillitas, vel defectus membri contingens ſine ſua culpa, & non impediens celebrationem, nõ facit irregularitatem: vt, ſi fiat à Medico, ab infidelibus, ab inimicis, ſine ſua culpa, vt natus ſine pudendis, vel caſtratus; vt claudus, cui ſcipio in altari nõ eſt neceſſarius; vt macula oculi non priuans, vel nõ notabiliter deformans; vel nimia magnitudo alterius, vel vtriuſque oculi non notabiliter; vt gibbus, &c.

Monoculus eſt irregularis; ſed carens viſu oculi dextri, qui alijs videtur ſanus, & ſiniſtro quantum ſat eſt ad celebrandum videt, non eſt irregularis, immo nec eſt irregularis, qui, amiſſo viſu oculi ſiniſtri, cum dextro legere poteſt canonem ſine nimia, & indecora conuerſione faciei ad populum.

200 Eunuchi non debent ſecum geſtare areſacta pudenda.

Quilibet defectus cuiuſuis membri inhabilitans ad ſacrificãdum, vel notabiliter deformans, ſiue ſit cum culpa ſua, ſiue ſine culpa ſui facit

facit irregularem: ſimiliter membrum ſuperuacaneum, vel nimis grande. Ad Epiſcopum tantum ſpectat iudicare de defectu, vel deformitate, an ſit notabilis; & nō ad alios Prælatos, licet ordinandus ſit religioſus Defectus, vel deformitas inhabilitans ad vnum officium exercendum facit irregularem ad illud, & non ad aliud, v. g. ad Miſſam celebrandam, & non ad abſoluendum; ſed intelligitur, quod defectus fuerit ſine ſua culpa, & poſt ordines ſuſceptos.

In hac irregularitate ſolus Papa diſpenſat.

Omnis illegitimus, licèt occultiſſimus, eſt irregularis; &, ſi credit matri id dicenti, debet occultè petere legitimationem; ſed, ſi non credit, non tenetur. 201

In prędicta irregularitate illegitimationis ſolus Papa diſpenſat ad ordinem ſacrum, dignitatem, beneficium curatum: ſed ad ordines minores, & ad vnum beneficium ſimplex, poteſt Epiſcopus.

Defectus ætatis facit irregularē, ſed, quæ ætas requiritur ad ordines, ſupra, cap. 25. nu. 68. & qui ordinatur ante ætatē, habet characterem, & priuilegia conſequē- 202

tia

tia characterem; ſed non habet executionem ordinum, & priuilegia eam conſequentia.

In prædictis ſolus Papa diſpenſat: & priuilegia regularium poſt Conc. Trid. ſunt excluſa.

Lepra facit irregularem ad ſuſceptionem ordinum, & ad vſum ſuſceptorum; idem facit quælibet infirmitas, quæ eſt cum notabili ſcandalo vſui ordinum. & ſolus Papa diſpenſat.

203 Qui habet morbum caducũ, energumenus, arrepticius, & obſeſſus à dæmone, eſt irregularis; & ſolus Papa poteſt diſpenſare. &, qui ſemel hoc morbo eſt affectus, licèt poſtea ſanus videatur, tamen ſemper eſt irregularis; &, ſi eſt ordinatus, ſi ſæpe decidit, vel raro, ſed ſpumas ore vomat, non poteſt celebrare; ſi ſecus, poteſt, ſed cum adiutore parato perficere Miſſam inceptam in defectu illius: obſeſſus verò à demone numquam debet celebrare. Quod dicitur de morbo caduco, eſt dicẽdum de lunatico, amente & furioſo.

Hermaphroditus, ſi ſexu femineo magis, quàm virili, præſtet, non eſt capax characteris; ſed ſi pollet magis virili, quàm femineo, etiam

etiam ſi ſit capax, tamẽ non debet ordinari, & ſolus Papa diſpenſat.

Seruus eſt irregularis: tamen cũ facultate ſui domini poteſt ordinari, & fit liber: ſi ſine facultate ordinetur in minoribus, remanet ſeruus, vt prius, ſi in diaconatu, vel ſubdiaconatu, poteſt ſe liberare, ſoluto pretio, vel dato alio ſeruo ſimili; ſi in presbyteratu, manet liber dato peculio, aut redimendo ſe: ſi neutrum poteſt, ſatisfaciat, præſtando domino obſequia non dedecentia presbyterum.

Infamis infamia facti, vel iuris, 204 eſt irregularis: ſed in infamia iuris ſolus Papa diſpenſat, niſi Epiſcopus diſpenſet ſuper delicto, quod poteſt, & acceſſoriè infamia tematur: in infamia facti Epiſcopus diſpenſat, & aliqua tollitur ſola pœnitentia iuſta, & emendatione vitæ.

Qui vinum non poteſt bibere, quin euomat, eſt irregularis, cum quo Papa non poteſt diſpenſare, niſi tenens ſe poſſe diſpenſare cum celebrante, vt non ſub vtraque ſpecie ſumat. poteſt tamen promoueri ad ordines minores.

De

De tertia irregularitatis ſpecie, ex defectu animæ.

205 PEnitus idiota eſt irregularis ad ordines:& ſcientia requiritur pro qualitate ordinis,in Concilio Trid.ſeſſ.23.cap. 11.

Papa in hoc defectu rarò,aut nũquam diſpenſat directè : ſed indirectè, diſpenſando ſuper ætatem.

Non baptizatus , licèt ſit catechumenus,& ſanctus,eſt irregularis, & non eſt capax ordinum: ſed hæreticus , ſeu fautor hæreticorum, licèt ſit conuerſus, non ordinatur : neque filius hæretici in linea virili vſque ad ſecundam generationem , in feminea vſque ad primam:neque Saracenus,Iudæus, Paganus , etiam recenter conuerſus;& baptizatus: non ſic de nouo Chriſtiano , vt vulgus vocat , niſi aliter ſit ſtatutum alicuius particularis Eccleſiæ;cum his ſolus Papa diſpenſat : non tamen poteſt in non baptizatis,& perpetuò amentibus .

De quarta ſpecie irregularitatis, ex homicidio iuſto , & defectu lenitatis .

206 HÆc naſcitur ex occiſione,vel mutilatione alicuius membri

ori in caſu licito; quia non videtur
imitari manſuetudinem Chriſti.

Illa pars hominis dicitur mem-
brum, quæ habet officium per ſe
diſtinctum, vt manus, pes, auris;
non ſic digitus: nam amiſſo vno
digito, ſi poteſt cōmodè celebrare
nō eſt irregularis: ſic ſoli teſticuli
nō ſunt membrum; licèt, ſi eos ſua
culpa amiſit, nō poſſit ordinari.

Interficere, & membrum ab 207
ſcindere, ſunt paria in hoc caſu;
ſed abſcindere membrum, & illud
debilitare, non ſunt paria: quia ex
hoc non eſt irregularis: irregulari
tas enim tantùm in caſibus iure
expreſſis reperitur.

Ob breuitatem pro (occidere, 208
& mutilare) vtemur verbo (defor-
mare) in poſterum.

Omnis baptizatus deformans 209
hominem in caſu licito, præterquā
in infirmitate, aut dans cauſam
propinquam deformandi aliquem,
aut ſaltem, vt citius deformetur,
quàm aliàs deformaretur extra ne
ceſſitatem ineuitabilem ſuæ vitæ
defendendæ, eſt irregularis.

Cauſa propinqua in hoc eſt di- 211
ctum, vel factum licitum, directum
ſufficienter in deformationē inde
ſecutam. Quare non ſufficit mi-

X nimus

Digitized by Google

nimus ictus, vel qualiſcumque generalis intentio.

Hinc exhortans milites in generali ad bellum iuſtum, vel victoriam, non fit irregularis; ſic etiam neceſſitas excuſat, vt quando aliter euadere non poteſt, niſi deformando: &, licèt ad euitandum peccatum non teneatur fugere: tenetur tamen fugere ad euitādam hanc irregularitatem: dummodo fuga non ſit ei periculoſa: & ſi mutilatio ſequitur non ob meum dictum, vel factum, non ſum irregularis: ex his inferuntur ſequentia.

212 Eſt irregularis iudex iuſtè procedens accuſator, promotor fiſcalis, teſtis, notarius ſcribens, pronuncians, publicans ſententiam, ſcribens teſtimonia, ſcribens litteras; quibus deformatio imperatur, agens, aut procurans contra reum, vel agens pro reo, & vincens cum condemnatione talionis, & quilibet alius officialis.

Qui ſe aliter defendere non poteſt, quàm præbendo arma alteri, à quo defendatur, ſi ſequitur deformatio, non fit irregularis,

Dans armę non valenti aliter ſe defendere, ſi illis armis occiditur inuadens, fit irregularis; & mul-

multo magis, ſi non dat arma, ſed inuadentem occidit, vt alium defendat.

Eſt enim irregularis, qui defor 213
mat alium ob iuſtam defenſionem vitæ alterius, etiam patris, aut matris, vel Ciuitatis, vel in bello iuſto, vel ne exercitus iuſti belli fugiat; & multo magis ob defenſionem iuſtam ſui honoris, vel bonorum, vel alterius: tantùm enim excuſatur in neceſſitate ineuitabili ſuæ perſonæ.

Qui etiam Clerici denunciant iudicibus proditiones, homicidia, & alia delicta, cum proteſtatione, vt ſolum impediantur mala, & non affligantur pœna aliqua, non incurrunt, dummodo id ſciant extra confeſſionem; ſecus, ſi accuſant coram iudice ob alienas iniurias, etiam cum proteſtatione dicta; non enim vitant irregularitatem, niſi eos denuncient ad euitanda mala, quæ imminent, cum prædicta proteſtatione.

Qui etiam Clerici accuſant de 214
crimine, quod non meretur deformationem, & ita credunt; & tamen iudex, vel ob alias accuſationes, vel iniuſtè illum deformat, non incurrunt.

Clerici, & religioſi, qui interſunt deformationibus, quæ fiunt, non concurrendo aliquo modo, vt fiant, vel vt citius fiant, non incurrunt; tamen Clerici in ſacris, & beneficiarij, ſi interſint ſine cauſa rationabili, vel conſolandi, vel audiendi confeſſiones, peccant.

215 Clericus in bello iuſto adhortando ad victoriam generaliter, & efficiendo ope, & hortatu, vt commilitones multos occidant: immo & percutiendo proprijs manibus, dummodo per ſe non deformet, non fit irregularis; ſi autem per ſe deformet, incurrit; quia neceſſitas defendendi patriam, cognatos, & alios excuſat à peccato, non ab irregularitate.

216 Præbere arma, vel præire in bello, aliquando facit irregularem, ideſt, quando eſt cauſa propinqua; aliquando non, vt, quando dicunt generaliter ad bellãtes, vt vincãt, ſine intentione particulari, vt hũc feriant. Et omnes canones, qui videntur contrarij, intelliguntur, ſi dant arma, vel præeunt in bello cum intẽtione particulari ſufficiẽti pro cauſa propinqua, & ad obiectiones reſpondetur. Quòd non omne, quod ſufficit ad dandam cau-

auſam propinquam, & habendam ntentionē ſufficientem deforman i iniuſtè, vt incurratur irregulari as, ſufficit in deformatione iuſta, t incurratur irregularitas.

Ex hoc excuſantur Eccleſiaſti 217 i exhortantes in bello in commū i ad victoriam ſine intentione peciali ad deformandum.

Qui ad conſequendas indulgen ias affert ligna ad comburendum æreticum viuum, ſi cum hoc co- peratur in morte illius, eſt irre- uris; ſecus, ſi ad comburendum im mortuum.

Qui comitatur iudicem, vt no- rius, & ſatellites. Item cuſtos amnati ducti ad mortem, ſeu ad eformationem. Item vendens, el commodans, ſcalas, funes, en- es, ſagittas, aut alia inſtrumenta d aliquem déformandum, eſt ir- egularis.

Qui capit, vel indicat furem, t à iudice capiatur. Item, qui etiā auſa ſuæ vtilitatis ſine proteſta- ione ne procedat ad deformitatē radit, vel conqueritur, de reo a- ud iudicem. Item, ſi cauſa alienæ tilitatis, etiā cū proteſtatione, fit regularis: proteſtatio autē nō ſo- verbo, ſed etiā mēte fieri debet.

Digitized by Google

Hortans, vel admonens damnatum, vt faciat actum, quo acceleretur mors, vt aſcendere ſcalas, &c. fit irregularis, &c.

218 Nec Chirurgus ſecans iuſtè membrum, nec adiuuans eum, fit irregularis: non ſic de iudice.

In hac irregularitate ſolus Papa diſpenſat, facilius, & ex minori cauſa, quam in irregularitate ex actu illicito.

De quinta ſpecie irregularitatis, nata ex homicidio iniuſto.

219 OCcidere, & membrũ abſcindere, non autem debilitare, ſunt paria, quantum ad hunc effectũ irregularitatis: de inceps vtar verbo Deformare, vt ſupra dixi.

Deformatio eſt triplex. Prima, mere voluntaria, ideſt, intenta in ſe iuſtè, vel iniuſtè, per ſe, vel per alium, iubendo, conſiliũ dãdo, &c.

Secunda, mere caſualis, ideſt, non intenta in ſe, nec in cauſa ad id ſufficienter ordinata: vt ſi miſſus aliquo, fulmine feritur.

Tertia, mixta, ideſt, non intenta in ſe, ſed in ſua cauſa ſufficienter ad eam ordinata: vt, qui imperat ſeruo, vt alium cædat palo ſine

ne deformatione; & teſtificatio in cauſa ſanguinis, nolentis deformationem.

Omnis, & ſolus in hac ſpecie fit irregularis, qui diſcretus, & baptizatus, ſe ipſum, aut alium hominem deformat illicitè, aut cauſam propinquam illicitam deformationis, vel eius anticipationis præbet. quæ regula declaratur; ſicut & ſuperior num. 209.

Deformatio mere voluntaria facit irregularem; ſed non mere caſualis. 220

Omnis deformatio mixta ſecuta ex opere illicito lege iuſtitiæ, quod eſt cauſa propinqua eius, facit irregularitatem. 221

Mula commodata in itinere periens ictu fulminis non perit commodatario, licèt ſua culpa illac tunc tranſeat. Mandans iniuſtè percutere citra mortem, mandatario occidente fit irregularis; quia percuſſio culpabiliter imperata ſufficienter dirigitur in mortem. Quando autem dicatur ſufficienter directum, boni viri arbitrio terminandum eſt.

Monachus vtēs chirurgia circa vulneratū, ſi ille moritur, fit irregularis, ſiue curet ob charitatem, 222

ſiue ob lucrum: contra Sotum.

Deformitas caſualis ex opere illicito nata, facit irregularem, per canones, contra Sotum.

223 Deformans embrionem inanimatum vel corpus exanime, non fit irregularis; nec qui impedit virtutem generatiuam.

Qui eſt cauſa abortus, ſi fetus eſt inanimatus, non eſt irregularis; ſi dubitatur, debet cenſere ſe irregularem.

Vulnerans pluries & multum, immo abſcindens partes membrorum, ſi nō abſcinditur membrum, vel non moritur, non fit irregularis: auricula habetur pro mēbro.

Qui iuſtè percutit, ſed non occidit; ſi percuſſus ab alijs ſine eius culpa occiditur, vel moritur defectu Medici, regiminis, vel morbo ſuperueniente, non fit irregularis; ſecus verò, ſi iniuſtè percutit.

Qui non occidit, nec mutilat, ſed debilitat mēbrum, ita, vt celebrare nō poſſit, nō eſt irregularis.

224 *Præbens* arma euntibus ad bellum iniuſtum, fit irregularis, ſi quis deformetur: ſimiliter, qui interſunt rixę auxiliando pro parte iniuſta, ſi quis deformetur, fiunt irregulares; ſecus, ſi interſunt ad diſ

ſua-

ſuadendam rixam, & ad pacifican dum: licèt ex eorum præſentia ſua pars non nihil animetur, & contraria deterreatur.

Qui interſunt iuſto, bello, animando, fauendo, percutiendo, modo ſuis manibus non deforment, non ſunt irregulares.

Laici iniuſto bello deformantes non ſunt in hac ſpecie irregularitatis, ſed in ſuperiori.

Item, nec clerici ſunt in hac ſpecie, in caſu, quo excuſantur à peccato, non ab irregularitate.

225 Laicus accuſans in iudicio iniuſtè, ſi ſequatur deformitas, eſt in hac irregularitate; ſi iuſtè, in ſuperiori; clericus etiam, ſi iuſtè ſine proteſtatione, eſt in hac.

Item, iudex condemnans, & fauentes condemnationi iniuſtæ, incurrunt hanc; ſic, qui inimico alterius oſtendit viam ad eum deformandum, ſi ſequatur.

226 Qui furẽ detinet donec Iudex veniat, vel tradit, vel accuſat, vt ſuum recuperet cũ proteſtatione; &c. ſi ſuſpendatur, non fit irregularis; ſi verò cum proteſtatione placet ei ſuſpenſio illius, fit irregularis in cõſcientia, & debet diſpenſationem obtinere: proteſta-

tio enim eſt ficta; tamen irregularitas eſt alterius ſpeciei.

227 Qui rixatur illicitè cum aliquo, ſi ſuperuenientes amici illum deforment, etiam ſine ſuo conſenſu, fit irregularis in hac.

Qui domi ſuæ nutrit ferocem belluam, vt Leonem, ſi illa ſua, culpa, quia eam ſolutam tenet, aliquem occidit, fit irregularis; ſecus ſi ſine ſua culpa.

228 Chirurgus, vel medicus, cuius dolo, ignorantia, negligẽtia, audacia, infirmus deformatur, eſt irregularis huius ſpeciei: aliàs, ſecus.

Cuſtos infirmi, qui dolo, vel culpa notabili, vel præter conſilium curantis, præbet, vel facit aliquid, quo deformatur infirmus, ſaltem citius, eſt irregularis, ſecus, ſi ſine culpa notabili, ſed bona fide, licet in aliquo errauerit; & in dubio conſulat doctores: qui ſi dubitant, teneat ſe irregularem.

229 Qui nõ eſt medicus, vel chirurgus, & euellit telum infixũ corpori, vt citius moriatur, ſi moritur; ſic, qui vertit ægrotum, vel conſilium dat, vt citius moriatur, ſi moritur, fit irregularis: aliter, non.

230 Infans defectu iudicij, dormiẽs furioſus aliquem deformans, non eſt

eſt irregularis: ſed ebrius ſic, ſi non eſt omnino extra iudicium, vel ſi ſciebat ſe inebriatum ſolere ſumere arma, & percutere alios, & tamē ſua culpa inebriatur: ſic etiam eſt iudicādus dormiēs, & furioſus.

Iniuria affectus, ſi eius amici 231
deformāt eum, qui fecit iniuriam, & ipſe ſciens non contradicit, fit irregularis.

Auertens aliquem à liberando alio ab iniuſta deformatione, ſi ſequatur, fit irregularis.

Nemo fit irregularis ex ſola 232
complacentia, quod deformetur alius: nec medicus nolens curare, nec diues non paſcens, vel non veſtiens morientem vel non defendens, niſi ſit iudex, vel ex officio teneatur, licèt habeant deſiderium mortis illius.

Iubens, dans conſilium, &c. vt 233
aliquis deformetur, ſi expreſsè, vel tacitè, mandatū non reuocat, & ſequitur deformatio, ſit irregularis.

Sic, qui ſuadet percuſſionem illicitam extra deformitatem, quæ tamen ſequitur, fit irregularis, ſecus ſi ſuadet licitam: contra Silueſtrum.

Sic, ratam habens deformationem, ſuo nomine factam, quam,

antequam fieret, poterat mandare: & hoc, etiam ſi qui iuſſus erat alterum deformare, ipſe ſolus deformaretur. Conſilium dans non ſatisfacit reuocando conſilium, ſed debet contrarium perſuadere.

234 Sciens tractari deformationem illicitam alicuius, ſi eum non adiuuat dicto, vel facto, peccat mortaliter: ſed non fit irregularis.

Qui in bello iniuſto hortatur, vel cuſtodit ſarcinas prœliantium, fit irregularis.

235 Magiſter caſtigans diſcipulum circumſpectè, etiam ſi moriatur, non fit irregularis; ſecus, ſic,

Clericus licitè ludẽs cũ aliquo, ſi ille ſe ſuo cultello deformat, ſine notabili culpa alicuius, non fit irregularis: ſi illicitè ludit, fit.

Iaciens lapides in aliquem locum, ſi dicto, vel ſigno non præmonuit, & aliquem deformat, fit irregularis; aliter, non. Iaciens lapides in bruta, ſi circumſpectè, licèt quis deformetur, non eſt irregularis; ſin minus, ſic.

Clericus, in venatione illicita vel alijs exercitijs illicitis, ſi quẽ deformet eſt irregularis; ſecus, nõ

Clericus, introducens meretricem in domum ſuam per tecta,
deci-

decidens deformetur, vel abortiat, ſit irregularis; ſi per viam planam, non.

Circumuerſans campanam, ſi ſine ſua culpa tintinnabulum ſolutum aliquem deformat, non eſt irregularis; ſi cum culpa, ſic.

Iocans, vel ſaltans cum muliere grauida licitè, ſi abortiat, nõ eſt irregularis; ſi illicitè, eſt irregularis.

Monachus, vel clericus beneficiatus, vel in ſacris, videns furem, ſi clamat, latro, latro, animo, vt deformetur, vel putans fore, vt ſuperuenientes deforment, vel tradant iudici deformandum, ſecuta deformatione, fit irregularis; ſecus, non: alius verò clericus, vel laicus idem faciens eſt irregularis ſuperioris ſpeciei. 236

Qui dormiẽs ſuffocat infantem, in eodem lecto illicite à ſe poſitũ, fit irregularis; aliter non: idem de mittente puerum ad flumen, in quo ſuffocatur; & de declinante ab ictu, & propellente alterum, qui deformetur: & ſimilia, ſi illicitè fiunt, inducunt irregularitatem; ſecus, ſi licite.

Clericus ſecans alienam alborem illicitè, ſed ſine culpa, ſi quis deformetur, non eſt irregularis; ſic 237

de

de pulſante campanam tempore prohibito ſi adhibuit diligentiam, quæ excuſaret, ſi tempore debito id faceret, & tintinnabulum cadens aliquem occidat: contra Silueſtrum: idem de clerico mercante beſtias, & venante: & quæ venatio licita vide ibi.

238 Monachus Franciſcanus, licèt peccet equitando in mula mitiſſima, ſi ea ſine culpa occiditur puer non fit irregularis: quia in his caſibus actiones nullatenus dirigebantur in tales deformitates.

Adulter inuentus à marito, ſi in ſui defenſionem eum occidit, fit irregularis.

Clericus adulter, ſi maritus ob id vxorem occidit, fit irregularis.

De diſpenſatione irregularitatis huius.

239 QVi occultiſſimè occidit aliũ & probabiliter pro certo creditur, infamatum iri de tali delicto, ſi non celebret ante diſpenſationem, poteſt celebrare poſt debitam contritionem, & confeſſionem.

Idem dicendum de excommunicato, in tali caſu poteſt communicare:

are: idem de cenſurato Papali in
imili caſu.

In foro conſcientiæ tam mala
ſt hæc irregularitas, quàm publi-
a, ex Concilio Tridentino: nam
per occulta poteſt Epiſcopus di-
penſare, excepta ea, quæ ex homi
idio voluntario: & intelligitur
: homicidio illicito intento, & 240
lito in ſe ſaltem æquipollenter,
eſt, in cauſa proxima, & non
uſa mortis euitandæ.

De irregularitate delicti, accipiendi, vel vtendi male ordinibus.

S Ciens, vel ſcire debens ſe ex- 241
cõmunicatum maiori, ſeu inter
ictum, ſeu ſuſpenſum ad ordines,
ordinatur, vel celebret, fit irre-
ularis; verum, ſi cenſura eſt oc-
ulta, licèt celebratio ſit publica,
oteſt Epiſcopus diſpenſare, poſt
oncilium Tridentinum.

Suſcipiens ordines maiores, &
inores ſimul, ſi conſuetudo non
xcuſat, vel duos ſacros eodẽ diè,
it irregularis; ſed Epiſcopus poteſt
õcedere vſum prius ſuſceptorũ.

Sciens, aut ſcire debens Epiſco-
pũ ſe abdicaſſe loco, & dignitate,
i ab illo ordinatur, fit irregularis.

Ordi-

Ordinatus ab Epiſcopo excommunicato, interdicto, ſuſpenſio, ſimoniaco, ſchiſmatico, hæretico, depoſito, degradato, ſi denunciatus eſt vt talis, fit irregularis; licèt character imprimatur: &, ſi ignorabat denunciationem, poteſt Epiſcopus cum eo diſpenſare.

Qui ante legitimam ætatem, extra tempora, & abſque litteris dimiſſorijs, ordinatur ordinatione ſacra, fit ſuſpenſus; &, ſi celebrat, fit irregularis.

242 Qui per ſaltum ordinatur, eſt ſuſpenſus, licèt habeat characterem; & ſine diſpenſatione non poteſt accipere prætermiſſum ordinem; quam diſpenſationem poteſt concedere Epiſcopus, ſi nondum eſt vſus accepto; immo etiam poſt exercitium, ſi per ignorantiam fecit: ſi verò ſcienter, ſolus Papa poteſt diſpenſare ad vlteriorem, ad quem ſi non intendebat, poteſt Epiſcopus.

Non ordinatus, ſi ſeriò, & ex officio exercet ordinem, fit irregularis. *ibi vide pulchros caſus particulares.*

243 Violans quodcúque interdictũ cum actu proprio cuiuſcumque ordinis, fit irregularis; (non loquitur

tur de pura ceſſatione ;) & ſolus Papa diſpenſat ad ſuperiores ordines ; ſed Epiſcopus ad vſum acceptorum.

De irregularitate ex delicto violandi cenſuras celebrando.

244 ORdinatus, ſi excommunicatus maiori, ſuſpenſus, interdictus, ſciens, vel ſcire debens, ſollemniter facit actum proprium ſui ordinis, eſt irregularis ; idem, ſi audit auctorizando : & in hac ſolus Papa diſpenſat.

De irregularitate ex delicto iterandi baptiſma.

246 QVi bis baptizat etiam ignorantia craſſa, eſt irregularis; &, qui ſcienter bis baptizatur, etiam eſt irregularis. dubium probabile excuſat, vt baptizetur ſub conditione : Nec parochus debet baptizare etiam ſub conditione, quem obſtetrix baptizauit, ſed debet reliqua supple- 247
re. Idem dicendum in Ordine, & Confirmatione.

Digitized by Google

De irregularitate ex notorietate delicti.

248 NOtatus in crimine notorio, & depoſitione digno, eſt irregularis: vt eſt adulterium: & eo maiora, continuus concubinatus & notorius, ſtuprum virginis, &c. Vnde quæcumque enormitas ſine notorietate non ſufficit.

249 Crimen occultum ſodomiæ, licèt nefandum, non inducit irregularitatē, niſi clericus exerceat ex vſu continuato, arbitrio boni viri, per extrauagantem Pij V. & hæc reſpicit etiam forum interius. No-
250 ota tamen, quòd non comprehenditur] omnis actus luxuriæ præter naturam, vel ſodomiticus: ſed ſola copula ſodomitica ſeminans intra vas. Hæc, quoad comprehenſos, inducit depoſitionē ipſo iure.

251 Nulla irregularitas ipſo iure inducit priuationem beneficij iam quæſiti: ſed omnis irregularitas præcedens collationem, reddit illam ſubſecutam nullam ipſo iure.

252 Nota, irregulari ſine ſua culpa ex defectu ad vſum vnius ordinis, & non alterius, poſſe dari beneficiū non requirens maiorem vſum ſi ordi-

rdinis; ſed non poſſe dari labo-
iti quarta ſpecie irregularitatis.
Irregularitas nata ex delicto nō 253
icurrit propter peccatū veniale.
Excommunicatus minori non
eccat mortaliter niſi recipiendo
cramenta. Commiſſio facta alte-
,verbi gratia Epiſcopo, vt diſpē-
t cum aliquo determinato, ſpirat
morte committentis, verbi gra-
a Papæ; non ſic gratia poteſtatis
icui, verbi gratia religioſo, facta
ſpenſandi indefinite. Confeſſa-
is electus per Bullas Papæ quæ 254
lum habent clauſulam abſoluē-
à quacumque cenſura, non po-
ſt abſoluere ab irregularitate;
ia non eſt cenſura: & tandem
n poteſt, niſi exprimatur irregu-
ritas: & hæc non impedit abſo-
tionem peccatorum; quod vide-
r intentum Papæ: & ex hoc non
dundat in bulla particula, Et ab
ſpœnis.
Occultū in hac materia eſt nō 255
blicum: publicum verò eſt no-
rium, manifeſtum, famoſum: &,
tale ſit, ſufficit eſſe tale viciniç,
llegio, vel monaſterio; licèt non
ouinciæ, ciuitati, vel parochiæ.
ic autem eſt tale collegio, &c.
ando eſt notorium maiori par-
ti col-

ti collegij, licèt tantùm ſint decem in collegio.

Publicum eſt triplex; primò, notorium, quod nititur ſcientiæ maioris partis, verbi gratia collegij; ſecundò, manifeſtum, quod innititur famæ eiuſdem partis maioris ortæ à ſcientibus; tertiò; famoſum, quod nititur famæ maioris partis ortæ ex vno ſciente, vel indicijs, vel præſumptionibus illi æquipollentibus.

Occultum triplex; primò, quòd non eſt probabile ſuapte natura; vt ſunt ſola mentalia; ſecundò, licèt ſua natura ſit probabile, tamen non poteſt probari, vt quia coram nemine factum eſt.

Tertium, quòd poteſt quidem probari, ſed adeo à paucis, quòd non ſit orta fama, nec in judicium deductum.

Delictum vt dicatur publicum, non ſufficit actum eſſe publicum, niſi ſciatur eſſe delictum; vt, ſi excommunicatus ſecretus publicè dicit Miſſam coram populo, actus eſt publicus, ſed delictum non eſt publicum, quia neſcitur.

De

De ſex caſibus, quibus polluitur Ec-cleſia, ita, vt in ea non poſ-ſit celebrari.

PRimus, ſi intra eam ſanguis 256 humanus iniurioſè effunditur, ut cauſa naturalis eius effuſionis, el mortis datur. Si ſit extra eam, el ſuper eam in tecto, vel ſubter am in ſpecu, nõ polluitur. Item, ſi ccleſia erat ſacrata, debet recon liari ab Epiſcopo cum aqua be-edicta à ſe, vel ab alio Epiſcopo: non erat ſacrata, poteſt à ſolo 'esbytero cum aqua ab eo bene-cta. Nec ſufficit effuſio aliqua-m guttarum ſanguinis, ſed re-iritur largitas; & debet eſſe ſan iini humani, & iniurioſa; vnde on ſufficit effuſio ſanguinis natu-lis per nares, aut per eos, &c. nec fiat ob iuſtam defenſionem, vel co; & ludo licito, licitè facto, nec fuſio facta per furioſum, aut ſtul-m, aut carentem iudicio pue-m; nec ſi vulnus extra fuit da-m, & intus effunditur ſanguis; d ſi è contra, ſic. Nec ſi feratur :us ſententia condemnationis, & ris effundatur ſanguis: item ſa-eſt in ea ſuffocare ſine ſangui-ne:

ne : item occidi, vel vulnerari ob ſidem : item non ſufficit, ſi ab Eccleſia mittatur ſagitta, & feriat extra eam, ſed contra ſufficit : nulla pollutio Eccleſiæ ſecreta impedit celebrationem donec publicetur licèt ſi poſt multos dies.

257 Secundus, voluntaria effuſio ſeminis humani, ſiue viri, ſiue mulieris, iuxta, contra, aut extra cursum naturæ, etiam per copulam coniugalem; non autem, ſi dormiendo polluatur.

Tertius, ſi in ea ſepeliatur excommunicatus.

Quartus, ſi in ea ſepeliatur infidelis, & tunc non ſolum eſt reconcilianda Eccleſia, ſed etiam eius parietes ſunt abradendi.

258 Quintus, quando Eccleſia conſecratur, vel benedicitur per Epiſcopum publicum excommunicatum.

Sextus, quando omnes parietes, vel maior pars eorum ſimul deijciuntur; quod rarò fit. Polluta Eccleſia, polluitur cœmeterium illi contiguum; ſed non, ſi non eſt contiguum: at polluto cœmeterio contiguo, non polluitur Eccleſia.

De

De caſibus reſeruatis.

QVilibet ſacerdos cum ordine accipit poteſtatem cõſecrandi, baptizandi, prædicandi, & abſoluendi ab omnibus peccatis; ſed interdicitur ei exercitium illius poteſtatis, donec cõcedatur de licentia eius qui poteſt; quare Reſeruare non eſt non concedere poteſtatem abſoluendi, ſed minuere poteſtatem. Itaque non cautè Sotus eſt locutus. 259

Per Concilium Tridentinum, eſt hæreticum, dicere, Epiſcopum non poſſe reſeruare caſus in conſcientia. 260

In articulo mortis, caſus, & cenſura deſinit eſſe reſeruata.

Epiſcopus poteſt abſoluere à caſibus occultis reſeruatis Papę, prę-ter hęreticos, & caſus Bullæ Cęnę, quia per Bullã limitatur eius ius.

Omnis caſus reſeruatus Papę habet annexã aliquam cenſurã: hinc bulla concedẽs poteſtatem abſoluendi à caſibus Papalibus, concedit etiã à cẽſuris reſeruatis Papæ. 261

Sublata cenſura Papali annexa peccatis, ſimplex Parochus poteſt à quolibet reſeruato abſoluere, qa deſi-

deſinit eſſe reſeruatum; &, ſi qua |
cenſura Epiſcopalis ſupereſſet,cen
ſetur cum Papali ablata. Epiſco-
pus;concedens alicui caſus ſibi re-
ſeruatos, non concedit cenſuras:
item, ſi concedit caſus, & cenſu-
ras, non concedit diſpenſationem
votorum vel irregularitatum.

Cõfeſſarius,qui habet caſus ſuo
Epiſcopo reſeruatos, poteſt abſol-
uere ab ijſdem caſibus in ſua diœ-
ceſi pænitentem alterius diœceſis.

Epiſcopus concedens omnem
ſuam auctoritatem abſoluendi au-
ditos, non concedit ſibi caſus re-
ſeruatos,niſi dicat, Concedo om-
nes meos caſus: vel,Concedo om-
nem meam facultatem,excepto ta
li caſu reſeruato: vel in foro con-
ſcientiæ; quando apparet, inten-
tionem Epiſcopi fuiſſe, concedere
ſuos caſus reſeruatos.

262 Caſus Epiſcopo reſeruati,licèt
doctores variè contendant, ſunt:

Primus,peccatum clerici habẽs
annexam irregularitatem; licèt
poſſit abſolui prius à peccato, &
poſtea ab irregularitate.

Secundus, incendium data ope-
ra factum,domorum, frugum, &c
& ad id conſilium, vel auxilium
præſtitum.

Ter-

Tertius, notorium, & ſcandaloſum peccatum, cui pænitentia ſolemnis imponenda eſt; tamen non ſt in vſu hæc pænitentia.

Quartus, abſolutio blaſphemiæ ublicæ, & notoriæ; quod tamen on eſt verum niſi in foro contenioſo.

Quintus, diſpenſatio votorum, t iuramentorum: tamen hic non ſt caſus, quia non ſunt peccata.

Sextus, abſolutio excommuniationis maioris reſeruatæ Papæ, t conceſſæ inferioribus: ſed eſt œna hæc, non caſus.

Sunt alij reſeruati Epiſcopis per onſuetudinem generalem, vel uaſi generalem, &c.

Primò, homicidium voluntaium, vel realis membri abſciſſio.

Secundò, falſare ſcripturas, falum teſtificari, vel tacere verum oram iudice; vel, ſi aduocatus, rocurator, notarius oſtendat ſcrituras parti aduerſæ.

Tertiò, violatio libertatis, & im unitatis Eccleſię, cui ſępe eſt annexa excommunicatio Bullæ Cœnæ; & tunc omne ſacrilegium eſt eſeruatum Epiſcopo.

Quartò, retinere incerta aliena.

De prædictis reſeruatis per con-

ſuetudinem, & conſtitutionem particularem, non poteſt dari certa regula: quælibet enim prouincia habet proprios.

263 Hi caſus reſeruati poſſunt per Bullam à Papa conceſſam abſolui, inconſultis Epiſcopis: contra quendam, qui de hoc inconſideratè, & periculosè ſcripſit.

De præſentatione confeſſariorum religioſorum.

264 PRælati Religioſorum tenétur petere ab ordinarijs facultatem pro audiendis confeſſionibus; etiam tenentur præſentare idoneos, non modo nominare.

265 Si Epiſcopi ſine iuſta cauſa nolint hos admittere, habentur pro admiſſis. Semel præſentatus, & admiſſus, non indiget noua præſentatione.

266 Præſentati non debent abſoluere à reſeruatis Epiſcopo. Qui in loco, vbi ſunt præſentati, poſſunt audire omnes, etiam non diœceſanos extra locum, non poſſunt audire etiam diœceſanum.

Epiſcopi poſſunt remittere religioſis obligationem ſe præſentandi, vt admittantur.

Ali-

Digitized by Google

Aliqui religioſi habent alium modum ſe præſentandi; ſed non eſt tantæ virtutis.

De regulis confeßariorum.

OPera bona facta in peccato mortali, ad multa valent, vt ad implenda præcepta, & ad excuſandum à nouo peccato, ad illuſtrandum mentem noſtram, & vt Deus tardius nos puniat. 267

Confeſſarius nõ debet abſoluere infirmum, ſi nutibus, vel verbis non fuerit confeſſus ei aliqua peccata, licèt, antequam obmuteſceret, vocauerit eum animo confitendi, dicens ſe velle confiteri, & ſigna cõtritionis aliqua dederit. 268

Confeſſarius non debet abſoluere religioſum etiam canonicum regularem volentem teſtari, niſi deſiſtat; &, ſi teſtatus eſt, debet reuocare; aliter, loco ſacro ſepeliri non poteſt: poteſt quidem religioſus rogare ſuperiorem, vt liberè hoc vel illud illi, vel illi det. 270

Heres non tenetur petere abſolutionem pro eo, qui poſtea eſt mortuus, abſolutus à peccatis, & ſepultus, & creditur excommunicatus occultus non denunciatus. 271

Digitized by Google

immo etiam quando non fuerit confeſſus, ſed contritus.

272 Quilibet ſacerdos poteſt abſoluere in articulo mortis quemlibet à cenſuris, etiam non confeſſum; licèt ſacerdos ſit excommunicatus, & denunciatus.

Articulus mortis, & mortis periculum, ſunt idem, quoad iura faciẽtia in facultatem abſoluendi.

Collatio beneficiorum facta excommunicato, licèt ignoret ſe excommunicatum, eſt nulla.

273 Excommunicatio Epiſcopi non ligat extra Epiſcopatum peccantem.

Excommunicatio conditionalis, impleta conditione, non retrotrahitur.

Poteſt quis appellare de excommunicatione conditionali ante impletam conditionem, & poſt conditionem impletam, poteſt communicare.

274 Penſionarius, qui perſonaliter conſentit penſioni, ſi non ſoluit ſtatuto die, etiam ante intimationem litterarum, incidit in cenſuras, ſecus, ſi per procuratorem.

Ignorãtia probabilis excuſat ab excommunicatione ſtatuti pro facto damnato, quia excommunicatio

catio eſt pœna extraordinaria.

Nullus, præter Papam, vel ex 275
eius ſpeciali commiſſione, poteſt
abſoluere ab hæreſi, & cenſura ei
annexa, etiam occultiſſima, nec
cum Iubileo, vel Cruciata; dubi-
tatur tamen, an poſsit Epiſcopus
de occulta.

Qui habet facultatem diſpen-
ſandi votum, non poteſt diſpēſare
votum iuratum, vel iuramentum.

Si quis in Hiſpania vouit in- 276
gredi religionem Franciſcanorũ,
quæ à Pio V. ſublata eſt; nõ tene-
tur ingredi religionem extra Hi-
ſpaniam, ſi vouit antequam tolle-
retur ex Hiſpania illa religio.

Confeſſarius electus secũdum 277
poteſtatem ſibi traditam, poteſt
abſoluere ad cautelam ab excom-
municatione; & quomodo, &
quando, *vide ibi multa*: & quan-
do in foro conſcientiæ, & quando
in vtroque foro.

De ſcientia, & conſcientia.

Scientia, fides, opinio, dubita- 279
tio, ſcrupulus, conſcientia, quo-
modo conueniant, & differant.

Non eſt neceſſe ſemper eligere 280
partem tutiorem, ſed ſat eſt tutam.

281 Vnde generentur ſcrupuli, & quos malos effectus generent, *vide ibi*.

282 Remedia contra ſcrupulos ſunt perpulchra, & multa; vt Deus, per ſuam gratiam intus habitans, & foris benignè aſſiſtens, pharmacum, auerſio cogitatus à re ſcrupuloſa, ſe ſubmittere alieno iudicio, contrauenire ſcrupulis, Epijkia, ideſt credere quod non peccet, ſi adimplet legem ſecundum mentem auctoris, quamuis non ſecundum verba: ſi in ſenſu benigniore, vel ſi non ſeruat, quia valde difficilis, vel ne pro ſtulto habeatur, vel in dubijs ſeruet communem vſum bonorum, vel rectè intelli-
284 gendo illud, In dubio tutior pars eſt eligenda, ideſt, in vere dubio, non quando altera pars eſt ſufficienter firmata, vel pro vera eligitur: item illud, Eſſe bonæ mentis agnoſcere culpam, vbi non eſt: intelligitur in genere, non ſpecialiter: & tandem, quod ſcrupulus ſit defectus ſcientię iudicij recti.

...e opinione eligenda, & duobus remedijs pro ſcrupulis.

EST eligenda opinio conſuetu- 285
dine recepta, ſi non eſt contra
...gem naturalem, vel diuinam: ſi 286
...on eſt conſuetudo, eſt eligenda il
..., quæ innititur textui, cui non
...oteſt reſponderi: ſi nõ eſt textus, 287
...nc illa, quæ innititur fundamen-
...s multis, & rationibus: ſi non eſt
...lis, eſt eligenda communior: his
...eſſantibus, quæ ſit benignior, &
...uorabilior iuramento, matrimo-
...io, doti, teſtamento, libertati, pijs
...bus, religioſis, pupillo, viduæ, pe-
...grino, perſonæ miſerabili, priua-
... contra fiſcum, quando fiſcus
...ndatur in delicto priuati, valore
...ctuum, & vltima voluntate: ſi ni-
...il tale ſit, tunc illa, quam affir-
...ant graues doctores.

In conſcientia Iudex, conſul- 288
...or, aut agens, quando debet iudi-
...are in re dubia, antequam id fa-
...iat, ex animo debet expellere du-
...ietatem, & certo opinari opinio-
...em electam eſſe veram, & idem
...tiam debere iudicare in eo caſu;
...uia, ſi dubius iudicat, peccat cõ-
...ra conſcientiam: verumtamen in

foro conſcientiæ ſufficit iudicare ſecundum opinionem eius, quem putamus eſſe virum idonea ſcientia, & conſcientia circa illud.

289 Communis opinio eſt dicenda illa, quam octo, vel decem doctores claſsici rem ex profeſſo tractantes aſſeuerant, & nō quam ſola more ouium ſequuntur, ſola auctoritate priorum dicti.

290 Scrupuloſus debet conſiderare ſe ſine gratia gratum faciente, vel auxilio ſpeciali Dei, vix poſſe opera moraliter bona operari, & ſic ex ſe nō poſſe facere opera digna maieſtate Dei, & ſic diffidere ſibi, & fidere diuinę bonitati, quæ promptior eſt ad miſerandum, quàm puniendum, præſertim in eos, qui bona fide operantur: & debet acquieſcere, ſi vel mediocriter ſatiſfaciat ſuæ obligationi; & conſiderare vultum benigniſſimum Domini Noſtri Ieſu Chriſti.

Compendij Manualis Nauarri.

F I N I S.

COM-

COMPENDIVM COMMENTARII De Vſuris DOCTORIS NAVARRI

Compilatum ab eodem Petro Ala-gona Societatis IESV.

NOMEN hoc, vſu- 1
ra, quamuis origina- &
ria ſignificatione v- 2
ſum cuiuslibet rei ſignificet; tamen communiter apud Doctores ſignificat lucrum proueniens ex contractu mutui. Quare vſurarius eſt, qui aliquid expetit vltra id, quod, mutuo dedit quicquid ſit illud quod expetit.

Ex quo ſequitur, quod mutuantes tenuioribus hominibus habitãtibus in pagis & vicis ſi ad ędes talium. debitorum diuerſantur prãdendo & cęnando de bonis illorũ, ſunt vſurarij; niſi id gratitudinis, vel amicitiæ gratia fiat. Similiter mutuantes, & nolentes recipere oblatam ſibi pecuniam, vel frumẽ-

tum, niſi tempore tenuis meſſis, quando creditur frumētum carius valiturum ſequenti Maio, ſunt vſurarij, de quo in Manuali cap. 17. num. 225.

3 Creditum eſt duplex commodatum & mutuum. Commodatum eſt, quādo dominium rei non tranſit in commodatarium, ſed debet reſtitui eadem res in ſpecie & numero, vt eſt conceſſio mulæ ad deambulandum, de quo in Manuali cap. 7. num. 282.

Mutuum eſt quando dominium rei tranſit in mutuatarium, & res non eſt reddenda in eadem ſpecie ſeu indiuiduo, ſed in genere: & hoc propriè dicitur mutuum, & vtrumque debet eſſe gratuitum, alioqui in vtroque committitur vſura.

4 Vſura duplex, aperta, & palliata: quia mutuum duplex apertum, ſeu clarum, & palliatum. Apertum, ſeu clarum mutuum fit tantùm in rebus quæ vſu conſumūtur, & conſiſtūt in numero, pondere, & menſura, vt eſt pecunia numerata, vinum, oleum, triticum, & id genus. & in hoc mutuo committitur aperta vſura. Mutuum palliatum ſeu occultum poteſt inueniri in omnibus contractibus omnium rerum ſic

ſic etiam & vſura palliata poteſt inueniri in contractibus omnium rerum, & etiam reperitur vſura in contractibus in quibus ob dilationem ſolutionis plus iuſto pretio rigido accipitur, vt vẽdo tibi domũ cuius rigidum pretium eſt cẽtum, ſed quia expecto annum vnum pro ſolutione, vendo eam centum & decem. Similiter emo domum minus iuſto pretio infimo ob anticipatam ſolutionem, eſt vſura: ſecus ſi ob anticipatam ſolutionem do minus iuſto pretio ſummo; dũmodo ſit iuſtum pretium infimum vel medium, vel ob dilationem ſolutionis, vẽdo plus iuſto pretio infimo, vel medio, ſed non plus ſummo, non eſt vſura, de quo in Manuali cap. 17. num. 228. cap. 23. num. 79.

5 Pretium eſt triplex ſummum, medium, & infimum, ſeu pium.

6 Peccatum vſuræ differt ab vſura, quia peccatũ eſt appetitus, vel receptio lucri ex mutuo; Vſura eſt ipſum lucrum illicitum ex mutuo, quæ ſic definitur: Vſura eſt lucrum pecunia æſtimabile ſuapte natura principaliter vi mutui, vel palliati quæſitum, vel ſperatum, & ſic includitur beneficium eccleſiaſti-

cum, quia ex ſe eſt pecunia æſtimabile, & excluditur omne lucrum ſpirituale, vt eſt meritum apud Deum, vel quaſi ſpirituale, vt eſt amicitia & virtus, quia non ſunt pecunia æſtimabilia, Excluditur etiam omne lucrum ratione lucri ceſſantis & damni emergentis, quia non eſt vi mutui.

7 Hæreticum eſt, aſſerere vſuram non eſſe peccatum, eſt enim prohibita iure naturali, diuino in veteri, & nouo Teſtamento, & humano, & ſic lucrum vſuræ eſt illicitũ, & eius appetitus ſuo genere, eſt peccatum mortale. Quare turpiter errauit Carolus Molinæus aſſirmans licitas eſſe vſuras moderatas. Renunciare beneficia cum intentione principali, vt detur ſuo nepoti, ita vt ſi hoc non crederet non renunciaret, ſi non interſit pactum expreſſum, vel tacitum, non eſt ſimonia, de quo in Manuali, cap. 23. nu. 106.

9 Non ſolum qui mutuat cum pacto vſurario, ſi accipit aliquid vltra ſortẽ, peccat & tenetur ad reſtitutionem, ſed etiam qui mutuat ſine pacto, ſed cum intentione principali accipiẽdi aliquid vltra ſortẽ ſi accipit peccat, & tenetur reſtituere

tuere illud acceptum vltra ſorté.

Vſura duplex Realis & Mentalis. Realis eſt quę accipitur ex pacto tacito, vel expreſſo. Mentalis eſt quæ accipitur ex mutuo facto cum hac intentione principali, ſed ſine pacto tacito, vel expreſſo. 12

Vſura mētalis differt à peccatis mentalibus, quæ tantùm ſunt in voluntate ſine verbo, vel opere conſequuto, vt furtum mentale eſt ſolum deſiderium furandi, & ſi ſequatur opus eſt reale: Vſura verò mentalis eſt in voluntate, & in opere acceptum, ſed ſine pacto tacito, vel expreſſo.

Peccatum mētale vſuræ, & vſura mentalis differunt, quia peccatum mentale vſuræ eſt voluntas accipiendi vſuras ſine acceptione vel opere, ſed vſura mentalis, eſt voluntas accipiendi cum opere ſine pacto; & ſic vſura mentalis eſt obiectum peccati vſuræ mentalis.

Peccatum mentale vſuræ non obligat ad reſtitutionem, quia nihil in opere accipitur, ſed vſura mētalis ſecuta, ideſt, lucrū ex vſura mentali acceptū obligat ad reſtitutionem, quia licèt non præceſſerit pactum expreſſum, vel tacitum pro lucro acquiſito, ſatis fuit in-

tentio

tentio principalis lucrandi.

13 Doctores, quando diſputant, an vſura mentalis obliget ad reſtitutionem, non quærunt de peccato mentali vſuræ, ſed de vſura mentali, ſeu lucro cum intentione principali quæſito ex mutuo ſine pacto. Simonia mentalis non obligat ad reſtitutionem.

14 Multæ vſuræ palliatæ reperiuntur hac noſtra ætate, dum decem pro centum accipiunt ab vnis nũdinis in alias, quamuis ſub nomine recambiorum illa accipiant.

16 Mutuans, ſi accipit aliquid non propter vſum rei mutuatę, ſed propter bonum opus mutuandi, eſt vſurarius.

Mutuare extra extremam neceſsitatem, eſt de conſilio, ſed mutuando nihil ſperare, eſt de præcepto diuino.

17 Mutuare principaliter ad obtinẽdum beneficium eccleſiaſticum, eſt vſura: quia beneficium eſt ius percipiendi fructus, quod ſua natura eſt pretio æſtimabile, licèt iure non æſtimetur. Similiter mutuare ad res conſecratas obtinendas, eſt vſura, quia huiuſmodi res ſua natura ſunt pecunia æſtimabiles; licèt ipſo iure ſint ſeparatæ à com-

ommercio rerum æſtimabilium. mmo eſt vſura ſimoniaca, & ſimoia vſuraria, & vtraque deformiis eſt dicenda in confeſſione.

18 Sola voluntas accipiēdi aliquid ltra rem mutuatam ſine pacto taito. vel explicito facit vſurariū.

19 Vt ſit vſura requiritur intentio rincipalis lucrādi ex mutuo, quia inus principalis intentio non fait vſuram contra Sotum. Sicut nō cet dicere Miſſas, & diuina offiia principaliter propter diſtributiones, ſed minus principaliter liet, ſicut etiam non licet ſeruire 20 Deo principaliter propter aliud, v. g. propter retributionem in cælo, ed licet minus principaliter, quā is ſine ſpe retributionis non ſeruirem, nec ſacra facerem de quo nfra num. 24.

Quilibet actus cuiuſcumq; virtutis ſi habet pro fine principali aliquod bonum temporale, vel creatum, eſt vitioſus.

Ex mutuo neque principaliter neque minus principaliter poteſt expectari lucrum tamquam iure debitum, ſed tamquam debitum de gratia, & non de iuſtitia.

Quilibet poteſt ſperare lucrum ob amicitiam, ſeu gratitudinem acqui-

acquiſitam ex mutuo tam principaliter, quàm minus principaliter, quia licitum eſt ex mutuo ſperare amicitiam, & ex amicitia lucrum.

21 Mutuans intentione principali lucrandi, ſi eum pœniteat poſtquã mutuauit, & mutet intentionem in minus principalem,& deinde accipiat lucrum, quaſi gratis datum non peccat, nec tenetur ad reſtitutionem, licèt in principio peccauerit.

23 Mutuans cum ſpe, quòd aliquid plus ſibi reddetur; tamen cum eo animo quod non deſineret mutuare, ſi nihil plus redderetur non eſt vſurarius, quia talis ſpes eſt ſecundaria.

Mutuans ſpe lucri, ita vt ſine tali ſpe non mutuaret ſi finis principalis non ſit lucrum, ſed amicitia,vel amor Dei,vel virtus,nõ eſt vſurarius:quia tũ ſpes illa eſt cauſa,ſine qua non,& ſic qui celebrat vel recitat diuina officia principaliter propter Deum,ſi minus principaliter propter diſtributiones, vel eleemoſynas non peccat, etiamſi ſine illa ſpe non celebraret, vel recitaret.

24 Mutuans non ob lucrum ſi bona ſi-

ia fide aliquid accipit à mutuata-
io putans illud ſibi gratis dari, nõ
eccat, etiamſi mutuatarius non li
erè daret, ſed ob timorem ne pe-
uniam mutuatam repetat, vel ne
liàs ſibi mutuet: Et quando mu-
uans hoc ſciuerit, tenetur reſti-
uere id quod accepit.

Similiter ſi dum datur putat ſibi
on dari liberè, ſed coactè, peccat
ccipiendo. An verò datum ſit li-
erè, vel coactè prudens confeſſor,
probus pœnitens conijcient ex
oniecturis, vt ex qualitate rei da-
æ, ex conditione, ex liberalitate
nutuatarij, ex lucro, & iactura
iuſdem.

Mutuans, vt ſuum recuperet à
reditore à quo debitum recupe-
are commodè non poteſt, non pec
at; dummodo fiat cum cautela ne
lebitum bis ſoluatur in Manuali
.17. nu. 117.

Mutuans ſi aliquid accipit pro
abore numerandi magnam pecu-
iæ ſummam, vel pro labore, vel
umptu mittendi pecuniam mu-
uatam abſenti, non peccat, nec eſt
ſurarius.

Qui emit vel cõducit, aut quo- 26
umque alio contractu, etiam in-
ominato permntat, minori iuſto
preti

pretio infimo ob anticipatam ſolutionem, vel qui vendit, locat, vel permutat aliquid maiori iuſto pretio ſummo ob dilatam ſolutionem, eſt vſurarius.

Qui dat pecuniam, vel aliquid aliud mercenariis tẽpore hyemis vt tempore meſſis, vel putationis &c. laboret in agro ſuo, ſi data non ſint tanti valoris, quanti eſt labor promiſſus, eſt vſura. Et è contra mercenarij peccant vendendo carius ſuas operas pro dilatione ſolutionis.

Qui vendunt militibus pãnum, veſtes, commeſtibilia, &c. maioris iuſto pretio ſummo ex eo, quia exſpectant vſque ad ſolutionem ſtipendiorum ſunt vſurarij. Et contra milites, ſi emant minoris iuſto pretio infimo ob anticipatam ſolutionem.

27 Qui emunt redditus, vel conducunt prędia, vectigalia, cenſus, ſiue ab Eccleſiaſticis, ſiue à regibus, vel communitatibus, vel priuatis, neceſſitate, oppreſſis minoris iuſto pretio infimo ob anticipatam ſolutionem, ſunt vſurarij.

Similiter qui propter dilatã ſolutionem aromata, pannos, lanam, ſericum, vaccas, boues, pecora, oues,

oues,&c.maioris iuſto pretio ſummo vendunt quibuſcumque quærentibus præſentem numeratam pecuniam, & ob id ſtatim illa revendunt minoris iuſto pretio, ſunt vſurarij.

Locare colonis agros pluris iuſto pretio rigoroſo ex eo quod expectãt pro ſolutione debitorũ, vel quia mutuant pro emendis neceſſarijs ad culturã agrorũ,eſt vſura.

Locare redditus in actionibus publicis alliciendo pollicitationibus ad augenda pretia ſine aliqua conſideratione,& adigere conductores, vt renuncient iuribus caſuum fortuitorum, eſt illicitum. 28

Poteſt quis contrahere Societatem cum aliquo, ſalua ſorte principali & accipere certum lucrum ſine vſura ſi tres contractus faciat. Primũ Societatis in quo alter confert pecuniam, & alter operam proportionatam pecuniæ ob commune lucrum,vel damnum.Secundum, qui confert operam & induſtriam aſſecuret alteri ſortem principalem iuſto pretio cõſtituto,aut tantundem remiſſo de lucro probabili futuro. Tertium, qui aſſerat ſortem principalẽ aſſecuret eam lucrum certum pro incerto, 32

& hi

& hi tres contractus poſſunt fieri, vel ſimul vel ſeparatim, vel æquiualenter dummodo fiant ſine fraude vſuraria, vel ſimulatione, id eſt, vt lucrum hoc certum ſperetur ex iuſta negociatione ſocietatis, & non ex aliqua via illicita, & fiant liberè, & ſine ſcandalo infamiæ, v.g. negociatori parato do centum in ſocietatem, cuius lucrum probabilè ſunt duodecim, de hoc lucro relinquo quattuor pro aſsicuratione ſortis principalis, & alia quattuor pro aſſecuratione lucri incerti, etiam ſic dabit mihi quattuor certa ſalua ſorte principali. Et hoc modo ſaluatur illa immemorabilis conſuetudo viduarum Eccleſiarum pupillorum, & montium accipientium quattuor pro centum, de quo in Manuali cap. 17. num. 255.

36 Dominium rei accommodatæ, vel depoſitę non transfertur in cómodatarium, vel depoſitarium, & ſic qui cócedit alicui certum vſum rei cum pacto, vt totum periculum rei etiam ex caſu fortuito ſit penes accipientem non transfert dominium, quia tantum accommodat.

Similiter qui dat aliquid alicui cuſtodiendum cum pacto, vt totum periculum ſit penes cuſtodem non tran-

ransfert dominium, quia eſt depo-
itum: ſicut culpa & mora transfe-
unt periculum, & non dominium
ei in habentem rem.

Quãdo quis accipit rem alienã, 37
.g. in accommodato, vel depoſi-
o, vel alio modo, cum pacto, vt ſi
ereat accipienti pereat nõ poteſt
iſponere pro libito ſuo de illa re,
iſi tantum in vſus ſibi conceſſos
domino; & ſi vtatur illa re con-
ra voluntatem Domini, poteſt fur-
i conueniri, & ſic, v. g. ſocius
eus, cui dedit pecuniam ad nego
iandum in tali mercatura nõ po-
eſt vti pecunia ad alios vſus, vel
lias mercaturas, quamuis ſalua
ihi maneret pecunia, & lucrum:
mo etiamſi dominium pecuniæ,
el alterius rei trãsferatur in aliũ
um hac limitatione, vt vtatur illa
ecunia, vel re in talem certum fi-
em, non poteſt pro ſua voluntate
iſponere de illa re in alios fines.

Nemo eximitur ab obligatione,
.g. reſtituendi ex eo quod aliquis
ræſtet ſecuritatẽ, vel fidei iuſsio-
em, vel pignora; quia hæc omnia
int inducta ad augendam, & non
d minuendam, vel tollendam obli
ationem.

Socius tradẽs pecunias ad certos 38
fines,

ſines, vel certam mercaturam poteſt cogere ſocium negociantem, vt eas impendat ad ſolam illã mercaturam, & ſi cõtrariũ facit poteſt à ſocio diſcedere, vel addere noua pacta ad explicãdos hos limitatos vſus pecuniæ, & etiam addere pœnas ſoluendas ſi aliter negocietur.

40 Mutuans, accipiens aliquid ratione intereſſe, non eſt vſurarius.

Intereſſe eſt duplex. Primum eſt lucrum ceſſans, v.g. quando mercator mutuat pecuniam expoſitam negociationi, & quia mutuat, vel quia qui accepit non reddit tempore ſtatuto, non emit merces, & ſic amittit lucrum. Secundum, damnum emergens, v.g. mutuo tibi pecunias, quibus volebam meæ domui prouidere, & quia mutuo, vel quia ſtatuto die nõ ſoluis opus mihi eſt pluribus expenſis prouidere domui, vel pati damnum, de quo in Man. cap. 17. num. 211.

42 Mutuãs poteſt accipere intereſſe ad iudicium boni viri nõ ſolùm quando præceſſit mora, vel culpa, vel quando mutuauit coactus vi Regis, cõmunitatis, vel cuiuſuis alterius, vel quando mutuatarius fuit admonitus de dãno quod euenire poterat, & fuit cõtẽtus ſoluere etiã dam-

damnum cum ſorte principali. Verumetiam quando quis ſponte, & ſine vi mutuat pecuniam expoſitã negociationi, vel emptioni rei frugiferæ ante moram & culpam; immo & in principio poteſt conuenire de ſoluendo lucro certo pro veriſimili, quamuis iſte vltimus contractus eſſet diſſuadendus, niſi cõſtaret eſſe maius obſequium Dei, quia proximus liberaretur à magno damno ſi ſoluat hoc paruum intereſſe.

Pecunia parata negociationi 49
plus valet quàm non parata ſit triticum paratum ad ſerendum plus valet quàm nõ paratũ, & qui furatur triticum paratum ad plus tenetur quam qui furatur nõ paratum.

Quando res valet plus domino, 48
quàm alijs poteſt vendi plus, ideſt, tantundem quantum domino valet, ſed nõ poteſt vendi plus, ſi plus valet ementi.

Vt mutuãs accipiat intereſſe lu- 53
cri ceſſantis quattuor conditiones neceſſariò requiruntur. Prima, vt intereſſe ſit verum, vel vt tempore mutui lucrum pactum ſit veriſimile, licèt deinde non ſequatur. Nota per extrauag. Pij V. vetitum eſt ne campſores ab initio conueniãt

de

56 Empturus prædium fructiferum ſi mutuat pecuniam illam alicui, poteſt accipere annuatim tantum quãtum fuiſſent fructus illius prædij cum proportione ad pretium, quia ſi prædium valeret mille, & emptor ob neceſſitatem vendentis emiſſet quingentis [non intercedente libera donatione de reliquo, tunc in conſcientia accipiet intereſſe] correſpondens dimidiæ parti fructuum, pretium enim debet eſſe iuſtum.

57 Vendens prædium, & tradens illud emptori, qui non ſoluit pretiũ poteſt accipere pro intereſſe tantũ quantum reddit prædium etiam ſi deponeret pretium ſoluendum.

Emere volens prædium mille, & mutuans alicui petenti 300. ſi non poteſt emere prędium ſeptingentis & mille potuiſſet, ideo ceſſat à lucro, poteſt ab illo accipere intereſſe mille aureorum.

58 Non valentes, vel non volentes negociari, vel prædium emere, vel non cum illa pecunia, ſi eam mutuant non poſſunt accipere intereſſe.

59 Montes pietatis, & ſimilia loca inſtituta ad ſubueniendum pauperibus mutuãdo cum pignore lici- poſ-

poſſunt accipere aliquid plus vltra ſortem ſecundum quantitatem pecuniæ accomodatam pro victu & ſalario miniſtrorum quibus ſoluere tenentur pauperes in quorum vtilitatem miniſtrant & non montes; ita tamen, vt illud plus quod accipitur, non excedat iuſtam mercedem miniſtrorum.

64 Generet quilibet alius cõiugatus poteſt accipere fructus pignoris dati pro dote nondũ ſoluta quãtum homo mediocris prudentiæ, & diligẽtiæ colligere potuiſſet ex dote illa ſoluta ſine alia cõſideratione quia non ſunt pro intereſſe, ſed quia dans, & accipiẽs pignus fructiferum vidẽtur tacitè paciſci, vt omnes, & ſoli fructus illius capiãtur pro ſolutione emolumenti tacitè promiſſi ipſius dotis quæ ſeruari, & non cõſummari debet, cum ſit in patrimonium vxoris. Hæc intelliguntur, quando dos, tunc temporis, erat ſoluenda, & quando nõ præceſſit pactum in contrarium, ideſt, vt fructus pignoris computarẽtur in ſortẽ principalem dotis.

67 Similiter maritus poteſt paciſci cum eo qui dotem debet, vt ſoluat tantum plus minusve in ſingulos annos, donec dos ſoluatur quantũ

acquiſitam ex mutuo tam principaliter, quàm minus principaliter, quia licitum eſt ex mutuo ſperare amicitiam, & ex amicitia lucrum.

21 Mutuans intentione principali lucrandi, ſi eum pœniteat poſtquã mutuauit, & mutet intentionem in minus principalem, & deinde accipiat lucrum, quaſi gratis datum non peccat, nec tenetur ad reſtitutionem, licèt in principio peccauerit.

23 Mutuans cum ſpe, quòd aliquid plus ſibi reddetur; tamen cum eo animo quod non deſineret mutuare, ſi nihil plus redderetur non eſt vſurarius, quia talis ſpes eſt, ſecundaria.

Mutuans ſpe lucri, ita vt ſine tali ſpe non mutuaret ſi finis principalis non ſit lucrum, ſed amicitia, vel amor Dei, vel virtus, nõ eſt vſurarius: quia tũ ſpes illa eſt cauſa, ſine qua non, & ſic qui celebrat vel recitat diuina officia principaliter propter Deum, ſi minus principaliter propter diſtributiones, vel eleemoſynas non peccat, etiamſi ſine illa ſpe non celebraret, vel recitaret.

24 Mutuans non ob lucrum ſi bo-

na ſi-

na fide aliquid accipit à mutuatario putans illud ſibi gratis dari, nō peccat, etiamſi mutuatarius non liberè daret, ſed ob timorem ne pecuniam mutuatam repetat, vel ne aliàs ſibi mutuet: Et quando mutuans hoc ſciuerit, tenetur reſtituere id quod accepit.

Similiter ſi dum datur putat ſibi non dari liberè, ſed coactè, peccat accipiendo. An verò datum ſit liberè, vel coactè prudens confeſſor, & probus pœnitens conijcient ex coniecturis, vt ex qualitate rei datæ, ex conditione, ex liberalitate mutuatarij, ex lucro, & iactura eiuſdem.

Mutuans, vt ſuum recuperet à creditore à quo debitum recuperare commodè non poteſt, non peccat; dummodo fiat cum cautela ne debitum bis ſoluatur in Manuali c. 17. nu. 117.

Mutuans ſi aliquid accipit pro labore numerandi magnam pecuniæ ſummam, vel pro labore, vel ſumptu mittendi pecuniam mutuatam abſenti, non peccat, nec eſt vſurarius.

Qui emit vel cōducit, aut quocumque alio contractu, etiam in- 26
nominato permutat, minori iuſto

preti

pretio infimo ob anticipatam ſolutionem, vel qui vendit, locat, vel permutat aliquid maiori iuſto pretio ſummo ob dilatam ſolutionem, eſt vſurarius.

Qui dat pecuniam, vel aliquid aliud mercenariis tẽpore hyemis vt tempore meſſis, vel putationis &c. laboret in agro ſuo, ſi data non ſint tanti valoris, quanti eſt labor promiſſus, eſt vſura. Et è contra mercenarij peccant vendendo carius ſuas operas pro dilatione ſolutionis.

Qui vendunt militibus pãnum, veſtes, commeſtibilia, &c. maioris iuſto pretio ſummo ex eo, quia expectant vſque ad ſolutionem ſtipendiorum ſunt vſurarij. Et contra milites, ſi emant minoris iuſto pretio infimo ob anticipatam ſolutionem.

27 Qui emunt redditus, vel conducunt prędia, vectigalia, cenſus, ſiue ab Eccleſiaſticis, ſiue à regibus vel communitatibus, vel priuatis neceſſitate, oppreſſis minoris iuſto pretio infimo ob anticipatam ſolutionem, ſunt vſurarij.

Similiter qui propter dilatã ſolutionem aromata, pannos, lanã, ſericum, vaccas, boues, pecora, oues

oues,&c.maioris iuſto pretio ſummo vendunt quibuſcumque quærentibus præſentem numeratam pecuniam, & ob id ſtatim illa reuendunt minoris iuſto pretio, ſunt vſurarij.

Locare colonis agros pluris iuſto pretio rigoroſo ex eo quod expectāt pro ſolutione debitorū, vel quia mutuant pro emendis neceſſarijs ad culturā agrorū,eſt vſura.

Locare redditus in actionibus 28 publicis alliciendo pollicitationibus ad augenda precia ſine aliqua conſideratione,& adigere conductores, vt renuncient iuribus caſuum fortuitorum, eſt illicitum.

Poteſt quis contrahere Societa- 32 tem cum aliquo, ſalua ſorte principali & accipere certum lucrum ſine vſura ſi tres contractus faciat. Primū Societatis in quo alter confert pecuniam, & alter operam proportionatam pecuniæ ob commune lucrum,vel damnum.Secuudnm, qui confert operam & induſtriam aſſecuret alteri ſortem principalem iuſto pretio cōſtituto,aut tantundem remiſſo de lucro probabili futuro. Tertium, qui aſſecurat ſortem principalē aſſecuret etiam lucrum certum pro incerto,

& hi

& hi tres contractus poſſunt fieri, vel ſimul vel ſeparatim, vel æquiualenter dummodo fiant ſine fraude vſuraria, vel ſimulatione, ideſt, vt lucrum hoc certum ſperetur ex iuſta negociatione ſocietatis, & non ex aliqua via illicita, & fiant liberè, & ſine ſcandalo infamiæ, v.g. negociatori parato do cẽtum in ſocietatem, cuius lucrum probabilè ſunt duodecim, de hoc lucro relinquo quattuor pro aſsicuratione ſortis principalis, & alia quattuor pro aſſecuratione lucri incerti, etiam ſic dabit mihi quattuor certa ſalua ſorte principali. Et hoc modo ſaluatur illa immemorabilis conſuetudo viduarum Eccleſiarum pupillorum, & montium accipientium quattuor pro centum, de quo in Manuali cap. 17. num. 255.

36 Dominium rei accommodatæ vel depoſitę non transfertur in cõmodatarium, vel depoſitarium, & ſic qui cõcedit alicui certum vſum rei cum pacto, vt totum periculum rei etiam ex caſu fortuito ſit penes accipientem non transfert dominium, quia tantum accommodat

Similiter qui dat aliquid alicui cuſtodiendum cum pacto, vt totum periculum ſit penes cuſtodem non tran-

transfert dominium, quia eſt depoſitum: ſicut culpa & mora transferunt periculum, & non dominium rei in habentem rem.

Quãdo quis accipit rem alienã, 37
v.g. in accommodato, vel depoſito, vel alio modo, cum pacto, vt ſi pereat accipienti pereat nõ poteſt diſponere pro libito ſuo de illa re, niſi tantum in vſus ſibi conceſſos à domino; & ſi vtatur illa re contra voluntatem Domini, poteſt furti conueniri, & ſic, v. g. ſocius meus, cui dedit pecuniam ad negociandum in tali mercatura nõ poteſt vti pecunia ad alios vſus, vel alias mercaturas, quamuis ſalua mihi maneret pecunia, & lucrum: immo etiamſi dominium pecuniæ, vel alterius rei trãsferatur in aliũ cum hac limitatione, vt vtatur illa pecunia, vel re in talem certum finem, non poteſt pro ſua voluntate diſponere de illa re in alios fines.

Nemo eximitur ab obligatione, v.g. reſtituendi ex eo quod aliquis præſtet ſecuritatẽ, vel fidei iuſsionem, vel pignora; quia hæc omnia ſunt inducta ad augendam, & non ad minuendam, vel tollendam obligationem.

Socius tradẽs pecunias ad certos 38
fines,

ſines, vel certam mercaturam poteſt cogere ſocium negociantem, vt eas impendat ad ſolam illā mercaturam, & ſi cōtrariū facit poteſt à ſocio diſcedere, vel addere noua pacta ad explicādos hos limitatos vſus pecuniæ, & etiam addere pœnas ſoluendas ſi aliter negocietur.

80 Mutuans, accipiens aliquid ratione intereſſe, non eſt vſurarius. Intereſſe eſt duplex. Primum eſt lucrum ceſſans, v.g. quando mercator mutuat pecuniam expoſitam negociationi, & quia mutuat, vel quia qui accepit non reddit tempore ſtatuto, non emit merces, & ſic amittit lucrum. Secundum, damnum emergens, v.g. mutuo tibi pecunias, quibus volebam meæ domui prouidere, & quia mutuo, vel quia ſtatuto die nō ſoluis opus mihi eſt pluribus expenſis prouidere domui, vel pati damnum, de quo in Man. cap. 17. num. 211.

82 Mutuās poteſt accipere intereſſe ad iudicium boni viri nō ſolùm quando præceſſit mora, vel culpa, vel quando mutuauit coactus vi Regis, cōmunitatis, vel cuiuſuis alterius, vel quando mutuatarius fuit admonitus de dāno quod euenire poterat, & fuit cōtētus ſoluere etiam dam-

damnum cum ſorte principali. Verumetiam quando quis ſponte, & ſine vi mutuat pecuniam expoſitã negociationi, vel emptioni rei frugiferæ ante moram & culpam; immo & in principio poteſt conuenire de ſoluendo lucro certo pro veriſimili, quamuis iſte vltimus contractus eſſet diſſuadendus, niſi cõſtaret eſſe maius obſequium Dei, quia proximus liberararetur à magno damno ſi ſoluat hoc paruum intereſſe.

Pecunia parata negociationi 49
plus valet quàm non parata ſit triticum paratum ad ſerendum plus valet quàm nõ paratũ, & qui furatur triticum paratum ad plus tenetur quam qui furatur nõ paratum.

Quando res valet plus domino, 48
quàm alijs poteſt vendi plus, ideſt, tantundem quantum domino valet, ſed nõ poteſt vendi plus, ſi plus valet ementi.

Vt mutuãs accipiat intereſſe lu- 53
cri ceſſantis quattuor conditiones neceſſariò requiruntur. Prima, vt intereſſe ſit verum, vel vt tempore mutui lucrum pactum ſit veriſimile, licèt deinde non ſequatur. Nota per extrauag. Pij V. vetitum eſt ne campſores ab initio conueniãt

de

de certo intereſſe, quæ tamen non extenditur ad mutuantes. Secunda, vt mutuatio, vel non ſolutio ſit cauſa amiſſionis lucri, qualis non eſt, ſi mutuans non erat negociaturus, vel frugifera empturus, vel ſi habet aliam pecuniam expoſitam negociationi. Tertia, vt non capiat neque paciſcatur totum intereſſe quod veriſimiliter expectatur ceſſantibus omnibus impedimentis caſualibus, ſed tantum quãtum valet illa veriſimilis expectatio, cõſideratis prædictis periculis ad iudicium boni viri. Poteſt tamen mutuans negociaturus paciſci, vt ſoluatur tantum, quantum alij pares negociatores ſimili pecunia lucrarentur, vel ſi erat empturus rem frugiferam, vt ſoluatur tantũ, quantum valerent fructus rei frugiferæ, quam emere volebat, deductis expenſis. Quarta non recipiat intereſſe antequam labatur tempus, intra quod lucrum veriſimile factum fuiſſet, ſed hæc quarta non eſt neceſſaria, poteſt enim accipere intereſſe lucri veriſimilis à principio conuentum, etiam ſi in fine dum recipit intereſſe, conſtet nullum lucrum factum fuiſſe. Sunt aliæ quinque conditiones à Do-
ctori-

ctoribus allatæ, ſed non ita neceſſariæ, vt præcedentes. Prima hic modus lucrandi per intereſſe, non ita placeat illi, ſicut modus lucrãdi per negociationem hæc non eſt neceſſaria. Secunda mutuans non ſit aſſuetus dandis vſuris, hæc non procedit in conſciẽtia, ſed in foro exteriori quoad præſumptionem. Tertia, vt mutuatarius non egeat extremè, hæc item non eſt neceſſaria, quia præcepto ſatisfit mutuando, de quo in Manuali cap. 17. num. 60. Quarta vt mutuans euitet infamiam vſurarij apud ſimplices, ſed hoc eſſet peccatum ſcandali. Quinta vt cauſa principalis mutuandi ſit ſubuenire neceſſitati proximi, nec hoc eſt neceſſaria.

Mutuans licitè poteſt accipere 55
à mutuatario id quod ſoluit ob moram mutuatarij, quia eſt damnum emergens, & ad hoc illæ duæ cõditiones ab aliquibus poſitę nõ ſunt neceſſariæ. Prima, quod mutuãs quæſierit mutuum gratuitum ab aliquo ad euitandum damnum emergens & non inuenerit. Secunda quod admonuerit creditorem damnum emerſurum, niſi loquamur de foro exteriori in quo requiritur admonitio & promiſsio ſolutionis.

Digitized by Google

56 Empturus prædium fructiferum
ſi mutuat pecuniam illam alicui,
poteſt accipere annuatim tantum
quãtum fuiſſent fructus illius præ-
dij cum proportione ad pretium,
quia ſi prædium valeret mille, &
emptor ob neceſſitatem venden-
tis emiſſet quingentis (non inter-
cedente libera donatione de reli-
quo, tunc in conſcientia accipiet
intereſſe) correſpondens dimidiæ
parti fructuum, pretium enim de-
bet eſſe iuſtum.

57 Vendens prædium, & tradens il-
lud emptori, qui non ſoluit pretiũ
poteſt accipere pro intereſſe tantũ
quantum reddit prædium etiam ſi
deponeret pretium ſoluendum.

Emere volens prædium mille, &
mutuans alicui petenti 300. ſi non
poteſt emere prędium ſeptingentis
& mille potuiſſet, ideo ceſſat à lu-
cro, poteſt ab illo accipere inte-
reſſe mille aureorum.

58 Non valentes, vel non volentes
negociari, vel prædium emere, vel
non cum illa pecunia, ſi eam mu-
tuant non poſſunt accipere inte-
reſſe.

59 Montes pietatis, & ſimilia loca
inſtituta ad ſubueniendum paupe-
ribus mutuãdo cum pignore lici-

poſ-

poſſunt accipere aliquid plus vltra ſortem ſecundum quantitatem pecuniæ accomodatam pro victu & ſalario miniſtrorum quibus ſoluere tenentur pauperes in quorum vtilitatem miniſtrant & non montes; ita tamen, vt illud plus quod accipitur,non excedat iuſtam mercedem miniſtrorum.

Generet quilibet alius cõiugatus poteſt accipere fructus pignoris dati pro dote nondũ ſoluta quãtum homo mediocris prudentiæ,& diligẽtiæ colligere potuiſſet ex dote illa ſoluta ſine alia cõſideratione quia non ſunt pro intereſſe,ſed quia dans, & accipiẽs pignus fructiferum videntur tacitè paciſci, vt omnes, & ſoli fructus illius capiãtur pro ſolutione emolumenti tacitè promiſſi ipſius dotis quæ ſeruari,& non cõſummari debet,cum ſit in patrimonium vxoris.Hæc intelliguntur,quando dos,tunc temporis,erat ſoluenda, & quando nõ præceſſit pactum in contrarium, ideſt, vt fructus pignoris computarẽtur in ſortẽ principalem dotis. 64

Similiter maritus poteſt paciſci cum eo qui dotem debet,vt ſoluat tantum plus minusve in ſingulos annos, donec dos ſoluatur quantũ 65

pretio infimo ob anticipatam ſolutionem, vel qui vendit, locat, vel permutat aliquid maiori iuſto pretio ſummo ob dilatam ſolutionem, eſt vſurarius.

Qui dat pecuniam, vel aliquid aliud mercenariis tēpore hyemis vt tempore meſſis, vel putationis &c. laboret in agro ſuo, ſi data non ſint tanti valoris, quanti eſt labor promiſſus, eſt vſura. Et è contra mercenarij peccant vendendo carius ſuas operas pro dilatione ſolutionis.

Qui vendunt militibus pānum, veſtes, commeſtibilia, &c. maioris iuſto pretio ſummo ex eo, quia expectant vſque ad ſolutionem ſtipendiorum ſunt vſurarij. Et contra milites, ſi emant minoris iuſto pretio infimo ob anticipatam ſolutionem.

27 Qui emunt redditus, vel conducunt prędia, vectigalia, cenſus, ſiue ab Eccleſiaſticis, ſiue à regibus, vel communitatibus, vel priuatis, neceſſitate, oppreſſis minoris iuſto pretio infimo ob anticipatam ſolutionem, ſunt vſurarij.

Similiter qui propter dilatā ſolutionem aromata, pannos, lanam, ſericum, vaccas, boues, pecora, oues,

ues,&c.maioris iuſto pretio ſummo vendunt quibuſcumque quærentibus præſentem numeratam ecuniam, & ob id ſtatim illa reendunt minoris iuſto pretio, ſunt ſurarij .

Locare colonis agros pluris iuo pretio rigoroſo ex eo quod exectãt pro ſolutione debitorũ, vel uia mutuant pro emendis neceſtrijs ad culturã agrorũ,eſt vſura.

Locare redditus in actionibus 28 ublicis alliciendo pollicitationius ad augenda pretia ſine aliqua onſideratione,& adigere conduores, vt renuncient iuribus caum fortuitorum, eſt illicitum.

Poteſt quis contrahere Societa- 32 m cum aliquo, ſalua ſorte princiili & accipere certum lucrum ſi: vſura ſi tres contractus faciat. imũ Societatis in quo alter conrt pecuniam, & alter operam oportionatam pecuniæ ob commune lucrum,vel damnum.Secuum, qui confert operam & induiam aſſecuret alteri ſortem prinpalem iuſto pretio cõſtituto,aut tundem remiſſo de lucro probili futuro . Tertium , qui aſſerat ſortem principalẽ aſſecuret am lucrum certum pro incerto,

& hi

& hi tres contractus poſſunt fieri, vel ſimul vel ſeparatim, vel æquiualenter dummodo fiant ſine fraude vſuraria, vel ſimulatione, ideſt, vt lucrum hoc certum ſperetur ex iuſta negociatione ſocietatis, & non ex aliqua via illicita, & fiant liberè, & ſine ſcandalo infamiæ, v.g. negociatori parato do cẽtum in ſocietatem, cuius lucrum probabilè ſunt duodecim, de hoc lucro relinquo quattuor pro aſsicuratione ſortis principalis, & alia quattuor pro aſſecuratione lucri incerti, etiam ſic dabit mihi quattuor certa ſalua ſorte principali. Et hoc modo ſaluatur illa immemorabilis conſuetudo viduarum Eccleſiarum pupillorum, & montium accipientium quattuor pro centum, de quo in Manuali cap. 17. num. 255.

36 Dominium rei accommodatæ, vel depoſitę non transfertur in cõmodatarium, vel depoſitarium, & ſic qui cõcedit alicui certum vſum rei cum pacto, vt totum periculum rei etiam ex caſu fortuito ſit penes accipientem non transfert dominium, quia tantum accommodat.

Similiter qui dat aliquid alicui cuſtodiendum cum pacto, vt totum periculum ſit penes cuſtodem non tran-

transfert dominium, quia eſt depoſitum: ſicut culpa & mora transferunt periculum, & non dominium rei in habentem rem.

Quādo quis accipit rem alienā, 37
v.g. in accommodato, vel depoſito, vel alio modo, cum pacto, vt ſi pereat accipienti pereat nō poteſt diſponere pro libito ſuo de illa re, niſi tantum in vſus ſibi conceſſos à domino; & ſi vtatur illa re contra voluntatem Domini, poteſt furti conueniri, & ſic, v. g. ſocius meus, cui dedit pecuniam ad negociandum in tali mercatura nō poteſt vti pecunia ad alios vſus, vel alias mercaturas, quamuis ſalua mihi maneret pecunia, & lucrum: immo etiamſi dominium pecuniæ, vel alterius rei trāsferatur in aliū cum hac limitatione, vt vtatur illa pecunia, vel re in talem certum finem, non poteſt pro ſua voluntate diſponere de illa re in alios fines.

Nemo eximitur ab obligatione, v.g. reſtituendi ex eo quod aliquis præſtet ſecuritatē, vel fidei iuſsionem, vel pignora; quia hæc omnia ſunt inducta ad augendam, & non ad minuendam, vel tollendam obligationem.

Socius tradēs pecunias ad certos 38
fines,

ſines, vel certam mercaturam poteſt cogere ſocium negociantem, vt eas impendat ad ſolam illã mercaturam, & ſi cõtrariũ facit poteſt à ſocio diſcedere, vel addere noua pacta ad explicãdos hos limitatos vſus pecuniæ, & etiam addere pœnas ſoluendas ſi aliter negocietur.

40 Mutuans, accipiens aliquid ratione intereſſe, non eſt vſurarius.

Intereſſe eſt duplex. Primum eſt lucrum ceſſans, v. g. quando mercator mutuat pecuniam expoſitam negociationi, & quia mutuat, vel quia qui accepit non reddit tempore ſtatuto, non emit merces, & ſic amittit lucrum. Secundum damnum emergens, v. g. mutuo tibi pecunias, quibus volebam meæ domui prouidere, & quia mutuo, vel quia ſtatuto die nõ ſoluis opus mihi eſt pluribus expenſis prouidere domui, vel pati damnum, de quo in Man. cap. 17. num. 211.

42 Mutuãs poteſt accipere intereſſe ad iudicium boni viri nõ ſolùm quando præceſſit mora, vel culpa, vel quando mutuauit coactus vi Regis, cõmunitatis, vel cuiuſuis alterius, vel quando mutuatarius fuit admonitus de dãno quod eueniret poterat, & fuit cõtẽtus ſoluere etiam dam-

damnum cum ſorte principali. Vetumetiam quando quis ſponte, & ſine vi mutuat pecuniam expoſitã negociationi, vel emptioni rei frugiferæ ante moram & culpam; immo & in principio poteſt conuenire de ſoluendo lucro certo pro veriſimili, quamuis iſte vltimus contractus eſſet diſſuadendus, niſi cõſtaret eſſe maius obſequium Dei, quia proximus liberararetur à magno damno ſi ſoluat hoc paruum intereſſe.

Pecunia parata negociationi 49
plus valet quàm non parata ſit triticum paratum ad ſerendum plus valet quàm nõ paratũ, & qui furatur triticum paratum ad plus tenetur quam qui furatur nõ paratum.

Quando res valet plus domino, 48
quàm alijs poteſt vendi plus, ideſt, tantundem quantum domino valet, ſed nõ poteſt vendi plus, ſi plus valet ementi.

Vt mutuãs accipiat intereſſe lu- 53
cri ceſſantis quattuor conditiones neceſſariò requiruntur. Prima, vt intereſſe ſit verum, vel vt tempore mutui lucrum pactum ſit veriſimile, licèt deinde non ſequatur. Nota per extrauag. Pij V. vetitum eſt ne campſores ab initio conueniãt de

de certo intereſſe, quæ tamen non extenditur ad mutuantes. Secunda, vt mutuatio, vel non ſolutio ſit cauſa amiſſionis lucri, qualis non eſt, ſi mutuans non erat negociaturus, vel frugifera empturus, vel ſi habet aliam pecuniam expoſitam negociationi. Tertia, vt non capiat neque paciſcatur totum intereſſe quod veriſimiliter expectatur ceſſantibus omnibus impedimentis caſualibus, ſed tantum quãtum valet illa veriſimilis expectatio, cõſideratis prædictis periculis ad iudicium boni viri. Poteſt tamen mutuans negociaturus paciſci, vt ſoluatur tantum, quantum alij pares negociatores ſimili pecunia lucrarentur, vel ſi erat empturus rem frugiferam, vt ſoluatur tantũ, quantum valerent fructus rei frugiferæ, quam emere volebat, deductis expenſis. Quarta non recipiat intereſſe antequam labatur tempus, intra quod lucrum veriſimile factum fuiſſet, ſed hæc quarta non eſt neceſſaria, poteſt enim accipere intereſſe lucri veriſimilis à principio conuentum, etiam ſi in fine dum recipit intereſſe, conſtet nullum lucrum factum fuiſſe. Sunt aliæ quinque conditiones à Do-
ctori-

ctoribus allatæ, ſed non ita neceſſariæ, vt præcedentes. Prima hic modus lucrandi per intereſſe, non ita placeat illi, ſicut modus lucrãdi per negociationem hæc non eſt neceſſaria. Secunda mutuans non ſit aſſuetus dandis vſuris, hæc non procedit in conſciẽtia, ſed in foro exteriori quoad præſumptionem. Tertia, vt mutuatarius non egeat extremè, hæc item non eſt neceſſaria, quia præcepto ſatisfit mutuando, de quo in Manuali cap. 17. num. 60. Quarta vt mutuans euitet infamiam vſurarij apud ſimplices, ſed hoc eſſet peccatum ſcandali. Quinta vt cauſa principalis mutuandi ſit ſubuenire neceſſitati proximi, nec hoc eſt neceſſaria.

Mutuans licitè poteſt accipere 55
à mutuatario id quod ſoluit ob moram mutuatarij, quia eſt damnum emergens, & ad hoc illæ duæ cõditiones ab aliquibus poſitę nõ ſunt neceſſariæ. Prima, quod mutuã; quæſierit mutuum gratuitum ab aliquo ad euitandum damnum emergens & non inuenerit. Secunda quod admonuerit creditorem dãnum emerſurum, niſi loquamur de foro exteriori in quo requiritur admonitio & promiſsio ſolutionis.

56 Empturus prædium fructiferum ſi mutuat pecuniam illam alicui poteſt accipere annuatim tantum quãtum fuiſſent fructus illius prædij cum proportione ad pretium, quia ſi prædium valeret mille, & emptor ob neceſſitatem vendentis emiſſet quingentis [non intercedente libera donatione de reliquo, tunc in conſcientia accipiet intereſſe] correſpondens dimidiæ parti fructuum, pretium enim debet eſſe iuſtum.

57 Vendens prædium, & tradens illud emptori, qui non ſoluit pretiũ poteſt accipere pro intereſſe tantũ quantum reddit prædium etiam ſi deponeret pretium ſoluendum.

Emere volens prædium mille, & mutuans alicui petenti 300. ſi non poteſt emere prędium ſeptingentis & mille potuiſſet, ideo ceſſat à lucro, poteſt ab illo accipere intereſſe mille aureorum.

58 Non valentes, vel non volentes negociari, vel prædium emere, vel non cum illa pecunia, ſi eam mutuant non poſſunt accipere intereſſe.

59 Montes pietatis, & ſimilia loca inſtituta ad ſubueniendum paupe-ribus mutuãdo cum pignore licit

poſ-

poſſunt accipere aliquid plus vltra ſortem ſecundum quantitatem pecuniæ accomodatam pro victu & ſalario miniſtrorum quibus ſoluere tenentur pauperes in quorum vtilitatem miniſtrant & non montes; ita tamen, vt illud plus quod accipitur, non excedat iuſtam mercedem miniſtrorum.

Generet quilibet alius cõiugatus poteſt accipere fructus pignoris dati pro dote nondũ ſoluta quãtum homo mediocris prudentiæ, & diligẽtiæ colligere potuiſſet ex dote illa ſoluta ſine alia cõſideratione quia non ſunt pro intereſſe, ſed quia dans, & accipiẽs pignus fructiferum videtur tacitè paciſci, vt omnes, & ſoli fructus illius capiãtur pro ſolutione emolumenti tacitè promiſſi ipſius dotis quæ ſeruari, & non cõſummari debet, cum ſit in patrimonium vxoris. Hæc intelliguntur, quando dos, tunc temporis, erat ſoluenda, & quando nõ præceſſit pactum in contrarium, ideſt, vt fructus pignoris computarẽtur in ſortẽ principalem dotis. 64

Similiter maritus poteſt paciſci cum eo qui dotem debet, vt ſoluat tantum plus minusve in ſingulos annos, donec dos ſoluatur quantũ 65

vir mediocriter induſtrius ex illa dote ſalua capere potuiſſet.

Hæredes in cauſa mortis vel diuortij tenentur viduæ, vel ſeparatæ vxori dare tantum, quantum erāt reditus dotis remanente dote ſalua, donec eam reſtituāt, nec peccat vidua, vel vxor accipiens illud incrementum dotis, & ſic ſaluan-
68 tur communitates ſtatuentes dari tantùm pro 100. dum dos ſoluitur.
69 Cenſus eſt ius quoddā recipiendi aliquam penſionem pecuniæ, aut alterius rei vtilis in annum, vel menſem, vel aliud tempus.

Cenſus, qui emitur, vel eſt fundatus, & antiquus, vel de nouo conſtituendus à cenſuario.

Item vel eſt temporaneus, vel perpetuus. Temporaneus, vel eſt in vitam emptoris, vel venditoris, ſeu vtriuſque, ita vt cum morte ceſſet etiam obligatio reſtituendi pretium, vel eſt in certos annos, vt in ſex decem, quindecim, &c. Perpetuus vel eſt irredimibilis, vel redimibilis quem venditor ad ſuum libitum poteſt redimere.
70 Tam cenſus antiquus quàm de nouo conſtituendus licitè vendi & emi poſſunt: Similiter & cenſus in vitam alicuius, & ad certum tem-
pus

s, modò pretium ſit iuſtum iudi-
o boni viri.
Cenſus perpetuus & irredimibi-
s licitè vendi, & emi poſſunt.
Cenſus perpetuus redimibilis 72
er Martinũ V. & Cœleſtinum III.
citè emitur, quando adſunt octo
onditiones. Prima aſſignetur cer-
um prædium, in quo cenſus con-
ituatur. Secunda quòd prædium
olùm obligatum remanet, & non
erſona, nec alia bona. Tertia pre
um ſit iuſtum. Quarta, & ſtatim
otum pretium tradatur. Quinta
enditori detur optio redimẽdi to-
um vel partem. Sexta venditor
on obligetur ad redimendum cẽ-
um. Septima, pereunte prædicto
rædio cenſus pereat. Octaua di-
tum prædium ſaltem tantum red-
lat quantum cenſus valet.
Omnes prædictæ conditiones 77
unt neceſſariæ, & circa ſecundam
eſt notãdum quod vendens poteſt
e, & ſua obligare ad aſſecurandũ
quod prædium eſt ſuum, & quod
cẽſus poteſt poni ſuper illud, & vt
teneatur ad euictionem, ſed non
debet ſe obligare pro cenſu ſol-
uendo ſicut prædium eſt obligatũ.
Circam quartam non eſt credẽ- 78
dum quod venditor cenſus ſponte

det dilationem ad ſoluendum pretium.

Circa quintam, ſi vendens non poſſet cenſum redimere per partes, emens debet plus ſoluere ne in iuſtè emat, & ideo eſt conditio neceſſaria.

81 Super ſola perſona ſine aſsignatione aliorum bonorum non licet cenſus conſtituere, quamuis liceat ſe ad tẽpus, vel perpetuò vendere.

85 Extrauagans Pij V. de modo cõſtituendi cenſum confirmat prædictas octo conditiones, & etiam quod non poteſt conſtitui cenſus ſuper ſola perſona conſtituentis, nec ſuper alia re corporali, vel ſpirituali, quæ non ſit immobilis, vel

86 pro immobili habita, & ſit frugifera, & certis finibus deſignata & ſic cenſus fundatus ſuper omnia bona vendentis, non deſignato certo prędio cũ limitibus, nõ valet.

87 Cenſus poteſt conſtitui ſuper reditu, vel ſuper cenſu æquali, quia habetur pro re immobili.

88 Vltra prędictas cõditiones Pius V. addit alia ſeptem. Prima pretium cenſus ſoluatur in pecunia numerata coram notario, & teſtibus, qui videant ſolui integrum pretium, & non ſatis eſt oſtendere par-

partem pecuniæ cum confeſsione vendentis ſe totum accepiſſe. Vbi nota quod creditor poteſt emere cenſum à debitore cõdonando debitum antea factum ſine fraude in partem pretij cenſus in foro conſcientiæ, quia lex de præſumptione non habet locum in foro conſcientiæ, quando veritas eſt cõtraria, & Pius V. per pecuniam numeratam voluit obuiare damnis, & dolis, & non quando vtilius, vel æque vtiliter anticipatur ſolutio.

Secũda cõditio, ne derogetur aliꝰ cui exceptioniꝰ caſus fortuiti, niſi illi, quæ cõuenit naturę cõtractus.

Tertia conditio conſtitutio cenſum non ſe obliget ad non alienandum rem cenſui ſubiectam. 91

Quarta emens cenſum præferatur alijs in emtpione rei cẽſuariæ ita vt venditurus rem teneatur ante mẽſem denunciare domino cenſus conditiones, & pretium, quæ ſibi offeruntur pro re vendenda. 92

Dominus rei cenſuariæ vendẽdo rem non ſoluat laudemium habenti cenſum ſuper rem ratione cenſus, ſed non liberatur à laudemio alia ratione debito, quia eſſet cum damno tertij. 93

Soluens cenſum propter moram

non incurrit pœnam amiſſionis rei cenſuariæ, vel partis, licèt præceſſerit conuentio, nec obligationem ad intereſſe lucri ceſſantis, nec obligationem ſoluendi certas pœnas, vel ſalaria, licèt præceſſerit conuentio, debet tamen ſoluere damnum emergens creditori.

94 Quinta conditio pro cenſibus decurſis non ſolutis, vel pro decurrendis non poteſt conſtitui nouus cenſus, & hæc conditio reducitur ad primam.

Sexta, conſtituens cenſum non ſe obliget ad alia onera, quæ aliàs iure ſubire non debet.

95 Septima conditio, cenſus poſt Bullam Pij V. poteſt redimi in totum, vel in partem, & ſi res petit vel ſit infrugifera in totum, vel in partem, petit vel ceſſat cenſus in totum vel in partem.

Vendens cenſum ſi velit redimere, debet ante duos menſes, quàm redimat denunciare emptori, quibus elapſis poteſt cogi ab emptore infra annum ad redimendū cēſum, & elapſo anno, non poteſt amplius cogi ob aliquam cauſam, ſed liberum eſt ei redimere, & hęc facultas redimendi facta denun-
96 ciatione non tollitur per pactum ali-

liquod vel quamcumque præſcri
tionem.

Hodie non poteſt cōſtitui cēſus 97
t conſtituens teneatur redimere
llum cenſum poſt tres, vel quin-
que, vel decem annos.

Cenſus factus ſub alia forma, 98
quā ſub contenta in Extrau. Pij V.
ſt cenſendus vſurarius, ſed Extra-
ag. tantùm loquitur de contracti-
bus cenſuum, ſed non damnat cō-
titutionem cenſuum per viam le-
gati, fideicommiſſi, vel per aliam
ltimam voluntatem factorum in
lia forma quàm prædicta: Immo
nec loquitur de omnibus contra-
tibus, quia non loquitur de con-
ractibus gratuitis, vt eſt donatio,
el cenſus per viam dotis, vel do-
nationis, propter nuptias, vel Ec-
cleſiam, ſed tantum loquitur de
cenſibus, qui pretio accepto con-
ſtituuntur, vt eſt emptio vel ven-
ditio, vel æquiualens. Hæc Extra-
uagans etiam non loquitur de cē-
ſibus antea factis, ſed de faciendis
poſt ipſam editam, ſiue ſint redi-
mibiles, ſiue irredimibiles eodem
ferè pretio, quo redimibiles con-
ſtituti, & non de alijs.

Iudex condemnans debitorem 99
in aliqua ſumma pecuniæ non po-

reſt in foro interiori obligare illũ ad ſoluendum annuum cenſum, pro vſu illius pecuniæ; ſed poteſt in vtroque foro condemnare debitorem in illa ſumma ad ſoluendum intereſſe, vel pœnam contumaciæ, ſi inueniatur intereſſe, vel contumacia; quamuis in foro exteriori, ſi lis eſt de rebus, quæ non conſiſtunt in pondere, numero, & menſura, cẽſus poſitus à iudice valeat, & Pius V. loquitur de cenſu per contractum non per ſententiam iudicis.

101 Debitor condemnatus ſoluere, v.g. mille, vel dum ea non ſoluit ſoluere intereſſe, ſeu cenſum ſuper rebus non mutuabilibus; vt dixit poteſt ſoluere debitum per partes iudicio iudicis non admodum minimas, & poteſt cogere creditorẽ ad accipiẽdam ſolutionem partiũ.

104 Cenſus etiam per Extrauag. Pij V. conſtitui, & emi poteſt, non ſolum in pecunia numerata, ſed etiã in alia re, vt in frumento, vino, &c.

105 Extrauagans Pij V. continet aliqua de iure naturali & diuino, vt contractum fœneratorium eſſe reprobum, & cenſum non conſtituendum in re non frugifera, vel in re mobili, aliqua etiã contine de-

de iure humano, vt quod pretium ſoluatur in ſola pecunia numerata, & coram Notario & teſtibus, & quod res ſubiecta cenſui non vendatur, niſi ante bimeſtre admoneatur cenſuarius, & præferatur alijs emptoribus, & ſimilia.

106 Extrauagans hæc in eo in quo eſt declaratoria iuris naturalis, & diuini, eſt ſeruanda in omnibus regnis; non ſubiectis Eccleſię in dominio temporali, & conſequenter quatenus expreſſe, vel tacitè declarat peccatum vſuræ eſſe contra ius naturale & diuinum, & omnes credere debent eſſe peccatum vſurarium, quod in hac declaratur eſſe tale.

Lex Papæ lata circa ea in quibus eſt periculum animæ, etiam ſi non contineat leges natunales, vel diuinas, eſt ſeruanda apud omnes Chriſtianos in vtroque foro: talis eſt hæc Extrauagans, eſt enim circa ſpirituale dubium, ideſt, an conſtitutio cenſus ſit peccatum, cuius deciſio reſeruatur Papæ.

Illæ clauſulæ Extrauagantis quod redēpturus cēſum ante bimeſtre denunciet, vel quod cenſuarius in venditione proferatur non ligant ſubditos Regum laicorum.

Nulla lex fundata in præſumptione ligat in conſcientia, ſi contrarium eius quod præſumitur, eſt verum coram Deo, & ſic nemo iudicandus vſurarius in conſcientia ob præſumptiones inductas per hanc Extrauagantem, ſi contrarium eſt verum coram Deo.

108 Hæc Extrauagans quatenus eſt ſolum declaratoria iuris naturalis & diuini non tollitur per contrarium vſum, vel per non vſum eius, ſed tollitur quo ad alia omnia noue inducta etiã quo ad præſumendam vſurariam prauitatem, quia ſunt Iura humana, & omnia iura humana poſſunt tolli per nõ vſum, vel per contrarium vſum Papa ſciente, & non contradicente.

Extra terras ſubiectas Papæ poteſt omitti huius extrauagãtis obſeruantia in ijs quæ ſolum tangũt iuſtitiam, vel iniuſtitiam cenſus, & non ſunt iuris naturalis vel diuini, vel humani inducti ad præſumendam vſurariam prauitatem, quia non ſunt ſpiritualia, nec cõtinent euitationem periculi animarum pluſquam aliæ leges de emptione & venditione, & ſic de ſe ſunt profana.

109 Obſcura & dubia ſunt interpretanda,

tanda, vt inducant quam minimam poſſint obligationem, & ſic ſolués ſuper aliquo prędio ſi eſt dubius, ſi ſoluat ob cenſum, vel ob emphytheuſim debet credere ſe ſoluere ob cenſum, & ſic non ſoluẽdo per tres annos, non amittit prædium; ſic votum de ſoluendo ſextario frumenti ſi ſint duo ſextaria intelligitur de minori.

110 Licitè quis poteſt tradere alicui prædium reſeruato ſibi annuo cenſu adiecta pœna, vt ſi non ſoluat per triennium poſsit recuperare traditum prędium, & hoc non eſt contra Extrauag.

Natura contractus non intelligitur ex nomine expreſſo in inſtrumento, ſed ex his, quæ agũtur, & ſic, licèt aliquando vocetur emphyteuticus erit tamẽ cenſuarius.

111 Exigens pœnam ab eo, qui nõ ſoluit cenſum tempore ſtatuto, ſi cenſus fuit conſtitutus poſt Extrauag. Pij V. tenetur ad reſtitutionẽ in conſcientia; ſi ante extrauag. & pœna fuit moderata ſine animo fœnerandi, non tenetur, ſecus ſic.

112 Non licet ei cui debetur cẽſus vendere cenſum ad certum tempus vel ad vitam alicuius.

Poteſt quis vẽdere cenſum ſimplici-

pliciter etiam pluris, vel minoris quàm emit pro varietate temporum ſine fraude, & dolo & hoc non eſt contra Extrauag.

Super cenſu poteſt conſtitui nouus cenſus ſimiliter, & ſuper alio iure capiendo aliquos reditus in Manuali cap.23. num.78.

113 Quælibet res immobilis, quæ locari poteſt ad humanos vſus, licèt numquam locari ſoleat, vt ſunt turres, & fructifera dicitur, quia eſt apta nata facere fructum.

Vendens cenſum non poteſt partem pretij accepti dare alicui, vt ſoluat emptori partem cenſus correſpondentem: eſſet enim vſura. Licet emere cenſum conſtitutum ſuper diuerſis prædijs ſeparatis expreſſis tamen finibus eorum, & hoc non eſt contra Extrauag.

114 Soluens cenſum, poteſt vendere rem ſubiectam cenſui pluribus, per partes, vel aliquam partem rei, & is cui debetur cenſus poteſt petere totum cenſum à quolibet eorum.

115 Non poteſt fundari cenſus cum pacto, vt venditor cenſus ſi vendiderit prædium teneatur redimere cenſum.

Cenſus creatus ante hanc Ex-

trauag.

Digitized by Google

trauag. non perditur, ſi pars prædij perdatur.

Vendere cenſum, obligando ſe 116 ad ſolutionem in forma Cameræ, eſt contra Extrauag.

Reddēs cenſum, ſi diſtrahat rem cenſui ſubiectam, admonito cenſuario, non eſt obligatus ad reddendum amplius cenſum.

Si res ſubiecta cenſui nō redditi 117 tantum, quantum reddebat tempore conſtitutionis, non deſinit eſſe frugifera, nec in totum, nec in partem.

Multorum annorum ſterilitas prædij non extinguit cenſum, & dominus prædij, ſi relinquit prædium pro derelicto liberatur à ſolutione cenſus.

Si cenſus eſt ſupra molendino, 118 & dominus molendini, quia aqua mutauit curſum, conſtruxit ſecundū molendinū in alio loco ex materia primi molendini, tunc ſecundum molendinum non erit ſubiectum cenſui, quia eſt aliud molendinum, ſicut nauis conſtructa ex materia alterius nauis, eſt alia nauis: ſic domus in eadem area conſtructa ex materia primæ domus, eſt alia domus; ſed dominus molendini, ſi deſtruxit molendinum tene

tenebitur de dolo,& cogetur reddere pretium cenſus, aut nouum cenſum conſtituere ſuper ſecundum molendinum,vel ſuper aliam rem ſuam immobilem.

Emens cenſum ſuper rem non liberam, vel ſuper quam non poterat venditor cenſum conſtituere,tũc emptor, qui hoc neſciebat, poteſt exigere cenſum pro tempore,quo probabiliter ignorauit, & in tali caſu poteſt compellere venditorem ad reſtituendum pretium,& intereſſe.

Non poteſt fieri pactum in initio conſtitutionis cenſus,vt venditor teneatur ſoluere cenſum, donec pretium reddat, caſu quo res non eſſet libera.

119 Emens cenſum ſi nouit rem non eſſe liberam,vel non eſſe rem vẽdentis,nõ poteſt accipere cenſum, &ſi accipit,teneturad reſtitutionẽ.

120 Cenſus conſtitutus in alia re, quàm in pecunia numerata, v.g.vt ſoluantur tot menſuræ frumenti, vini,olei,&c. Si res per venditionem reducatur ad pecuniã numeratam & excedat pretium pro quo empta fuit, eſt ſoluendus in ea re ſecundum pretium, quod fuit iuſtum tempore venditionis cenſus,

& non

& non ſecundum pretium auctum, vel diminutum, niſi legislator non cognoſcens ſuperiorem aliter ſtatuerit.

Emens cenſum iuſto pretio, ſed non coram Notario, & teſtibus, nec in pecunia numerata, ſed vel per liquidationem debiti, vel in mercibus ſine fraude, quas vult emere venditor cenſus eſt tutus in conſcientia. 121

Item ſi merces non erant æſtimatæ pro iuſto pretio, & venditor cenſus fuit coactus accipere partem pretij in mercibus, & partem in pecunia numerata, tunc emptor cenſus tenetur ad ſupplendum iuſtum pretium, & etiam ad totum intereſſe damni emergentis, & lucri ceſſantis.

Emptor cenſus nõ poteſt repe- 122
tere pretium à vẽditore, niſi quando ignorans emit ſuper re non libera, vel inepta ad cenſum, & etiã quando venditor denunciauit emptori ſe velle redimere cenſum; tunc infra annum poteſt eum cogere, alter ſi eſſet pactum repetendi pretium, vẽditio eſſet vſuraria; immo, nec licet in principio conuenire emptorem poſſe repetere pretium computando acceptos fructus

ctus in ſortem principalem.

Illa clauſula Extrau. quod cenſus redimatur eodem pretio, quo fuit conſtitutus, extenditur etiam ad cenſum irredimibilem conſtitutum tanto pretio, quãto fuit conſtitutus redimibilis quod rarò euenit, & loquitur de cenſibus factis poſt Bullam, vt dixi in num. 98.

123 Vendẽs poteſt redimere cenſum ſoluens pretiũ in alijs rebus, quàm in pecunia numerata de conſenſu emptoris, quia extrauagans loquitur de emente.

124 In redemptione cenſus non poteſt accipi maius pretium, eo quo fuit emptus, niſi ratione cenſus decurſi, v. g. ſi redimatur cenſus per partes, currit cenſus partis nõ redemptæ, & poſſunt accipi eius fructus.

Cenſus poteſt extingui per compenſationem debiti liquidi iuſſu iudicis, vel ex cõuentione, & pro-
125 teſtatione partium, & non extinguitur ipſo facto, quod debitum eſt liquidum.

126 Denunciatio ante bimeſtre pro redemptione cenſus poteſt fieri in quocumque tempore anni, & ſi redemptio fiat in medio anni ſol-
127 uetur cenſus pro rata tẽporis, etſi redem-

edempto cenſu ſtatim res, quæ rat ſubiecta, vendatur alteri, non ræfertur amplius cenſuarius; immo, nec dum cenſum habebat prę-erebatur cognatis, & ſocijs ven-litoris cenſus.

Dare alicui mille, vt dum viuit 128
ingulis annis accipiat centum, ita t poſt mortem nihil ſit ſoluendũ, eque eius hæredibus; eſt licitum, uia eſt donatio cum modo licito, t contractus innominatus do, vt es, de quo in Manuali cap. 17. um. 222. Sicut licet dare alicui liquid cum pacto, quod ſi vixerit ertos annos reddat duplum alio-uin nihil, & Extrauag. loquitur e cenſu facto per emptionem, vel quiualens, ſed iſte eſt per dona-onem ſub modo.

Conſtituere cenſum ſuper vna 129
e immobili ſuis limitibus deſigna, & ſimul generaliter ſuper aiijs is bonis omnibus mobilibus, & nmobilibus non deſignatis, eſt il-citum, & multo magis ſuper om-bus bonis nullo immobili deſi-nato, ſed ante hanc Extrauag. 130
cebat.

Vnus cenſus poteſt poni ſuper uobus bonis immobilibus termi-atis duorum dominorum; immo,

&

& ſuper ſe immobili aliena con-ſentiente domino.

132 Non emptor, ſed venditor cenſus tenetur ſoluere iura regalia, quæ debentur fiſco ratione prædij cenſuarij, & pactum in contrarium non valeret.

In conſtitutione; cenſus non ſufficit, ſi venditor cenſus confiteatur ſibi eſſe ſolutum pretium, & ſatisfactum de ſolutione.

133 Conſtituere emptorem cenſus, vt ſit procurator in re propria ad exigendum cenſum eſt ſuperuacaneum, quia emptor eſt dominus cenſus, & non venditor.

134 Licitè poteſt cõueniri, vt dimidium cenſus ſoluatur in fine ſemeſtris, & reliquum in fine anni.

135 Obligatio venditoris ad defendendum cenſum emptori, vel de euictione, eſt permiſſa.

136 Promiſſio de ſoluendo cenſu ſub pœna dupli eſt illicita poſt Extrauag. Pij V.

137 Clauſula qua venditor cenſus conſtituit ſe poſſeſſorẽ nomine precarij eſt inepta, & reprehẽdenda.

138 Clauſula in qua vẽditor cẽſus dat facultatem emptori capiendi propria auctoritate rem cẽſuariã ſi cenſum non ſoluat, eſt iniqua

iure

iure nouo,& antiquo , & clauſula qua renunciat ſoto ſuo , & alij ſe ſubijcit, eſt contra ius nouum .

Similiter,& cauſula , qua ſe obligat ad ſoluendum quolibet die dimidium ducati procuratori, ſiue nuncio ab emptore miſſo, poſt lapſum terminum ad recuperandum cenſum .

Conuenire, vt inſtrumentum habeat executionem paratam, eſt illicitum, niſi lege, vel conſuetudine præſcripta caueatur .

Clauſula illa (cum omnibus a- 139
lijs clauſulis,&c.)Si claudit obligationes, vel denunciationes contrarias, huic Extrauag. non poteſt amplius poni in inſtrumento .

Cenſus ad decem pro centum 140
non eſt iudicandus iniuſtus .

FINIS.

IN-

Digitized by Google

INDEX
PRAELVDIORVM.

ANIMA rationalis quid ſit, & qualis, & quomodo erratur circa cognitionem animæ. Præludium I.
De potentijs animæ, vt eſt ſenſitiua et vegetatiua. Quid ſit potentia & quotuplex, & quid ſit ſenſualitas. Prælud. II.
De potentijs animæ vt eſt rationalis, & quid ſit intellectus et voluntas, quomodo diſtinguantur et operentur etiam in Deo & Angelis. Quid ſit liberum arbitrium, an requiratur gratia, et quomodo homo ſit imago vel veſtigium Dei. Præl. III.
De ſumma beatitudine vel miſeria hominis, quid ſit finis vltimus ſeu beatitudo, & quotuplex: quid ſit miſeria hominis & quotuplex: & quæ pœnæ præcipuæ ſint in inferno. Prælud. IIII.
De paſsionibus & habitibus animæ rationalis, quid ſit paſsio animæ & quotuplex quomodo colligitur numerus paſsionum, quomodo ſint bona vel mala, quomodo explicandæ in confeſsione. Item habitus animæ quid

quid,quotuplex,qualis,& an actus malus poſsit eſſe cum habitu bono vel cum charitate. Pralud. V.

De actu humano ſiue morali anima. quid ſit, quomodo diſtinguitur ab habitu,vel ab alijs actibus, quid ſit omißio,quid violentum, quid metu factum,an ſit humanum & meritorium,quid de actu facto impulſu concupiſcētia,vel metu,vel blanditijs, an annullet teſtamentum, quando ignorantia facit actum non humanum. Pralud. VI.

De actu humano, & meritorio, & malo ſeu peccato, quid ſit meritum de cōdigno ſeu congruo, quid ſit peccatum mortale et veniale,qua eius materia & forma,et quid ſit in genere entis vel in genere moris,quid ſit reatus & quotuplex: an detur actus indifferens. Pralud. VII.

Peccatum originale quod omnes contraxerunt quid ſit. Pral. VIII.

Peccatū actuale eſt multiplex,quid ſit p.m.quę leges obligent ad mortale, & qua excuſent à mortali. Diſpenſatio quando requirit iuſtam cauſam, & qua cauſa eſt iuſta & excuſat, quę deformitates peccati dicenda in confeſsione. Pralud. IX.

De pœnitentia & eius partibus. Pralud. X.

IN-

INDEX
LOCVPLETISSIMVS.

Primus numerus indicat Capita, Secundus numeros capitum.

A

ABORTVS periculo exponens ſe, vel aliam. cap. 15. num. 14. & cap. 27. num. 235.236.
Abſoluendus an ſit quis in occaſione peccati, & quando. 3.15
Abſolutio data etiam excommunicato, quando teneat. 9.4
Abſoluendus an ſit non ſoluens pœnam temporalem. 23 61
Abſoluens à reſeruatis quid faciet 25.96
Abſoluere à peccatis prius quàm ab excommunicatione. 26.1
Abſolutionis forma quæ; & quando teneat. 26.1
Abſoluens à quibus non poterat quid faciat. 26.1
Abſoluendus an ſit mutus, demens & in articulo mortis,&c. 26..
Abſoluit Epiſcopus à caſibus reſeruatis

Digitized by Google

uatis Papæ,& quando. 27.88
Abſoluendi poteſtas pro cenſuris, non eſt pro irregularitate. 27. 254
Abſoluere à cenſuris in articulo mortis quis poteſt. 27.272
Abſoluere ab hæreſi quis poteſt. 27.275
Accidia quid, & quotuplex. 23. 124.125
Accipiens aliquid à fure, vt taceat. 17.21
Accipere occulte aliquid ab eo, cui diſplicet occulta acceptio. 17.138
Accuſans quando peccat. 25.31
Adminiſtrator quando reſtituat de bonis adminiſtratis. 17.137
Adulter inuentus, & occidens maritum, peccat, & fit irregularis. 15.7
Adulter, & adultera circa filium ſpurium quid agant. 16.43.48
Adulteri quomodo ſe habeant circa cohabitationem, & debitum. 22.22
Aduocati,& procuratores in officijs, quando peccant. 25.28
Alienum accipere extra extremam neceſſitatem. 17.118
Allicere ad amorem vanum, vel venialem. 14.30.& 16.14
Amare intenſius creaturas, quàm Deum, ſed non fortius: & quomodo

modo Deus amandus. 11.19.20.
Amare proximum quando tenemur, & quo ordine. 14.8.23.& ſeq.
Amari volens ab aliquo, vel ab aliqua carnaliter. 19.1
Amicitiam aliquorum lædens, vel ſeparans. 18.13
Ancilla quando poteſt fugere à domino, cum quo peccat. 16.21
Animal domeſticum alicuius occidens. 17.120
Animalia aliena retinere. 17.128
Apum examen accipere. 17.129
Archidiaconus qualis ſit. 25.135
Arma vendere ob finem honeſtum, vel turpem. 23.90
Artem notoriam diſcentes. 11.38
Articulus mortis, & periculum mortis, quando ſumunſur pro eodem. 27.17
Artifices quando non abſoluendi. 3.1
Artifices quorum opera ſunt ad malum vſum. 14.4
Artifices non docentes tyrones 17.109.
Aſſecuratio pecuniæ, vel lucri. 254
Aſſecuratio eſt licita, & pretio æſtimabilis. 17.2
Attritus fit contritus 1.38. & ſ
attritio ſit ſatis ad gratiam. 1.

Ana-

uaritia quando mortalis, & quæ eius filiæ. 23.73
ues accipere in alienis arboribus, 17.129

B

B Aptizandus conteratur. 1.37
Baptiſmus quid; & in eius vſu qui peccent. 22.5
ptizari petens à Parrocho peccatore. 14.28.& 24.23
ptizans bis, vel chriſmate veteri. 22.6.& 25.75
ptizans, vel baptizatus bis ſit irregularis. 27.246
ellum iniuſtum petens, vel non cogitans an ſit iniuſtum, vel principaliter contra ſuos inimicos: & quid ſi ſubditus cogatur ire. 15.15
nedictio nuptiarum. 22.83
nedicere veſtes ſacras quis poteſt. 25.84
neficia plura accipiens, vel indignus, vel ob temporale. 23.15.
neficij collationem impediens. 17.70.96
neficiarius non implens vota, quando peccat. 12.74
neficiarius non faciens eleemoſynam. 23.75
neficiarius non recitans horas, an reſtituat. 25.123

Beneficiarius, vel ſacer quomodo ſe veſtiat. 25.110
Beneficiarius in acquiſitione, vel retentione beneficij multipliciter peccare poteſt. 25.112.& ſeq.
Beneficiarius ſi contrahat matrimonium, vel non reſideat, & quando excuſatur. 25.120.121
Beneficia Eccleſiaſtica quot, & quibus danda. 25.125
Beneficia plura quando retineri poſſint. 25.128
Beneficiarius, vel curatus non diſcens neceſſaria ſuo officio, vel non adiuuans morientes in peſte. 25.133
Beneficiũ ſumens in cenſuris. 25.133
Beneficij collatio facta excommunicato eſt nulla. 27.272
Bigamiam quando incurrit vir, vel mulier. 16.27
Bigamia quæ, quotuplex, & quando facit irregularitatem, quando deſponſatur. 27.19
Blaſphemus quis dicatur, & quando corrigendus. 12.81.& ſeq
Bona fides in re aliena; & quæ dicitur bona fides. 17.7.1
Bonũ, vel ius alicuius impediẽs. 17.
Bullarum vi quomodo quis abſoluendus, & indulgentiæ applicandæ. 26.

Cas-

C

Cambia quando licita, vel illicita. 17.288
Capitali ſaluo lucrum habere. 17.282
Capitulum quando, & quomodo det licentiam ordinandi. 25.68
Carceratus iurans redire, ſi non redit. 12.18
Carcerare aliquem iniuſtè. 15.12
Cauſam peccandi dans. 14.28
Cauſa qui fuit peccati alterius, quid faciat. 14.45
Cauſa damni, vt in iudicando, conſulendo, laudando. 17.130
Celebrans quomodo ſit ieiunus, & ſine peccato, & quando non perficiat Sacramentum, & vbi, & quoties celebret. 25.75.& ſeq.
Celebrare ante recitatum matutinum, vel ſine veſtibus ſacris; & quæ veſtes, ſunt neceſſariæ; ſine aqua, pane, vino, vel ante lucem. 25.83.& ſeq.
Celebrare, vel communicare quis, & quando poteſt in cenſuris Eccleſiaſticis. 27.239
Cenſum emere, &c. 17.234.& 23.91
Cenſura quid, & quotuplex. 27.1
Ceſſatio à diuinis quid, & quomodo differt à cenſuris. 27.188
Cibi, feſta, & ieiunia, ſecundum mo-

mores regionum. 23.120
Cingarum interrogans de ſua ſorte. 11.29
Circumſtantia, quid, quotuplex; & quæ neceſſario diceda. 6.1.& ſeq.
Clericus, vel monachus ſpectans ludum, vel ludens quando peccat, & reſtituat. 20.9.14
Clericus an detegat coniuratos in Rempublicam. 24.11
Clericus quomodo peccat circa ordines. 25.68.& ſeq.
Clericus quomodo peccat circa beneficia. 25.112.& ſeq.
Clericus cohabitans cum ſuſpecta, vel frequentans domum, vel moniales. 25.109.110
Clericis quæ prohibentur. 25.111
Cognati peccantes ſimul quando ab ſoluendi. 3.1
Columbaria tenere, vel ineſcare 17.126
Comedens calidiſſima vnde carna liter peccet. 3.1
Comedens, vel comedere faciens ci bos cum graui periculo. 15.
Comedere aliquid vnde timet pollutio, vel peccatum carni 3.25. & 16.8
Comedens calida, vel multum, luxuriam. 17.
Comedens de cibis furto ſub tis

tis. 17.9
Commodatum repetere ante tempus. 17.182
Commodatum caſu periens, cui petit. 17.183.185
Communicare in Paſchate quis tenetur, & cum qua diſpoſitione. 21.45
Communio cui neganda. 21.55
Commutans votum, quæ debet conſiderare. 12.78
Commutare qui poteſt, an poſſit diſpenſare; & contra. 12.79
Commutatio vi cruciatæ quomodo facienda. 12.80
Conceptionem impediens. 16.9.42
Concupiſcentiæ carnalis cauſa, facere aliquid. 16.13
Concupiſcere aliquid inordinate, contra iuſtitiam. 20.1
Condemnans aliquem iniuſtè; vel condemnatum non liberans ſi poteſt. 15.16
Concubinarij an abſoluendi, etiam cum propoſito, &c. 3.19
Concubinarius, vel talis putatus, an abſoluendus. 16.20
Conductor quando excuſator à ſolutione pretij propter infortunium. cap.17.num.187
Confitens credens ſe peccatum. 1.9.& 9.18.

Digitized by Google

Confeſſio, quid, & eius conditiones, & an ſub præcepto, & quando facienda. 2.1.5.9
Confeſſor peccans, dum audit confeſſionem; vel pænitens, dum confitetur. 3.25
Confeſſoris poteſtas, quæ, quanta, & quando requiritur; & quæ ſcientia neceſſaria. 4.1
Confeſſor non idoneus etiam regularis & qui eum ponit, vel tolerat, quando peccat. 4.12
Confeſſionem audiens in peccato mortali. 4.14
Confeſſor quando, de quibus, & quomodo debet interrogare pænitentem. 5.1.3
Confiteri vltimum actum peccati ſatis eſt. 6.7
Confiteri nemo tenetur peccatum cum damno corporis, animæ, vel famæ ſuæ, vel alterius, & quando. 7.4
Confeſſio quando eſt nulla ex parte pænitentis, vel confeſſoris, vel confeſſionis: & quando reiteranda, & quomodo. 9.
Confeſſarius quando dimittet pænitentem negligentem. 9.1
Confeſſor in audiendis confeſſionibus, & erga pænitentem quomodo ſe gerat. 10.1.& ſe

Con-

Confeſſarius non debet, inducere ad vouendum, vel iurandum . 12.20
Confeſſor in interrogatione carnalium quomodo ſe gerat . 16.4
Confeſſarius circa matrimonium morientis cum concubina . 16.37
Confeſſarius abſoluens non imponendo reſtitutionem . 17.22
Confeſſarius an concedat dilationem reſtitutionis, vel vt pro parte reſtituat . 17.65
Confeſſione mediate peccata alicuius detegere . 18.52
Confeſſio ſemel in anno à quo, & quomodo facienda; & an per ſcriptum ; & ſi quis in ea mentiatur, vel proponat non dicere confeſſario peccata, vel confiteri ob alium finem, vel laico, vel ſcrupuloſè reiterare . 21.33 & . ſeq.
Confeſſor dubitans an ſit mortale quidquid dicar pænitenti. 23.21
Confeſſor quãdo, non abſoluat reum nolentem verum dicere . 25.36
Confeſſor quomodo ſe gerat erga pænitentem doctum, vel indoctum, & in dubijs, & in reſeruatis . 26. 1. & ſeq.
Confidens ſaluari ſine meritis, & gratia, vel in peccato mortali . 23.14
Confirmatio quid, & quomodo

peccetur in eius vſu. 21.8
Coniugati cohabitantes, ſi matri-
monium ſit nullum. 3.24
Coniux alter; vel vterque vouens
continentiam perpetuam, vel ad
tempus, quid faciant, & quis di-
ſpenſat. 12.58
Coniux ſine licentia alterius non
ſumat habitum tertiarij. 12.62
Coniuges ad inuicem, quæ vota poſ-
ſunt irritare. 12.64
Coniuges quando peccant in con-
iugio. 16.24
Coniugati quomodo peccet ima-
trimonio contrahendo, vel con-
tracto. 25.144
Complacentia de damno illato ali-
cui. 17.133
Conſcientiæ contraire. 14.26
Conſentire, & auxiliari, ſunt di-
uerſa. 24.19
Conſilia Chriſti non approbans
vel non ſeruans, quando peccat
20.20
Conſulere malum alicui. 24.1
Conſuetudine mulieris ſuſpectæ v
tens cum ſcandalo. 14.3
Conſuetudo antiqua in legibus hu
manis conſideranda. 23.5
Contrahens potens cum impote
te ſcienter. 22.6
Contractus venditionis vltra dim
dium

diũ qualiter reſcindendus. 23.84
Contritio quid, cap. 1. num. 1. qualis requiritur, num. 9. poteſt eſſe de prorſus oblito, 30. quæ requiritur pro baptiſmo, 37. & quæ pro Sacramentis. 42
Correptio fraterna quos, quando, quomodo obligat. 24.12
Corrumpens ſe loquendo cum ſponſa an abſoluendus. 3.23
Corrupta velum ſacrum ſuſcipiens ſine diſpenſatione. 16.3
Creaturam, vel dæmonem adorare. 11.26.
Creaturis maledicens. 12.86
Credentes hæreſi, vel non Euangelio, cap. 11. num. 22. vel infidelem, vt ſic, poſſe ſaluari; & qui articuli explicitè ſunt credendi, num. eod. credentes ſe cogi influxibus, 37. contra dæmones valere herbas, vel Muſicam. 38. dijs antiquorum fuiſſe diuinitatem. 42
Crimen quale facit irregularem. 27.248
Cruciatæ vi diſpenſatur in voto facto poſt conceſſionem, ſic vt abſoluitur de peccato poſtea commiſſo. 12.80
Curioſitas quando eſt peccatum mortale; vbi ſunt multa exempla. 23.24. & ſeq.

Cuſtodes permittentes aliquid contra voluntatem domini. 17.122
Cuſtos nõ obſtans clamando. 17.136
Cuſtodes circa cuſtodiam quando peccant. 25.34

D

Damnationem alicuius optans, quomodo peccat. 14.24
Damnatus ad mortem occidens miniſtrum iuſtitiæ. 15.8
Damnificans proximum in anima, quid faciat. 14.45
Damnificans proximum illicitè, v[...] fortis habeatur. 15.8
Damnificans per aliquem, & ſi dam[...]nificare non volebat. 17.14[...]
Dare quis poteſt, vide ver. Religioſus.
Debitum Matrimonij quomodo po[...]teſt negari. 16.25. & an in loco [...]cro, 32. & quando impeditur ob [...]finitatem.
Decima quid, & quotuplex, & qu[...]modo ſoluenda, & ad eam non c[...]hortantes. 21.28. & ſe[...]
Defectus rei vendendæ, quando m[...]nifeſtandi. 23[...]
Defendere bona proximi quan[...] quis teneatur. 24
Delectatio moroſa, quando eſt [...]cita.

cita, & peccatum, & quid in dubio. 11.11
Delectatio de colloquio, aſpectu, & ornatu mulieris. 16.11
Delectari de opere malo vnde naſcitur ſibi, vel alicui bonum. 15.10
Delectari feciſſe malum. 15.4
Delectari de copula præterita, vel futura, vel de ſpe copulæ. 16.9
Delectari de aſpectu, &c. ob curioſitatem. 16.11
Dæmone familiari vti, cap. 11. num. 26. vel eum inuocare, obſecrare, cogere in ſubreptitijs interrogare. num. 28
Denunciandus, vel reprehendendus proximus, quando. 14.25
Denuncianda affinitas ducentis vxorem. 18.55
Denuncians, quando peccat. 25.33
Depoſitum, quando reſtituendum, vel eo vtendum. 17.181
Detrahentem audire. 18.37
Deum non amans, vel Deo non ſe referens actu, an peccet. 11.18
Diſcipuli quando peccant. 25.59
Diſpenſet quando Epiſcopus in voto conditionali, vel pœnali Religionis, vel Terræ Sanctæ. 12.43
Diſpenſatio obtenta ſubreptitiè, vel ſine cauſa. 12.5
Diſpenſat ſolus Papa in 5. votis, 7 in

Digitized by Google

velſiquis etiam Epiſcopus, vel alij ex priuilegio. 12.75
Diſpenſat Epiſcopus in voto caſtitatis ad tempus, vel de non nubendo. 12.76
Diſpenſari non poteſt ſine cauſa; & quæ cauſa eſt ſatis. 12.77
Diſpenſatio quorum conſenſu eſt facienda. 12.78
Diſpenſet quis in impedimentis matrimonij, & ex qua cauſa. 22.84
Diſpenſet quis in cenſuris, circa ordines. 25.69
Diſpenſandi commiſſio, vel gratia quando ſpirat. 27.253
Diſtributor communitatis non æque diſtribuens. 17.96
Diuitias congerere, an liceat. 24.6
Dolor ſufficiens ad gratiam quis ſit. 1.35
Dolens, quod ſit impotens ad luxuriam. 16.15
Dominus negligens in his, quæ pertinent ad ſalutem ſeruorum, vt in corrigendo peccantes, docendo ignorantes, vel prohibens ſeruis concubinarijs ducere vxorem. 14.21
Dominus non concedens locum ſeruo vxorato ad debitum reddendum. 22.34
Domi retinere mulierem etiam cogna-

gnatam cum ſuſptione. 14.31
Domum meretrici locans. 16.15
Dos. vide, Maritus.
Dubius in fide quando peccat. 11.22
Dubius an poſſit implere votum, ſi violat. 12.54
Dubius an peccet, ſi facit vel non confitetur. 14.26
Duellum offerens, acceptans, conſulens, adiuuans. 11.39
Duellum aggredi, vel ſuadere, vel non impedire. 15.9
Duellum concedere, conſulere, committere, prouocare. 27.150

E

EBrietas peccatum. 23.121
Eleemoſynas accipiens ob ſimulationem. 17.107
Eleemoſyna quando eſt ſub præcepto. 24.5.23
Emens rem non à domino. 17.9
Emere, vel vendere pluris, vel minoris ob dilatam ſolutionem, vt fruges ante meſſem, vel à non habente. 17.227. & ſeq.
Emere homines liberos, vel putatos liberos. 23.95
Emptor non accipiens pretium redemptionis oblatum. 17.250
Epiſcopus curet conciones in ſuis

Eccle-

Eccleſijs. 25.143
Erubeſcentiam, vel animi turbationem in alijs excitare. 18.15
Euchariſtia quid, & quomodo accipienda. 22.10
Examinis defectus quis eſt, & quando ſuppletur. 9.16
Excommunicatio de non violando feſto, quomodo intelligenda. 13.15
Excommunicatio contra furantes, quomodo intelligenda. 17.3
Excommunicatione facta quando, & quomodo tenetur quis furem denunciare. 17.135
Excommunicatus quomodo abſoluendus. 26.8
Excommunicatus poſt mortem quomodo abſoluendus. 26.32
Excommunicatio quid, & quotuplex; quando ceſſat, quid operatur, quando eſt nulla. 27.1
Excommunicare quis poteſt, & quo num. 5
Excommunicando quis peccat.
Excommunicatio quando ferenda qua forma, & quo modo. 9. Qui poteſt excommunicari. 13. qu excuſatur. 14. excommunicat quid operatur. 17. minor qua do incurritur, & à quo abſolu tur. 25.& 3

Ex-

Excommunicatus quomodo ſatisfaciat in articulo mortis. 27.46
Excommunicatus an ſit quis, quomodo cognoſcetur, & quando excommunicatio reſtringenda eſt. 27.51
Excommunicationes Bullæ in Cena Domini. cap.27.num. 55.reſeruatæ Papæ extra Bullam; vt de percutiente clericum. 75. reſeruatæ Epiſcopo. 112. nemini reſeruatæ, tum ex Sexto Decretalium, tum ex Clementinis. 121.& ſeq.
Excommunicatus minori quomodo peccat circa Sacramenta. 27.253
Excommunicatus conditionaliter quando poteſt appellare. 27.273
Excommunicationem quæ ignorantia annullat. 27.274
Extrema neceſſitas, quę dicatur. 24.5
Extrema neceſſitas ſubueniri poteſt mutuando. ibid.

F

FAma proximi in confeſſione ſeruanda. 7.2
Fama non tollitur quando confeſſio de tali peccato proderit. 7.7
Famam alterius lædens, vt manifeſtando peccata alterius, quando peccat. 18.17.42
Famula quæ coit cum hero, an abſol-

ſoluenda. 3.15
Famulum qui facit dimitti ab hero. 17.73
Femina ſe exhibens videndam, vel ſe fucans. 14.30
Feminæ oſtendentes nudata pectora, vel per velum pudenda, vel fingentes pulchitudinem fuco. 23.19
Feſta Eccleſiæ quanto rigore, & ad quæ obligent. 13.1
Feſtis quæ opera prohibita, & quæ non, & quomodo ſeruanda ex conſuetudine, & vbi. 13.3
Feſta non obſeruātes qui peccant & qui excuſantur varijs cauſis. 13.6
Feſtis diebus tondere barbam, piſcari, molere in molendinis, laborare pro pauperibus, vel vt quis ſe ſuſtenter, accommodare pontes, vias, venari, mittere iumenta onerata, ferre iudicium ruſticis, tranſcribere librum, vel inſtrumentum, pulſare inſtrumenta, cantare, conſulere, informare aduocatum, legere, intereſſe ludis, & choreis. 13.9. & ſeq.
Feſto maiori, maior cauſa requiritur ad laborandum. 13.10
Feſtis violandis, quando requiritur licentia Epiſcopi. 13.16
Feſta publica inſtituere vbi peccant multi, an liceat. 14.44

Feſtis

Feſtis vendere, vel emere. 23.93
Fidei contraria facere, vel dicere. 11.27
Filios, vel filias offerre in Monaſterio non obſeruante. 12.51
Filius, qui odit parentes, aſpere eos alloquitur, percutit, iniurijs afficit, ad iram prouocat, accuſat, prohibet teſtari, vel reſtituere in graui neceſſitate, non adiuuat, etiam ingrediens religionem; qui eis etiam mortuis maledicit, vel mortem deſiderat; quem pudet haberi eorum filium, vel ducens vxorem contra eorum voluntatem, vel indignam ſe ſine eorum conſenſu, non reſtituens vſuras ex hæreditate, non ſoluens debita, vel legata. 14.11.& ſeq.
Filias hoſpitali exponens, vel ſpurias non dotans. 14.17
Filius laborans in bonis paternis quando aliquid meretur. 17.144
Filius circa bona patris quomodo peccat. 17.156
Fornicationem eſſe peccatum, qui ignorat, non eſt excuſandus; nec excuſat conſenſus coactus, ſed vis abſoluta. 16.1
Fructus beneficiorum male impendere. 17.94
Fructus beneficij quomodo reſti-
tuen-

Digitized by Google

tuendi, vel locandi. 25.123
Fugere an poſſit quia Iuſtitia quæritur. 17.192
Fur interrogatus quomodo poteſt æquiuocare. 12.88
Furti nomine quæ continentur, & quæ excuſant à peccato mortali. 17.1
Furto qui peccent; vt retinere alienum, etiam locatum. 17.95
Furtum non mortale, obligans ad reſtitutionem ſub mortali. 17.139

G

GAbellas imponere, vel exigere, vel non ſoluere. 17.200
Gener an accipiat fructus pignoris. 17.213
Gradus conſanguinitatis in inceſtu ſũt exprimẽdi in confeſſione. 16.3
Gula an, & quando ſit peccatum. 23.119

H

HÆres ad quæ vota defuncti teneatur. 12.56
Hæres non reſtituens vſuras, vel non ſoluens legata, & debita parentũ vel diu differens ſoluere. 14.16
Hæres quando quærat abſolutionem pro defuncto. 27.271
Homicida punitus à iudice, vel eius hæres tenetur ſatisfacere parti. 15.25

Homi-

Homicidium, vel deformatio iuſta, vel iniuſta, quando cauſat irregularitatem, & quis diſpenſet. 27.206.219
Honora parentes; quomodo intelligatur. 14.4
Honorē alicuius lædēs verbis. 18.10
Horas Canonicas, vel pænitentiam iniunctam non ſoluens. 13.18
Horæ, quomodo recitandæ, & quis peccat, vel excuſatur. 25.97
Hoſpita, quæ peccauit cum recepto, an abſoluatur. 3.20
Hoſpitali tradens filium nutriendum. 16.48
Hoſpitalarij quando peccant. 25.67

I

IActans ſe de re venerea. 16.14
Ieiunare nolens quando. ſunt quattuor tempora, & vigiliæ ſimul. 11.4
Ieiunare excuſatus ſi ſcandalizet. 14.44
Ieiunandum quando, quomodo; & qui excuſantur: ſimiliter abſtinendum à cibis. 21.11
Ieiunio quis diſpenſet: & quomodo; nec relinquendum conſcientiæ ſubditorum, & qui ſunt cauſa vt frangatur, vt caupones, patres familias. 21.21
Ieiunans diebus Dominicis. 21.27

Igno-

Ignorantia quando excuſat. 23.45
Illegitimus, vt ordinetur, quis diſpenſet. 25.108
Imagines quomodo adorandæ, & quales apud ſe retinendæ. 11.32
Immunitas Eccleſiæ quando, & quomodo ſeruanda; & qui, vel quæ loca ea gaudent. 25.17.
Incarceratum, vel captiuum ſoluere. 17.101
Incendiarius. 17.100
Incerta cui reſtituenda, & quando, & quid de compoſitione. 17.92
Inducere ad minus peccatum hominem paratum ad maius. 14.40
Inducens aliquem ad peccandum; &, ſi infametur. 16.15
Infans baptizatus ſine ſollennitate, ſi moriatur, vbi ſepeliendus. 22.6
Infirmus quomodo adiuuandus, & admonendus. 26.29
Infirmus non confeſſus ſaltem nutibus, an abſoluendus. 27.268
Inimico ſigna amoris oſtendere, vel auxiliari quando tenemur. 14.9
Iniuria affectus debet prohibere ſuos, ne ſe vindicent. 15.17
Impedire qui poteſt peccata alterius, & non impedit. 14.27
Impediens, ne quis ſuum ius conſequatur. 17.97
Impediens, ne quis impediat damnum

num alicuius. 17.140
Imperitus, vel ſine auctoritate exercens officium, vel alienam iuriſdictionem. 23.14
Intentio inducēdi ad peccatū. 14.29
Intentio mala in operibus. 14.32
Intentio virtualis in conſecratione 25.91
Interdictus quando peccat. 25.75
Interdictum quomodo obſeruandum. 25.94
Interdictum quando debet ſeruari à religioſis. 27.145
Interdictum. quid quotuplex, quomodo differt ab alijs cenſuris; quis, cur, quomodo poteſt interdicere, & interdici, vel liberari; & tempore interdicti, quæ prohibentur, & quæ non. 27.164. & ſeq.
Intereſſe. 23.82
Interrogatus coram iudice, quando verum fateatur. 18.57
Inuaſio ab inimicis quando ſubueniendum. 15.16
Inuenta quando, & quomodo reſtituenda. 17.170
Inuentor nouorum, vt veſtium, ludorum, epularum. 23.17
Inuidia quid, & quando peccatum. 23.118
Iocos, vel ludos exercere, vel non prohibere, ex quibus cædes oriun-

riuntur. 15. 9
Ira quid, quotuplex, quando peccatū, vt maledicere creaturis. 23. 115
Irregularis quid ſit, ex vſu ordinis. 25. 93
Irregularitas quid, quotuplex, quando incurritur, vel diſpēſatur. 27. 191
Irregularis in dubio quomodo iudicandus. 27. 193
Irregularitas quando priuat beneficio. 27. 251
Irritando vota quando quis peccet. 12. 72
Iudex non faciens reſtituere. 17. 136
Iudicare quando eſt peccatum mortale. 18. 9
Iudex circa officium ſuum quomodo peccat. 25. 12. & ſeq.
Iudicans prius depellat dubietatem. 27. 288
Iudicium, vel condemnatio quando mala. 25. 5
Iudex procedens contra non infamatum, vel interrogans de occultis. 18. 3
Iudex interrogando quando peccat. 18. 5
Iurare quid ſit, & an liceat, & quibus conditionibus, & quando iuratur per creaturas: an ſit peccatum iurare falſum in re leui, vel dubium verum iuratum non complens,

plens, vel iurans illicitum, vel non ob finem honeſtum, animo implendi, vel non adimplendi, iurans ſophiſticè, vel ex metu, & non adimplens, vel falſum coram iudice, vel facere malum, vel non bonum, vel rem indifferentem, vel facere quod non poteſt, vel vt ſe excuſet, vel petere iuramentum ab aliquo, quem ſcit falsò iuraturum, vel vt reuelet furem in quocumque caſu, vel inducere ad reuelandum ſecretum iuratum. 12.10.& ſeq.

Iuramentum ab infideli petere. 14.39

Iuramentum quando obligat, licèt ſit illicitum, vel vanum. 12.1

L

LAicus diſputans de fide. 11.27

Latro punitus à iudice tenetur reſtituere parti. 15.25

Legata pia quando valent, & qui ea non ſoluit. 17.117

Legis tranſgreſſio quando peccatum; & quæ leges obligant, & quando, & quomodo. 23.40

Leges dubiæ circa pœnam quomodo interpretandæ. 23.52

Lex pœnalis quando eſt extendenda. 27.51

Libellum famoſum componere, vel

vel publicare 18.35
Litteras alicuius aperire. 18.53
Locus ſacer pro ſacrilegio quis ſit. 16.3
Locans domum ſuam alicui, quando poteſt eam repetere ante præſcriptum tempus. 17.193
Locando, vel conducendo aliquid, quomodo, & quando peccatur. 17.187
Lucrandi intentio non facit vt opus ſit ſeruile. 13.5
Lucri ceſſantis conditiones. 17.212
Ludens ſub ſua fide, ad quid tenetur. 20.17
Ludo neceſſaria miniſtrans, quando peccat. 20.15
Ludus qui ſillicitus, vel licitus, & quando peccatum. 20.1
Luxuria quid, & quot eius filiæ, & quando peccatum. 23.11
Luxuriæ ſpecies ſũt ſex, & quæ. 16.
M
MAgia vtens, vel eius libros habens. 11.
Magiſter non admonens diſcipulos dum incipiunt errare in fide. 11.
Magiſtri circa lectiones quando peccant. 25.
Maleficijs, incantationibus, ſortibus diuinationibus vtens, etiam cum verbis Scripturæ. 11

Malum nullum faciendum ob quodcumque bonum. 14.44
Maritus præcipiens vxori aliquid contra præcepta Dei, item percutiens vxorem, vel verba infamatoria in eam dicens. 14.19
Maritus circa vxorem adulteram, & contra, quomodo peccat. 15.3.& 16.27
Maritus quomodo poteſt paciſci pro dote. 17.212
Maritus circa bona vxoris quomodo peccat. 17.153
Martyrio temere ſe offerens. 11.40
Martyrio ſe offerens ob tædium vitæ. 15.12
Mater iurans de caſtigando filium, ſi non caſtigat. 12.10
Mater non lactans filium proprio lacte, vel non quærens nutricem bonam, vel non prouidens neceſſaria vſque ad triennium. 14.17
Mater collocans filium in ſuo lecto, cum periculo. 15.13
Matrimonium clandeſtinè contrahere, quando licet, & eius vſus. 16.36
Matrimonij vſus ante benedictionem. 16.38
Matrimonium contrahere cum vno clam, & cum altero publicè. 16.39
Matrimonij vſus quibus modis prohibetur. 16.24

Digitized by Google

Matrimonium quid, quando, & quomodo poteſt diuidi. 22.19
Matrimonium quam ætatem requirit, & quæ impediunt, vel dirimunt, qui peccant contrahendo, vel petendo debitum, & quis diſpenſet. 22.39
Matrimonij impedimenta quis, & quando tenetur denunciare. 22.83
Medicus quando, & quomodo peccat. 25.60
Mendacium verbo, vel facto, quando mortale, vel veniale. 18.3
Mendicantes in quo caſu poſſunt diſpenſare in voto. 12.79
Meſtrui tempore debitum petere, vel reddere. 16.32
Mercator, dans pecuniam, & accipiens lucrum. 17.244
Mercenario, qui conſueuit locare opus, quomodo ſoluendum. 17.10
Meretrix, & quæuis femina an reſtituat pretium meretricij, vel peſtat promiſſum. 17.3
Meretricibus locare domum, vel aliud peccatum. 17.19
Miles in bello acceptans ſingularia certamina. 15.1
Miracula falſa, vel reliquias falſ exponere. 11.
Miraculis nouis vtens. 17.1
Miſſa, & quando, & quomodo dicen-

dienda. 13.17
Miſſarum tempore detinens populum ſpectaculis. 14. 36
Miſſa integrè audienda, quomodo, quando, vbi, & quæ cauſæ excuſant. 21.1
Miſſæ defectus quomodo ſupplendi; & quoties in die po eſt celebrari. 25. 85
Miſſæ obligatæ quomodo ſatisfaciendæ, an vna pro multis. 25.92
Miſſas non offerens, vt eſt obligatus, & quos in eis nominet dum orat. 25. 111
Miſſas ad quas tenetur non dicens; & quid de quotidianis Miſſis de Sancta Maria. 25.134
Monachus ſibi manus inijciens quando excommunicatur. 15. 11
Monopolium facere, vel impetrare vt ſolus vendat. 23.92
Moneta adulterina, vel aurichalco vti bona fide. 17.8
Moniales frequentans cum murmuratione. 14.31
Montes pietatis ſunt liciti. 17.213
Morientes ſi non reſtituunt, ſed legant. 17. 68
Moroſè delectari ex copula, vel turpi cogitatu, quomodo confitendum. 16.9
Mortis articulo, qui poteſt abſoluere,

re,non poteſt commutare. 12.79
Mortis articulo quis poteſt abſoluere, vel abſolui. 26.26
Mortem alicui deſiderare ob proprium vtile. 15.10
Mortem optare inimicis Chriſtianorum, vel ſibi. 15.10
Mulier ſe ornans, credens aliquem peccaturum, an peccet. 14.27
Mulieris manum, pectus, mamillas, pedem tangere. 14.42
Mulier non certa de coniugis morte ſi nubat; & quid de debito. 16.40
Mulier ſe videndam offerens & ſi inhabilis ad matrimonium, item veſtiens ſe habitu virili. 23.22
Munus promiſſum in voto poſt diſpenſationem cui dandum. 12.78
N
NAtum ſe non eſſe cupiens. 15.12
Naufragata, vel quid ex incendio accipere. 17.9
Nobiles inſtruentes in moribus iuuenes ſine pretio. 17.10
Notarius, Iudex, Procurator vſurariorum. 17.27
Notarius ad quid teneatur, & quando peccat. 25.5
Notorium peccatum, quando dicitur reſpectu ordinis. 25.7
Numerus peccatorum non eſt circumſtantia, & eſt neceſſariò d
cen-

cendus, & quomodo. 61. & 14
Numerus peccatorum carnalium, quomodo explicandus. 16.5

O

OBedire qui negligit, & quando excuſatur. 23.35
Oblitus circumſtantiam, illam tantùm confiteatur cum numero. 6.20
Obſcena legens, vel videns. 23.28.30
Oſculare ſponte perſonæ ſuſpectæ. 14.36
Occaſio propinqua neceſſariò fugienda, ſed non remota; & quæ eſt. 3.10
Occaſio peccandi confitenda. 6.19
Occaſio peccati, vt petere mutuum ab vſurario. 14.28
Occaſionem peccandi dans. 14.32
Occaſio ridendi, edendi, bibendi, veſtiendi, loquendi, &c. an ſit peccatum. 14.37
Occaſionem peccandi dans ornatu, viſu, verbo, cantu &c. 16.14
Occaſionem peccati non relinquẽs. 23.14
Occiſio, quæ prohibetur, & quæ non, & quis licitè poteſt occidere, v.g. ob honorem defendendum. 15.1
Occidens furem, vel alium pro caſtitate defendenda, vel caſualiter in opere licito, vel illicito, vel ob ſui defenſionem. 15.5

Digitized by Google

Occidens aliquem ad quid tenetur. 15. 22
Occiſor non debet ſe prodere. 15.17
Occultum,& publicum pro irregularitate quale,& quotuplex. 27.155
Offenſus tenetur relinquere rancorem malum,non rancorem bonum, vel ſatisfactionem iniuriæ. item, quando tenetur dare ſigna amoris. 14.25
Offendens prius, vel grauius, prius petat reconciliationem. 14.25
Offerendum inter Miſſarum ſollemnia quando. 13.19
Offerre occaſionem peccandi parato. 14.38
Officio Diuino profana miſcere. 12. 87
Officium indigno conferens. 17.96
Officium inhabilis quærens. 23.15
Officij ſui neceſſaria non diſcens,vt Parochus. 23.26
Officia quæ vendi poſſunt, & quomodo. 25. 7
Officiales ineptos creans, vel tolerans. 25.1
Officia Diuina à quibus, & quomodo exercenda. 23.6
Opus peccati eſt exprimendum in confeſſione. 6.2
Opera aliqua facta ob neceſſitatem non poſſunt fieri ob pietatem. 13
Ope-

Operantes diuerſimodè diebus feſtis. 13.6
Opus facere, cuius vſus principalis eſt peccatum mortale, vt reficere idola. 14.36
Opus al quod an omittendum propter ſcandalum. 14.44
Opera miſericordiæ quando tenemur facere. 24. 22
Opinio quæ eſt eligenda. 27.285
Orandum ſub præcepto quãdo. 13.18
Ordo quid, & quis peccat circa eum. 22.17
Ordines clericorum. 25.68
Ordo quomodo, & à quibus ſuſcipiendus, & exercendus. 25.69
Ordinem quis non ſuſcipiat impeditus defectu corporis, vel animi, vel morbi, vel infamiæ, & ordinatus an celebret. 27.198
Ordines accipiens, vel eis vtens quando fit irregularis. 27.241
Ornans ſe, vt videatur, &c. 23.17
Ornans ſe ob vanam gloriam, licèt aliqui peccent. 23.18. & 24.23

P

PActum retrouendendi, quando vſurarium. 17.248
Pænitens non eſt inducendus, vt malit pati hanc, vel illam pœnam, quàm peccaſſe. 1.17
Pænitendũ de peccato quando. 1.27

Pænitentiæ iniunctæ non ſatisfaciens. 9.17
Pænitens nolens peccata dicere, niſi interrogatus, peccat. 10.6
Pænitentiam in confeſſione acceptatam qui non implet. 21.43
Pænitentia quid, & quomodo exercenda. 22.11
Pænitentia in confeſſione quæ, quanta, quomodo iniungenda, & ab vno impoſita, an ab alio poſſit minui, & an ſatisfiat duabus obligationibus vnico actu.
Pænitens an teneatur relinquere ſuum officium periculoſum. 26.25
Pœnam etiam commiſsi, vel laudemij quando quis ſoluat. 23.64
Pœna in dubio an intelligenda pro minori. 27.1
Parentes quando poſſunt irritare vota filiorum. 12.64
Parentes negligentes preuidere neceſsitati ſpirituali, vel temporali filiorum, exponentes eos hoſpitali ob auaritiam, nolentes filias etiam ſpurias dotare, reuocantes vota filiorum, vel eos à Religione, vi vel dolo cogentes ad connubium, vel religionem, permittentes filiabus amatores, vel familiares ſuſpectas, turpem vitam earum non reprehendentes. 14.17

Paro-

Parochus circa ſuum munus quando peccat. 25.131
Parochus quando tenetur celebrare, vel prædicare. 25.134
Parochiæ eligendæ, & quomodo conferendæ. 25.137
Paruitas materiæ in furto, quæ dicatur, & quando excuſat. 17.2
Pater quomodo peccet in bonis filiorum, vel faciens eos renunciare. 17.141
Patrinum ſe faciens maritus in fraudem vxoris. 16.34
Patrinus filij concubinæ non ducat eam. 16.34
Patronus quos præſentet. 25.8
Peccata aliqua non recogitanda, poſt confeſsionem. 1.28
Peccans adſpectu, ludo, tactu, &c. conſuetis in patria, an abſoluendus. 3.26
Peccata interna, vel externa, v. g. fornicationis, quando multiplicantur. 6.16
Peccatum contra præcepta, quando vnum, quando plura, quando veniale. 11.4
Peccans cooperans principali peccanti. 11.11
Peccata ſeptem mortalia quare dicantur Capitalia. 23.3
Peccans voluntarie, an ſubueniendus.

dus; &, ſi ex malitia, & non ex ignorantia, an teneamur ſubuenire. 24.23
Peccatum in Spiritum ſanctum quale,& quotuplex. 23.126
Pecuniam deponens apud nummularium,vt lucretur. 17.242
Pecuniam falſificans, vel falſis vtens. 17.167
Pecuniæ vſus eſt vendibilis,& vna pecunia valet plus altera. 17.290
Penſionarij recitent officium Beatæ Mariæ. 25.108
Penſionem etiam ſæculares poſſunt habere. 25.119
Pẽſiones ſup quo poſsũt poni. 25.137
Penſionarius non ſoluens ſtatuto tempore. 27.274
Percutere aliquem, quando peccatum. 15.4
Peregrini quando celebrent. 25.68
Periculo mortis, vel mutilationis ſine cauſa ſe exponens. 11.41
Periculo peccandi ſe exponẽs. 14.26
Periculo vitæ, vel membri ſe exponens, ne vilis habeatur, vel in iocis, vel pro experientia. 15.8
Periculo pollutionis ſe exponẽs. 16.6
Periculo caſtitatis ſe exponẽs. 23.29
Pertinax contra veritatem, vel ſidem, vel ſalutem. 23.32
Peſtis tẽpore iurare ſimulate. 12.19
Peſtis

Peſtis tempore quis tenetur ſe exponere. 24.10
Petens bonum ab eo, quem ſcit peccatorum. 14.40
Pignore vti, vel ſi pereat, vel dare pignus cum pacto, vel vendere, vel quamdiu retinendum, vel impignorandum. 17.203
Pollutio ex eſu ciborum, cap. 3. num. 25 quando eſt peccatum. item ſi cum deſiderio habendi aliquam, & quando tenemur eam impedire, vel ceſſare ab opere, eam deſiderare, vel complacere de præterita, vel futura. 16.6
Polluens, vel tacens cum periculo. 16.42
Polluitur quando Eccleſia, & quomodo reconciliãda. 27.256
Pretium conuentum ſi minus iuſto. 17.108
Pretium accipiens, vel petens pro delicto. 17.111
Pretium rei iuſtum quale eſt. 23.78
Prædicatores cum qua licentia prædicent, & quando peccant. 25.141
Præferendus quis ex creditoribus in ſolutione. 17.52
Presbyter irreuerenter ſaltans, vel canens. &c. 23.123
Præſentandi ſunt Epiſcopo Religioſi pro audiendis confeſſionibus. 27.264

Pro-

Prodere ſe vi excõmcation. 17. 100
Profeſſio fidei a curatis quando facienda. 25.136
Prohibentes occidi feras damnificantes. 17.128
Promiſſa pro occidẽdo aliquẽ. 17.31
Promiſſa non ſeruans. 18.6
Promiſſio de re leui non obligat ad mortale. 18.52
Proximus quomodo, & quando amandus, & ſubueniendus. 14.23
Publica perſona quærat reſtitutionem ſuæ famæ, ne ſe infamet. 18.43.61
Pudenda oſtendens, etiam per velum ſubtile. 14.36
Pueri tacentes peccata, cum adoleuerint, ad quid tenentur. 9.15
Pueri quando communicent, & parentes id non procurantes quando peccant. 21.57

Q

QVarta Parochiali, quando ſoluenda. 25.139

R

REcuperare ſuum occultè. 7.112
Regum, & aliorum dominorum peccata quæ ſunt. 25.1
Reges, & cetari domini, quomodò reſtituant. 25.11
Religioſus an abſoluat à venialibus. 46
Religionis ab ingreſſu iniuſtè aliquem

quem retrahens, quid faciat. 12.44
Religionis non reformatæ ingreſſum ſuadens. 12 45
Religioſus dimittens habitũ, & deinde petens diſpenſationẽ. 12.72
Religioſus vouens ſine conditione, quomodo peccat. 12.74
Religioſi, vxores, filij, & multi alij dare non poſſunt). 17.105
Religioſo habitu vtens ad turpia. 23.23
Religioſus non poteſt teſtari. 27.270
Religione in laxa qui profitetur, tenetur ad eſſentialia. 12.50
Reliquijs veris, vel falſis vtens ob quæſtum, &c. 17.169
Res tanti valet, quanti vendi poteſt. 23.80
Reſeruare caſus quid ſit, & qui ſint caſus reſeruati, & quis abſoluat, & à cenſuris annexis. 27.259
Reſidere, qui, & quomodo tenentur. 25.121
Reſtitutio quid. 17.6
Reſtituat quid & quantum, comedens furto ablata. 17.9
Reſtituẽdum quid, & quantum, c. 17. num. 24. cui, 18. vbi, 42. quomodo, 44. quo ordine, 47. quando: 54
Reſtituere quis tenetur ob contractum, legem, teſtamentum, quaſi delictum, metum, blanditias, ex conſenſu in nouem modis. 17.12

Reſtitutio per tertium ſi non ſequatur. 17.44
Reſtituat ne quis, quæ excuſant, vt donatio, taciturnitas, caſus, procuratio officij, ignorantia, præſcriptio, ceſſio, omiſſio rei atterius, vt famæ moralis. 17.75
Reſtituat moriens an cum magno incommodo. 27.48
Reus quando peccat, & quomodo ſe gerat in reſpondendo. 25.35

S

SAcerdotem peccatorem excitare ad baptizandum, vel celebrandum. 14.28.41
Sacerdos quilibet quoties tenetur celebrare. 25.88
Sacerdos quando non ſumat reliquias corporis Chriſti. 25.90
Sacramenta quid ſint, & in eorum adminiſtratione, vel receptione qui peccent. 22.1.3.& ſeq.
Sacrilegum furtum quãdo eſt. 17.95
Salutatores non peccant. 11.3
Sanctos iniurioſè nominans, vel eo rum pudenda. 12.8
Sanguis Chriſti ſi effundatur, qui agendum. 25.8
Satisfactio quid, & per quæ opera fieri poteſt. 3.
Satisfacere nolens peccat, ſi conf teatur. 3.2
Scripturas falſificans. 17.1
Scan-

Scandalum neceſſario confitendum, & quando. 6.19
Scandalum quando peccatum, & confitendum. 14 29
Sconmeſſa quando illicita. 20.18
Scrupuli quomodo tollendi, & an ſemper tutior pars eligenda. 27. 279. & ſeq.
Scrupuloſus quid conſideret, vt quieſcat. 27.290
Secreta alicuius detegere, quando peccatum. 18.51
Secreta aliorum ſcire volens. 23.27
Senſuum vſus. 24.2
Sepeliendus qui non eſt. 25.95
Sepulturam ſuadens in propria Eccleſia. 25.132
Sepeliens peccatorē notoriū. 25.132
Sepeliendo an ſit publicus vſurarius, vel non confeſſus. 26.27
Seruus, vel ſubditus contemnens, non honorans, non obediens ſuperioribus. 14.22
Seruus faciens malum iuſſu domini, quod alter feciſſet. 17.19
Sigillū cōfeſſionis quomodo obligat c.8 nu.2. quæ contineat ſub ſe nu. 3. quos ligat. 4. etiam poſt mortē. 7. quando frangitur in varijs modis loquendi, vel operandi. 8. & ſeq.
Signo infidelitatis vtens, licèt ſit fidelis. 11.23
Simonia quid, & quotuples, & quan-

quando eſt; quæ eius pœna in varijs caſibus. 23.99
Symbolũ Apoſtolorũ ignorans. 11.22
Socet mutuãsgenero pro dote. 17.273
Societas quando licita, vel vſuraria. 17.252
Societatẽ malã non deſerens. 23.94
Somnijs credere. 11.33
Sortes experire, vt ſciat. 11.38
Spectator ludorum prohibitorum, & ſi eſt Sacerdos. 15 9.18
Sponſis qui tactus, vel actus permittuntur. 16.12
Sponſalia, quid, & quando poſſunt ſolui, vel tranſeunt in matrimonium. 22.25.& ſeq.
Status hominum quomodo intelligatur, & an poſſit mutari. 24.6
Striges vehi corporaliter qui credit. 11.38
Studia doctorum licet erigere. 14.43
Subditus non implens vota quando peccat. 12.74
Subditi, vt famuli, vxor filij, agricolæ compulſi laborare diebus feſtis. 13.6
Subditi, quæ non tenentur reuelare ſuperiori. 18.40
Suffragia ferre in rem malam. 17.21
Superbiæ ſpecies quæ, & quando mortales. 23.5
Superior quæ vota poteſt commutare Religioſis. 12.64

Supe-

Superior quæ poteſt præcipere. 23.39
Superſtitio. vide, Maleficia.
Superſtitiosè viuere, vel ſcripta nomina portare. 11.33
Suſpenſionem generale, Epiſcopus an incurrat. 17.8
Suſpenſio, quid, & quotuplex, à quo, & quando poteſt ferri; differt à depoſitione, degradatione, & alijs cenſuris; & quis eſt ſuſpenſus in iure, ipſo facto, & quando fit irregularis, quando peccat, & quomodo euitandus. 27.151

T

TActus etiam impudicus ob delectationem carnalem, vel alium finem. 15.11
Tentans Deum in re graui. 11.40
Tentare virtutem alicuius an liceat. 14.38
Tentare caſtitatem iuuenis, vel Religioſi. 14 42
Teſtamentum mutare faciens blanditijs, vel dolo. 17 70
Teſtamenta quomodo facienda, & qui impedit, vel auertit. 26.36
Teſtificari negligens vt liberet aliquem ab iniuſta morte, vel infamia. 15.16
Teſtem ſe offerre vt aliquis cõdemnetur, quando tenetur. 15.17
Teſtis falſus debet ſe reuocare, etiã cum periculo ſuæ vitæ. 15.17

Teſtis nocens quando non reſtituat. 25.40
Teſtimonium falſum multa includit, & quando mortale. 18.1
Teſtificari qui tenentur, & quando peccant. 25.41
Theſaurus an, & quomodo quærendus, & inuẽtus, reſtituẽdus. 17.172
Theſaurarius negotians. 23.94
Tyrannum Reipublicę rogare, vt adminiſtret iuſtitiam. 14.41
Torneamenta, & ludus Taurorum prohibentur. 15.18
Triticum dare vt reddatur in alio tempore. 17.219.224
Triticum vendens pro maiori pretio futuro. 17.239
Triticum emere quo carius valeat. 23.91
Tutores, ſiue curatores, quando peccant. 25.66
V
VAnagloria circa quid, quæ eius ſpecies, quando mortalis. 23.9
Velle viuere ſemper in mundo. 11.20
Venationem, vel piſcationem prohibens. 17.120
Venari tẽpore prohibito, & ſi damnificant. 17.122.12
Vendere vel emere, vel nundinæ diebus feſtis. 13.
Vendere pigmenta, chartas, talo accommodare arma, &c. 14.3
Ven-

Vēdere cū pacto quādo licet. 17.248
Vendere alicui, vt ſibi ille reuendat. 17.241
Vendere carius, vel emere vilius, quando licet. 23.78
Vendentes varias res quando peccant. 23.89
Verba turpia audire, vt loqui, vel canere. 16.14
Veſtibus impudicis vti. 23.123
Vidua fornicata, an relinquat bona ſibi relicta, ea conditione, Si continens vixerit. 23.62
Vidua vſufructuaria, cum conditione, quando peccat. 25.65
Virginem deflorans, vel putatam virginem, ad quid tenetur. 16.16
Viſitatori q̄ peccata reuelāda. 18.61
Vitam abbreuians abſtinentijs, vel pænitentijs. 15.12
Viuere volens perpetuo in hoc mundo. 23.114
Vnctio extrema quid, & cui danda. 22.12
Votum quid ſit, & quando obligat, vt votum ex ſubitanea paſſione. 12.24
Vouens ſine animo adimplendi, vel ſe obligandi. 12.27
Votum de re neceſſaria, vel de peccato mortali, vel de veniali, vel de re indifferenti, vel de non faciendo conſilio Chriſti, vel de maiori bono, cum fine malo, vel de re bona

bona in negotio iniquo. 12.28
Votum duplex, ſollemne, & ſimplex. 12.33
Vouens quando, vel quomodo peccat, vt voués malum, vel minus bonum, vel indifferens, vel ſtulta, vel quæ non poteſt implere. 12.34
Votum iuſtum violans, ſine cauſa, vt caſtitatis, ſi nubat. 12.39
Votum de re minima frangens. 12.40
Vouens ſtatim facere, vel tempore indeterminato. 12.41
Voto facto, ſi adeſt impedimentum, quid faciendum. 12.41
Votum conditionale, vel pœnale, & quis diſpenſat. 12.42
Votum cum conditione inutili, inhoneſta, impoſſibili tenet. 12.43
Vouens virginitatem, ſi violat; item vouens non nubere, non vouit continentiam. 12.43
Votum de ducenda vxore, quando eſt votum. 12.43
Vouens religionem in communi, vel aliquam certam, vel non reformatam, quid faciet. 12.45
Votum religionis non eſt votum caſtitatis; & ingreſſus, ſi vita non placet, poteſt egredi. 12.46
Vouens religionem ſtrictiorem, ſi laxiorem ingrediatur. 12.48
Vouens metu mortis. 12.52
Vouens non bibere vinum, quoties
bibit,

bibit, peccat. 12.58
Vouẽs bonũ, impediẽs maius bonum, poteſt facere maius bonum. 12.53
Vouens aliquid certo tempore, quid faciet. 12.54
Vouens ſi pænitet ſe vouiſſe. 12.54
Vouens, quod per ſe non poteſt, quando per alium tenetur implere. 12.55
Vouere eſſe malum qui credit, eſt hæreticus. 12.58
Votũ coniugis ſine cõſenſu alterius, quando, & quomodo valet. 12.60
Vouens votum virginitatis, quod nupta non poteſt adimplere, quid faciat. 12.61
Vota irritare commutare, diſpenſare, quid ſit, & quis poſſit. 12.63
Vota irritata non poſſunt amplius obligare. 12.64
Votũ de nõ peccãdo an valeat. 12.65
Voti tranſgreſſio de re leui non mortalis. 12.65
Vota omnia commutantur in votum ſollemne religionis. 12.65
Votũ ſollẽne, quãdo nõ tenet. 12.65
Vota religioſorum quando eos obligant. 12.67.69
Vota iuuenum quæ tenent, & poſſunt irritari à parentibus. 12.68
Vota antiqua an obligent posteros. 12.79
Vouens caſtitatem, ſi contrahit matrimo-

trimonium. 12.80
Vouens religionem, ſi fornicetur, vel contrahat, an petat debitũ. 12.80
Vouens continentiã, ſi cõtrahat, vel cõſummet, vel debitũ petat. 16.30
Voti, & voti iurati diſpenſatio, eſt diuerſa. 27.275
Vſurario mutuũ petere, vel apud eũ pecuniã reponere. 14.39.& 24.23
Vſura circa mutua, quando fit & quomodo varie peccatur. 17.206
Vſuras iurans ſoluere, ſi non ſoluit. 17.246
Vſuræ participans, adiuuans, adijcam inducens, accipiens, & circa vſurarij bona, vel pignora, vxor, gener, hæres, confeſſarius. 17.262
Vxor adultera, poſt confeſſionem iurans ſe non eſſe adulteram. 12.18
Vxor occidens virum parantem ſibi mortẽ, vel vir eam adulterã. 15.3
Vxor quãdo diſcedat à marito. 16.91
Vxor conſentiens adulterio mariti, vel non impediens. 16.35
Vxor an reſtituat occultè pro marito. 17.116
Vxor abſcondens bona pro dote reſtituenda. 17.135
Vxor an poſſit aliquid accipere de bonis viri, etiam pro eleemoſyna, & an vidua totam dotem recuperet. 17.155.158

Indicis Compendij Finis.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

294
—6—1—0